

MŰHELY

Tartalom

GERGELY ÁGNES:	Az Isenheimi oltárra	7
	<i>„Sötét árusok közt vezet az út a szenvedés iránt.”</i>	
VISKY ANDRÁS:	A bukás	8
	<i>„Nem láttam szebb férfit azóta sem, szavait most is hiánytalanul fel tudom idézni, de mindhiába tenném, hangja híján csak zengő érc és pengő cimbalom volnék, ékesen szóló hazug szónok, akit a piacteret ellepő kufárok és híreket gyártó lézengők vennének vállukra”</i>	
TOLNAI OTTÓ:	A kisállatpiacon avagy a Kék keresztnél.....	9
	<i>Úgy történt, hogy a terasszal szembeni ócskás bordúrról besétáltam a kisállatok közé, kezdte, ahogy megkapta a kávé, előlről TOLIVÉR: megvannak-e még a kistrókák, az érdekelt, már hetek óta nem hagy- nak nyugton, ugyanis mindig a járási, a csordaút melletti Kék kereszt jut róluk eszembe, és már imád- kozom is, én leginkább csak ott imádkozom, a Kék keresztnél, mert gyerekkoromban egyszer azt mond- ták, megvan a rókalyuk, mennek kiönteni...”</i>	
VASADI PÉTER:	Veszteglés piacon – elmélkedés.....	16
	<i>„Szent hely a piac. Halmait nem képes fölenni szemem”</i>	
ÁGH ISTVÁN:	Nagyvásárcsarnok.....	18
	<i>„nézem, s mintha megbántódnék, ahogy kimérik előttem, s széjjelhordják fél különként gyümölcsében vesző földem.”</i>	
		
TANDORI DEZSŐ:	Piacjárások	20
	<i>„... Csak arra kérlek, te piac, minden percem tedd kényesebbé, ábrándra, kételyre hajazz”</i>	
MARC ALYN:	A velencei járókelő (Désfalvi-Tóth András fordítása)	27
	<i>„A templomokban és palotákban bőséggel fellelhető festményekhez Velence lakói álltak modellt, éppen ezért egyáltalán nem kell meglepődnünk, ha a piacon, kezében fonott kosarával a Szűzanya lépked vidáman a paradicsomhegyek között avagy bordaszemeket vizsgálgatva, illetve ha Mária- Magdolna vásárol éppen kagylót a halpiac terjedelmes épületének árkádjai alatt.”</i>	
GIORGIO VIGOLO:	Kaland a Campo de' Fiorin (Lukácsi Margit fordítása)	33
	<i>„A piacnak ezen részével, a régiségekkel és a könyvekkel harsány ellentétben állt az amott, bentebb, a valódi Campo de' Fiorin zajló élelmiszerpiac. Már a színek is két külön világról árulkodtak; emitt a múlt halovány álcái, amott a felagatott húsok sűrű, vérbő elevensége, a csillogó haltestek, a zöld- ségfélék és a pompás gyümölcsök, a narancsok diadalmas aranyhegyei. Ez a két teljesen eltérő jel- legű piac amúgy jól megfért egymás mellett: mindkettő adott a másíknak valamit. Sosem tekintettem olyan új fényben egy élelmiszerpiacra, szinte döbrent csodálkozással, örömtől ragyogó szemmel, mint ha előbb a régi, megsárgult lapok kifakult betűit fürkésztem: de a könyvek szerzői is pár pillanatra új életre keltek.”</i>	

HEGEDŰS IMRE JÁNOS: Naschmarkt 37

„Ide jönnek szombatoként műgyűjtők, spekulánsok, múzeumok megbízott ügynökei, hobbik megszállottjai, kupecsek, s folyik a kalmárok színjátéka olyan kavargásban, amelyet mi, erdélyi zöld lankákhoz, zsendelytetős haranglábakhoz, falvak vagy kisvárosok girbegörbe utcáihoz szokott szemünk alig tudott befogni.”

ROBERT WALSER: Hetivásár (Nádori Lídia fordítása)..... 40

„Nincs elragadóbb, mint a parasztosban megérezni egy kicsi, akár csak »garasnyi« ízlést! Friss tojás, falusi sonka, falusi és városi májashurkák! Ki kell mondanom: szeretek álldogálni és lopni a napot a csalogató ínyencségek közelében. A mulandóság elevenségére emlékeztet; és ami eleven, az kedvesebb nekem, mint ami halhatatlan. Itt virágok, amott fazekasmunkák, emitt sajtok: svájci és holland fajták. Tilsiti, a Harz-hegység sajtjai – és persze a megfelelő szagok.”

KARÁTSZON ENDRE: A piac a ludas..... 41

„Furcsállva állapítottam meg, hogy akit én egyfajta piackirálynak hittem, a Sógor osztatlan népszerűtlenségnek örvend. Nem számít, hogy a vevők kedvelik, nem elég az sem, hogy én kedvelem. Csak álltam a sűrűsödő hóesésben, töprengve a piac kiismerhetetlenségén. Egy ideje már azt a rejtélyt próbáltam megfejteni, hogy kinek esett áldozatul a Sógor, és miért. S lassan arra jöttem rá, hogy igazából neki van áldozata, nem is egy.”

ALBERT SAMAIN: A piac (Imreh András fordítása) 47

*„Ébren a kicsi tér, terjeszkedik a reggel,
Felnevet a piac, vidám, zajos színekkel”*

RŐHRIG ESZTER: A saint-oueni ócskapiac 48

„Az ócskapiac standjain tárgyak ezrei hányódnak múltjuktól és valamikori tulajdonosuktól elhagyatva. Gyökértelenek, más szóval eladók mindaddig, amíg valaki rá nem ismer bennük egy emlékére, valami hiányra, amelyről azt hiszi, pótolható. Az itteni portékáknak nem a használhatósága, nem is feltétlenül a szépsége adja meg az értékét és az árát. A bolhapiacon minden másképpen van, mint a rendes világban... Talán a kíváncsiság, de még inkább a feledés vágya hozza ide a látogatót. Vagy talán a szép, az elveszett múlt újratemetésének igénye vet minket el erre a helyre önkéntelenül, mert a múltból nem a rosszat vágyik megőrizni az, aki itt keres.”

PABLO NERUDA: Óda egy nagy tonhalhoz a piacon (Kertes Gábor fordítása) 53

*„A zöld piacon járva,
golyó
az óceán
mélyéről,
úszó
lövedék,
holtan
látalak.”*

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ: Szerelem a cartagenai piacon (Székács Vera fordítása.).....55

JUHÁSZ OTTÓ: A kínai piacok évezredei – Piacok, vásárok, búcsúk..... 56

„A piac Kínában nem csupán kereskedelmi intézmény volt, hanem városképző erő is, mely fokozta a közigazgatási székhely hasonló szerepét. Innen ered, hogy a 'piac' jelentésű írásjegyhez az idők során 'város' jelentés is társult.”

IHARA SZAIKAKU: Evilági hívságok – Részletek (Vihar Judit fordítása)..... 77

„A Nihonbasi hídnál, ahonnan pompás kilátás nyílik a csodálatos Fudzsi hegyre, megállás nélkül özönlik a tömeg, és olyan hatalmas a láрма, mintha százezer kocsi dübörögne. Mennyi halat hoznak fel minden hajnalban a Funa negyedbe, a halpiacra! Lehet, hogy ezeket a halakat nem fogják, hanem úgy természetik, mint a zöldségeket?! De hát az az igazság, hogy hazánkat mind a négy oldalról tenger veszi körül! A Kanda negyedbe, a Szuda utcai zöldséges boltokba óriásretekkel felmálházott lovak érkeznek szakadatlan. Olyan sok az óriásretek, mintha az egész veteményes útra kelt volna! Hát még a kosarakban szállított piros csípős paprikák! Ha csak ránézel, máris Muszasi mezején, a Tacuta hegy lábánál érzed magad az ősz összes pompája közepette. A Szetó és a Kódzsi utcában mintha az égből a földre zuhantak volna a felhők, úgy feketéllnek a pultok a sok vadlibától és vadkacsától!”

BOŠKO IVKOV: A piacozó poéta (Borbély János István fordítása)..... 89

„Vaszkóval megállapodtunk, igen, félreteszi nekem a könyvet, mert meg akarom venni egy piaci árus számára. Ha meg nem tetszik neki, megtartom magamnak. Hiszen egy ilyen antológiát már nemigen hoz össze többé senki...”

MILENA ŠURJANOVIĆ: A szenttamási vásárban (Borbély János István fordítása)..... 91

„Ínycsiklandóan illatozott a rostos sült hús, párállott a friss pogácsa, vöröshagyma szaga csiklandta az orrcimpákat. Habzott a sör a kriglikben. Mosolyogtak a mézeskalács babák, körömnnyitüköröcskék villogtak csábosan a cukormázos gyöngyfűzéreken, pirosra festette a fogakat a cukorpipa szopókája, ágaskodtak a csoki lovacskák, csörömpölve forogtak a szélkakasok, a gyerekek fülsiketítően fújták trombitáikat.”

SZEPESI ATTILA: Beregszászi piac..... 92

„Sül a kolbász meg a hurka,
száll a gőze kunkorogva,
lesi fekélyes csavargó,
fejerezgő, gyomrakorgó.”

MIHÁLYI CZOBOR
(FEKETE J. JÓZSEF):

Feszült unalom (Részlet az *Angyalok rozettája* című, készülő kisregényből) 94

„Egy másik város piactere jelent meg előtte, miközben egyszerre látta a ferencesek, a pravoszlávok, a karmeliták templomait, Mihálik kongóféglás utcáját, a bogyófához pányvázott, antracit-tekintetű lovat, az önnön tengelye körül megperdült fagylatoslapátot, az eső elől a terasz kellekeit menekítő fölszolgálót, akinek tálcáján kürtcsigaként tekergett a nyákos idő sodrától elszakadni akaró két hamutól, majd mintha három évtized múlt volna el a két, egymásba áttűnő jelenet között, az egyik hamutól dobhártyát szakító dörrenéssel a kávézó teraszának platójához csapódott és kukoricagránátként robbantotta szét a pillanatot, vele együtt a látomást.”

MESTER YVONNE:

A változó piac 99

„A piac olyan, akár a Balaton: soha nem egyforma. Nem csupán az évszakok váltakoznak, hanem minden évnek, hónapnak és napnak megvan a maga egyedisége és egyénisége. A piac az örök értékbe foglalt örök változás. A piac szerves anyagok kavalkádja, s mint ilyen, igen sok köze van érzékszerveinkhez, mind az öthöz, hogy önfeledten belefeledkezhessünk varázsába, s megmártózzunk benne. Intelligenciánk tisztelben tartja a természet, a társadalom és a kultúra harmóniáját; látásunk, szaglásunk, ízlésünk, tapintásunk és hallásunk pedig mutatják az utat, s vezetik a szemünket, orrunkat, nyelvünket, kezünket és fülünket.”

FÜZI LÁSZLÓ:

„Kecskeméti piacon...” 106

„Bizalom nélkül ez a rendszer nem működne. A vásárlóknak az árusokba és az azok árujába vetett bizalma nélkül. Sokáig azt hittem, a piacon csak ez az egyirányú kapcsolat létezik, pedig a rendszer bonyolultabb, nemcsak a vásárló keresi a maga árusát, hanem az árus is a maga vásárlóját. Beméri, mire van szüksége, mit ajánlhat neki, merre kell mozdulnia a maga kínálatával.”

BAÁN TIBOR:

Piac és költészet 111

„A régi piac ugyanis, nemzedékek költőinek és íróinak egyik alapélménye, egyre kevésbé hasonlít az újra, habár a halhatatlan kofák egyike-másika még föllelhető az új, csillogó-villogó piaclelésítmények helypénzzel megváltott szegleteiben. Ha valakik, hát ők azok, akik a jelent összekötik a múlttal.”

KEMSEI ISTVÁN:

Téli piac, fagyos krumpli 114

„A szív miazmás rétegei felől támad a fagy, szemmagasságbólhiábafedleattakolóáramait. A tél fagyos krumpli, hófúttá piac, bezárt pavilon.”

IMREH ANDRÁS:

Az eperszezon vége 115

„Kezében 10 deka
piros
eper”

NAGYPÁL ISTVÁN:

Egy árus fabulája 116

„A légy magányos zümmögését hallottam.
A magára hagyott, üres piacon figyelt rám a légy.”

KELEMEN LAJOS: Akárhová termelünk 117

*„a piacon úgy sincs olyan, hogy ragyogó pillanat,
mindig mindenki kapóra jön, senkise elhivatott”*

CZILCZER OLGA: Tulipánok tulipánja 118

*„zöld tömegben a sóska lobban
csak hogy kialudjék egy karon
himbálódzó kosárban a piac”*

GÁL FERENC: Törzsasztal 119

*„Nem tágítva a teraszról, ahol szoktuk,
hogy a borbély nem borotvál,
a piacon újabb gyógyulásokról
beszélnek”*

VÖRÖS ISTVÁN: CIX. (piaci) zsoltár 120

*„Nyerni akar az üzleten? Akkor nem is jó,
de ezt már tudod. Hiszen
te is verseny nélkül akarsz
futni, matt adása nélkül
lépegetni a sakktáblán.”*

VILLÁNYI G. ANDRÁS: Nagymama Telekije 123

*„A piacon léckeretes, dróthálós ládából kínálták a parasztok a szárnyasokat, ezekben ültek a szep-
pent csirkék és tyúkok, gyakran tátott csőrrel védekezve a támadó nyári hőség ellen.”*

LÁBASS ENDRE: Hajnali cigánysátor 125

*„Eljött az ősz, elérkeztek a lomtalanítások, a gipszemberek kirakták csigaházaik elé a kacatnak hitt
holmijaikat, és mindent hamar meg is tagadtak egyből a kidobás után – a szerelem neve ekkortól a
tévedés, a szalmakalapé meg lent a földön már szemét.”*

PODMANICZKY SZILÁRD: Örökcstörtörtök 130

*„Betettem egyesbe a biciklit, és fölnyomtam magam a magaslatra. Valahogy mindig olyan megér-
kezni ide, mintha államot akarnék alapítani. Jön majd a többi vezér is, elrágcsálunk néhány répát,
esziünk egy kis véres hurkát a lacikonyhán, széjjelnézünk a tágasságban, és úgy döntünk, mától ez a
mi országunk.
A mi piacunk olyan, mint a társalgó. Mindenki ismeri a másikat, és elég csak egy csípős paprikát
venni, hogy jól eldiskuráljunk. Csakhogy a hosszú hétvége komoly dolog, bezárnak a boltok, föl kell
tölteni a kamrát. Mondom ezt azért, hátha egyszer ufók is olvassák, amit írok, és nem árt pontosan
tudniuk, mi is az a hosszú hétvége.”*

„Széklábakhoz kötött kutyák között, a második korsó sörnél talál bennünket a déli harangszó, érezhető a borjúpörkölt illata, a ropogós káposztasalátáé, a vendéglő tele rokonokkal, ismerősökkel, unoka-fivér-nővérekkel, akik életükben már egy ládára való ruhát vettek Sárváron.”

„A feneketlen téli estéken, tollfosztásokkor annyi, de annyi különös történetet hallottam én erről a pápai piacról, hogy azt hittem, belehalok, ha az idei búzáskörte érésekor nem visz el magával. Nagyobb volt a kíváncsiságom, mint a templomunk tornya. Lelki szemeim előtt már a sokat emlegetett mézesbábosok sátrai sorakoztak.”

„A piac története ezen legszívósabb emberi kapcsolatok története is egyben. Háborúkat, forradalmakat, nagy összeomlásokat követően szinte mindig az első dolgok között indult meg az élet a piacon. Valójában ilyenkor derül ki, hogy az emberek közötti egyik ősi kapcsolati forma legalapvetőbb szintére a helyi piac. Nem volt ez másként, nincs ez másként Győrött sem. Ha legközelebb hangos szót hallunk a piacon, gondoljuk meg, nem biztos, hogy csak szegényebb lenne e nélkül az élet, az is elképzelhető, hogy egyenesen lehetetlen.”

„Hallom odafent a piac tobzódó hangjait, nálam jóval kipihentebb árusok és szorgos háziasszonyok alkudoznak egymással a harsány salátafejek és a levezőzöltségek illatos halmai felett, míg pókhasú férjek, borostás alkoholisták ünnepélyesre vasalt nejloningben és kopott farmermellényben a kolbászsütők és füstöltzalonnák árnyékában mustárt törölgettek bajszukról és zsíros szakállukról. Kinyitnak sorra mind a piacteret övező boltok, az olajszagú kifőzdék, a fagyaltárusok, a legendás Matróz étterem, ahonnan máris a hagymásrostélyos gömbölyű illata bújjik elő, és széletterjed a barna vaskorlát-nak dőlő fröccsisták és pálinkalovagok között.”

Képek: KARÁTSON ENDRE, SZABÓ BÉLA, PILLÁK ISTVÁN, LÁBASS ENDRE, NAGY Z. LÁSZLÓ, SZAMÓDY ZSOLT, RÓHRIG ESZTER, MARKÓ ÖDÖN, MÓSER ZOLTÁN, BURIÁN GYÖRGY, ID. KONOK TAMÁS és SZÉKÁCS VERA fotói

Borító: SZABÓ BÉLA fotója

Belső borító 1.: SZABÓ BÉLA fotója

Belső borító 2.: PILLÁK ISTVÁN fotója

Hátsó borító 1.: SZAMÓDY ZSOLT fotója

Dokumentumok: Győri Városi Levéltár

Köszönjük a Győri Városi Levéltár segítségét!

GERGELY ÁGNES

Az Isenheimi oltárra

Dr. Huoranszki Ferencnek

Colmarba vágyom. Ne mondd, hogy
még mindig nincs hozzá közöm.
A piacot, az egykorit,
péntekre előnti a szenny.

Kő hullik, fröccsen a gyümölcs.
A várost megszívja a nap.
Tántorgás. Óbégat a nép.
Keskeny vércsík az ég alatt.

Vihar, vihar lesz éjszaka,
elalszik lámpa, gyertyaláng.
Sötét árusok közt vezet
az út a szenvedés iránt.

Colmarba vágyom. Ne mondd, hogy
az eshetőség már csekély.
A piacon, az egykorin,
csúszkál a szétszórt dinnyehéj.

Kő zúdul, rothad a gyümölcs,
legyek lepik a szavakat.
Akivel tántorog az út,
felülmarad, ha megmarad.

2012. május

Karátson Endre fotója

A bukás

Vajon mi lett vele? Hova lett? Mi történt?

Megismerem azt a helyet, itt van, hideg tenyérrel érintem a tűző napon is mindig jéghideg követ, ez az a perem, ahova föllépett akkor ő, hogy a leromlott homlokzatú házak négyzetében, a száraz torkú szökőkút előtt megvallja azt a temérdek sok gyávaságot és alakoskodást, amelyben mindannyian osztoztunk a sötét évek alatt.

Ismerem a tér minden szegletét, a leroskadt szobor nevetséges nyomorát és a megkímélt talapzat sunyi várakozását az újabb bálványra, amely sikeresen elfedi majd közös vereségünket, ami akkor még diadálnak tetszett a megtévedt bölcsek szemében.

Nem láttam szebb férfit azóta sem, szavait most is hiánytalanul fel tudom idézni, de mindhiába tenném, hangja híján csak zengő érc és pengő cimbalom volnék, ékesen szóló hazug szónok, akit a piacteret ellepő kufárok és híreket gyártó lézengők vennének vállukra, hogy vég nélkül dicsőítsék a semmiből jött szabadságot, amely aztán elsepert valamennyiünket, tekintet nélkül a koholt érdemek gondosan összeállított jegyzékeire.

Kézzel kézre adtuk a koporsót, amelyben drága teste feküdt, amíg a gödörhöz értünk.

Elsők között voltam, aki fölemelte a ravatalról a kívánsága szerint gyalultatlan deszkákból összeszögelt dobozt, és vittem a többiekkel a fiatal fák irányába.

Csak amikor kivették kezemből a soron következők és vitték tovább előttem az úton ők is, csak akkor fogták fel karjaim, majd az egész valóm hiánya tökéletes teljességét, amely úgy fogott körül és borított el, mint az ég gyomrából előgomolygó, nehéz ködök.

Vajon mi lett vele? Hova lett? Mi történt?
Hova tűnt belőle, amit nem bocsátottunk alá a néma testtel együtt a földbe: tekintete égszínkéfé fénye és az utolsó lélegzet, a legteljesebb?

Még ki sem léptem a sírkert roskadt fejfái közül, elbuktam legott, és nem álltam föl azután soha többé.

TOLNAI OTTÓ

A kisállatpiacon

avagy a Kék keresztnél

Azt mondták, hogy az egyik zsákból a másikba való átrakás közben, jóllehet szabályosan fogták, abszolút szabályosan, ismét elszállt egy rezgőnyakú, különös, akár-hogy is fogják, akár mennyire vigyázva is rakják, minden második héten elszáll, és ma ismét elszállt egy, és éles, fehér ívben kifordulva a piac légtéréből, azon nyomban hazafelé vette az irányt, igen, így, ilyen céltudatosan csak hazafelé lehet röpködni. És akkor még soká mindenki azt ismételte, hogy egy rezgőnyakú, rezgőnyakú, rezgőnyakú... Valaki meg, mintha dobolna, ritmikusan azt ismételte a kisállatpiac bircúzájának teraszán, a nagy nyüzsgésben, hogy: kappan. Előbb még arra gondoltam, mondta TOLivér, azt mondja: krapplakk, netán köpperszalag, amit a tekerceselnél használnak, nemrég magyarázta el neki Cziprián, hogyan is történik valójában a motorok tekerceselése, az apjának az volt a foglalkozása, a szabadkai villamosok meghibásodott motorjait tekerceselte egész életében, hogy a köpperszalagot végül lekenik sellakkal, különös, tűnődött TOLivér, a csipkegyárban járva rengeteg köpperszalagot látott, minden jel szerint a szabadkai csipkegyár látta el köpperszalaggal egész Szabadkát, egész Szerbiát... Vagy talán, füleltem, mondta TOLivér, azt ismételte, ugyanis szépen odalátszott a rókusi templom karcsú tornya, ami, gondolta TOLivér, a menekülő – mindig fehér – galamboknak is sokat segíthetett a tájékozódásban, hogy: paplak. Félszavakat, szavakat igen, de mondatokat már képtelenség itt elkapni. Furcsamód beörlődnek a szavak, be a mondatok, a nyelvek, egy-két-három, sőt több nyelv, mert nemcsak a novibazári romák kezdtek elszaporodni az ócskás bordűrökön, félig-meddig már ők tartják az ócskás bordűröket, hanem bolgár és orosz viszonteladókat is mind gyakrabban hallani.

Úgy történt, hogy a terasszal szembeni ócskás bordűrről besétáltam a kisállatok közé, kezdte, ahogy megkapta a kávé, előlről TOLivér: megvannak-e még a kiskutyák, az érdekel, már hetek óta nem hagynak nyugton, ugyanis mindig a járási, a csordaút melletti Kék kereszt jut róluk eszembe, és már imádkozom is, én leginkább csak ott imádkozom, a Kék keresztnél, mert gyerekkoromban egyszer azt mondták, megvan a rókalyuk, mennek kiönteni, végül is nem mentek, túl nagy macera lett volna, az ördögcérnabokor miatt, ami alatt állítólag sejlett az egyik kijárat, de abban a nagy melegben, mondták, ki kezd neki kiirtani egy többszörösen túlbujázott, százéves ördögcérnabokrot, ha rókalyukat ástak, leginkább a Sárga-árok vagy a Görbe-ér közelében ástak, ahol nem kellett messziről hordani a vizet, egyszer én is meregettem, öntöztem, Istenem, ne tudd meg, mennyi vizet képes elnyelni egy rókalyuk, úgy tűnt, az egész Sárga-árkot, az egész Görbe-eret, de aztán olykor elmentem a Kék kereszthez, soha, senkit sem látni arrafele, a rókákat sem hallottam, és leültem a talapzat peremére, majd lecsúsztam onnan a sóba, letérdeltem, térdre estem valamiféleképpen a sóban, és mintha jót imádkoztam volna, és aztán odaszoktam, évente egyszer-kétszer imádkozom, mintha imádkoznék a Kék keresztnél, a sóban. Meg azok a gyémántgerlék is vonzottak, őket is minden vasárnap megnézem, hihetetlen, de már évek óta, minden vasárnap megnézem őket, nem tudom, ugyanarról a párról van-e szó, vagy minden vasárnap eladja őket a gazdájuk és mindig újakat hoz, tulajdonképpen én nem is gyémántgerléket szeretnék venni, noha már sokszor majdnem megvettem őket, hanem csak a kalitkájukat szeretném megvenni, annak a gyémántgerleplepárnak van a legfinomabb kalitkája az egész piacon, egészen biztosan éppen úgy készült, mint gyerekkorom kacagógerléinek a kalitkája, üvegcsereppel végtelen gyalulva, színes, ilyen-olyan üvegcsereppel, így valahogy, sokáig kerülgetve vettem

Pillák István fotója

meg azt a nagy ketrecet is, üresen, a mókuserékkel. Barátomnál láttam egyszer egy kis, 20x10 centiméternél nem nagyobb kínai tücsökkalitkát, sosem is láttam szebb, meghittebb, istenibb tárgyat: olyat szeretnék, nem tücsköt, egy tücsök is ugyanannyi odafigyelmet igényel, ugyanannyi gonddal, macerával, szeméttel, trágyával jár, mint minden állat, kivéve a tengerimalacot, mondaná Matyi, a papagájkereskedő, aki szerint a tengerimalacok járnak legnagyobb szeméttel, tudja, ugyanis egy időben nagyban szállított volt a bolgároknak tengerimalacot, csak egy olyan üres – nem üres, maga a kalitka van benne, a tücsökkalitka – kalitkát, úgy gondolom, amellet is tudnék imádkozni, mint a Kék kereszt előtt a széksóban, mint az üres, fényes mókuserék előtt, mint a mókuserékben, mert a tücsökkalitkában én nem vagyok benne, vagy ha igen, akkor még számomra felfoghatatlanul, leírhatatlanul, de a mókuserékben igen, igaz, akkor lehetséges, hogy ismét valami más módon és formában mégiscsak benne vagyok a tücsökkalitkában is...

De már nem volt meg a két kistróka. Majdnem azt mondtam: kék kistróka. Hugyi Rozetta, párizsi barátnőnk itt, palicsi utcánkon (Orbánfalva utca) vett egy régi villát, felújította és a falu, az egész fürdőhely nagy felháborodására nem sárgára, nem Schönbrunn-sárgára festette, hanem kékre: orosz-, pravoszláv-, avagy mások szerint finnkékre, én azóta finnkéknek mondom (többek között azért is, mert az már majdnem olyan, mintha ismét azt mondanám, milyen szép is volt, amikor azt mondtam, mondogattam: 7 finom kis finn zsebkés). De a computer nem tudta kikeverni azt a kék, a boltos úgy mondta, mályvás árnyalatot, amit Hugyi Rozetta szeretett volna, pedig, mint mondta aztán, elvitte a kék rókáját is, furcsa lehetett a nagy kánikulában a kék rókával, mert most még nagyobb kánikula van, hogy olyan árnyalatot szeretne, de a computer nem tudta megcsinálni a kék róka, az ő már kissé fáradt, orosz arisztokratáktól vett kék rókájának árnyalatát ...

Így tovább nézhettem a gyémántgerléket. És aztán valamiért elindultam, befordultam a kis átjáróba, elindultam a gyümölcsösök sora vagy a nagybani jadeit hereparalelepipedonjai felé, ahol titokban, valójában magam elől is titkolva, mindig megkóstolom a herét, nem tudom, tényleg lehetséges, hogy tulajdonképpen a hereparalelepipedonok képezték a végső célt. És beszorultam a kis átjáróba, ahol csak egy-két árva kofa álldogál, meg a szítás nagy sátra ragyog. Igen, talán már a madarak terén, ami most különben nagyobb volt, mint valaha, valaki azt mondta, akkora lett hirtelen, mint a Vörös tér, ugyanis amióta kánikula van, a tarfejű, topolyai madár- és tengerimalackereskedő nem jár be Szabadkára, remélem, nem betegedett meg szegény, nem kapott napszúrást (nem nagyon kedvel, de azért egyszer még szeretnék beszélgetni vele a báclistopolyai kutya- és macskamenhely megalapítójáról, Eteláról, aki valójában egy ismert belgrádi festőnő volt, méghozzá Cuca Sokić tanítványa, ugyanis állítólag Brigitte Bardot is megfordult munkatársaival azon a nagy, Szerbia egyik legnagyobb állatmenhelyén, kár, hogy a helyi, a szabadkai vagy a vajdasági tévé nem neszelt meg a látogatást, nem csinált riportot Brigitte Bardot-val, igaz, én sokat álmodozom arról, hogy B. Orsolya barátnőm megneszelt a dolgot, talán már előbb is volt valami kapcsolata Etelával, és maga is ott volt a látogatás ideje alatt a menhelyen, sőt később meg is írta a látogatást egy Brigitte Bardot Báclistopolyán című kisregényben, ahogy én meg

Pillák István fotója

Etela festészetét kíséreltem meg rekonstruálni Az utolsó Bak-lány és Etela című kéziratomban, ugyanis misztikumód Etela is megjelent volt Bánszky Mária-Róza unokatestvérének, az utolsó Bach-lánynak törökkanizsai temetésén, ám, két év se múlt a népszerű színésznő látogatása után, Etela, tömérdek macskájával együtt, benn égett a szobájában, megszenesedve találták őket, így immár csak a mi szövegeinkben él, gondolkodom is azon, felajánlom B. Orsolyának, szenteljünk közös könyvet Etela emlékének), valóban csak most látszott, mekkora helyet is foglal el a tarfejű bécstopolyai madárkereskedő, a helypénzszedők is csak most döbrentek rá a dologra, majdhogynem a Vörös tér felét, igen, már ott becélózhatott, be, mint egy gyerekkori tükörcserép, meglőhetett, megvakíthatott pontosabban, azért nem tudom, merre is mentem, noha csukott szemmel, vakon is tudok közlekedni a szabadkai kisállatpiacon, ki tudom tapogatni a belga bakok heréit, párosítani tudom, kevés madárárus tudja, a kacagógerléket, illetve annak bordűrjein is szépen ki tudom tapogatni a régi gyalukat, ráspolyokat, ki a retro lemezek isteni barázdáit, becélózhatott az egyik kis sárgarézt szita.

Nincs kizárva, hogy valóban így volt, valahogy így. És az vezetett, vonzott aztán magához, az a pengeként villanó fény, hogyan villanhat egy kerek háló pengeként, s hogyan lehet ugyanakkor mágnespatkóvá is?! morgott Mísu, de minden jel szerint villanhat, vonzhat mágnesként. A különös, nagyon különös ebben az, hogy a szita villanásában még annak a rezgőnyakúnak a hirtelen villanó kifordulása is benne volt valamiféleképpen, nem tudom, az ilyen dolgokat nem lehet tudni. Ott álltam a kis sárgarézt szita előtt. Már ismer a szitás. Gyakran álldogálok előtte. Meg egyszer vettem nála huszonöt (25) egérfogót. Az első tárlatomra. Azt akartam, hogy majd minden önarckép (4x25=100) alá akasztok egy egérfogót. De végül is bonyolult lett volna felrakni. Ritkán vállalnak a kiállításrendezők (nagy urak a kiállításrendezők, hihetetlenül nagy urak, van ahol a képeket, az önarcképeket sem voltak hajlandók felrakni, talán azért, mert hasonlítottak, talán azért, mert nem hasonlítottak, nem tudom, mi a jobb, egy kiállításrendező számára mi a jobb) ilyen plusz munkát. Példának okáért 25 egérfogót. Mert biztosan van olyan kiállításrendező is például, aki fél az egértől. Hármat felszögeztem a kerti lakban, a többit meg egy szakadozó műanyag zacskóban besuvasztottam a sarokba. Az egerek biztosan nem értik, mit jelent az a sok érintetlen, szűz egérfogó. Nem értik, mire jó? Sajt, illetve szalonna vagy kolbász nélkül. Biztosan ők is valami olyasmit gondolnak, hogy tele a világ abszurd dolgokkal. Ott álltam, akárha megfogva, leborítva pontosabban, a kis sárgarézt szita által. Tényleg úgy ragyogott, akár egy napocska. Tudta a szitás, hogy függő vagyok. Szitafüggő. A szótárak, kézikönyvek nem tudnak és maga a Tolnai Világlexikon sem tud még ilyen függőkről. Szitafüggőkről. Pontosabban nem tudják, hogy függöm a kis sárgarézt szitáktól. És még nem gyártottak kifejezést az én számomra. Vadonatúj lehetett az az én kis sárgarézt szitám. Mert ha évekig nem kel el egy kis sárgarézt szita, akkor lassan fényét veszti, ki kell törölni, sőt, jól átdörzsölni a szitafeneket, persze a kéregkávát sem árt áttörölgetni, illetve a legjobb lenne szitálni vele, szitálni egy kis lánglisztet (lángszita), s szitálás közben ilyenkor, úgy képzelem, a szitás megfedkezik magáról, és szitál soká, szitál végtelen (a दौरa és a szitakáva veregetése, a két tenyér között való szitálás, van-e szebb dolog a világon, kérdem, azonos tudomány,

Pillák István fotója

művészet, ezt különösen az albán és macedón piacokon figyelhettem volt meg, ahol ugyanazok a mesterek készítik a rostákat és a dairákat, ugyanazok a nők énekelnek, szitálnak), majd áttörölgeti és másnap úgy viszi a piacra, a kisállatpiacra vagy valamelyik, leginkább a kispiaci vásárba (a kispiaci vásár a legnagyobb ugyanis felénk), vakítóan... Álltam ott, mondom, a szitás már ismer, jóllehet képtelen bemérni, mit is keresek, mit is akarok. Amikor már az egérfogókhoz kötne, akkor unokáimnak a rézdrótkeféit kezdem mutogatni, amikor meg már a rézdrótkefékhez kötne, akkor puhafa rajzablákat vásárolok, mind megveszem, sosem is árul egy szitás háromnál több rajzablát (lefestem őket vaslakkal és azokra applikálom a megrágott ólajtódarabra vagy valami szüette deszkára, legjobban a kis, egykor talán zöldre vagy ritkábban kékre festett padlásajtókat szeretem, vakerált ikonjaimat), de azokat sem úgy vizsgálom, azokat sem úgy kezelem, mint a rajztanárok például, akik olykor vásárolnak nála rajzablát, a rajztanárok ugyanis tudják, hogy a szitásoknál lehet venni a legjobb rajzablát, tele a világ ilyen semmis titkokkal, mármint hogy a szitásoknál lehet venni a legjobb rajzablát... És akkor, mohón megvettem. A ragyogó kis sárgarézt szitát. Senki sem vesz ilyen boldog mohósággal kis sárgarézt szitát. A tenyereim közé adta. Mondta, nagyapjától hallotta, hogy egykor Háromszékből (Papolc, Zalán, Zágon) Szerbiába is szállítottak szitakerget a szitakereskedők a szitakötő mestereknek, nevezetesen nagyapjának, dédapjának... Fogtam a tenyereim között. És belelestem, akárha egy kis feneketlen aranykútba. És elindultam vele visszafele. Először az egyik büdöskét áruló néni állított le. Mutassa má szivecském! Istenem! Istenem! Kis, száraz kezei közé fogta, ügyesen forgatni kezdte. Ütögetni. Vártam, énekelni, nádszál lábain táncolni kezdjen. Istenem! Istenem! mondta, és szitált. Boldogan szitált. Jutkával már többször vettem nála büdöskét. Én a sárga, citromsárga és okker büdöskét szeretem. Jutka olykor vesz bordót is, de én olyankor mindig rászólok, a büdöske az sárga. Neki kellett volna ajándékozni. A nádszál kofának a kis sárgarézt szitát. Hogy azzal aludhasson. Hogy az melegítse, fűtse ágyát. De hirtelen valahogy nem tudtam, hogyan kell egy büdöskeáros kofának ajándékozni egy sárgarézt szitát. Kutyánk letört egy szál büdöskét. Unokám felemelte és azt mondta, nem én voltam...

Aztán a Csempe úr (így hívják, mert többször csempének minősítették a porcelánját) állított meg. Nagy megdöbbenésemre immár csak két pisztolytáska volt az asztalán. Ugyanis már legalább tíz éve mindig ugyanaz a három volt látható az asztal sarkán. Fehér, bőrszínű és fekete. Most, akárha kozmikus perturbáció, a fekete hiányzott. Igen, mutatta, elkelt. A fekete elkelt. Ő úgy mondja, futróra. A fekete futróra elment. Emlékszem, valamikor a háborúk előtt hirtelen nagy keletje lett az újvidéki ócskapiacra a pisztolytáskáknak. Kijártam követni azt a hihetetlen látványt, folyamatot. Láttam ideges értelmiségieket, költőket is titokban pisztolytáskát vásárolni. A bőrösök, táskások, szíjgyártók (saračok) egyik napról a másikra átálltak pisztolytáska készítésére... Aztán ahogy vége lett a háborúknak, senkinek sem kellettek. El is tűnt mind. Majd átköltözve Palicsra, egy napon itt, benn a szabadkai kisállatpiac ócskás bordűrjén felfedeztem azt a három árva pisztolytáskát. És most elkelt az egyik. A fekete. Csempe úr is elkérte a kis rézszitámat. Őt mintha a háncs görbítése, karikába csavarása, majd fixálása babonázta volna meg. Ott, akkor hallatszott először az, hogy: kappan. De már nem sikerült vissza-

Pillák István fotója

nyomoznom, hogyan is kezdődhetett. Nem is érdekelt. Mert számomra a kappankészítés egyértelműen a magyarkanizsai piachoz kötődik, a megboldogult Emilhez, aki csütörtökönként, Magyarkanizsán csütörtökön van a nagypiac, ott árult a Stein-házhoz közel, később maga a Stein-ház is az övé lett, és amikor nagyon felemelték a helypénzt, behúzódott a Stein-ház szárazkapu-bejárata alá, és, meséltem már, azt hiszem, meséltem már nektek Emilről (boldog vagyok, hogy immár nekem is van egy Emil nevű hősöm, ott látom valahol Elemér és Etela között: Sóti Emil, aki ráadásul még szintén járási születésű is!), akárhányszor meglátott, mindig azzal kezdett ostromolni, mikor jöhet ki hozzánk a tanyára kappant gyártani?! Azt hiszem, még a Csempe úrnál valaki megemlégette Nikola Teslát. Minden bizonnyal azt, mert azt szokták emlegetni, hogy a Tesla föltalált volt valami titkos fegyvert. Vagy majdhogynem feltalált. És csak be kellene fejezni. És akkor Koszovót is könnyű lenne visszaszerezni, satöbbi. Csak az a baj, hogy a horvátok is magukénak tudják Teslát, ugyanis Horvátország területén született, ergo akár ők is befejezhetnék azt a titkos fegyvert... Valami ilyesmi. Nem tudom. Nem is érdekel. Tesla maga viszont nagyon. Csak ez a félig feltalált fegyverféleség nem. Viszont az is lehetséges, Tesla azért nagyobb tudós, mint a többi nagy tudósok, mert ő nem fejezte be a fegyverét... Nem tudom. Mentem tovább az ócskás bordúr mentén visszafelé. A cigánygyerekek semmis, fájóan semmis könyvei között még mindig ott hevert a Sein und Zeit, meg a Finnegan, meg Franz Brentano egyik alapműve is. Én az Eckhardt mestert már megvásároltam. Arra gondoltam, Pázmánynak kellett volna lefordítani az Eckhardt mestert, meg a Sein und Zeitot is. Akkor is nálam volt a Kempis (fordította Pázmány), most is nálam van, mindig nálam van, itt lapul a zsebemben, azóta meg, hogy azt olvastam, Beckett kedves könyve, még inkább. Olykor a Kék keresztnél is abból imádkozom. A Kempis (fordította Pázmány)-ból. Két szárnyon emeltetik fel az ember a földtől... Ráfutottam a fogorvosomra. Rudira. Az egyik legkomolyabb papagájtenyésztő. Ahogy a múltkor Jutka belépett az udvarukra, mert megmozdult a koronája, szerbül talált ráköszönni Rudi kedvenc papagájja. Rudi csúnyán lehordta. A papagáj aztán nem győzött bocsánatot kérni. És magyarul köszönetni. Abszolút kétnyelvű. Mint mi. Ő is elkérte egy kicsit a kis sárgaréz szitát. Állt Rudi a Vörös tér közepén és szitált. És végül leültem oda, a SARAJKA teraszára. És magam elé helyeztem. Akárha egy koronát. Úgy is járultak aztán az asztalomhoz. Akárha a korona elé. Láttam, többen meglepődtek. Ugyanis ismernek már. De nem tudtak hová tenni. Ők sem tudtak, senki sem tudott, az igazság az – itt kell kimondani, sosem tudod, hol kell kimondani az igazságot, lám, gondoltam akkor, itt a kisállatpiac bircúzának teraszán: magam sem tudom magam bemérni... Olyan semmi komának néztek ők is. Most mintha valami mozdult volna. A kis részita az már azért valami. Valami fogódzó. Sugdosni kezdtek. Nézd, a koma vett egy kis részitát. Akkor ismét azt mondta valaki, hogy: kappan. De nekem a kis részitámra kellett ügyelnem. Nem akartam, hogy fogdossák, összemaszatolják, összetaknyozzák, mert ha túl közel engeded őket, akkor meg összetaknyozzák. Összetaknyoznak téged is. És ott maradsz, csupa takony. És hogyan lehet aztán egy taknyot bemérni. Még annyira sem, mint egy semmi komát. A kis részita, akkor kis részita igazán, ha még érintetlen, szűz. Vagy ha szitálnak vele. Mindennap egy kis nullást legalább. Én egyszer nem azt

Pillák István fotója

mondtam valakire, hogy semmi, mert nem csak rám mondják, hogy semmi koma, én is mondom másokra, hogy semmi komák, semmi csajszi, hanem azt, hogy nulla, nulla koma... Talán azért mondtam, hogy majd valaki engem is nullásnak mondjon, nullás lisztnek... Persze nekem már voltak rézszitáim. Egész rakás. Löszbabákat raktam a rézsodrony mögé. Előbb míniumba mártogattam a fejüket. Most finom rézhálón bámulnak a világba. Sokan megijednek tőlük. Azt hiszik, véresfejű egerek, mert az egérfogókba is löszbabákat raktam. Nem tudnak mit kezdeni velük. Juj, mik ezek?! kérdik. Kis sárgaréz sziták, mondom mindig. Noha tudom, nem a szita felől kérdeznak, hanem a löszbabák, a míniumos, illetve véresfejű löszbabák felől. És a sárgarigókról kezdtünk beszélgetni. Arról, hogy ma már alig van sárgarigó. Én már húsz-harminc éve nem láttam. Akkor, húsz-harminc éve is: Budán láttam. Később meg azt mondta valaki, hogy a Niagarára is akart szerelni valamit... Mármint a Tesla. Nagy, magas, közben azt is próbálta mutatni, milyen nagy, milyen magas volt, milyen nagyon magas zseni. Órjás. Akkor valaki azt mondta, hogy éppen olyan órjás zseni, mint Njegoš. P. Howard Jenőke azt mondta, hogy az unokájának félalbínó gabonasiklója van. És azt is mondta, noha ő ritkán téved ki a kisállatpiacra, de ha netán kitéved, akkor se nagyon mozdul el a SARAJKA teraszáról, hogy meg kellene próbálni... Mit?! förmedt rá Regény Misu, aki viszont csak azért jár ki a piacra, hogy ellenőrizze – lehallgassa TOLIVÉRT. Meg kellene próbálni rásózni néhány olyan siklót a tarfejű topolyai madárarusra. Akár rá is haraphatna. Mire? kérdezte Misu. Hát a félalbínó gabonasiklóra, mondta Jenőke. Lehetséges, hogy ráharap, mondta TOLIVÉR, nem ismerem, mondtam, sehogyan sem tudok a közelébe férkőzni, de hát Matyit sem tudtam kiismerni, pedig vele már-már barátkozom, hiszen hogyan kiismerni egy papagájkereskedőt, aki gilisztákkal és spizz-kutyákkal is foglalkozik?! És akkor említhette valaki, de lehet, hogy tévedek, biztosan tévedek, hiszen a SARAJKÁ-ban tulajdonképpen semmit sem lehet pontosan megérteni, azért is szeretek ott annyira, hogy az olyan órjások, noha ezt a behemót belga bakok cáfolják, leginkább ivartalanok... A félalbínó búzasikló valahogy nem hozta izgalomba a teraszt. Az egyik asztal a Niagaráról kezdett beszélni, a másik fele meg a titkos fegyverek irányába indult ismét. Én meg szorongattam a kis sárgaréz szitát. Jutka azt mondta, hogy ő nemrég a Férfi strandon hallott sárgarigót. Jött egy cukrász. A hajdújárás. Finom keze volt. Neki megengedtem, hogy kipróbálja a kis sárgaréz szitát. Másnak már nem. Nem azért vettem, hogy mindenki kipróbálja, hanem azért, mert még érintetlen, szűz. Aztán meg egy koma jött, akinek a mostohaapja malomban dolgozott. Mondtam, a Jutka mostohaapja is molnár volt; egész nap szitált, haláláig szitált. Mert a liszteket újfent át kell szitálni. Volt egy akváriuma, tele fekete fátyolos koival, és abba szórta a zszsiket. Valójában átszitálta magát. Át, szinte lehetett látni, ahogy át, a halálon. Mekkora vízimalmot szerelhetett volna Tesla a Niagarára! mondta valaki. Akkor hajbakaptak. Mondom, engem akkor épp nem érdekelt ez a téma. Egyrészt a kis sárgaréz szitát őriztem. Akárha egy profi koronaőr. Visszajött a hajdújárás cukrász. De most már neki sem engedtem, hogy megérintse a szitát. Viszont megkérdeztem tőle, ismeri-e a martonosi cukrászt, akinek az édesanyja naspolyát árul a szabadkai tejpiacon és nagy földeket örökölt Horvátországban? Nem, mondta, nem ismeri a martonosi cukrászt. De a horgosi cukrász az biztosan ismeri... Fél óra se múlt, és valaki, már várható volt, az egyik belső, hátuléses asztalnál, bedobta a koronát mint olyant. Én meg ismét a kistrókák felől próbáltam tudakolózni. De már senki sem emlékezett rájuk. És már ismét ott térdepeltem a Kék keresztnél, a sóban. Amikor egyszer, említettem, én is segítkeztem, a Görbe-érnél vagy a Sárgaróknál, nem emlékszem pontosan, rókát önteni, az történt, hogy a másik csoport, amelyik a másik kijáratot próbálta megásni, mert mintha hallotta volna a kistrókák ugatását, kiabálni kezdett, mire mi odaszaladtunk. És rózsaszín tollakat mutattak. Mutatták, hogy az egyik gödör (kamra) tele van rózsaszín tollal... Annak is összeveszés lett a vége. És hát a vita tulajdonképpen még a mai napig is tart. Már alig él valaki rajtam kívül annak a rókaöntésnek a résztvevői közül, de olykor még ma is hallom a Pámbokban (PÁMBOK) vagy a Budzsákban (DÜHÖNGŐ), hogy az egyik rókalyukban angyaltollat találtak. Akkor, olyankor majdnem minden alkalommal jelentkezik valami hatokos, hogy ő úgy tudja, nem angyaltoll volt az, hanem: flamingótoll... Kérlek, szépen kérlek TOLIVÉR, mondta Regény Misu, most ne hozd be nekünk a flamingót, ne hozd be. Fogadni mernék, egy napon az fog történni, folytatta Vad Jocó, hogy TOLIVÉR belép az egyik pámboki (PÁMBOK), budzsáki (DÜHÖNGŐ) avagy éppen palicsi kiskocsmába (FEHÉR AKÁC), be kéz a kézben egy ázott (rókaöntés közben elázott) flamingóval... Vad Jocó arról kezdett mesélni, hogy ő gyerekkorában a saját szemével látta, amikor egy csenevész, félvad nőstény, se szó se beszéd, átharapta az egyik behemót belga bak tökét... És, kérdezte tátott szájjal Jonathán. Semmi. Olyan borzalmas fájdalmat érzett, hogy alig érkezett felsikítani. De TOLIVÉR nem zökkent ki, jelezte, valami másról akar

beszélni. Az igazság az, hogy a mi most aktuális rókánk, mert meglehetősen aktuális, ugyanis a múltkor 40 gyöngyösünket vitt el, hogy győzte, csak azt tudnám, hogy győzte, a mi most aktuális rókánk lyuka: igazgyönggyel lehet tele, mondtam a félig béna tűárusnak, aki már évek óta hiteget, hogy találni fog nekem egy olyan igazi, békebeli – mert régen olyanok voltak a szüvek! – tüpárnát. Azt mondta, hülyeségeket beszélek. Inkább fizessenek neki egy pálinkát. Fizettem, és közben, nem hagyva, hogy belém fojtsa a szót, észrevétlenül próbáltam elmagyarázni neki, hogy ha elvisz egy gyöngyöst a róka, akkor egy maréknyi toll marad utána az ezüsthűz (somolaj) alatt a sóban. Akár egy marék igazgyöngy... Negyven gyöngyös, negyven marék igazgyöngy szanaszét a sóban. Meghozták a pálinkát, és a tűárus azt mondta, rendben, ő hajlandó helyet adni a szafari asztalkáján egy kistányérnyi gyöngynek, az talán még ráfér, más már egészen biztosan nem fér rá. Igaz, tette hozzá, most a fekete futróra helyén is van egy kis szabad hely... Hogy igazgyöngy, avagy nem igazgyöngy, azt majd eldöntik a becsüsök. Tudod, hány igazgyöngy-szakértő kóvályog a szabadkai piacokon?! Per pillanat itt is van belőlük legalább három-négy, pedig tudtommal az utóbbi tíz évben itt nem bukkant elő egy igazgyöngy sem... Ha nekik, a becsüsöknek is fizetsz egy-egy pálinkát, máris megkezdhetjük a tárgyalásokat. Mondtam, most nem a legalkalmasabb, mert ott térdepelek a Kék keresztnél, a sóban. Hol?! A csordaút mellett, mondtam, jócskán behúzódvá a kukoricásba, magyaráztam, nehogy már minden disznó hozzádörgölődjön. Mindig más árnyalatú kék festéket kap az, aki újra be akarja festeni a Kék keresztet, sosem tudni, ki festette be, de aztán a fagy, a nap ugyanolyan árnyalatúra szívja, égeti. Mondtam a Hugyi Rozettának is, hogy csenedesedjen, az ő villáját is szépen kékrókaszínűvé szíjja, égeti majd a nap, a fagy. Szép nap lesz az, mondta Jonathán, amikor majd sárgarigók röpködnek a levegőben és kékrókák söprögetik farkukkal Palics homokos útjait. Emlékszem még azokra a háború előtti szép napokra, amikor Újvidéken, a DOMINÓ-ban rendszeresen szemérembogyót (bikatökét) vacsoráztunk...

Jött a hajdújárású cukrász, hozta a horgosi cukrászt, de az sem ismerte a martonosi cukrászt... Tudod te Jonathán, kérdezte Vad Jocó, hogy a kékrókának szőrös a talpa? Nem, mondta Jonathán, nem tudtam. Én semmit sem tudok... Különös csönd állt be egy pillanatra. Regény Misunak is tátva maradt a szája, jóllehet ő sosem is vallotta volna be, hogy nem tudta, fogalma sem volt róla, hogy a kékrókának szőrös a talpa... Rápillantottam a kis rézszitára, mondta TOLivér, hirtelen úgy tűnt, sárgarigót borítottam le vele. Istenem, lehetséges, tényleg sárgarigó volt?! Istenem! hallottam a nádszálvékony, akárha dairát ütögető, büdöskeárus nénit. Istenem! És mintha már mások is hallani vélték volna, kezdtek szépen bemozdulni... Istenem! Istenem! Két szárnyon emeltetik fel az ember a földtől, tudniillik az együgyűségen és tisztaságon. Az együgyűség istenhez szándékozik, a tisztaság őtet megfogja s megkóstolja. Ha a te szüved igyenes uton járna, minden teremtett állat életednek tüköre és szent tudományoknak könyve volna.

Pillák István fotója

VASADI PÉTER

Veszteglés piacon

(elmélkedés)

Nemcsak a priccsen, ima-
zsámolyon, kóruson, út-
közben, futva akár,
karikázva makadámon,
ülve padon, fa alatt,
füben, bámulva eget,
égben lebegő vércsét,
nem; lehet a piacra
sietve is, elmerülve a
burgonya, hagyma, dió,
dinnye, barack, póré
ingyenes áhítatában.
Mert nem szaglanak,
illatozni is szentül
restek: imádkoznak,
hogy ennéd őket, te
(bocsánat) nyavalyás.
Tapogasd csak. Nézzed.
Egyszer legalább forgasd
meg, mielőtt belevágnád
szeletenként a teflonba.
Bögrével mérve a rozs,
markolni való búza,
tök, szilva, karalábé,
te gyönyörű. Föld
termése, emberi munka
gyümölcse; térdre, igenis.

Itt a kövön. Tedd most
le kosarad. Le a zsákot.
Áldd meg a piacot. Mid
van, amit nem kaptál?
Mégfizeted? Nincs
annyi pénz a világon.
Tudsz-e teremteni egy
darab pézsmapocok-
-kedvelte makkot, mogyorót?
Kell a kenyér? Só? Csapvíz?
Fiatal csirke húsa, s nem
futja fájdalmas kukorékra
emlékezeted?...

Szent hely a piac. Halmait
nem képes fölinni szemem;
(majdnem imádom a termést).
Ennivaló? Mintha lócsiszárnak
nevezné nagyhercegedet...
Csak ne volna Közös.
Éppen elég ennyi: közös.

Piliák István fotója

Lábass Endre fotója

ÁGH ISTVÁN

Nagyvásárcsarnok

Az áruval, vásárlókkal
zsúfolt csarnokban a kertek,
üres csűrök, kamrák, ólak
téli látványa dereng fel,

s a fölthordott bőség mögött,
nem is olyan nagyon távol,
ellepi a mezőt a köd,
nehogy kifosztottnak látsszon,

az édeni szüret végén
indult a másik begyűjtés,
mint egy Szibéria- emlék,
az abszolút ninstelenség,

bár a kutyák piactéren
sompolyognak, betonstandok
fölött áll valami fészker,
s vödörrel vár néhány asszony,

csökött fenyő örökzöldjén
sárgáll elhasznált papírzsák,
úgy viszi a repülőgép
a káposztát, mint a postát.

Ám itt gerjesztő kínálat
terül nyári illatával,
szín és forma összhatásban,
hogy a vevő megkívánja,

én meg, hogy tessék a versem,
primőrök élénk színével,
uborkasötéttel festem,
piros-zöld retek-fehérrel,

s a rézfényű vöröshagyma,
csóvás zeller, rózsakrumpli,
opálderengésű alma
készül aurába vonni,

arra senki sem kíváncsi,
milyen áron jut a pultra,
amit megvesznek zárásig,
s másnap visszaraknak újra,

nézem, s mintha megbántódnék,
ahogy kimérik előttem,
s széjjelhordják fél kilónként
gyümölcsében vesző földem.

Lábass Endre fotója

TANDORI DEZSŐ

Piacjárások

(*Verses rész*)

(1) *Jékelynek*

De boldogan voltam boldogtalan:
intézendőimmal kelletlenül!
Azt se tudom, hol keressem magam,
kinek így ez se, az se sikerül.

S az így is, úgy is jötte-tűnté lényeg
azt súgja, lennének tünemények,
legalább jövevények,
jöttünk tünését eljövendő
múltunk őrizgetnének, emlékezendő.
Piacon jó sülttel-borral a bendő.

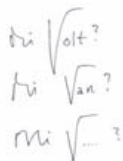
(2) *A bolíviai piac (Szabó Lőrincnek)*

Mikor a „Skála-piacot”,
a *Kis Fehérvárit* átépítették,
a boltokat, kofákat, lácikonyhás
bódékat szabad ég alá kitették:
akkor volt aranyéletem ott!
Mondom, ha szabad ég a hozadék,
viszek-hozok, és akár őszirózsát,
akár pogácsát, krumplit, kenyeret,
lábam alatt rög-sár-domb: kis valóját
éltetem! sodródván élvezkedek
válogatásban... kortyokban... mohón
... En kis bolíviai piacom!
(Miért így neveztem el, nem tudom.)

(3) *S magam... ?*

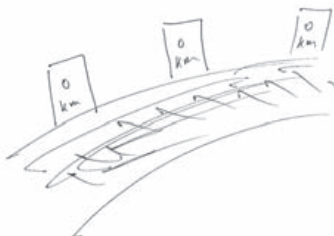
Dehogyan vagyok magam! Piac,
lányozódjál, fiazz.
Hogy rámszakadt e szobafogság,
műtét után, nem is gépelhetek,
soraim golyóstollba mondják
különféle ihletek-ötletek:
piac, találjak vissza hozzád!
Márciusi szélről lehelt
kedvvel járhatom a Lehelt,
a Fény üvegernyős örökderűje,
a Csarnok hétköznapi hűse,
a Fehérvári és a Hold
villantsa meg: mi van? *mi volt?*
Ne azt kérdjem, mi lesz!
Piac, te sose végleges,
te, akárhányszor alakban
légy járód csillapíthatatlan
kedve, ha csügged, *viselhetve*
az is te légy, olykor, mint a
piaci légy,
de tréfálkozó össze-vissza
árúbőség, és légi fény-árny minta,
hívd vissza, fogadd vissza
megkényszerített, múltott fiadat:
hadd lehessen szabad,
mint hamvában majd, gyök fái alatt.

(4) Gyök fák

Eh, úgyse végleges
Es így se, úgy se ellentételes.
Ki tudja? Mire tudja? Állja, befutja.

(5) A 0 km útja

Hé! Hó! A piac,
a piaC
a magas C,
a magas céció,
alacsony céció,
közepessel
is beérem,
csak életembe férjen:
„Maradtam a piacos ember!”

*

S a piac tiszteletére: tovább,
rímekkel.
Nem küszködöm
oly rémekkel,
hogy egy agyi folyamat
fültövön
vág, és nézhetem magamat;
mit részletezzem
a rettegés sokát-fokát.
Maradhassak piacos ember,
gyógyult, műtéti belső heggel
járhassak kedvenceimre,
piacokra, s ne *ámra-ímre*
ne ímmel-ámmal,
sirámmal...
Kedvem amúgy se lesz
mímelt!
Aki piac-művelt,
tudja, étel-ital-virág
piacán nem játssza meg magát
a Tersánszky-vagy-TD-ember,
próbál lépést tartani mesterével,
„az Élettel”,
én is mesteremmel, ismétlem:
Tersánszky Józsi Jenővel,
Kakukkolva Marci úrral,
pohárra pohárra pohár borral.
Es erre csúszik jól a pogácsa,

vagy bemállik-porlik
az *italnak alája*.
Jaj, piacára az emlékeknek
végre megint hadd mehessek.

És környékeiket is hadd láthassam.
Turkálhassak az ottani papírboltban,
gyönyörködhessem szebb falfirkákban,
vásároljak *arra* a gyógyszertárban,
csak villamos alá ne lépjek,
ahogy ez túl gyakran is
megtörtént múltkorjában;
Istenem, mütétre se tartogass,
agyvérzésre, infarktusra csak így ne,
de az a pusztulós íz
számát ne keserítse!
Bírom én csúfságát fogak híjának,
kopaszodásnak, rozoga járásnak,
csak a piacos szabadságom, ó,
ne vedd el, ég, föld,
nem vagyok én mohó,
aki minden nap egy bukszányit szétkölt,
de ne kényszerüljek takaréklángos
létre se *mindenben*: jer, dús piaci lángos!!

Még továbbiak

Érzem, itt megint nem lesz elmesélve
egy-egy piac
igaz valóján túli része,
mi is az
egésze, része, hossza-szélte,
újságos néni,
B. Frédi és F. Béni,
és a halottak,
ahogy kifognak
régebbiek (kérdem akkor:
„A Bubi bácsival mi lett?”),
s hallhatom, jaj, hogy
csikordul a rím,
a sors fordul,
kordéja döccenetlen
viszi a társakat a *piacokru*l...
és végül
elvisz engemet
is.
Jaj, ajkam kékül
(adom itt Kosztolányis rímül),
legyen elég az elégbül!
S ha 5 nyavalyámmal omlok,
hatodikkal támasszak pinceboltot.

*

Ah, és aztán a toldott
pincék, rossz tévéikkel a közelben!
(Fülem cseng! Ne! Isten...
engedj még.)
Áldva se a szerencsét –
csak lemegyünk a föld alá
a piac közelében,
leülünk – ism. – Kosztolányi
szobra tövében,
s ah, ism., *MÁGIA*,
a KÖNYV, és toll-híja
is sugallat,
kérés, angyal-csapatnak:
jöjjenek, ha lehet,
nagy cécók nélkül

védelmesgessenek,
ne fogyjak ki
az önvigyázó észből,
vagy ha *igen* megrendülne,
álljanak körbe,
vagy ki tudja,
amire a MÁGIA-urának
ereje futja még.

*

Ah, ism., a piacnak a piacét
adjuk meg, s eldobható
lúdtalpbetét
legyen az óvatosság
sok fölöslege. Felhőkkel,
üveg bordákkal
a piac teteje, ege
legyen felettünk!
Gatyakorcával
bajlódó piaci ügyes-ügyetlen,
én,
kezdhessek ezt-azt
magammal, s ha nem is az
elején: a közepe-piac
sugallata lehessen enyém,
hatni alkoss,
alkotni hass,
bodegás-pultos-asztalos Sors,
bár rég már nem gyarapítasz,
földig el se szegényíts:
s ha nem is a Mindenségig,
legalább felső szintjéig
még sokszor feljuthassak
a ... minek is? *A piacnak!* S így cCC!

Írás-függelék, kis poén

Az írás mégiscsak az írás:
az ember ír.
Az írás mégse csak az írás:
toll és papír:
rendben eddig, *igazság-kedvig*;
de ha megkérik az *íróúr*,
az ember a pultnál, bodegában
készséges végül: alkalmon *mélyül*,
ír, emlékül, a pultos hölgynek,
bodegás úrnak,
s ilyenkor nincs híja tollnak,
papírnak, s megemlegetnek,
és rendesebbnek, kis-kis cécósnak
érezed magad... nemcsak író(bb)nak, „úrnak”.

„Együtt jár”: csonka bef.

Oda járunk: ez együtt jár
a piacokkal.
Hogy villamosokkal,
buszokkal,
szatyrokkal, némelyek
háziasszonyi húzóköcsikkel,
de hogy a járműveket
a járás művelésével
kapcs. oly keveset
említjük: itteni együtt-járásuk
révén ez egy kapcsos könyvre
emlékeztető kapcs.-os vers
lehet.

Ahogy valami, említésre

nem kerülvén, elsikkad
ennek örvén, vesztese
az élénk piacoknak
az elfáradás (oda,
onnan el), említetlen
marad. Pedig néha
tervezzük. A piacokkal együtt
jár valami nem elsődlegesen
piacjellegű. Egy-egy madárbolt,
de *itt* a fürtös
köles a téma, amott
a szépia, ne rímeljünk rá.

Van, ahol az áttekinthetőség
nagyobb,
mint amott. Akadnak
szűkülő terek: vásárolni
egyre kevesebbet lehet,
kisebb a választék,
ez árat drágít,
elszaporodnak a büfék,
herbáriumok(?), hiányzik
a virág(!), meglepő
helyeken. Másutt épp túl
sok az ilyes „magakellető”.
S még sok mindent
mondhatnak a piacokról.
Legkedvesebb pultosaink;
s akad, aki így már
messziről üdvözetet ínt;
van, aki fejet csóvál,
megint
hetekig elmaradunk?
Már találgatták, mi bajunk
lehet. És így tovább.
Legalább ennyi tiszta:
valóban a tárgyra,
lazábbságára térhettem vissza
itt s így, nem a vers önmutogatása
a téma. Ah, piacok félkaréja!
Színészetek vagyok, műkakas kukorékja.

Mégis, jaj!

Piac, a lenti C_c
leszel te is,
e cézó?
A $\sqrt{\text{olt}}$, a $\sqrt{\text{an}}$
attól, ami lesz,
miért nem Óv meg,
jaj, addig meg
miért ó $\sqrt{\text{??}}$

*

Szünetelj velem, művészeti áram!
Rég nincs türelmem (magyarázsam?)
kész történetekhez. Képeket nézegetek.
Nem olvasok (mifeneket?),
lezárom velük a televíziót.
Mármost akkor a piacok?
Igen, mindig valami alakítás.
Valami velem-megtörténő.
(Legjobb, persze, egy csöndes hétfő.)
Elég a hozzáad-és-elvesz
játékokból. Az esetlegesebb:
nekem a véglegesebb eset.
De az se kell nagyon,
mi „rögtön-így-más”.
Magam magamnak: örök-piacom.

Kelek kis bódulatból.
S akkor, akkor,
hogy piacokról előjönnek
mindenféle fű-fa-virági
zöldek,
s a kedv nem elsődleg
bevásárlási –
S akkor, hogy Jékely, Kosztolányi –
S akkor, hogy főmedvék, verebek –
S akkor, hogy őszirózsát keresek,
a leg-nem-tudom-milyenebbiket,
legyen tömör, laza,
prezentálhassam otthon,
hogya fél készletet akár elhordom,
s akkor: ó, félbemaradás java!
Ó, ez a ... ez az! Ó, ez az ... ez a!?
S akkor? Magam Magamnak Piaca,
gyerünk haza.

Bef. Jékely nyomán

(Kecskeméten át Győrbe)

... Csak arra kérlek, te piac,
minden percem tedd kényesebbé,
ábrándra, kételyre *hajazz*,
s mintha nem szólnál soha többé,
zümmögjön veled: „Ugyanaz
a gyönyörűség – s a panasz;
a soha és a mindörökké.”

Móser Zoltán fotója

Szarmody Zsolt: fotója

Szarmody Zsolt: fotója

A velencei járókelő

A fűszertartó dobozka

Bors, sáfrány, gyömbér, szegfűszeg, szerecsendió, kardamom! Egykor Velence volt a világ fűszerlerakata, s noha ezekre az időkre manapság alig néhány, mondhatni késhegynyi mennyiséget kitevő, a régi hagyományokhoz hű bolt emlékeztet, a város mégis megőrizte a bódító fűszerillat örökké lebegő felhőjét. Ez lengi körül és részegíti meg az utazót, és a szaglások túlmutató élményekre csábítja őt, a soha nem tapasztalt illatok és ízek birodalmába. India a Rialto negyedében kezdődik, Ali Baba barlangjában, ahol a jávai feketebors a mérleg rézserpenyőjén ring, míg körös-körül curryvel, bétellel, köménnyel és fahéjjal megrakott zsákok tornyosulnak. Az iskolakerülő kisgyermek nesztelen lépteivel lopakodom be a fűszerek illatától szédítő levegőjű kriptákba. A felkelő nap szeszélyesen tekergő kobrafény módjára éppen csak az imént lobbantotta lángra a fűszerektől roskadozó, hol tündöklő fényű, hol méz- és mangósínű tárolóedényeket. Egyszerre kel bennük életre elefántok hada, lótuszvirágok ringása, tigrisbalzsam illata. Elöttem fodrozódik a Gangesz vize, s hull a hó a Himalája szikláira. Papnók és siratóasszonyok tarka sokasága mögött Buddhák egész tömegét látom. Csendben és jóindulattal vegyes könnyel szemlélik önmagukban azt, ami mindenki előtt láthatatlan. A bazár szívében lépdelek már, itt összpontosul Velence teljes gazdagsága. Mélyeket lélegzem, mosolygok, a gondtalan és nyugodt kereskedő visszamosolyog rám. Egyáltalán nem lepődik meg azon, milyen sokáig időzöm a magok és fűszerek között, illetve a szarutálcákon felhalmozott, egészen finomra örölt növényi kérgek halmai előtt. A maga módján bár, de költő ő is. Egytől egyig a messzi távolból származó zamatokkal, érzetekkel kereskedik: a hűsevő növények tölcsérében, liánok és pálmák zöldjében rabul ejtett hajnalpírral, a vanília bágyadt frissességével és vágyakat ébresztő fűszernövények csípősségével, ízek, zamatok és illatok túlradó bőségével. E helyütt a világegyetem az istenek által kelesztett tészta, mely, miután megkelt, a legtökéletesebb állapotot és a legaranyosabb szint nyeri el; zamatát borókabogyótól kölcsönzi, és olajfát dicsőítő himnusz ringatja.

Vajon Rimbaud, a „nap gyermeke” miért nem látogatott el soha Velencébe? Abba a városba, mely mindig is a végtelent csillapíthatatlan szomjjal, elbódulva kutatók, a legkülönbözőbb füvek füstjét szívók sokaságát vonzotta; mindenki által leírt drogfogyasztókat, kokainnal élő lelkeket. Pont Rimbaud nem járt itt soha: ő, aki mindenki másnál jobban tudta megénekelni a minden képzeletet felülmúló, költészetet sarjasztó városokat. „Szürke kristály egek. Hidak fura rajza, ez itt egyenes, amaz ott domború, mások ferde szögekben dőlnek alá emezekre; s mindezeket ábrák, túl, a csatorna sugárzó részein is sokasodnak, de oly hosszan s lebegőn, hogy a part, kupolákkal rakva, lesüllyed és elenyészik.”¹ Létezik-e Velencénél alkalmasabb hely arra, hogy az ember „megérkezzen az ismeretlenbe”? Rimbaud járt Cipruson, Jáva szigetén és Egyiptomban, csatlakozott sivatagi karavánokhoz, és azt tervezte, hogy Zanzibáron telepszik meg. Minden idők legfontosabb alakja ő azok között, akik soha nem jártak Velencében, Hermész Triszmegisztoz legkedvesebb városában. Az ember önkéntelenül is elképzeli Rimbaud-t, amint hajóra száll a Riva degli Schiavonin. Közvetlen Rimbaud mögött lépdel az „álombeli Libanonok” másik megszállottja, Germain Nouveau, vállán matrózszákjával, lelkében a „borstáblák” ígéretével: „Indulás az új érzés és az új zaj felé.”²

Ismerjük a bors Velencében való megjelenésének eszterdejét: 853-ban történt, hogy az első, csípős ízű borsszemek egy keletről éppen visszatérő utazó málhájában a városba érkeztek. Különös, hogy mindez csupán kevéssel történt azután, hogy Márk evangélista sertéshús és orrcsiklandó fűszerek illata által körülengett teste Velencébe érkezett. Az evangélista földi maradványait cselled rabolták el alexandriai sírjából. A „fehér arany”, a só akkoriban már a velenceiek rendelkezésére állt: kiapadhatatlan bevételi forrásnak számított azon a vidéken, ahol a Nap áldásos tevékenysége által a tengervízből korlátlan mennyiségben előállíthaták. A szomszédos Isztria fában gazdag erdeinek köszönhetően magától értetődő volt az is, hogy Velence flottát állított föl, hajói pedig az említett sóval és fával kereskedtek. A legelső útvonalak a Köztársaság által éppen azokban az időkben meghódított folyótorkolatokon át vezettek: az Adige és a Pó völgyében húzódtak az első

¹ Rónay György fordítása.

² Kardos László fordítása.

folyami útvonalak. Ha pedig tengeri flottájukra gondolunk, Velence legelső kereskedelmi partnerének a Görög-félsziget, az Égei-tenger szigetvilága, illetve az azzal szomszédos területek számítottak. A velencei hajók Korinthoszon keresztül magukat a görögöket látták el görög árucikkkel, de ugyanígy szállították Egyiptomba Peloponnészosz borát, olaját és gyümölcsseit, vissza pedig búzával és cukorral megrakodva tértek. Ízig-vérig közvetítők voltak, s hamarosan már Konstantinápolyt is ők látták el élelmiszerekkel, aminek fejében keleti csemegék és ötvösmunkák ütötték a markukat. Még keletebbre, ott, ahol a Fekete-tengeren a mongol kánok birodalmába vezető út a Perzsiából érkező karavánútba csatlakozik, a velenceiek virágzó telepeket tartottak fenn. Ide érkeztek a Távols-Kelet legalapvetőbb termékei. Trapezunt vagy Tana (utóbbi a Don torkolatánál feküdt) raktárai magvaktól, szárított haltól, pompás prémektől roskadoztak, kiváltképp pedig rabszolgák cseréltek itt gazdát: tatárok, szőke hajú oroszok és kaukázusiak, akiknek tömegeit a legkisebb skrupulus nélkül zárták hajófenékbe, hogy Velencét és Firenzét szolgálják, Kréta és Ciprus ültetvényeit munkásokkal, a kincsekben dúskáló Egyiptomot pedig rabszolgákkal lássák el. A kereskedelem legjövődmezőbb válfaja volt ez, illetve nem volt elhanyagolható szempont az sem, hogy ez az árucikk kívánta a legkisebb körültekintést és törődést: a bevétel mindenképp garantált volt. Amikor pedig a szlávok már divatjamúltnak számítottak a keleti piacokon, az igyekvő kereskedők helyettük görögöket adtak-vettek, akiknek árértékaránya igen kedvezőnek volt mondható. Mivel azonban a velenceiek jelentős mértékű jövedelemre tettek szert, moralizáló és ártó szándékú irigyük is gyorsan akadt.

Róma nagy felháborodással reagált arra, hogy keresztényeket holmi árucikként adnak és vesznek, ezért végül Velencében is megtiltották emberek árverés útján történő adásvételét. Ám ahogyan az Éggel összefüggésben lenni szokott, szinte mindenki biztos lehetett abban, hogy a rabszolgák áruba bocsátása diszkrétebb formában ugyan, de mégiscsak tovább folyik a kereskedők félreeső pultjai mögött... illa berek, nádak erek. Annyi bizonyos, hogy e dicsőnek kevésbé mondható üzletágnak köszönhetően a dózsék (avagy talán inkább a dogok?) városa mindenképp szert tett arra a tőkére, mely által uralma alá vonhatta az egész Adriatikumot, és benne számtalan, ilyen-olyan ereklyének otthont adó templomot építhetett.

A fűszerek Indiából a Vörös-tengeren keresztül érkeztek. Útközben kötelező megállónak számított Dzsidda, mely olyan közel feküdt Mekkához, hogy e szakaszon a karavánok mindig hitbuzgó zarándoklatokká alakultak át, hiszen egy kis lelki töltekezés még soha nem ártott meg az üzletnek... Az útnak ezen a szakaszán a fűszerszállítmányok kettéváltak: Mekkát elhagyva a karavánok egyik része tevéken folytatta útját Medina irányában, a sivatagon keresztül, és Damaszkusz érintésével jutott el Saint-Jean d'Acre keresztény kézben levő kikötőjébe. Másik részük Alexandriának tartott. Mindkét útvonal végén a velenceiek álltak tenyerüket dörzsölve és haszonra éhesen: ők voltak e fontos kereskedelmi tengely valódi urai, és ők tartották ellenőrzésük alatt a „tengerentúlinak” nevezett utat. A kereskedelmi hajóflották „karavánja” – ezeket így nevezték – évente kétszer, tavasszal és ősszel tette tette a Velence és az Égei-tenger térsége közötti utat: Konstantinápolyon kívül a levantei partok felé is évente két hajókara-

Szamódy Zsolt fotója

ván indult Kréta, Rodosz és Ciprus érintésével. Úti céljuk Palesztina keresztény államai és Saint-Jean d’Acre kikötője volt. Itt koncentráltak ugyanis Ázsia és a fűszerszigetek valamennyi különleges árucikke, melyek azután Velence közvetítésével és érintésével jutottak el Nyugat-Európába. Európa Afrikába fémet exportált: aranyat, ezüstöt, rezet, valamint a legkülönbébb gyapjuszöveteket is; mindezekért cserébe pedig fűszert kapott, melyet akkoriban lényegesen nagyobb mennyiségben használtak, hiszen a hús tartósításához igen jelentős fűszerkészletekre volt szükség. A Távols-Kelet fűszerei és illatszerei a Vörös-tengeren keresztül érkeztek tehát; mellettük azonban fontos termékek áramlottak Nyugatra a Földközi-tenger keleti medencéjéből is: Mora selyme, timsó, viasz, méz, pamut, búza, a görög szigetek mézédés bora. Az áruk elosztása a megbízható, leleményes, ráadásul igen jól szervezett kereskedők hírében álló velenceiek kezében összpontosult; ők pedig ott és akkor voltak jelen, ahol és amikor szükség volt rájuk. A gondjaikra bízott termékek mindegyikéről elmondható volt, hogy még a legelhanyagoltabb jelentőségű árucikk is olybá tűnt a kezek között, mintha az a világon létező legnagyobb értékű dolgok egyike volna.

1497-ben Vasco da Gama először hajózott Indiába a Jóreménység-fokon keresztül. Három évvel később a portugál flotta Pedro Cabral irányításával ezen az úton hajózott végig az afrikai partok mentén, és ebből az irányból érte el a fűszerek sóvárgott birodalmát, ahonnan később áruval roskadásig megrakva tért vissza. A Rialton először a kétségbeesés, majd pedig a hitetlenkedés érzése söpört végig. 1501 végére egy rakomány bors ára 95 dukátra rúgott, a rákövetkező években pedig már a 100 dukátot is meghaladta. Mihez is kezdhettek a velenceiek ebben a helyzetben? A Vörös-tengeren keresztül zajló kereskedelem jogáért súlyos adót fizettek Egyiptom uralkodójának, aki viszont csak ennek fejében engedett nekik szabad átkelést a térségben. Mi lett volna jobb: ha a szuezi földszoroson keresztül csatorna építésébe fognak, avagy ha támogatják Egyiptomot abban, hogy önálló hadiflottát állítson föl, minek következtében a tenger fenekére küldhette volna a portugál hajókat? A velencei városvezetés mindkét lehetőséget elutasította, mindamellet diszkrét módon az egyiptomi szultán elképzeléseit támogatta – csak amennyire ez a dózsék folytatta alattomos diplomáciai mesterkedés hagyományával összeegyeztethető volt. Egy sanyarúnak mondható időszakot követően azonban a Rialto leleményes, módszeres és kitartó kereskedői sikeresen fölilemelkedtek a válságon. Magukénak tudhatták a portugálok támogató közreműködését is. Utóbbiak egyrészt teljes mellszélességgel a drága piaci árfolyam fenntartásáért küzdöttek, ennek ellenére végül jelentős piacoktól estek el. A Vörös-tengeren keresztül zajló fűszerkereskedelem 1560-ra többé-kevésbé újra elérte az 1490-es évek forgalmát, a gyapotot és cukornádat akkoriban már Cipruson termesztő Velence pedig sikeresen elkerülte a hajótörést, köszönhetően a rá mindig is jellemző remek navigációs képességének.

[...]

Velencét elfogyasztani

Ez nagyjából ahhoz hasonlítható, mint amit akkor észlelnénk, mikor a tengert egy kagyló héjába akarnánk zárni: a hangok áradata egyre fokozódik, tajtékot vet, majd összébb húzódik, de csak hogy utána még nagyobb erővel zúduljon tovább; azután megnyugszik és visszahúzódik kissé, maga mögött apró csendtölcsákat hagyva, melyekben az ég tükröződik. Velence hasa – mint a nőké, gömbölyded és életet hordozó – általunk nyer kényeztetést. A *mercato* különleges hely a Rialton, s ha csak egyetlen egyszer is jártunk ott, soha többé el nem feledhetjük. Pedig területére nézve akár jelentéktelennek is mondhatnánk. Mégis ez a város életének központi helye, mely szorosabban kötődik a költészethez, mint a gazdasághoz: ez az a határállomás, ahol a vidékiek ormótlán fapapucsra végre szárazföldet ér, amikor az idő fenyegette friss áruikat a fényes kövezetre rakodják, mi pedig tanúi lehetünk annak, ahogyan a termények csodálatos módon birtokukba veszik a rakpart fölülműlhatatlan és álomba illő márványtömbjeit. A világ bármely részén is figyeljünk meg szemünknek különleges gyümölcsök és zöltségek halma- it, azt egyedül Velencében fogjuk tapasztalni, hogy a narancshegyek rézvörösen, örömtűzek paraszaként és magukból vérszínt árasztva ragyognak, valamint hogy a lagúnák szigetéről származó karfiol és articsóka fehér és zöld piramisokban áll az árusok asztalain, és megelégedett dorombolást hallat, midőn a gazdasszonyok keze válogatás közben érinti. A város legrégebbi temploma, a San Giacomo di Rialto, illetve a halpiac, a Campo della Pescaria között terül el a földi táplálékok illatokban fürdő birodalma, az édenkert távoli mása. „Megy a tánc, ha tele a has!”³ – vallotta már François Villon

³ Szabó Lőrinc fordítása.

is, aki pedig egyaránt jól ismerte az éhkoppot és a zsíros falatok okozta gyötrelmeket. Ebben a negyedben egyik bejárónő sem megy a szomszédba egy kis leleményességért, ha saját érdekük azt kívánja, hogy a vásárolt dolgok árával kapcsolatban némi kis föl-
lentésre vetemedjenek: ha kegyelmed látta volna, mint ringott a piaci kofa keble, hát még amit közben művelt! A calle Donzella kövezetén vonuló velencei asszonyok alak-
ja szemrevaló és minden pénzt megér. A nők jókedvűen, kikenve-kifenne jönnek-men-
nek az utcán, csípőjük pedig mindeközben szebben ring, mint ahogyan Tartini kezében
a hegedű valaha is énekelt:

*Ám az ilyen pipi,
E csodás velencei,
Ám e bájos nő
Máshol sem, csak itt terem ő.*

S maguk a velencei asszonyok sem maradnak érzéketlenek, ha megnyerő küllemű
és jó kiállítású fiúkról van szó. Erről tanúskodik a helyiek e dalocskája, melyben a lány
mindannyiszor választás elé kerül:

*Ha jön Nanni, kedvem támad vele menni.
Ha Toni jár erre, szemem róla nem veszem le.
Ha pedig Bepit látom, Isten áldja a napom!*

A halakkal roskadásig megpakolt gondolák fölvonulása hajnalban veszi kezdetét.
Valódi karneváli forgatagnak illik be, amint szemünk elé tárul az apró rákok halványró-
zsaszín tömege, a halárusok által időnként lelocsolt, izgó-mozgó homárok élénkvöröse,
a szardíniák eltékozolt ezüstje, valamint a tintahalak fehér és lila nyúlós-nyálkás egyve-
lege. Ezeket mind éjjel, a város kellős közepén fogják, kihasználva, hogy a halak tavasz-
szal hatalmas rajokban vonulnak. Azok, akik hozzám hasonlóan nem a korán kelők fajjá-
hoz tartoznak, illetve akiknek életében az írás éjjeli elfoglaltságnak számít, a Rialto pia-
cát csak igen ritkán figyelhetik meg akkor, amikor az pirkadatkor a túlárado mennyisé-
gű áru zöldjétől harsog. Ilyenkor, a virradat órájában kell ugyanis ide látogatni: amikor
a rakpartok a fiatal fényben fürdenek, és amikor a gyöngyszerű, kristálygolyóra emlé-
keztető várost önnön képét tükröző vízszugara emeli az ég felé. Ma azonban dél van már,
mire a Rialto sikátorainak útvesztőjébe vetem magam. Könnyű léptekkel ereszkedem
le a híd rámpáján, és örömtől borzongva vegyülök el a bazár tömegében. Ez volt egy-
kor Velence üzleti negyede, a reneszánsz Wall Street, ahol lapáttal mérték az aranyat,
melyen aztán megvásárolták az egész világot. Mily dicső tündöklés! A dicsfény azonban
Velencében hétköznapi dolognak számít, és hanyagul vesznek róla tudomást. Turisták
tarka tömegei közt sétálok: szalmakalapot, „I love Venice”-feliratú pólót próbálgatnak. E
helyütt régebben drágaköveket és művészien megmunkált, vörösarany ékszereket kínál-
tak a kis üzletekben, melyek mára odáig süllyedtek, hogy bennük Ázsiából érkező, hit-
vány portékát próbálnak eladni.

Az épületek és homlokzatok alakjában egymásra halmozódó évszázadok megköve-
sedett erdejében lépdelek, s közben olyan boldogság jár át, hogy mérhetetlen éhségem-
ben kedvem támad Velencét bekapni és lenyelni. Veronese *Lakoma Lévi házájánál*, vagy
inkább *A kánai menyegző* című képei elevenednek meg előttem. Az asztaltársaságban
személyesen ott ül Tintoretto és Veronese, mindkettő kezében *viola da braccio*, míg
mellettük a vörösbe öltözött Tiziano *viola da gamba* segítségével szólaltat meg étvá-
gyat fokozó dallamokat. A vendégek akkoriban a *malvasia*- és *furatola*-kimérésekben
Szamosz, Ciprus és Alicante borait ízlelgették, valamint Kréta gyantás muskotályát, s
mindez csupán bevezetésül szolgált azoknak az italáldozatoknak, melyeket magyar,
vagy éppen moseli és rajnai borokkal mutattak be. Manapság ezzel ellentétben a *Harry's*
bár pultosa legfeljebb Tiziano-koktélt kínál a betérőnek – pezsgő grapefruittal és grá-
nátalmával –, feltéve, hogy az nem éppen egy Bellinit vagy egy Giorgionét rendel. A
mindenféle kétséget támasztó, lelket melengető és lelket szétmaró hatású alkímiai mes-
terkedések hidegen hagyják a született velenceit. Ő inkább ragaszkodik a mesterembe-
rek társaságában és egyszerű pohárból felhőrpintett *ombra*, azaz „árnyék” nevet viselő
borához, mely a torkot igencsak kaparja, és azért hívják így, mert annakidején a főtéren,
a harangtorony lábánál mérték. Bellini *Istenek lakomája* című képén – melyet a mester
eredetileg a ferrarai herceg kastélyának „alabástrom szobájába” szánt – Jupitert, Merkúrt
és Bacchuszt Szilénosszal látjuk. Az istenek lakomára gyűltek össze a természet lágy
ölen, a garatot tehát „szőlő nedűjével öblítik”. Afelől kétségünk sem lehet, hogy a képen
közel sem a Rabelais műveiből ismert orgia elevenedik meg előttünk. Abban azon-

ban biztosak lehetünk, hogy a közvetlenség istenek és driádok között az alkohol okozta mámorból fakad: keblek domborodnak, ágyékok tetszetős íve villan, Priapusz ördögi aprólékossággal merül el a szendergő nimfa, Létó testének tanulmányozásában. Elég csupán, ha hagyom, hogy tekintetem a régi San Giovanni negyedben szabadon erre-arra vetődjön, és máris Bellini alakjai állnak előttem eleven valójukban: érzékeimre minden pillanatban valamilyen apró semmiség van hatással. A templomokban és palotákban bőséggel fellelhető festményekhez Velence lakói álltak modellt, éppen ezért egyáltalán nem kell meglepődnünk, ha a piacon, kezében fonott kosarával a Szűzanya lépked vidáman a paradicsomhegyek között avagy bordaszeleteket vizsgálgatva, illetve ha Mária Magdolna vásárol éppen kagylót a halpiac terjedelmes épületének arkádjai alatt. Micsoda gazdag kínálat! Fedetlen és lesült karok emelnek meg valahol egy nagy láda halat, és ebben a hétköznapi mozdulatban is a kéjes gyönyör ködbe vesző, távoli tájait fedezem föl: a szőlőtöke egyszerűen tiszta nedűjét, ugyanakkor a legnemesebb bort... Az elmaradhatatlan mosoly az éppen mérlegre tett árut is könnyebbé varázsolja. Szabad becsomagolnom?

Henri de Régnier és a korosztályához tartozó költők még az *Il Vaporéban*, az *Antico Venezia*ban vagy a *La Vidában* ebédeltek, a *campo Giacomo dall'Orion*, ahol a legnagyobb gondnal készítették a méltán híres *scalopina speciale*-t. Koraeste a költők közösen látogattak el az *Il Florianóba*, hogy felhörpintsenek egyet a „fahéjas-szegfűszeges puncsból és a *maraschino di Zara* nevű likőrből”. A velencei konyha annál is inkább jelentős hírnévnek örvendett a XIX. századi Párizsban, mivel azt ott legfeljebb csak halomásból ismerték: így volt lehetséges, hogy a Villeroi-módra készült hátszínt velencei mártással szolgálták föl 1820-ban, 1867-ben pedig, parádés díszvacsorák alkalmával velencei módra készült pisztrángot tettek az asztalra. Talán arról volt szó csupán, hogy Velence nevének varázslatos erejénél fogva fényűzéssel kevert egzotikumot igyekeztek az étlapra csempészni. Byron a dózsék városát a „földi orgia” színhelyével azonosította: minden bizonynal a nemi örömekre célzott, nem pedig a gasztronómiával kapcsolatosakra, utóbbiakhoz ugyanis nem fűzte túlzottan szoros kötelék. A velencei konyha valójában egy „nyolcvan íz alatt a föld körüli” utazással egyenértékű. A város konyhájára úgy tekinthetünk, mint amire jelentős hatással volt a világ számos kultúrája – a bizánci, az afrikai, a kínai, az indiai, nem is beszélve a perzsa, a zsidó, a spanyol és a dalmát ízvilág hagyományaiból összeálló receptekről –, s mely konyha az iménti hatásokat előszeretettel alkalmazta saját ételei elkészítésekor. A Szent Márk-székesegyház árnyékában alapvetően tehát nem a táplálkozás végett esznek, hanem – főként és mindenekelőtt – azért, hogy utazzanak.

Désfalvi-Tóth András fordítása

Forrás: Marc ALYN: *Le Piéton de Venise*. Paris, Bartillat, 2005.

GIORGIO VIGOLO

Kaland a Campo de' Fiorin

Rómában az utcai könyvárusítás korszakoként más-más helyhez kötődött. Én már nem ismertem azt a könyvpiacot, amelyet a múlt században még a zöldség- és élelmiszerárusok pultjainak szomszédságában, a Navona téren tartottak: de szenvedélyes és buzgó látogatója voltam a későbbinek, amikor a különféle árusokat már áttelepítették a Campo de' Fiorira, és a könyvesek is a Campo tőszomszédságában, a kicsinyke Paradiso téren állították fel sátraikat. Heti piac volt ez, mely szerdánként zajlott; s én minden szerdán menetrendszerűen megjelentem, mégpedig olyan lelkesedéssel, mintha valami találkozóra mennék, amelyen számomra új személyekkel (a felfedezésre váró könyvekkel) fogok megismerkedni. Főként olyan napokon volt ez így, amikor szép idő volt; a hangulatos terecskén, amelynek egén fehér, római felhőgomolyok tornyosultak, és a Sant' Andrea della Valle-templom kupolái néztek le rá, nyüzsögtek az elegáns, előkelő népek, a piac közönsége, akiket a könyveken kívül a régiségek, a mindenféle különlegességek, antik bútorok és megannyi furcsa kacat vonzott oda. Lelkem mélyén mindig azzal a kalandvágyó reménnyel mentem oda, hogy a halmok alól majd sikerül előhalásznom valamilyen rejtett kincset, mondjuk, egy régi kéziratot, immár fellelhetetlen könyvet, egy még feltárára váró katakomba alaprajzát.

Délben eldördült a szemközi Gianicolo dombján az ágyú, és a csekély távolság miatt a vidám dőrej a kis Paradiso teret körülvevő házfalakon még öblösebbnek hangzott, éppen a piac legforgalmasabb órájában. A környező vendéglők az összekocnó tányérok, edények, literes flaskák csilingelésével feleltek rá; harsogtak a hanglemezárusok gramofonjai; itt nagyobb eséllyel össze lehetett futni egy-egy baráttal, mint valamelyik szalonban vagy könyvtárban, s legfőképpen magukkal a könyvekkel, ezekkel a régivágású személyiségekkel lehetett randevúzni; az ókori klasszikusok vagy a Cinquecento humanistáinak művei itt, ebben a városrészben, ahol a Quattrocento végén az első nyomdák megjelentek, otthonosabban érezték magukat, mint máshol; itt, ahol Annibale Caro és Cellini, vagy éppen Raffaello és Pietro Aretino sétáltak – az Imperiákról, Giuliákról, Fornarinákról nem is szólva.

A gyönyörű napsütés, a kék égbolt még mindig ugyanaz: s a régi album sápatag lapjai, melyet izgatottan ütöttem fel, mintha örömben megborzonganának a fény érintésétől, és a túlvilágra költözött lelkek árnyai ebben a pillanatban tényleg itt lennének meg a maguk Paradicsomát.

A piacnak ezen részével, a régiségekkel és a könyvekkel harsány ellentétben állt az amott, bentebb, a valódi Campo de' Fiorin zajló élelmiszerpiac. Már a színek is két külön világról árulkodtak; emitt a múlt halovány álcái, amott a felagatott húsok sűrű, vérbő elevensége, a csillogó haltettek, a zöldségfélék és a pompás gyümölcsök, a narancsok diadalmas aranyhegyei. Ez a két teljesen eltérő jellegű piac amúgy jól megfér egymás mellett: mindkettő adott a másiknak valamit. Sosem tekintettem olyan új fényben egy élelmiszerpiacra, szinte döbbsen csodálkozással, örömtől ragyogó szemmel, mint ha előbb a régi, megsárgult lapok kifakult betűit fürkésztem: de a könyvek szerzői is pár pillanatra új életre keltek.

Bizony, különös a sors, mely egyszer csak elének tesz olyan műveket, amelyekkel életünk során amúgy nem volna alkalmunk találkozni, nem lapozhatnánk fel őket. Ez adja az alkalmi könyvpiac varázsát, ahol a vakvéletlen tölti be a könyvtáros szerepét, ám ez a könyvtáros, vagy inkább könyvmoly, legalább olyan bogaras, mint amilyen ihletett: afféle alvajáró, bekötött szemmel jár, mint Fortuna, aki sorsunk kártyalapjait keveri.

S tényleg részem lett egy találkozásban, mely sokkal különösebb volt, mintsem elképzelhettem volna. Egy szerdai napon, ahogy a tömegben elvegyülve az áruspultok között sétálgattam, felfigyeltem egy gyönyörű nőre, és a társaságában lévő magas termetű férfinban mintha régi iskolatársamra, Marconcini Ferrettire ismertem volna, amint pár lépésnyire tőlem egy pergamenkötetet lapozgat. Egy időben szoros barátság kötött össze bennünket, s ráadásként bennem még határtalan csodálat is élt festészete iránt. Boldog voltam, hogy oly sok idő után újra látom, s máris önkéntelenül indultam, hogy üdvözljem; ám amikor közelebb értem hozzá, megdöbbsentem. Nem a barátom volt az, hanem másvalaki, egy idegen, sőt egyáltalán nem is hasonlított rá, legfeljebb a termete volt hasonló. Bevallom, a tanácsstalanságon kívül valami meghatározhatatlan zavarodottságot is éreztem, bele is borzongtam kissé, mert ezek a vélt hasonlóságok majdnem mindig jeleznek valamit, különös figyelmeztetések, üzenetek.

Közben a férfi visszatette a pergamenkötetet a „két líra darabja” feliratú polcra, társai közé. Még mindig attól a furcsa érzéstől vezéreltetve, meg akartam nézni, miféle könyv az. A számos léleknemesítő avagy épületes olvasmányok egyike volt, amelyek régi plébániák padlásáról bukkannak elő néhány évszázad múltán a Campo de' Fiori napvilágára. Képzhetni megdöbbenésemet, amikor észrevettem, hogy ugyanennek a pergamenkötetnek a végére bele volt kötve egy rövid kéziratos mű is, mely ezt a címet viselte: „Róma városának kalauza – összeállította Baldassare Tedemarj, az Úr 1615-ik esztendejében – mondott város nevezetes és titokzatos helyeivel – mellyek mind az mai napig az tudósok előtt ismeretlenek voltak – miképpen az krónikások és építész mesterek előtt is – akik tervezeteket és rajzokat készítenek az építményekhez”. Tettetett lassúsággal kifiztettem a két lírát, miközben alig bírtam türelmetlenségemet palástolni, nehogy az árus meggondolja magát és megtagadja tőlem ezt a kincset; és amint biztonságban tudtam magam, kissé távolabb, elkezdtem nézegetni a különös lapokat. Akkoriban már szinte teljesnek mondható gyűjteményem volt az efféle munkákból, de ennek a Tedemarjnak a neve új volt számomra. A kalauz első ránézésre közismert római utcák és műemlékek leírásának tűnt; hanem aztán az egyes útvonalak között olyan helyeket, épületeket említett, amelyekről még csak nem is hallottam, hogy Rómában léteznek: a Lovag árkádja, a Nagy Kutak utcája, a Tűz Bazilikája. Folytattam az olvasást, és ekkor a szöveg már ismerősebb városrészek felé kanyarodott: Kancellária tér, Monserrato utca, Capo di Ferro tér. Ám ahogy előrehaladtam az olvasásban, újra eltévedtem az ismeretlen helynevek között: a Levágott Kéz kútja, Oroszlános tér, a Feltámadt Ember utcája, a Hangok sikátora...

Hazatérve félretettem a kalauzt; de aztán újra és újra beleolvastam, a felfedezés élményének rendkívüli mohóságával a legapróbb utalásokat is végigböngésztem. Végül rájöttem, hogy az ismeretlen utcák, amelyek furcsa módon a legnevezetesebbekkel és leghíresebbekkel váltakoztak, a város egyazon pontján találhatók, egy rejtett kerületben, amely valószínűleg minden oldalról el van zárva, szinte el van kerítve az ismertebb utcákon zajló mindennapi forgalom elől. Talán létezik egy hétköznapi, közönséges kis átjáró, amely a rejtélyes körzetbe vezet.

A kalauz egyetlen egyszer sem jelölte meg pontosan ezt az átjárót, de szinte körülírta, sugallta a körzet határait, a tőszomszédságában lévő épületeket. Például ezt a különleges útmutatót olvashattam: „A tér négy sarkában, a kutaknál látható koronás, fenséges állatokról elnevezett Oroszlános térhez, melyre az Éjszaka Szent Máriájának temploma néz, be kell fordulni jobbra, a Hangok sikátorába, és aztán az árkádok alatt átmenni, ott, ahol a Megégett Asszonyok háza áll, a pékműhely sarkán, túl a Farnesék istállóin, s onnan már nincs messze az említett tér.”

Előbb megpróbáltam elhárítani magamtól azt az erős sugallatot, amelyet a kalauz folytonos olvasása gyakorolt rám; azt gondoltam, biztosan valamelyik XVII. századi barokk széplelek műve az egész, aki azt a bizarr szórakozást űzte, hogy képzelete segítségével még jobban összegabalyította a római topográfia amúgy is fantasztikus palimpszesztjét. De én magam is kevés hitelt adtam ennek a belső, józan hangnak, és inkább a metafizikus kaland kísértésének engedtem. Keresni az ismeretlen az ismertben; elképzelni, hogy az utcák közvetlen közelében, amelyeken gyerekkorom óta oly sokszor sétáltam, létezhetnek teljesen ismeretlen, csodálatos helyek... Amint kiléptem lakásom kapuján, lábam automatikusan abba az irányba vitt, amely immár rejtélyes vonzerőt gyakorolt rám, újra és újra kígyózó sikátorok útvesztőjében bolyongtam, szép lassan saját rögeszmém foglya lettem.

Mígnem aztán egy sűrű, zord decemberi reggelen megtörtént a felfedezés. A félhomályos Pellegrino utcán mentem éppen, amely a Kancellária Palota mellett húzódik, s egyszeriben eszembe jutott, hogy valószínűleg éppen ebben az utcában lakik Marconcini Ferretti barátom. Úgy rémlett, hogy tehetős családjának dús vagyonából különféle sorscsapások után mindössze egy öreg ház maradt neki ebben az utcában, és hogy műterme a legfelső emeleten van, ott él szigorú elvonultságban. Egy viszontagságos, nagy szerelemről szól a fáma, amelybe majdnem belepusztult. Fel is ismertem a házat, jártam már ott nála látogatóban. Nagyon erősen feltámadt bennem a vágy, hogy viszontlássam barátomat, annál is inkább, mert ő volt az egyetlen lény, akivel meg mertem volna osztani varázslatos rejtvényemet anélkül, hogy kóros képzelgőnek vagy elmeháborodottnak nézett volna.

Fölmentem az agyonkoptatott kőlépcsőn. Néhány forduló után egy még keskenyebb és még meredekebb lépcsősor következett, és végül ott találtam magam a kis ajtó előtt, amelyről úgy emlékeztem, hogy barátom műtermébe vezet. Többször is bekopogtam: semmi válasz. Még egyszer kopogtattam. Végül erőteljesen benyomtam az ajtót: erre engedett, kinyílt. De nem a műteremben, hanem egy napfénytől ragyogó teraszon találtam magam, gyönyörű idő, kápráztatóan kék égbolt, szinte hegyvidéki levegő, olyan,

Szarmódy Zsolt fotója

mint amikor zivatar után hirtelen kiderül, és az égen megjelenik a szivárvány. A zord, szürke decemberi idő, amelyet alig pár perce odalenn hagytam az utcán, miféle csoda folytán változott át ilyen derős napsütéssé? Nem hittem a szememnek; akkor meg még kevésbé, amikor ebben a fényben rájöttem, hogy az épületek, amelyeket idefönn látok, ismeretlenek számomra, bámulatosak. Ahogy kihajoltam a teraszról, közvetlenül alattam egy kék és rőtörös kövekkel kirakott utcát láttam, amely vastos falakkal körülvett kertek között haladt egy harmonikus elrendezésű tér felé, melyet geometrikus alakzatban lerakott színes márványlapokkal burkoltak: bronz lovasszobor állt a közepén, olyan zöld, mint az esőáztatta fű, és a háttérben egy csúcsíves, sok fiatornyos, égővörösben tündöklő templom, amely úgy magasodott az ég felé, mintha lángoló kövekből építették volna. A tér árkados épületeivel mint két kitárt szárny nyílt meg, és egy nagyon széles utcában folytatódott, melyet kétoldalt paloták, templomok szegélyeztek, ameddig csak a szem ellátott. Itt voltam hát végre, a rejtélyes körzetben, ahová az ember életében legfeljebb egyszer nyer bebocsátást.

Megpróbáltam pontosan betájéolni a terasz fekvését, és arra jutottam, hogy annak az utcának, amelyből feljöttem, éppen az ellentétes oldalára néz. Igyekeztem nem eltévedni ismét, szerettem volna lejutni az utcára, amelyet idefönről láttam. A terasz végében, az ellenkező oldalon volt egy csigalépcső: elindultam lefelé, de egy hosszú tölcserbe jutottam, amelyből sehová sem nyílt ajtó, majd egy kis udvarra, ahol egy patkoló-kovács éppen két robusztus fríz lovat patkolt, amelyeket a bíborosok hintói elé szoktak befogni. Egy katona alabárdját a kapufélfának támasztotta. Megkérdeztem tőle: – Hol van a Megégett Asszonyok háza? – Csak erre tovább, egyenesen – válaszolta németes kiejtéssel.

Átmentem egy kis közön, aztán az árkád alatt, felismertem a sarkon a pékműhelyt, majd a Levágott Kéz kútját, ahogyan a kalauz írta; és onnan nem messzire, a Hangok síkatorán és a Feltámadt Ember utcáján át a széles Szökőkutak útjára jutottam, ez olyasféle volt, mint a Navona tér, csak jóval nagyobb, mérföldeken át húzódott. A közepe táján oszlopsor állt, az út itt ívet írt le, valahol a lángoló kupola és fiatorny-erdő táján, azaz a Szentlélek Templománál, amelyet a Tűz Bazilikájának is neveznek.

Olyasvalaki számára, aki napjaink városi nyüzsgéséhez szokott, ez a széles utca csodás, üres díszletnek tűnhetett volna, bár már dél felé járt, és olyan szép idő volt, hogy az embert sétára csábította. Az a néhány járókelő gyönyörű, drága szövetekből varrt, színes öltözetet viselt, amelyek olyan jól illettek a ragyogó színűre festett házak díszes homlokzataihoz. Mások a színes márványburkolatú téren sétagaloppoztak ragyogó szőrű paripaikon. Ám amire hirtelen felfigyeltem, az egy keskeny, csíkszerű ház volt, már ha szabad így mondanom, nagyon magas, hétemeletes, emeletenként csak egyetlen ablakkal, és mintha az egész épületet úgy préselték volna be a templom és a mellette álló palota közé. A két nagyszerű szomszédos épület méretei még inkább ráirányították a figyelmet a hétablakos ház szürke és kissé kopottas vakolatára; olyan volt, mintha ott egy örvény nyílna, melynek mélyén az a másik nap, az a másik város van a sötét síkatoraival.

Ahogy így álltam és szemlélődtem, a nap hirtelen meredeken hanyatlani kezdett, telibe találta sugaraival a legfelső emelet ablaküvegét, amelyen folyékony tűzpatakokként verődött vissza az alkonyi fény. Ugyanebben a pillanatban az ablak kinyílt, és kit látok ott? Marconcini Ferretti barátomat, aki örömteli mozdulatokkal integet felém, hogy menjek fel hozzá. Négyesével szedem a lépcsőfokokat, Marconcini jön elém. Sápadt arcszíne, amelyet a legutóbbi találkozásunkkor tapasztaltam, most üdére, pirospozsgásra váltott, valósággal ragyogott, sötétkéék szeme fénylett.

– Reggel óta kereslek – mondtam neki –, micsoda szerencsés véletlen, hogy éppen most néztél ki az ablakon, miközben erre jártam!

– Azért néztem ki, mert messziről felismertelek. De senki másnak nem mutatkoztam volna. Meg is kérlek rá: esküdj meg, hogy senkinek sem mondd el, hol lakom. Nagyon jól érzem itt magam: ez tényleg egy boldog városrész. Az utóbbi hónapokban több képet festettem, mint egész életemben.

Láttam is, hogy a falakat képek borítják, amelyek megannyi mágikus tükörként ábrázolták ennek a városrésznek egy-egy részletét, vagy az itt lakók portréi voltak. Ám az ablak melletti sarokban egy nagyobb kép állt még a festőállványon, bársonydrapériával letakarva. Barátom nem akarta, hogy lássam, de aztán engedett kérésemnek, s végül végtelenül boldog volt, hogy megmutatta nekem azt a festményt, amely kétségkívül a főműve volt. Miután levette róla a bársonytakarót, egy gyönyörű női akt tárult a szemem elé. Mintha benne öltött volna emberi alakot a titokzatos Város elmondhatatlan vonzereje, mintha benne sűrűsödött volna össze egy ragyogó, örömteli élet esszenciája, amely örökre megmenekült az idő múlásától és a haláltól.

– Hát nem valódi gyönyörűség? – dörmögte barátom, miközben szerelmes tekintettel, szinte extatikus állapotban bámulta művét. Ó, sosem hittem volna, hogy annyi fájdalom után ilyen hatalmas boldogságban lehet még részem. Mert bizonyára kitaláld, szeret engem! Itt végre egymáséi lehetünk, elrejtőztünk a világ elől. Csak te tudsz erről. – Ám ebben a pillanatban halk kopogtatás hallatszott.

– Ó lesz az – suttozta barátom –, az utolsó ülésre jött, most fejezem be a portrét. Most el kell menned. Ne azon az ajtón, kérlek, erre, itt, egy másik lépcsőn. – Karon fogott, és egy másik ajtóhoz irányított.

Olyan sötét helyiségben találtam magam, hogy csak a fal mentén tapogatózva tudtam előre jutni. Aztán valahonnan támadt egy kis fény, és szédítő látvány tárult elém. Egy aprócska ablakból, a magasból, mintegy szédületörvényből egy alig megvilágított templombelső pillantottam meg: ez lehetett a Tűz Bazilikája, ahol vesperást énekeltek. Nekem a mennyezet peremén kellett végigmennem, az oszlopok tetején, minden lépésnél rettegtem, hogy a mélybe zuhanok. De szerencsére a keskeny korlát, amelybe kapaszkodtam, ismét egy folyosó felé terelt, amelynek falai mellett hatalmas szekrények álltak. Egy szerzetes, csuklyája alól elővillanó arca olyan aszott volt, mint egy koponya, csontsovány kezével megmutatta az irányt. Végig lefelé haladtam, már-már az volt az érzésem, hogy bukórepülésben. De éreztem, hogy a levegő is más, sűrűbb és nehezebb, mint amikor az ember a hegyekből leér a síkságra. Egyszerre csak a sötét ablaküvegen túl felgyulladtak az utcai lámpák fényei. Ugyanazon a kő lépcsőfordulón találtam magam, ahonnan reggel elindultam, és felismertem a Kancellária épülete tövében húzó-dó Pellegrino utcát.

A kapu melletti fülkében egy öregasszony üldögélt. Megkérdeztem tőle, tud-e valamit festő barátomról, s hogy ott lakik-e még a házban. Az öregasszony mélyen felsóhajtott, és így felelt:

– Szegény fiatalúr! Éppen ma egy éve, hogy itthagyt bennünket. Túl sok szerencsétlenség érte az utolsó időkben. Most már nem szenved tovább, biztosan egy ennél sokkal jobb világban él.

Naschmarkt

Tudtuk, hogyne tudtuk volna mi, ott, a Székelyföld kellős-közepén, mi az a nassolás! Alig szürkülődött, már szállingóztak be hozzám gyermekpajtásaim, s kérdezték: Na, megyünk nassolni?

Mentünk vigyorgva, mohón, a helytelenkedés örömeivel; cseresznyeéréskor a Huhu Kálmán kertjébe, és ha már a mocskotár, urak nyelvén: muskotály szilva is mézédés lett, a Boga-kertbe, kásás vackorra, meggyre, sárgabarackra a Finánc-kertbe, körtére, édes almára, ahová csak értük, egyedül szőlőt nem volt szabad lopni, azt tiltotta a falu törvénye.

Úgy termett nálunk a gyümölcs, mint erdőben a gomba, a segesvári piac messze volt, ritkán vállalkozott arra fiatal menyecske, szálás legény, hogy vállára vegye az átalvetőt, s begyalogoljon a városba. Huszonkét kilométer oda, huszonkettő vissza. Különösen a hamar romló áru lett közpréda falunkban, osztogatták azt szívesen rokonoknak, szomszédoknak, de nekünk, sűvölvény legénykéknak sokkal izgalmasabb volt a kertek alatt vagy a kertek fölött lebújva, sokszor négykézlábra ereszkedve, csúszva-mászva vagy – a vesszőből font kerítést átugorva, nagyot nyekkenve – belopózni valakinek a kertjébe, felkúszni sötétben a fa tetejébe, s teletönni a bőrtarisznyát. Ez volt a hasunk. A helyi felvevőpiac. Kebelünkbe is raktunk, amennyi csak belefért, azt vittük haza, s ettük, nassoltuk órákig a szénapadláson, amit mi ott pajtahíjának hívtunk. Mondta is édesanyám másnap: Hallottam, tegnap este ismét nassoltatok.

Ez a nassolás mohó élvezet volt, nem evés, csámcsogtunk, mint a malacok, a cseresznye magját kiköpködtük a szánkából, de az almának, körtének a keserű magját is megettük, így még csutka sem maradt.

* * *

Aztán... Aztán nagyot fordult velünk a világ. Felnőttek lettünk, elvesztettük ezt az Ádám-csutka nélküli édent. Az a nemzedék voltunk, amelyik az iszonyatos világháború négy-öt esztendejében született, ráadásul eszmélkedő értelmünk, világra hangolódó lelkünk szép virágzását a bolsevizmus hóharmata leperzselte.

Volt, aki bányász lett, sokan gyári munkások Brassóban, Ó-Románia munkatelepein kőművesek, ácsok, hegesztők, a lányok cselédnek álltak Bukarestben, rendszerint milicistákhoz mentek feleségül, s születték szorgalmasan a hatalmában tobzódó románság új nemzedékeit.

Engem családommal együtt, Nyugatra kergettek a szelek.

Éppen csak átestünk Bécs mellett, a traiskircheni lágerközpontban a kötelező interjú, karantén, vallatás, amit az osztrák Fremdenpolizei, az idegenrendőrség germán szigorral, nagy gyanakvással és leplezetlen undorral végzett, máris mentünk ki a minket istápoló, vendégül látó barátunkkal, S. Rudival Bécs leghíresebb piacára, a Naschmarktra – eladni a faliórákat.

Hát, ez a vircsaftolás emigráns életünk első nagy, de szomorú attrakciója volt!

Először is – mondotta Rudi – Platz-ot kell foglalni. Akiknek saját sátruk és éves bérletük volt, azok kényelmesen nyitottak szombaton reggel, de nekünk, Flütylingeknek (a német Flüchtling, menekült szó magyarítása!) éjjél után három órákor kellett sorba állni, hogy a két négyzetméteres, számozott helyet, szép összegért, megkapjuk. Akkor, ott a kígyózó sorban láttunk először nagyvárosi huligánokat, tetovált bőrű, sárga vagy zöld hajjú, kakadufrizurás csöveseket, akik megbízóinknak vettek Platz-Nummert, számot, ez volt egyik mellékkeresetük. Közéjük kellett beállni.

Különös, kínos a faliórák története. Valamikor a Monarchia idején ritka volt az olyan háztáj, amelyikben nem ketyegett volna egy falióra. Fiumétől Innsbruckig, Salzburgtól Prágáig, Pozsonytól Gyergyószentmiklósig ugyanarra a tojássárga számlapra festették rá a piros virágdísz és a római számokat, s úgy tűnt, a mánusok, láthatatlan, lassú cammogással a boldog békeidők mozdulatlanságához igazodnak.

Ezeket az órákat évekig gyűjtöttem a Székelyföldön, aztán, amikor nyilvánvaló lett, hogy el kell hagyni az ősi szállást, nyugati és magyarországi vendégeimtől egyenként kiküldtem Budapestre és Bécsbe, mert tudtam, a legbiztosabb piaci cikk, amit a régiségkereskedők bármikor megvásárolnak, az a Monarchia korabeli falióra. Végzésük esetére tartogattuk, pedig nagyon szerettük őket.

Ahogy megvirradt, és kezünkben volt a Platz-Nummer, kipakoltunk a Dáciánkából

tizenhét órára a fehér festékekkel kirajzolt téglalap alakú aszfaltra, amelynek néhány órára a bérlői lettünk. A piacnak ez a kis darabkája volt az első „talpalatnyi föld”, amit mi, hívatlan honfoglalók először megszereztünk.

A bécsi Naschmarkt két részből áll, az egyik a zöldség-, gyümölcs-, élelmiszer- „Abteilung”, ahol nassolni lehet, a másik a Flohmarkt, vagyis a bolhapiac.

Nemzetközi régiségkereskedés folyik itt, ezért még a külföldiek számára is elsősorban a bolhapiacot jelenti a Naschmarkt. Ide jönnek szombatoként műgyűjtők, spekulánsok, múzeumok megbízott ügynökei, hobbik megszállottjai, kupecsek, s folyik a kalimák színjátéka olyan kavargásban, amelyet mi, erdélyi zöld lankákhoz, zsindeletős haranglábakhoz, falvak vagy kisvárosok girbegörbe utcáihoz szokott szemünk alig tudott befogni. Ritkán hallottunk német szót, Rudi tolmácsolta, hogy na, ezek horvátul, ezek csehül, szlovákul, olaszul beszélnek. Bábel tornya volt az a javából. Magyar szó is elhangzott gyakran, de azt nem fordította Rudi, tudta, hogy mi csak ezt az egyetlen egy nyelvet beszéljük székel bükkfanyelvünkkel.

A vásár nem indult be azonnal, kezdetben mindenki csak kóválygott az asztalok, gyékek között, kérdezte az áru nevét és árát, így nekünk is volt időnk szétnézni.

Mint ha Aladdin csodalámpáját dörzsöltük volna meg, úgy ömlöttek elénk a kincsek.

Volt olyan sátor, amelyben csak régi hangszereket árultak, Mozart-korabeli, vagy még régebbi fuvolák, hegedűk, tamburák, citerák, szájmuzsikák, tangóharmonikák, csontfuvolák, lantok, kürtök, oboák, ősklarinétok, postakürtök, alpesi kürtök, dobok, és sok olyan szerkentyű, amelyekről fogalmunk sem volt, mi a nevük és hogyan szólaltatják meg azokat. A délszláv, magyar, cseh, lengyel, svájci, olasz, szlovák népművészet díszét viszont felismertük, s mondtuk is, feltámadt néhány órára Ferenc Jóska birodalma.

Móser Zoltán fotója

Aztán később, amikor már polgárai lettünk ennek az osztrák világnak, akkor is tapasztaltuk, kifinomult érzéke van ennek a népnek a zenéhez és a hangszerszámok készítéséhez, többször megnéztük a Kunsthistorisches Museum régi, híres hangszergyűjteményét.

A másik nagy ámulásba a porcelántárgyak sátrai, gyékényei előtt estünk. Ebbe már belefolyt Ázsia is, az évszázadok cserekereskedelme behozott a császárvárosba minden kínai és indiai csecsebecsét, piperetárgyat, szobrot, lámpát, tükröt.

Persze, Buddha-szobor volt a legtöbb, annak van valamilyen megfoghatatlan titka, dagadt, infantilis arcával, csúf, nagy hasával semmiképpen sem volt szép, de áradt belőle a nyugodtság, a béke, a lélek belső csendje. Mi, erdélyi puritán szemmel inkább bálványoknak láttuk, és nem prófétának, nem istennek. Az állatfigurák kecsesebbek voltak, mint ő, kutyák, madarak, hüllők, sárkányok sorakoztak az asztalokon, a polcokon, a fehér porcelánszínűekre virágmintákat, egzotikus babirkákat rajzoltak, a többit zöldre, sárgára, kékre festették. És láttunk kínai porcelán cipőt! Rudi vette észre, ő mutatta, néztek, ezt erőltették az előkelő kínai lányok lábára, nem lehetett túl kényelmes, ha nőni kezdett a kisasszony. Erről aztán elméltünk egy kicsit, nekünk a lelkünket szorították otthon porcelán cipőbe, de most, itt a Nyugat híres Naschmarkt piacán, a két négyzetméteres aszfaltdarabkán sem éreztük túl tágasnak a világot.

Aztán átmentünk a másik oldalra, ott volt legnagyobb a csődület, ámulatunkra pénzt árultak pénzért. A numizmatikusok paradicsoma, a régi pénzermék zsibvására túltett minden szenzáción, római, görög, egyiptomi, kisázsiai, galliai földből kibányászott arany-, ezüst-, réz-, bronz-, vasérméket helyeztek el témájuk, koruk szerint átlátszó fedelű dobozokban. Az egyik eladó kezembe nyomta a nagyítólencsét, s mondta: „Bitte, gukken!” No, gondoltam magamban, a „nassolás” után ez a „kukkan” a második német szó, amit itt megtanultunk, nyilván azért, mert eddig is tudtuk. S pont jókor, jó helyen mondták, mert olyanformán kukkantunk be ide, Bécsbe, mint Bolond Istók Debrecenbe.

De a lupén, a nagyítólencsén keresztül csodálatos világra pillanthattunk, még az életművész rokonunk, Rudi is elfeledkezett alpmesterségéről, a kupeckedésről.

Rendszerint a halhatatlannak hitt császár arcképét vagy álló alakját láttuk, kezében fegyver, pálmaág, előtte térdeplő alak, szolga, vagy behódolt fejedelem, sokszor hátrakötött kezekkel, voltak szakállas alakok és simára borotváltak, a legfontosabb ruha a hosszú tóga, de felbukkant félmeztelen vagy ruhátlan figura is. Lóháton, a légiókat győzelemre vezető fegyveres császárt is sok pénzermén örökítették meg az ókor művészei, még diadalíven is ágaskodott gazdája alatt a ló, vagy pedig a híres diadalszekéren száguldott a vezér, amelyet lovak vagy elefántok húztak. A csoportképeken katonaruhás hadfiak hódoltak a trónon ülő cészárnak vagy a feleségének.

Aztán szaladt a fiam: „Gyertek gyorsan, a két fatengelyes óra miatt körülvettek minket az alkusok: Wanduhr mit Holzachse! – kiabálják.”

Loholtunk vissza a „talpalatnyi földünkhöz”, hirtelen én is császárnak éreztem magam, végre valami kell tőlünk, koldusoktól ennek a fényes Nyugatnak! A vásárlók valóban licitálták fölfelé az árat, akkora szenzáció volt az olyan óra, amelynek tengelyeit aranykezü mesterek fából esztergályozták ki.

Az egyik magánszemélyhez került, a másik a linzi múzeumba, tízezer schillinget zsebeltünk be hirtelen.

A többi is elkelt délig, Rudi állványzatot eszkábált lécekből, arra felakasztottunk egyet-kettőt, a súlyokat is rátettük, s ha forgattuk mutatóujjal a mánusokat, nagy csengetés-bongás támadt, így ezzel az órazenével csalogattuk a vevőket, ahogyan a virágok csalogatják ezerszínű szirmukkal, kelyhükkel a méheket.

Még otthon, a vendégszálláson is kavargott szemünk előtt a Naschmarkt minden portékája: mozsarak, mákórlők, fontostálak, tajték- és cseréppipák, katonai rendjelek, násfák, kincstartó ládikák, csatok, fülbevalók és a nemesi, nagypolgári családok szépségesen szép porcelán babái.

Aztán éjszaka lekerültek az agy membránjáról a tárgyak, s azon töprengtünk, vajon milyen lesz a következő vásárunk, milyen lesz az alku azon a piacon, ahol a munkaerőnket fogjuk eladni. Kinek kell két erdélyi humán szakos értelmiségi, nyelvismeret nélkül – három gyerekkel?

De ez már egy másik piaci történet.

ROBERT WALSER

Hetivásár

A hetivásár mindig fényes, eleven, gazdag és vidám. A széles, máskor oly csendes utcán standok hosszú, kettős sora; rajtuk feltornyozva és fölaggatva minden, amire a háztartásoknak és a családoknak szükségük van a mindennapokban. A nap, amely máskor fölényesen és tunyán süt a városra, ma kénytelen ugrálni, csillagocskákat szórni, odaadóan babrálni a tárgyakon, mert minden mozog: forgatják, rakosgatják. És minden kalap, minden kötény, minden tál, minden pár kolbász azt akarja, hogy megcsillanjon rajta a napfény. Ínycsiklandóbbak a kolbászkák, ha napfényben fűrosztik őket. A kampókról lelógó tökehús büszkén és hivalkodóan mutogatja pompás bíborszínét. A zöldség zöldell és kacag, dús sárga tömegben tréfálkoznak a gömbölyű mandarinok, és halak úszkálnak a széles, vízzel töltött teknőkben. Az ember meg csak áll, aztán nekifohászkozik, és lép egyet. De még mennyire hogy lép. Nem, nem az a lényeg, hogy a tervezett, megkísérelt és megtett lépés valóban valódi lépés-e. És az az egyszerű, derűs élet a maga szerényen vonzó mivoltában, ahogyan kispolgári-háziasan ránk nevet! És hozzá az égbolt leges-legelső osztályú kékje! Elsőosztályú! Ne ragadtassuk magunkat az „édes” jelző használatára. Ahol poézist érzünk, nincs szükség semmiféle költői bakugrásokra. „Garassával három a mandarin!” – Mondd, barátom, hányadszor mondot ezt a mondatot? Pompás kövér asszonyságok minden színben és kivitelben. Csak a kifinomulatlan emberek emlékeztetnek a földre, a vidékre, a házias ételekre és házias életekre, még magára Istenre is, akinek minden bizonytalanságon túlzottan szép a teste. Isten Rodin ellentéte. Nincs is elragadóbb, mint a parasztságban megérezni egy kicsi, akár csak „garasnyi” ízlést! Friss tojás, falusi sonka, falusi és városi májashurkák! Ki kell mondanom: szeretek álldogálni és lopni a napot a csalogató ingyencsék közelében. A mulandóság elevenségére emlékeztet; és ami eleven, az kedvesebb nekem, mint ami halhatatlan. Itt virágok, amott fazekasmunkák, emitt sajtok: svájci és holland fajták, Tilsiti, a Harz-hegység sajtjai – és persze a megfelelő szagok. Ha felnézek, tájképfestő-motívumokat látok; ha lenézek a földre, alma- és dióhéjat, húshulladékot, papírszemetet, félbevágott és egészben hagyott világlap-oldalakat, nadrággombot, harisnyakötőt fedezek föl. Ha felnézek, ég, ha előrenézek, átlagemberarc, mert átlagos napról vagy éjszakáról nem beszélhetünk, átlagos természetről szintúgy nem. Talán nem az átlagos a legbiztosabb, a legjobb? De én azért hálás vagyok a zseniális napokért és hetekért is, vagy egy rendkívüli Istenért. Mindig az a legigazabb, ami mozog.

És milyen bájosan tudnak pillogni az emberre ezek a parasztszemecskék. Milyen különös, hogy képesek szelíd mozdulatokkal is sürgölődni. A hetivásár az egész városnegyedet a falusi élet sejtelmével tölti el, talán hogy fölrázza monoton göggyéből. És milyen bájos az is, hogy a portékák a szabad, friss levegőn nyújtóznak. Az ifjoncok meleg kolbászt vásárolnak, a lacikonyhás be is vagdossa a hosszú, zaftos kolbászkákat, hogy illendően el lehessen őket fogyasztani. Pompásan ízlik az étel a tágas, kék ég alatt. Elragadóak a buja, bokrosodó karfiolok. Bár nem vagyok büszke magamra ezért, de a feszes női keblekkel hasonlítom össze őket. A hasonlat impertinenciája főleg akkor fülsértő, ha nem találó. Hogy mennyi nő van itt körös-körül. Ahogy látom, időközben lassan véget ér a hetivásár. Itt az ideje, hogy leszereljék a standokat. A gyümölcsöt kosárba gyűjtik. Becsomagolják a megmaradt heringet és sprotnit, szétbontják a bódékat. Elvonul a nyüzsgő tömeg. Nem telik belé sok idő, és az utca máris úgy néz ki, mintha mi sem történt volna. Agyó, színek. Agyó, összeviesszaság. Agyó, hangok, illatok, mozdulatok, léptek, fények törmelékei. Egyébként szert tettem egy font dióra. Most poroszkálhatok haza, a gyerekzsivajos-csivitelős-csicsergős lakásomba. Nagyjából mindent szeretek, de ha dióhoz jutok, egyenesen boldog vagyok.

(1908)

Nádori Lídia fordítása

A fordítás alapjául szolgáló kiadás: Robert Walser: „Markt”. In: *Berlin gibt immer den Ton an – kleine Prosa aus und über Berlin* (szerkesztette és az utószót írta Jochen Greven). Insel Taschenbuch Verlag, 2006.

A piac a ludas

Báméskodni és vásárolni jártam az alpesi piacra. Péntek reggel érkeztek a vásárosok s egy óraker már szedelőzködtek. Ki közlelrol, ki messzebbrol jött: futólag ismerték csak egymást, s ugyanez mondható el a vásárlóközönségről, annyiban legalábbis, hogy a falubeliek nem nagyon tudták, kik a nyaralók vagy a telelők, emezek pedig nehezen különböztették meg egymástól a község honosait. Volt, aki csak úgy lebennszülöttözte őket, ha róluk kellett beszélnie. Különböben ilyesmi ritkán került szóba, hiszen a másutt születettek, a széles karimájú fekete kalapot viselők, egymáshoz sem igen szóltak. Beérték azzal, hogy némán hullámsanak sajtosok, hentesek, zöldségesek, késesek, gyapjúzoknisok, polármellényesek, bőrkészítményesek, réztárgyasok, ernyősök, virágosok, horgolt terítősök, ódon képeslaposok sátrai között, s a sok egymáshoz érő posztókarima varjúszárnyszerűen koromsötét boltzatot képez a járatokban. Akár férfiak, akár nők, a nagykalaposok általában szemet szúrnak, de feltűnéskeltesen túl gyakorlati hasznot is hajtanak a terebélyes fejedők. Védnek a naptól, védnek a csapadéktól, továbbá új ábrázatot is kölcsönöznek annak, aki valamilyen okból más formájúra gyúrja őket.

Én is ilyen érdekes kalapban báméskodtam a hasonszörűek között, vagyis sodródtam, mert ha én választom az irányt, akkor leköt a tolakodás erőfeszítése, és báméskodni nem tudok. Persze a ténfergő telelők, akikre a havazásban kilátásom nyílt, nem foglalkoztatnak sokáig, fázósan ráncolódo ábrázatuk keveset árult el jellemükből, gondolataikból, s a kirakodóvásár sem érdekelt, mert csak egyetlen dolgot akartam venni. A henteshez jöttem csupán. Hozzáteszem, hogy a legjobbhoz, akihez többen is igyekeztek, úgyhogy lépteimet valósággal a sokaság irányította. A tolasos fej baljósan vöröslött a hóhullásban, mint egy marhaszív. Rikoltozása nyálcsordítóan visszhangzott a standja ereszeről függő kolbászok, füstölt sonkák, obszcén hurkák között.

– Gyertek a sógorhoz! Egyétek a sógorét!

Letegezte a tömkeleget. Szó se róla, első osztályú áruval szolgált, de vérmes bizalmaskodása is csábította híveit. Mert az a sok feketekalapos, aki az ő pultjához préselődött, több volt, mint vevő.

– Sógornő – kurjantotta –, harapj a sonkámba, kapd be a kolbászomat.

S az orsolya ábrázatú hölgy, akihez felhívását intézte, nem az orrát húzta fel, hanem a tarsolyát vette elő. Elnézően kacarászva, ahogy jobb családokban is fogadja egy férjes asszony egy nő rokon kujonkodását. És csakugyan, a Sógor mögött egy lépésre ott magasodott a hites feleség szigorú külalakja, természetesen és ondolálva, hasonlóan az árusított ennivalóhoz, csak felöltözve. Bekecsben, csizmában, s a szeme se rebent, mikor a férje „fitymás nővérek” szólította a következő kuncsaftot. A rákövetkezőt meg „kanoslajosnak”. Ez a szexuálszagú csúfolódás kedvezett a boltnak, a feketekalaposok megbabonázva nyelték le a legsértőbb beköpéseket, miközben bámulták a bikanyakú viccmester szeletelőművészetét, nem egy közülük nyilván lelki szemével látta – én se voltam ez alól kivétel –, ahogy ő a félelmetes Solingen pengével nekiesik a vinnyogó állatnak és kicsinálja. Ott állt a keze ügyében a sonkavágó gép, de ő jobban szeretett hagyományosan késsel vágni és mutatni, hogy a szelet ugyanolyan szabályos, mint a masináé, mellyel a felesége meg a sanda tekintetű fia dolgozik. Talán a gép mégis gyorsabban működött valamivel, de a feketekalaposoknak jobban tetszett a havasi jó levegőn szinte az ősiségből elővillanó mozdulat, amely illett a stand reklámképének vaskos humorú feliratához:

„Ne sírj, te kövér állat, a Sógorhoz mész.”

Mindenki természetesnek tartotta, hogy a disznót kell vigasztalni. Senkinek eszébe nem jutott, hogy a Sógornak is baja történhet, megvághatja kezét vagy akár le is vághatja két szalámszelet között valamelyik ujját, és nekem is csak akkor fordult meg ilyesmi a fejemben, amikor már negyedkiló fehérsonkával és húsz deka füstölttel kifelé törtettem az ő körletéből. Akkor támadt olyan érzésem is, hogy ez a menő hentes gutaütést kaphat a mértéktelen hús- és vörösborfogyasztás miatt. Önkéntelenül visszanezve viszolyogva meredtem a sűrű hóhelyek mögül lilába játszó bordó foltra, mely igazából az ő arca volt – olyan, mint egy sötét véres pacni.

Sokan mondják, óvakodni kell a baljós képzelődéstől, mert könnyen valóra válhat. Babonásnak tartottam az ilyen aggályt, füttyültem rá, mint afféle önkényes belső hangra, mely valóságérzékelésünket akarja elbizonytalanítani. Így aztán, mikor legközelebb telelni mentem a szokásos alpesi falumba, és feltettem a vásári parádézásra alkalmas fekete kalapot, nem akartam elhinni, hogy a sógor és családja nincs a megszokott járatban, ahol a

hentesáruk mellett a véres húsokat árulják. Pedig könnyen meggyőződtem arról, hogy jó helyen járok, hiszen ott állt az a hatalmas, embermagasságú személtáda is, amelybe előírás szerint a céhbéliek a hulladékcafátokat szokták dobálni. És nem tartottam valószínűnek, hogy lett volna ok a piac előírásainak megváltoztatására. Fülelni próbáltam, hátha felsüvít kihívó hangja távolabbról, szokatlan helyről, de csak a szokásosan egybemosódó gépies noszogatók hallatszottak. Sehöl semmi egyéni kezdeményezés, karizmatikus bődülés. A feketekalaposok másfelé áramlottak, mondhatni céltalanul, s az ő sodrukban egyszer csak a sajtosokon túl a vásári fényképész táján jártam. Erőszakkal kellett visszafelé utat törnöm a megürült helyre, hogy a szomszédos mészárosokat faggassam magyarázatért.

Borostás, jóra való, semmitmondó alakokhoz fordultam. Csóválták fejüket, vállukat vonogatták, egyikük-másikuk gyanakodva nézett, mintha az ő boltjukba akarnám ütni az orromat. Ismerik, persze hogy ismerik a Sógort, de nem tudják, hol van, a maguk boltjával törődnek, nem a szomszédéval. Az egyik durván rám mordult, nem őrzője ő senkinek. Már odébb is álltam volna, ha elmenőben nem hallok suttoágást:

– Nagy baj érte, kérem.

Együgyűnek látszó inas mondta ezt, látszatra egy testes disznósajttal bajlódva. Rögton hátat is fordított, többet nem tudtam kiszedni belőle. Mintha rángott volna a válla. Én pedig elmentem a piaci hatósághoz az előljáróságra, mert rossz előérzetem támadt, és hirtelen a Sógort nagyon közel éreztem magamhoz.

Az illetékes hivatalnok megszeppent érdeklődésemtől.

– Semmit nem tudunk, kérem.

– Azt hallottam, baj érte.

– Az lehet, hogy baj érte, de nekiünk nem szabad tudnunk róla.

– Miért nem? Ki tiltja?

– A csendőrség. – Sajnálkozó fintorral értésemre adta, hogy más dolga van.

Fel kellett mutatnom az igazolványomat.

– Tessék akkor ezt megbeszélni a csendőrökkel.

A csendőrök a rendőrt olyan bizalmatlanul fogadták, ahogy a detektívtörténetekben.

– Kérem, ő meghalt, minden mást a nyomozás fog kideríteni, és a nyomozást mi folytatjuk.

A kijáratnál, a kilátást elfüggönyöző hóesésben be kellett látnom, hogy a helyiek szemében nincs itt semmi keresnivalóm. Ami természetes volt, hiszen a helyiek többnyire mindenütt elzárkózók. Viszont a teljes némaságon joggal ütköztem meg. Nem Korzikában, nem is Sziófiában történt, ami történt, márpedig az ilyesmit a média egybeüvített legkésőbb másnap dobra szokta verni. Milyesmit is? – hökkentett meg rögvést az elhamarkodottnak rémlő általánosítás. Mindenesetre a helyi hírharsona legalább egy gyászjelentést közzé tehetett volna, még akkor is, ha a Sógor természetes halállal halt meg. Csendőrségnek a tájékoztatást nincs joga megakadályozni. Legfeljebb a családnak. S persze a csendőrség a családot befolyásolhatta.

Sok minden történhetett. Magam is, ahogy évről évre elnéztem a Sógor borvirágának egyre lilásabb burjánzását, nem csupán a gutaütést tartottam fenyegetőnek, hanem azt is, hogy ez a duhaj alak autót vezet. Hűtőberendezéses furgont, amellyel disznóságait szállítja piacról piacra. Hajnalban kel, májpestétomot reggelizik vörösborral, egész üvegrevalót benyakal nem egyszer, „az erőnlét végett”, aztán neki a még sötét, keskeny hegyi utaknak, nem lassít kanyarban sem, élvezi a kerékcsikorgást, a sebességet, ahogy ugranak el a fenyők a reflektora elöl, aztán ott a böhmöm szikla az út közepén, odazuhan a magasból, ő boros reflexszel rántja el a kormányt és lendíti a kocsit az oldalsó meredekbe. Betört koponyájából a vért a sebespatak leviszi egy marhahatáig, az állatok bögése felveri a környéket. No, meg a csendőrlaktanyát. De mi van ezen titkolnivaló? Elütött volna valaki mást? Vagy összeütközött egy iskolabusszal, és amíg negyven gyerek holttestét helyszínelik, meg egyáltalán összeszedik a szakadékban szertesét, addig nem szabad az ügyet szellőztetni? Am negyven család jajszava nem fojtható el csak úgy, nyilvános indoklás nélkül. Nem inkább arról van-e szó, hogy saját magával az autóban ülő feleségét és fiát is kinyírta? Bár valószínűbb, hogy azok, ráunván az ő zajos hengegéseire, örökre elhallgattatták, és nem is a furgonban, hanem víz alá nyomták a kádban, ahol tökrészezen fürdött. És most őket keresik árkon-bokron át. Vagy talán nem inkább a szomszéd bódésok végeztek vele, akik az ő tete-mesebb bevételel irigyelték? Kicsalták a kocsmá mögé éjszaka és addig kalapálták, amíg a fejéből egy vérben ázó csonk maradt, nem több.

Sokra nem mentem a találgatással, inkább megpróbáltam a disznósajtos fickóból kiszedni valami nyomra vezetőt. Egy gyümölcsös sátor teteje alá húzódva vártam, hogy toi-toira menjen, közben néztem, hogyan épít az árus egy szotyózt az ép körték piramisába. Nemsokára jött az inas, láttam, hogy mentében el akar csaklizni egy jó formájút, és éppen nyújtotta a kezét, mikor megszólítottam. Zavarában nem tudott igazán hímezni-hámozni és

Szabó Béla fotója

kibökte, hogy a csendőrök emlegetnek gyilkosságot, és hogy ez szörnyű, vele mindig kedvesebb volt a Sógor, mint az ő gazdája, és a humorát is bírta nagyon, de többen a hússzakmából egyáltalán nem bírták, és nem csak azért, mert az ő sonkáját jobban vették, hanem azért még inkább, mert náluk tehetségesebben árult, tudta, hogyan kell szórakoztatással levenni a kuncsaftot a lábáról, hogy az ne merje azt mondani, nem maradhat egy negyed kilóval több a mérlegen, és hogy kedve legyen akkor is visszajönni, ha nem akar semmit venni, mert az egyik vevő odavonzza a többit, akik kedvet kapnak, ha a Sógor ingyen beléjük diktál kóstolóba egy falatot, közben csettintve ő is bekap egyet-egyét, és kínál hozzá egy pohárával a pult alatti tájjellegűből, szóval ezt a házigazda modorát nem bírják azok, akik csak gazdák, és humoruk sincsen, akikhez ő kihívóan át- meg átkiált, s akik kénytelenek visszakurjongatni neki, de kelletlenül teszik és főleg erőtlenebbül, mint ő, s különösen az ő gazdája ezt személyes sértésnek veszi, és pokolba kívánja a Sógort, hogy az ördögök ott pörköljék le a pofájáról azt a lila bőrt, ezt szokta hozzá mondani.

– És gondolja, hogy a gazdája volt?

– Micsoda?

Úgy rémlett, a fickó nem csak látszatra lassú felfogású. Rákérdeztem még egyszer:

– Ó tette?

– Azt kérem, a csendőrök tudják. Ők duruzsolnak gyilkosságról. Én honnan tudjam? Én abban vagyok biztos, hogy a gazdám megöl, ha rajtakap, hogy magával lopom a drága napot. És amúgy is nagyon kell – tette hozzá és ellépett a toi-toi felé.

Rá kellett volna jobban ijesztenem, ezen mérgeződtem. Hirtelen megszólalt a gyümölcsös igen erényes képet vágva:

– Ez a csizlik lop, csal és hazudik. És fontoskodik, kérem. Látja, hogy maga rendőr, és fel akar vágni. És körmönfont. Be akarja mószerolni a céttársakat, hogy nem jó piaci emberek, és pikkelnek a Sógorra, mert az a jó piaci ember. Hamis nyomra akarja magát csalni. Mert mi piaciak különös vágású emberek vagyunk, mi örülünk, ha a szomszédok szemfülesek, az ő vevőik megállnak nálunk is. De mi nem csináljuk azt a vevőkkel, amit a Sógor. Mi nem nyúlunk be nekik. Az egymás mellé tolt pultasztalok közti nyílásban. A nőknek, az asszonyságoknak, a férfiaknak, fiúknak. Hogy magának nem, azt csak ideiglenesen, és főleg azért, mert megérezte magán a zsernyákot, vagy, talán mert éppen másét fogta. Fogta ő kicsinek, nagynak, pesztonkának, ápolónőnek, műkorcsolyázó bajnoknőnek és közönséges naccságának, apácának is meg civilruhás szerzetesnek, favágónak, boldogboldogtalannak, sítrénernek, adóellenőrnek és csendőrnek. Biztos ezért nyomoznak ők. Hogy más hatóság ne nyomozzon náluk. Mert akkor kiderülhet, hogy egyeseknek közöttük jól esett a mogyorózás.

A gyümölcsös erényes képéből selmásan meredt ki rendkívül hegyes orra. Az ilyen orr, gondoltam, kiszűrhat sok mindent abból, amit a piaci árusítás rejteget. Nem tartottam hát üres locsogásnak az emberem megszólásait. Fel is tettem neki a magától kínálkozó kérdést, hogy mit szól a fogdosáshoz a Sógor családja, hiszen ők saját szemükkel látják, amit látnak. Kihívóan felém bökkve az orrával visszakérdezett:

– Mért nem azt kérde, hogy őket tapizta-e?
 – Csak nem?
 – Hátról mellbe. Mármint az asszonyt. A kasszánál. Alulról felfelé. Mármint a fiút. Mikor a fölaggatott kolbászok felé nyúlt.
 – És ezek túrték?
 – Megbeszélték azt, kérem, előre.
 – Máshol nem teheték?
 – Négy fal között nem kaptak volna érte semmit. Ehhez a piac kellett, a nyilvánosság. Tudja, a piacnak minden jó, ami pénzt hoz a házhoz.
 – Azt hittem, a Sógor a disznósággal eleget kaszál.
 – Neki a család is kellett hozzá. Mint a cirkuszban.
 – Brigádmunka volt? Milyen részesedéssel?
 – Arányossal. Kapott a családfő, rendező és főszereplő egy személyben hetven százalékos részesedést, a nej meg a fiú mint lecserehető statisza harminc százalékon osztozott. Ha osztozhattak. Mert volt úgy is, hogy a kedves vásárlóközönségben egy szexepiles nő kapta meg és valamelyik szexepilesebb ifjonc, felül vagy alul előnyösen kigombolt nagykabátban. Képzelteti, a családtagok mennyire örültek.
 – No, jó, hoppo maradni nem öröm, de emiatt eltenni valakit láb alól, az mégis túlzás.
 – Ki mondta, hogy emiatt végeztek velem. Azt még a csendőrség sem tudja, azért nyomoznak.
 – Hát akkor maga miket beszél?
 A gyümölcsös a pult mögül egész közel jött. Hegyes orrát majdnem fülembé szúrva sutogta:
 – Nem bírom, ha a piaci népet gyanúsítják. A piaci nép összefog. A családdal van hézag. Ők nem szerették a Sógort.
 A toi-toiból a standjára visszaigyekvő disznósajtost benyúlt a körtealjába, kilopott még egyet, ettől a gúla összedőlt, ő meg segítette a gyümölcsöket felszedni és még egyet a zsebébe csúsztatva hátraszólt nekem:
 – A piaci nép összefog.
 Furcsállva állapítottam meg, hogy akit én egyfajta piackirálynak hittem, a Sógor osztatlan népszerűtlenségnek örvend. Nem számít, hogy a vevők kedvelik, nem elég az sem, hogy én kedvelem. Csak álltam a sűrűsödő hóesésben, töprengve a piac kiismerhetetlenségén. Egy ideje már azt a rejtélyt próbáltam megfejteni, hogy kinek esett áldozatul a Sógor, és miért. S lassan arra jöttem rá, hogy igazából neki van áldozata, nem is egy. Rájöhettek azonban bármire, mégis ő hiányzott, az ő vértolulós ábrázata, a kürtölő kiáltozása, a vérfoltos fehér köpenye, az ő boszorkányos sonkanyiszálása az ő zsíros kezével, és az egész kedvet keltő megjelenése. No, és a felséges sonkája. Hogyan mehetett tovább az élet a sonka távollétében? Márpedig a feketekalaposok váltig ott hemzsegték a tarkabarka járatokban, turkáltak a bőségben, fogukhoz verték a garast, aztán gondtalanul elverték, mert élvezték a bőséget, legalább is a bőség látszatát, amelyet ilyen erősséggel csupán az élettől kaphattak. Attól a kifogyhatatlan valamitől, amitől a nemlét egyszerűen elképzelhetetlen.
 Megszédültem és meg is rettentem a gondolattól. Megörültem vajon, hogy az érzelmemben turkálók nyomozás helyett? És jegyzőkönyvet is kellene írnom a fejleményekről. Már csak azért is, mert a csendőrség nyomozója is ír, és lehet, sőt biztos, hogy nem ugyanazt írja. Már csak azért is, mert ő megteheti, hogy engem semmibe vesz, elvégre egyedül ő kapott megbízatást. Egyelőre legalább is. Viszont, amíg őt nem értesítik rólam, abban a kis időben őt is ellenőrizhetem, esetleg kitanulhatom valamelyik fogását. Nekibátorodtam a lehetőségtől, hogy velem kezdek a vizsgálódást, amihez különben ott a sok egyforma feketekalapos között nem is tudom, hogyan fogtam volna. Alig pár percig figyeltem az ideoda sodródókat és máris ráismertem. Arról, hogy a piacra cekkel, hátizsákkal vagy bevásárlókocsival mennek a vevők, ez a feketekalapos pedig kis bőr aktatáskával tett úgy, mint ha sodródna, holott a vak is láthatta, hogy céltudatosan utat tör magának. Nem hosszában ballagott végig a járatokon, hanem átvágott rajtuk keresztbe, nekem is meg kellett nyújtanom a lépteimet. Jóformán észrevétlenül siettünk, az árusok azokra ütök fel inkább a fejüket, akiknek az ő portékájukra téved a szemük. Lehet, hogy engem azért valamennyire észrevettek, hiszen félszemmel néztem a pultok látnivalóit, a szürkésfehéren villózó halakat s a feketeszemű, rózsaszín rákokat, a sajtgúllák közül a fényes lyukú emmenthálikét s az elzászi bődösekét, a vajos bődönök között a nagy túróst, melyet egy sápadt tejesember mutogatott hosszú karjával, aztán a pacalos hullaházában kifektetett vértelen marhanyelveket és hörgöcskéikkel együtt szalagra szabdalta szalontüdőket, a ráégetett cukortól ragacsos péksüteményeket s a barna mazsolaszemeket a sárga kuglófban, a táborig csirkegrillt a rajta forgó fiatal testekkel, a melltartók kavalkádját pörsenéstől tőgyig terjedő méretekké, az ugorkák paráználkodását a marharépak tőszomszédságában, s a borotvagyűteményt a késésnél, az

életveszélyes pengékkel. Másik félszemmél persze a késesével együtt a többi árus ábrázatát vizslattam, a kevés alvástól vizenyős szemeket, többnapos, őszes borostákat, nikotinos, csorba fogakat, az ásításokat, a révedezéseket, a rámenős kínálásokat, a porcelánosét, a kordbársony nadrágosét, a hamisbőr bugyellárisal és színes paraplékkal kereskedőét.

Szóval, lehet, hogy engem az én oldalra kémlelésem miatt valamennyire észrevettek, őt azonban biztosan nem. Nem is tudom, közben hogyan nem vesztettem el őt szem elől, mert ő úgy szaporázta a lépést, hogy nem nézett se jobbra, se balra, s így, ha nem kaptam volna én is nyakamba a lábamat, szégyenszemre lemaradok. Pláne, hogy hirtelen cselezésbe fogott, beszaladt a standok mögé, ahová raktárt, szemetet, létrákat, vödröket, papundekli dobozokat zsúfoltak, dohányozni mentek, kutyájukat kötötték ki, két élő tyúkot majdnem eltapostam, két másik szatyorszerűen kuporgó öregasszony fölött szabályosan át kellett ugranom, miután ő, ki futtában eltakarta, majd kis hűja felrúgta őket, az utolsó percben álnokul félrecsúrt. E határozószót alaposan kiérdemelte, elvégre úgy rémlett egyre inkább, hogy le akar rázni, holott semmi sem árulkodott arról, hogy bármi módon észrevetett volna. Joggal töprenghettem azon, hogy mi jár annak a fejében, akit ő követ elszánt kopóként. Egyáltalán, ki lehet az? Nem lehetett látni, sokféle fekete kalapos bukkant fel előtte, de sosem ugyanaz, és most, hogy közéjük vegyültek a nők is – sídámák, bundás dámák, és párnásan begyes anorákosok – szintén fekete kalaposok, a találgatás szinte lehetetlennek bizonyult. Vajon ő is csak vakon találgatott? De akkor miért nem lassított, miért nem állt meg kérdezősködni és – egyre erősödött bennem a gyanú – miért csinál belőlem világtalant? Lehet, hogy nem tudja, kit követ, azt viszont tudja, kit vezet orránál fogva.

Elhessegettem a mérges vádat, elvégre egy-két fricska kitellett egy csendőrtől, de hogy ennyire méltánytalanul szórakozzon a rivális testület nyomozójával, azt teljesen kizártnak kellett tartanom. Még a feljebbvalóit is megbotránkozthatná. Máskülönbben példásan viselte álruháját, fekete kalapját, nem volt nehéz számára így együtt jönni-menni a külsőre hasonlatos sokadalommal, ám attól még nem fogott senki sem nagy halat, mert divatos zöld viaszosvászon dresszbe bújt a halászboltban. Majdnem elnevettem magam attól a tolakodó gondolattól, hogy nyomozunk az után, aki a Sógort eltehetette láb alól, és igazán talányossá a nyomozó válik. Az én feladatom viszont céltudatosságot igényelt, nem áldozhattam fel egy játékos pillanat csábításának. Hirtelen döntés kellett: elhatároztam, hogy sorsára bízom a tévelygő kollégát és kezembe veszem a továbbiakat. Szerettem volna gúnyosan szembenézni vele, hogy lássam, milyen is a tekintete és milyen képet vág a kétbalkezességéhez, de sürgősebbnek éreztem visszatérni eredeti elgondolásomhoz, amelyben a disznósajtós ifjú is megerősített.

Tudtam, hogy a piac mellett a főutcán, szemben az oldalra túrt hórakásokkal, található a község egyetlen bankfiókja. Takarékpénztárt tartott nyitva és kereskedelmi ügyleteket bonyolított: a falubeliek s a vándorárusok egymásnak adták ott a kilincset, mert mindannyiuk igényeit kielégítette. Szóval az a sok pénz, amit a piacon kifizettek és zsebre raktak, minden valószínűség szerint ennek a biztonságos intézménynek a számlájára íródott, illetve páncélszekrényébe záródott. Jobb helyen nem is állhattam volna lesbe, ott egy-két jelentéktelen kivételtől eltekintve a gyanúsíthatóknak meg kellett fordulniuk.

Elsősorban a Sógor felesége, illetve a fia, vagy külön-külön, vagy együtt, rajtuk kívül pedig mindazok, akik zavart, ravaszkodó kifejezéssel, nem magabiztos léptekkel érkeznek. Az ilyenek azonnal szemet szúrnak, így számítottam, és nem is lesznek sokan, hiszen a legtöbben, éppen az állaguk gyarapodásának tudatában peckesen, sőt fuvalkodva jönnek. Ami engem illet, biztosra vettem, hogy senki sem fog észrevenni, hiszen nincs ráírva a képemre, hogy rendőr vagyok, egyébként is úgy öltöztem aznap, ahogyan a sokaság. Ki is figyelt volna fel arra, hogy a pénztárlapok termébe valaki békésen behúzódik és csak írogat a jegyzetfüzetébe, arról pedig senki sem tudhatott, hogy jelentésemben ott állnak az addig történtek. Tarkítva néhány látványos külsejű, illetve látványosan viselkedő ügyfélről rögtönzött vázlattal, amivel a lassan, de biztosan húzódo időt múlattam. Felskicceltem pár szóval egy hóember méretű gömböcöt, aki egyetlen százast gyűrögetett szorongva, egy mélytengeri tüskés halra emlékeztető, zselés hajú különöcöt, valamint egy édesanyát, aki ordító csecsemőjét csörgöként rázta. Miközben egy bugyros pruszlikú kofánál tartottam, aki tömérdek zsíros kis címletet tolt be a pénztárlapon, leszállt a korai téli est, és még mindig csak érdekes alakok jelentek meg, gyanús igazából egy sem.

Alig öt perccel záróra előtt törtetett be aztán egy zömök fickó, aki széles karimájú fekete kalapját mélyen a szemére húzta, ahogyan a gyanús emberek szokták. Ő nem betett, hanem kivett egy hatalmas köteg bankót, akkorát mégpedig, hogy a pénztáros elég kelletlenül szolgálta ki, és rákérdezett többször:

– Teljesen kiüríti a számláját?

A válasz mindannyiszor annyi volt, hogy „ki”. Egy szóval sem több, de a tisztviselő nem mondhatott ellent, mivel minden adat egyezett. Éppen ezért, mikor a név elhangzott, az alkalmazottnak szeme se rebbett az enyémevel ellentétben, mely hirtelen kidülledt. A név ugyanis megegyezett azzal, amely a Sógor cégéren szerepelt kisbetűvel a sorsát sirató nagy disznó alatt a sarokban. És rájöttem egyből, hogy pár méterre tölem a pultra maga a tettes könyököl és viszi el a hentes egész vagyontkáját. Már pakolta is be a börtáskájába, mely ugyanolyan volt, mint a csendőrségi nyomozóé. Örültem szerencsésnek éreztem magam: vetélytársam még valamelyik járatban törtetett, és hoppon maradt volna, még ha idetalál is nagykeservesen a bankba. Én ugyanis már a teremben türelmetlenkedő altiszthez fordultam, hogy zárja be a kijáratot. Ez a bakafántos figura nem értette, miért kellene neki sietni, két perc múlva úgyis záróra lesz. Elő kellett bányásznom az anorákom mélyéről a nyomozói igazolványomat, közben könyörögve, hogy ne gatyázzon, mert kezünk között a tettes.

Ahogy nekem fülembé jutott az ő neve, úgy hallotta meg ő is, hogy tettesnek nevezem, és már rohant is a táskába ügyetlenül gyömöszölt bankókkal a záróra előtt egy perccel még tárva nyitva álló ajtón kifele.

– Hülye állat! – ordítottam a késleltető ajtónállóra, aki – Kinek néz maga engem? – kiáltással megpróbált megragadni, miközben én teljes lendülettel a tettes után eredtem.

– Rendőség. Álljon meg!

Persze az csak inalt. A sűrű hóesés kavargásában tömzsi foltot láttam, a kalap beolvadt az éjszakába. Mielőtt még késő, gondoltam, s nagyot rugaszkodva rávettem magam. Arra nem számítottam, hogy hasonló megdölgéstől vezettetve az altiszt pedig rám veti magát. Olyan durván, hogy zuhantomban magammal rántottam a Sógor gyilkosát – az izgalom hevében már így neveztem. Ő is elesett. Hátulról szorongattam a nyakát, az altiszt az enyémet, mindhárman a jeges országúton fetrengtünk.

Az eddigiekről, úgy érzem, árnyaltan és gondosan számoltam be. A hatósági jegyzőkönyvbe a Sógor haláláról szóló tanúvallomást rövidebbre fogtam. Ugyanis a kamion a rossz közvilágításban őrajta gördült át, illetve csak őrajta és pont a fején, úgy hogy csupán a nála levő papírokból sikerült őt azonosítani. Kalapja szétlapult, fejéből hajcsomón, bőrcafaton és csontszilánkon kívül vér és velőpacni maradt, ami az éjszakai havon feketének festett, többé-kevésbé a kalap kiterjedésének. A sofőr, ki az egészéből nem vett észre semmit, tovább hajtott ismeretlen irányba, az altisztnek mondtam, ha jót akar, húzzon el, és kapott még egy százast is a szétszóródott kötegből, én pedig azt jelentettem, hogy a balesetnek egyetlen szemtanúja voltam, s én hívtam ki a mentőket meg a csendőrséget. Nekik be kellett érniük az én nyilatkozatommal, hiszen tőlük nyomozó nem vett részt a történetben. Akit nyomozónak néztem, az a tettes volt, akit tettesnek néztem, abból áldozat lett. A felelősséget ezért a piacra lehetett kenni, és a sok feketekalaposra. Viszont minden itt olvasható írás az én jóhiszemű szerzeményem lett. Nem áll benne, hogy a Sógor miért akarta kiüríteni a számláját az utolsó garasig. Az sem, hogy mit forralhatott a családját illetően. Mert nem akartam elmondani. Nem és nem! Majd hülye lettem volna.

ALBERT SAMAIN

A piac

Ébren a kicsi tér, terjeszkedik a reggel,
Felnevet a piac, vidám, zajos színekkel,
Rozoga lábakon ládák, és mindbe' más:
Sajt és méz és gyümölcs és kosárka tojás,
S míg a kövezeten a víz habozva fut szét,
Fanyar szag üli meg a halak színezüstjét.
Kézen fogja Mylène a csöpp kis Alidét,
Tülekszik – a tömeg másképp nem nyílna szét,
Egy standnál elidőz, jön-megy, megáll, elindul,
Ha rárikkantanak, időnként odafordul,
Gyümölcsöt mérlegel, primőrre alkuszik,
De odébbáll, ha a kofa pimaszkodik.
A kislány lelkesen tekinget szerteséjjel:
Zsivaj és csobogás támad az enyhe széllel,
A csárda is zsibong, előtte kis számár,
És közben a piac már zöld szemétben áll.
Mind kosárba került a gyümölcs és a zöldség,
S Mylène élő kacsát vesz hozzá ráadásképp!
Alidé tapsikol, aztán annak örül,
Hogy a nehéz kosár most őhozzá kerül.
Lehúzza a teher, biz' az ólom se könnyebb,
De a lány büszke már, némán oldalra görnyed,
És mert a rab kacsá igen megütközött,
Sárga csőr bök ki a kosárvesszők között.

Imreh András fordítása

Röhng Eszter fotója

A saint-oueni ócskapiac

Az ócskapiac standjain tárgyak ezrei hányódnak múltjuktól és valamikori tulajdonosuktól elhagyatva. Gyökértelenek, más szóval eladók mindaddig, amíg valaki rá nem ismer bennük egy emlékére, valami hiányra, amelyről azt hiszi, pótolható. Az itteni portékáknak nem a használhatósága, nem is feltétlenül a szépsége adja meg az értékét és az árát. A bolhapiacon minden másképpen van, mint a rendes világban... Talán a kíváncsiság, de még inkább a feledés vágya hozza ide a látogatót. Vagy talán a szép, az elveszett múlt újratemtésének igénye vet minket el erre a helyre önkéntelenül, mert a múltból nem a rosszat vágyik megőrizni az, aki itt keres.

Az ócskapiacon az édes múlt illúziója lebeg a levegőben... A saint-oueni zsbivásárt a *belle époque*, a századvég, az ipari fejlődés elől a nosztalgiába menekülő ember hívta életre. A Párizstól északra, a Montmartre lábánál elterülő lapály egy szentté avatott középkori roueni érsekről, Ouenről kapta a nevét. Régen szép kilátás nyílt innen a Szajnára, ezért királyok és nagyurak építettek errefelé rezidenciát. Bár Napóleon lemondása után éppen itt írták alá a Restaurációt hitelesítő okiratot, a tizenkilencedik század nem megállapodottságot, ellenkezőleg, nagy változást, megrázkódtatásokat hozott e vidékies atmoszférájú környék életébe. A búza- és spárgatermesztésből, szőlőművelésből élő lakosság nyugalalmát előbb a szőlőpestis zavarta meg. Saint-Ouent hamarosan törölték a bortermelő vidékek listájáról. Majd a különféle terület- és tereprendezések folytán tíz méter magas városfalat húztak fel, amott londoni mintájú dokkrendszer kapcsolta e földet a Szajnához, s hamarosan nehézipari központ épült, majd megindult a gőzgépgyártás, amely meggyorsította a közlekedési hálózat fejlődését. Ezerkilencszázban a négyes metróvonal végállomása e határvidékre, a Porte de Clignancourt-ra került, majd néhány év múltán egy másik, a tizenhármas vonal is erre haladt el. Az iparosítással átalakult a lakosság szerkezete: munkástömegek érkeztek nap mint nap vagy települtek ide, mert egyes gyártulajdonosok jellegtelen, de komfortos, emeletes házakat építettek a dolgozóiknak. A beépítetlen telkek és a vidék egyre kisebbre zsugorodott, s a városból ki-küzött ócskások mind többször érezték bizonytalannak helyzetüket. Amióta világ a világ, a városi ember szemetet halmozott fel. A szemétygyűjtők az idők kezdete óta ebből éltek. A manufaktúris újrahasonosítást is elérte az iparosítás. A „szurkálók”, akik hegyes botjukra tűzték és fűzfakosarukba gyűjtötték a szerves és szervetlen hulladékot, csakúgy, mint a taligás guberálók, mind kevesebb holmit borítottak esténként az „osztályozó”-ba, s a zsbivásár csak csóválta a fejét, látván, hogy igen-csak apad az eladandó készlet. Az ipar vette át az újrahasonosítás szerepét, s az ócskásoknak az maradt, amit a racionális és gazdaságos működés kivetett magából.

A „zsbivásár” szó a fizikai és szociális értelemben vett peremvidékre szorultak szinonimája lehetne. Az árusok helyzete mindig átmeneti, sosem végleges, a kiűzetés folyton a fejük felett lebeg, földön, járdaszegélyen, rongydarabon, a tehetősebbek bakon átfektetett deszkán árultak. Az eladók a kiközösítettek közül, az idegenek, a cigányok, a zsidók, a félbűnözők köreiből kerültek ki. Azonban minden „központi” intézkedésre érzékenyen és főleg hatékonyan válaszoltak. Szakszervezetbe tömörültek, és az összes vitás esetben eredményesen védelmezték érdekeiket. Egyik legnagyobb győzelmük az volt, hogy a hatóságok engedélyezték működésüket, és kijelölték a mai bolhapiac elődjének területét. A második világháborúig a környék még őrzi múltjának falusias jellegét. Patrick Modiano regényének, a párizsi német megszállás alatt játszódó *Dora Brudernek* fontos, sőt kiemelt, a mű elején szereplő helyszíne ez a peremvidék. Dora szülei foglalkozásuk és társadalmi státusuk folytán ide sodródtak: munkások és zsidók, „lebegő” itt-lakók; szállodai szobát bérelnek, semmi nincs, ami a sajátjuk lenne. Bruderek azonban még ismerhették az itteni, régmúlt életet – írja Modiano: „Esténként a szomszédok fogták a kisszéket, és kiültek a járdára beszélgetni egyet. Elmentek együtt a kávéházba, megittak a teraszon egy limonádét. Olykor kecskéket terelő pásztorok vagy árusok vetődtek erre, akik tíz souért adtak egy nagy csupor kecsketejet.” A szerző több ízben kifejezi, hogy lelki rokonságot érez a lázadó kamaszlánnyal. Modiano a Dora lakóhelyéhez kötődő, személyes, tizenkét éves korához visszavezető élményeit eleveníti fel, amikor többször is megemlíti, hogy gyakran elkísérte anyját az ócskapiacra. „Szombat- vagy vasárnaponként ez volt a délutáni programunk.”¹

¹ Patrick Modiano: *Dora Bruder*. Vince Kiadó, Budapest, 2006, (fordította Röhrig Eszter), 5, 6, 31. o.

Röhring Eszter fotója

A századfordulótól megújult, intézményesített piac kezdetben szegényes képet mutatott, egyes zónái deszkabódékból álltak, száraz időben a por, esőben a sár lepte el a keskeny utcákat. A vevőkör lassan-lassan rétegződni kezdett. Eleinte a nincstelenek és a munkások, meg az itteni kaszárnya bakái látogatták a helyet, amelyre a bolhapiac kifejezés inkább illett akkoriban, mint az általunk választott „ócskapiac” szó. Szóhasználatunkkal a pontosságra törekedtünk, bezzeg a franciák a mai napig „bolhapiacnak” nevezik, még akkor is, ha „bolhás ágyat” többé már nem árulnak itt. Más szakértők szerint nem az árusokat és az árukat azonosító szó, a „bolha” (franciául *puce*), hanem a tevékenység helyét minősítő jelző, a „poros” (*poussièreux*) az elnevezés alapja. Igaz, ami igaz, mára sem bolha, sem por nem jellemzi a piacot. Több mint százhusz éves története során háborúk, válságok sújtották, de mindannyiszor „feltámadt hamvai-ból”, a működése „ciklikus”, írja Mickael Korvin.

Saint-Ouen híres piacát 2001-ben építészeti, tájképi szempontból és főként az atmoszférája, hangulata miatt védetté nyilvánították. E kitételek egyikét sem éreztem megalapozottnak, amikor sok-sok év után ismét ellátogattam ide. Egykor és most is a szerény fizetőképességű, de érdeklődő látogatók közé soroltam magam. Húszévesen, a szürke és monolit világból átmenetileg szabadulva a színesség, a másság, és persze az árubőség láttán estem ámulatba. Egy vagyont, száz frankot adtam a tarka, kézzel összeeskábált ruháért, amelyet egy bús szemű, szép néger lány tartott maga előtt. Ez volt az egyetlen eladandó árucikke. Alkuba nem bocsátkozott, csak a fejét rázta – én pedig fizettem. Visszatérve a vevőkör társadalmi összetételéhez, a szegények mellé előbb a látogatók, a városi kispolgári réteg társult, akik nem elsősorban vásárolni, hanem hétvégi időtöltés céljából jöttek ide: nézelődni, enni-inni. Régente több étterem, kávézó, kertvendéglő marasztalta az ide látogatót. Az utóbbi évtizedekben a gyűjtők, tehetős és nincstelen külföldiek, követségi előljárók és turisták árnyalják tovább a látogatók összetételét. A tulajdonosok oldaláról nézve is változatosabb az összkép, mint korábban. Régtől fogva Párizs városának tulajdona e terület, amelyet a város bérbe ad az árusoknak, de előbb iparmágnások, majd gazdag külföldiek hasíthatnak ki innen saját tulajdont.

Saint-Ouen jelenleg a világ legnagyobb ócskapiaca, ahol évente ötmillió látogató fordul meg. A hét hektáron tizenhat piac, ezerhétszáz stand, kétezer árus áll a vevők szolgálatában. Hétvégén és az új hét első napján tart nyitva. A többi napon az árusok a beszerzéssel és az osztályozással vagy az esetleges javításokkal vannak elfoglalva. Ezúttal nem egyedül veszem a nyakamba a vásárt. Kísérom „helybéli”: régiségkereskedő. A piac jelenleg tematizált: külön részlegben található az időrend szerint osztályozott bútorkínálat, a ruha, a könyv és az egyéb, apró holmik. Ez az ésszerűsítés és a tisztaság, a kevés, ám méregdrága kávézó, még kevesebb kocsmá és étterem fegyelmezetté tette a tarka összevisszaságot. Erőltetem magam, hogy megtaláljam a hangulatot, a *couleur locale*-t. Régen – olvastam – a kereskedők tarka maskarába öltöztek, veszekedést színleltek egymás között, így keltették fel magukra, majd a portékájukra a figyelmet. Mickael Korvin az *Antiquités pratique* 2012. júniusi, Saint-Ouenről szóló különszámában adott interjú-

Róhng Eszter fotója

jában elmondja, hogy a gazdasági válság ide is elért. Az eladók kevésbé mosolygósak, mint azelőtt. A bérleményt sokszor csak úgy tudják kifizetni, hogy egyes áruikat pénz-zé teszik.² Kísérőm, Emeline elmondja, hogy állandó kapcsolatot ápol hagyatékokat kezelő jegyzőkkel, ingatlanügynökökkel, s a tőlük kapott címeikről gyűjti be az árukészletét. Emeline tizennyolc éve dolgozik a szakmában, s azt mondja, most az ötvenestől a hetvenes évekig terjedő időszak bútora és belsőépítésze a kelendő, ezt veszik a legjobban. Hogy miért, arra egyelőre nem kapok választ, de nem bánom, egészen hatalmába kerített a csodálkozás. Mi szeretnénk elfelejteni ezt a kort, bútorait szemétdombra hányjuk, hajléktalanszállók enteriőrjébe száműzzük vagy múzeumba állítjuk. A Nemzeti Múzeum történelmünket taglaló állandó kiállításának utolsó termében láthatunk e korból származó mosógépet, kávéfőzőt, variabútort, csupa olyasmit, amiért itt csillagászati árat számolnak. A tizennyolcadik–tizenkilencedik századi bútorok és dísz tárgyak pavilonjaiban vagy háromoldalú bódéiban zsugáznak és iszogatnak a kereskedők. Az egyik bódé előtt forgóállványt látok, rajta kacatokat, köztük egy színes indián karkötőt. Közelebb megyek, nézem: a négy őselem, megérinteném, de lehull rögtön, élém, a földre. Látom, hogy a széles karpántot színes gyöngyhímezés díszíti. Ha élém esett, rám várt bizonyára – jut eszembe az ismerős közhely. A fiatal kereskedő lány mintha kitalálta volna a gondolatomat, odajön, megszólal, idézi Victor Hugo *Nyomorultak*-jából Gavroche dalát, a halála előttit.

*„Il est tombé par terre
c'est la faute à Voltaire
le nez dans le ruisseau
c'est la faute à Rousseau.”³*

Persze ezt az utolsó szót, „Rousseau”-t Gavroche nem tudja már kimondani, mert meghal, leteríti egy golyó. A földre esett karkötő holt Gavroche-ként hever előttem, hát nem hagyom ott, három euróért még egy puszit is kaptam, rokonszenvezőt. Most megéreztem a hely szellemét, s nekibuzdulok, hátha még más jó is történik. A Jules Vallès részleg, a „rongyosok” fő fészke felé veszem az irányt. Több mint száz kereskedő várja itt a vevőket. Sokemeletes házak tövében meghúzódó jellegtelen kis épületek sorakoznak, utcácskákat alkotva – ez lenne a híres, első fedett piac, az építészetiileg védett „érték”? A 41-es számú házikó megállít, észreveszem, hogy mégis, mégis él a múltbéli hagyomány, és milyen hatásosan, hiszen megtorpantott és hozzájuk szólított a látvány.

² *Antiquités pratique*, 2012 juin, 102–104. o.

³ „Elvágódtam egész testtel

Te oktadtad, Voltaire mester.

Orrom, a sárban csúszó,

Miattad vérzik... (Rousseau).” Victor Hugo: *Nyomorultak*. II. kötet, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1960, (fordította Lányi Viktor és Révay József), 369. o.

Röhrig Eszter fotója

Fiatal lány, keménykalapban. Bohócosan kifestve, rikító ruhába öltözve áll idős, mókás külsejű főnöknője mellett. Beljebb kerülök, s látom, előkelő öltözetű városi nagyságák turkálnak a régi holmik között. Én is találok egy kék-fehér csíkos, falatnyi blúzt. Hossza rövid, alig derékig ér, mandzsettája szinte a könyökig felfut – hja, a két háború között, egy előző válság idején spórolni kellett az anyaggal. Nézem belül, kézzel van eldolgozva, ákombákomp öltésekkel. Még nem létezett az efféle bonyolult műveletekre képes varrógép, mondja Michelle Petit, a főnökasszony. A blúz túlélte az alkudozást, és az enyém lett. Süt az áprilisi nap, iszom a feketét két euró nyolcvanért a kávézó teraszán, nézem a forgatagot és elfog a hiányérzet. Mi lesz itt a vég, a csattanó? Nem találtam vissza gyerekkorom *mohalepte köveihez*, sem az első emlékekhez. Nem billen helyre az idő, nem megyek hozzá, ő sem jön ide, a múlt. Régi-régi barátom haldoklik a Monceau-park mellett, egy magánklinika elfüggönyözött ágyán. Gondoljak inkább erre, örüljek, hogy értem még nem jött el az engem múlttá tévő idő? Nem bánom, hogy megsimogattam az arcát, mert utoljára tettem, és örülök, hogy teljesítettem, amit kért: elmentem a Monceau-park műpiramisához, megnézni, hogy a kertészek munkájuk végeztével oda dugják a kapát, a gereblyét és a talicskát. De tudtam, ezzel nem fejezhetem be az esszét. Két hónap telt el. Várakozással. Egy napon véletlenül rábukkantam arra, akit kerestem. Mickael Korvinnak hívják.

Nem Corvinus és nem Matthias. De Erdélyből származik ő is, apai ágon. Ősei emberemlékezet óta cserzővargák voltak. A szocializmusból elmenekültek. Szülei a magyar emigránsok törzshelyén, a Champs Elysées melletti bajor sörözőben, a Belle Ferronièreben ismerkedtek meg. Leendő apja Kubában kapott munkát, ő ott született, majd négy évvel később, Fidel Castro jöttével nekik menniük kellett; ezúttal Amerikában, New Yorkban telepedtek le. Korvin jelenleg választott hazájában, Franciaországban él. Két éve munkanélkülivé lett a reklámszakmában, s ekkor fogott bele abba a vállalkozásba, amelytől kezdetben bukást várt. Ma – mint írja – hálát ad az isteneknek, hogy ide vezérték. Természetesen nem az életrajzi adatok, nem a magyar származás keltette fel az érdeklődést. Mickael azt a szabad embert jeleníti meg, aki otthonosan, szabadon mozog mind a három idősikban, akár egy gyermek. *Ali Baba's Cave* nevű boltja a saint-oueni ócskapiac Paul Bert részlegében található. Az Ezeregyéjszaka „betolakodóján”, ezen a nem arab, hanem török mesén még csavart egyet a névadó, mert angol nyelvű a cégér itt, e párizsi környezetben.

Ali Baba barlangjában Mickael nem aranytárgyakat, másféle kincseket tart. Elveszett gyerekkorunk legtöbbször elkótyavetyélt, fontos fétistárgyait: játékokat árul. Az egykori és nem a mai gyerekeknek áll nyitva ez a barlangajtó. Őtöle a kelet-európai ízlésvilág térhódításának okára is választ kapok. A századközepi, kelet-európai feeling a kissé ormóttan, lekerekített formáival és nehéz, fémes anyagaival szerzett rajongókat. Mickael szerint a hidegháborús kémfilmek iránti nosztalgia is táplálja ezt az érdeklődést, és hozzáteszi, hogy elsősorban a párizsiak között mutatkozik igény ezekre az enteriőrökre. A divat másik okára már magamtól jövök rá: a berlini fallal leomlottak a távolságok, a

Nyugat számára felértékelődött, megismerendővé vált mindaz, ami nekünk az elmaradottságot, a puritán színtelenséget jelentette.

Ali Baba barlangjában vehetünk szocialista stílusú villamoskocsit, szuperhősöket, képregényfigurákat, réges-régi babákat és gumisünt – de gyerekkorom cigiző sünijét biztosan nem –, mivel a tulajdonos az amerikai, a japán és a francia játékokra szakosodott.

Mickael a jövőre szegezi a tekintetét akkor, amikor – egyelőre csak provokatív, polgárpukkasztó formában – rámutat a franciák egyik gyengeségére. Morsay-val, egy rapperrel néhány hónapja a saint-oueni piac egyik standja előtt elskandálta a francia nyelv egyszerűsítését propagáló performanszát. E rapritmusú előadásban követeli, hogy töröljék el a francia nyelvből a nagybetűket és a középpontozást. A „civilben” író, nyelvész, színész, nyelvújító többek között cikket írt arról, hogy ne szinkronizálják és ne feliratozzák az amerikai filmeket, hadd tanuljanak meg a franciák egy idegen nyelvet. Korvin hangosnak tűnő fellépése mögött valóságos, súlyos társadalmi tény áll: ebben az országban nem csak franciák élnek, és ez a sokszínű etnikum könnyebben elboldogulna a befogadó ország nyelvével, ha egyszerűsíteniene rajta. A ma már *korvinizmus*nak nevezett kampány mögött még egy másik, egyetemes jelenség is meghúzódik. Az internet és a mobiltelefon-üzenetek általánossá válásával minden nyelv elszenvedti a formai és a morfológiai egyszerűsödéseket, és senki nem csodálkozik azon, ha olyan francia e-mailt kap, amelyben nincsenek ékezetek.

Mickael mamája gulyást főz, otthon magyarul beszélnek, és ő egyáltalán nem törődik avval, hogy a sevillai világkiállítás *Foodapest* logójáért, az ő nyelvi találmányáért sem akkor, sem azóta nem kapott pénzt, köszönetet. Nevethetünk ezen, ha bírunk, vagy mondhatjuk azt, hogy: ez a világ egy *nagy bazár*...

Röhrig Eszter fotója

PABLO NERUDA

Óda egy nagy tonhalhoz a piacon

A zöld piacon járva,
golyó
az óceán
mélyéről,
úszó
lövedék,
holtan
láttalak.

Körülötted mindenütt
salátalevél,
a föld
tajtékja,
sárgarépa,
szőlőfürt,
de
a tenger
valójából,
az ismeretlenből,
a
kifürkészhetetlen
homályból,
feneketlen
vizekből,
a tengermélyről,
csak te maradtál,
kátrányozott, lakkozott
tanúja
a sűrű éjszakának.

Csak te, a tengermély
sötét golyója,
egyetlen ponton
megsebzett,
folyton
újjászülető,
jól irányzott
lövedék,
fürges uszonyod az áramlatban
lebegő horgony,
tested úgy repül,
míg sodor,
míg tart
a
tengervíz
homálya,
mint gyászos nyíl,
a tenger dárdája,
eltökélt olívbogyó.

Holtan láttalak,
saját óceánom
megboldogult királya,
zöld
elán, fenyő

a víz alatt,
tengerrengések
góca,
de ott,
élettelen torzó,
a piacon
mégis
a tiéd volt
az egyetlen
céllal bíró forma,
körülvett
a természet
zűrzavaros kudarca:
a törékeny zöldségek között
egyedül
voltál, mint egy hajó,
fegyverben
a hüvelyesek között,
orrod és uszonyod olajosan fekete,
mintha még mindig te volnál
a szél vitorlása,
az egyetlen,
a tiszta
tengeri
gépezet:
mély sértetlenül szeli
a halál vizeit.

(1956)

Kertes Gábor fordítása

Forrás: Pablo Neruda: Oda a un gran atún en el mercado.
Tercer libro de las odas. Buenos Aires, 1957, Losada.

Nagy Z. László fotója

Édességek Árkádja

Székács Veronika fotói

GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Szerelem a cartagenai piacon

„És máris elborította a cipőpucolók, a madárkereskedők, a böngészdejük fölött ordító könyvárusok, a kuruzslók és az édességeikhez vevőt csalogató kikiáltók heves hangorkánja. De ő süket fülekkel ment előre az üvöltözésben, egyenesen és mintegy megbabonázva az egyik hadonászó papírárus felé, aki varázstintáit mutogatta: piros tintát a vérrel írott levelekhez, hamuszín tintát partecedulák írására, foszforeszkáló tintát, mely csak sötétben olvasható, láthatatlan tintát, mely akkor válik láthatóvá, ha átvilágítják a papírt. Ő legrzívesebben mindegyikből vett volna, hogy Florentino Arizát a fufangjával levegye a lábáról, de miután valamennyit kipróbálta, végül is csak egy üveg aranytintát vett meg. Aztán odament az üvegezett pultjaik mögött ülő süteményeskofákhoz, és mindenfajta süteményből vett hat darabot, ujjal mutogatva rájuk az üvegen át, mert a nagy lármában nem lehetett hallani a hangját: hat angyalhajat, hat tejeskosárkát, hat szezámtéglácskát, hat jukkalepényt, hat kisördögöt, hat piuszpápát, hat királynőfalatját, hatot ebből és hatot abból, hatot mindenből, és olyan ellenállhatatlanul bájos mozdulattal tette be őket a cselédlány kosarába, mint akit meg sem érint a cukros mázak fölött összetömörült légyfelhők kavargása, sem a szüntelen csörömpölés, sem a döglesztő hőségben terjengő pállott izzadságszag. A bűvöletből egy tarka fejkendős, gömbölyded, szép és vidám néger nő ébresztette fel, aki egy henteskés végére tűzött ananászdarabot nyújtott feléje. Ő lehúzta a késről, az egész darabot bekapta, és ízlelgetni kezdte; miközben az ananászt kóstolgatta az emberek feje fölött elkalandozó tekintettel, egyszer csak olyan felindulás lett úrrá rajta, hogy földbe gyökerezett a lába. A háta mögött, olyan közel a füléhez, hogy csak ő hallhatta meg a sokaságban, megszólalt egy hang.

– Ez a hely nem való egy koronás istennőnek.”

A macondói Vénusz-torzó

Az Édességek Árkádja

Piac a gyarmati kori házak előtt

Székács Vera fotói

„Fermina Daza hátrafordult, és a szemétől kéttenyérynire ott volt az a másik, jeges tekintetű szempár, az ólomszürke arc, a félelemtől megkövült száj, ugyanúgy, mint az éjféli misén szorongó tömegben, amikor a fiú első ízben férközött a közelébe, de Fermina Dazának ezt a mostani felindulását nem a szerelem váltotta ki, hanem a mélységes kiábrándulás. Egy szempillantás alatt rájött, hogy mekkorát tévedett, és iszonyodva kérdezte magában: hogyan tudott ennyi időn át és ennyi sóvárgással dédelgetni egy ilyen rémképet a szívében? És csak ennyit tudott gondolni: „Istenem, szegény ember!” Florentino Ariza elmosolyodott, megpróbált mondani valamit, megpróbált utánamenni, de ő egyetlen kézmozdulattal kisöpörtc az életéből.”

Gabriel García Márquez: *Szerelem a kolera idején*
(Székács Vera fordítása)

A kínai piacok évezredei

piacok, vásárok, búcsúk

Kis piaci/városi nyelvtörténet

„[A Tűz Császár] delente piacokat tartott, oda szólította az égalatti népet, és oda gyűjtötte az égalatti portékát. A csere végeztével a nép hazatért, hozzájutván mindahhoz, amire szüksége volt.”¹ E mondat a 2500–3000 évvel ezelőtt íródott Változások könyvéhez fűzött Csatolt magyarázatokban² olvasható.

A piac Kínában nem csupán kereskedelmi intézmény volt, hanem városképző erő is, mely fokozta a közigazgatási székhely hasonló szerepét. Innen ered, hogy a 'piac' jelentésű írásjegyhez az idők során 'város' jelentés is társult.

A piacokat és a köröttük kialakult településeket általában döngölt földsáncsal vagy fallal (és a fal előtt rendszerint vizesárokkal) vették körül. A '(város)fal' jelentésű írásjegy³ előfordul már a Dalok könyvében, melynek legkorábbi darabjai az i. e. X–VI. században keletkeztek:

„Árok övezte várfalát,
vára megvíthatatlan állt.
Nem foldozta szándékait,
jött és követte őseit.
Ó, daliás, derék király!”⁴

A nagyobb városok még ma is álló, kővel ill. téglával borított falai tekintélyes építmények, már amiket nem bontottak le a modernizációra való hivatkozással. Alapszélességük, magasságuk jelentékeny, koronájuk pedig olyan tágas, hogy közlekedni lehessen rajta az élő és anyagi erők átcsoportosítása végett. A falkorona külső oldalán a mellvéd fűrészfog-szerűen van kiképezve, hogy a várost és piacát védők biztonságosabban lőhessék a támadókat. A hatékonyabb védekezést szolgálták a városfal járulékos építményei: a kiszögellések és falszakaszok bástyái, a lezárható városkapuk és a föléjük emelt kapubástyák. (Az ókori Róma városfala eltörpült a kínai városfalakhoz képest.)⁵ A XX. századig nemcsak a városokat öveztek ilyen védművek, hanem a városrészeket is fallal vették körül.

A mai kínai nyelvben a kéttagú 'fal-piac'⁶ szóösszetétel jelenti azt, hogy 'város', s a két írásjegy (fal és piac) kapcsolatának állandósulása azt eredményezte, hogy a 'fal' is fölvetette a 'város' jelentést.

A kínai kereskedelemnek is sajátos intézménye a meghatározott időpontokban rendezett vásár⁷, melynek különleges változata a templomi vásár⁸. Ezt templomok vagy kolostorok udvaraiban, vagy e létesítmények körül, esetleg közelükben, jeles napokon,

¹ Yan Di 炎帝, mitikus kínai kultúrhérosz, másik nevén Isteni Földműves (Shen Nong 神农), aki a hagyomány szerint a kínaiakat megtanította a földművelésre, állítólag i. e. 2737-től uralkodott. Piac: shi 市. Az idézet: Ri zhong wei shi, zhi tianxia zhi min, ju tianxia zhi huo, jiaoyi er tui, ge de qi suo 日中为市 致天下之民 聚天下之货 交易而退 各得其所, a szerző fordítása.

² A Változások könyve homályos nyelvezetű jóskönyv. Nyugaton szaporodnak a vele foglalkozó írások (egy részük dilettáns munka), melyek jelzik a jelenlegi válságidőszak egyik tünetét: a jóslások, a „ítók”, a „keleti bölcsességek” iránti megélnkült, ámde felszínes érdeklődést. Feng Youlan szerint a jósjelek a korai Zhou-korból származnak (Zhou 周, i. e. kb. XI. sz. – i. e. 256), Fung Yu-lan: A kínai filozófia rövid története, Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 181.

³ cheng 城, az írásjegy jelentése magában foglalja a 'városvédő vizesárok' jelentést is.

⁴ Dalok könyve, Nagy ünnepi énekek, Wen király hírneve [Shijing, Daya, Wenwang yousheng 诗经*大雅*文王有声], Weöres Sándor fordítása, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1959, 327.

⁵ A kínai Nagy Fal (Changcheng 长城, szó szerint: hosszú fal) nem más, mint gigantikus méretű városfal. A Kínát i. e. 221-ben először egyesítő Qin-házi Első Császár (Qin Shi Huangdi 秦始皇帝) összekötötte, megerősítette, tovább fejlesztette a hun támadásoknak kitett másik két északi fejedelemség északra néző határfalait. Ez volt az őt Nagy Fal. Későbbi dinasztiák tovább építették. Az utolsó falépítő dinasztia a mongolok ellen védekező Ming (1368–1644) volt. A mai Nagy Fal, mely az őt Nagy Faltól délebbre húzódik, és mellékágaival együtt hat-nyolcezer km hosszúságúra becsülik, Ming-kori építmény. A nyugati közhiedelemmel ellentétben a Fal nem az elzárkózás, hanem a védekezés szimbóluma.

⁶ cheng-shi 城市

⁷ jishi 集市 Az első írásjegy 'összegyűlés' jelent, a második a már említett 'piac'

⁸ Miaoshi 庙会, az első írásjegy jelentése: 'templom, szentély', a másodikiké: 'piac'. Miaohui 庙会, első tagja: 'templom, szentély', a másodikiké: 'találkozás, összejövetel'.

Szamódy Zsolt fotója

rendszerint vallási ünnepeken tartották. Vásárt nemzeti templomok⁹ körül is szerveztek. Voltak havi templomi vásárok, melyek a hónapok azonos napjára estek¹⁰. (A templomi vásár, jellege miatt, magyarra *búcsúnak* is fordítható.) A tömegeket vonzó búcsúk elterjedését a taoista és a buddhista kolostorok vallási vetélkedése is elősegítette.

A búcsúk három eseményt elegyítenek: 1. áldozati ceremóniák, melyeket a taoista, a buddhista és a helyi panteon szentjeinek, istenségeinek, az ősöknek, a kínai történelem kiválóságainak (mint pl. Konfuciusz), a helységek, tájegységek védisteneinek, nevezetes helytörténeti személyeknek, valamint a hegyek, a vizek és más földrajzi formák szellemeinek mutatnak be. A ceremóniát gyakran körmenet színesíti; 2. tömegszórakoztatás (énekek, tánc, színelőadások, mutatványok stb); 3. kereskedelem (piac, vásár). A búcsú népszokását máig gyakorolják, különösen vidéken.¹¹

A búcsúban a szertartásokon népi zsoltosmákat recitálnak, amelyek rendszeren ünneplésesek, emelkedettek, de akad közöttük tréfás is. Utóbbira példa az alábbi szöveg, melyet egy észak-kínai faluban jegyeztek föl a közelmúltban:

*Kora reggel útra keltem,
Éppen délre tartva,
Vénember jött velem szembe
Sarlót szorongatva.*

*Ugyan minek az a sarló
Apókám, magának?
Szénát gyűjteni indultam
Bivaly-takarmánynak.*

*Nyaláb szénát se' gyűjtöttem,
Nincs takarmány mára,
De helyette rátaláltam
Vén datolyafára.*

*Követ szedtem, hogy datolyát
Üssek le megennem,
Egyetlen szem datolyát se'
Sikerült levernem.*

⁹ zongmiao 宗庙

¹⁰ yueshi 月市, szó szerint: havi vásár

¹¹ A templomi vásárok témáját tárgyalja: Hua Zhiya 华智亚, Cao Rong 曹荣: Minjian miaohui 民间庙会 [Népi búcsúk], Zhongguo Shehui Chubanshe 中国社会科学出版社 [Kínai Társadalom Kiadó], 2008, a továbbiakban: Búcsúk.

Szarmódy Zsolt fotója

*muhely_13 Tar kobakját tenyerébe
Temette a balga,
Ugyan, ki ne kacagna e
Történetet hallva?*¹²

A bazár jelölésére incs külön szó a kínai nyelvben, leginkább 'piactérnek'¹³ nevezik. A *piactér* az utóbbi évtizedekben óriási nyelvhasználati karriert futott be, mert része olyan mindennapi szóösszetételeknek, mint piacgazdaság¹⁴, belső piac¹⁵, világpia¹⁶ stb. A szó előfordulását gyakorítja az 1980-as évektől Kínában bevezetett piacgazdaság és a globalizációs trend, mely elől Kína sem térhet ki.

Kis piac- (és város-) történet

A kínai piac története tehát szorosan összefügg a kínai város történetével. Az ideálisnak tekintett *kínai város* – szakrális okból – déli tájolású volt, négyzethálós alaprajzzal. E városszerkezet jellemző Pekingre, de példaként említhető az ókori *Chang'an*¹⁷ is, mely számos dinasztia fővárosa volt. Lakossága meghaladta az egymilliót s épp oly lenyűgöző volt, mint az ókori Róma.¹⁸

A chang'ani városfal északi–déli irányban kb. 8,5, keleti–nyugati irányban csaknem tíz km hosszúságú volt.¹⁹ Az észak–déli tengely a várost két egyenlő részre osztotta. Mindkét résznek nagyjából a közepén helyezkedett el egy-egy piac, nevük szerint a *Keleti piac* és a *Nyugati piac*, melyeket szintén fallal vettek körül. (A két piac annak a kelet–nyugati várostengelynek mentén terült el, melynek keleti végpontján a Tavasz Fény-kapu²⁰, nyugati végén pedig az Arany Ragyogás-kapu²¹ volt.)

¹² In: Búcsúk, 126–127, fordította a szerző, ellenőrizte Chen Zhiliu 陈之骝, hungarológus, ny. nagykövet. A szöveg profanitása nem meglepő, hiszen pl. a szertartások szövegekönnyvéül szolgáló Dalok Könyvében találhatók érzéki versek is.

¹³ shichang 市场

¹⁴ shichang jingji 市场经济

¹⁵ guonei shichang 国内市场

¹⁶ shijie shichang 世界市场

¹⁷ A mai Xi'an, melynek közelében az Első Császár sírja, és a terrakotta hadsereg található. A városfalakat itt nem bontották le, mint Pekingben.

¹⁸ Tang-dinasztia 618–907. A Tang-kori főváros kínai feliratozású térképét l. Tangshi jianshang cidian 唐诗鉴赏词典 [A Tang-kori versek esztétikai élvezetének szótára], Shanghai cishu chubanshe 上海辞书出版社 [Sanghaji Lexikográfiai Kiadó], Fulu 附录 [Függelék], 1983.

¹⁹ A városfalakon belül, sakkáblaszerűen száztíz, saját elnevezéssel ellátott negyedet alakítottak ki, melyek szintén fallal voltak körülvéve. Éjszakára ezeknek a kapuit is bezárták, akárcsak a városkapukat. Így a hatóságok képesek voltak ellenőrizni a rendet és a közbiztonságot.

²⁰ Chunming men 春明門

²¹ Jinguang men 金光門

Szamódy Zsolt fotója

„A Nyugati piac észak–déli irányban 1031, kelet-nyugati irányban 927 méter hosszú volt. A keleti piac ennél valamivel kisebb volt. ...mindegyiken két észak–déli és két kelet–nyugati utca haladt keresztül, kilenc téglalapot alakítva. Ezekre az utcákra nyíltak a kis bódészerű üzletek. A középső téglalap területén a piaci hatóság működött; ...”²²

A kereskedelem felvirágzásával, a pénztőke megerősödésével e kötött elrendezés oldódott, és a piac a XI–XIII. századra kilépett a korábbi szűk, fallal körülvett keretek közül és városnegyednyi méreteket öltött, sőt, kiterjedt a külvárosokra is.²³

A kereskedelem állami ellenőrzés alatt állt. Az állam érzékenyen ügyelt monopol jogainak érvényesítésére, elsősorban a só, a tea, a vas forgalmazása, a bányaművelés és a külkereskedelem esetében²⁴. A kereskedelemre kivetett adók és vámok révén a kincstár óriási bevételre tett szert. Emellett a kereskedelem az állami alkalmazottak egész légióját tartotta el, különböző rendű és rangú piaci ellenőröket, felügyelőket, biztosokat, helypénzszedőket, vámtisztákat és í. t.

A kereskedelem fontosságához képest a *kereskedők társadalmi megbecsültsége* alacsony volt. A konfucianus értékhierarchia csúcsán az írástudók álltak; őket követték a földművesek, akik „az írástudókat is táplálták és ruházták”; harmadjára következtek a kézművesek, akik hasznos eszközöket készítettek; és csak utánuk jöttek a kereskedők, akik semmit sem hoztak létre, csupán az árukat szállították ide-oda, és ebből meggazdagodtak.

„A kereskedelmet – így kívánta a hagyomány – a közérdekkel ellentétes foglalkozásnak tartották, szegényletes, fölösleges, ha nem éppen kártékony tevékenységnek, az erkölcsstelen fényűzés, az élődíség és az uzsora forrásának.”²⁵

Jellemző, hogy a kínai írásbeliségben korán megjelenő, ’piac-kút’²⁶ szóösszetétel nem csak piacteret jelentett, hanem *közönségességet* is. De magának a *piac* szónak is van pejoratív felhangja. Ez jelenik meg az ilyen szavak stílusértékében: *piaci kurva*²⁷, *piaci bűnöző*²⁸, *piaci zsvivaj*²⁹ és í. t. A bordélyházi „madám” fogalmát jelölő szavak közül az egyik szó szerint, így fordítható: ’piaci vénasszony’³⁰. (Igaz, a magyar ’piacilégység’ sem amelioratív szó.)

A finnyáskodó moralizálástól függetlenül a kereskedelemre nélkülözhetetlen szerep hárult a társadalmi munkamegosztásban. De mert a hagyományos értékítéletet a vagyó-

²² Thomas Thilo: *Hagyományos Kínai építészet*, Corvina Kiadó, 1985, 113.

²³ Ez jellemezte az Északi Szung-dinasztia fővárosát Pienliangot (ma Kaifeng), s még fokozottabb mértékben a Déli Szung-fővárost, a mai Hangcsout. Északi Szung 960–1127, Déli Szung 1127–1279.

²⁴ Az állami monopóliumok bevezetésével természetesen nyomban megjelent a csempészet.

²⁵ Étienne Balázs: *Gazdaság és társadalom a régi Kínában*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1976, 106.

²⁶ shijing 市井

²⁷ shichang 市娼

²⁸ shihua 市猾

²⁹ shixuan 市喧

³⁰ shitoupo 市头婆

Szarmódy Zsolt fotója

nos kereskedők sem hagyhatták figyelmen kívül, ezért társadalmi pozíciójuk javítása érdekében hivatali címeket, olykor hivatalokat vásároltak – különösen, ha a kincstár szorult helyzetben volt – fiaikat pedig mandarinvizsgákon való részvételre ösztönözték.³¹

Kis piaci irodalom

A klasszikus *irodalmi nyelven írt kínai költészetben* nem ritka a piac megjelenítése. Tu Fu, a Tang-kor nagy, konfuciánus költője így emlékezik meg zseniális költőbarátjáról, a taoista Li Pajról³², bepillantást engedve a Tang-kori főváros piacának hangulatába is:

*„Száz verset is megírt Li Paj, tíz meselyt, ha megivott,
Fővárosi piactéren, kocsmapadlón hortyogott.
Császár hívta, meg se moccant, rátartin így választott:
Ég Fia! Alattvalód, a halhatatlan, berúgott.”³³*

Li Paj, a borissza költőóriás, a kardforgató, igazságosztó kóbor lovag Hszüen-cung császár³⁴ kedvence volt. Az uralkodó maga is írt verseket és szerzett zenét melyek némelyikéhez Li Paj írt szöveget. Császári vizsga híján is tagja lett a Hanlin Akadémiának és az udvari költő rangjára emelkedett. Szókimondása, kötöttségekkel mit sem törődő, itatózó életvitele, valamint az őt kísérő irigység, a rá zúdított rágalmak, az ellene folytatott intrikák miatt el kellett hagynia az udvart. A hagyomány szerint távoztakor a császártól írásos engedélyt kapott arra, hogy a birodalom bármely kocsmájában kedvére igyon a kincstár rovására. A hagyomány úgy tudja, hogy Li Paj részegen lelte halálát: csónakjából a vízbe esett, amikor tenyerével a víztükörből ki akarta merni a tündöklő holdat. Költőcsászárhoz méltó, fenséges halál!

Az alábbi versben a piacok egyik különleges fajtájáról, a *kikötői vízpiacról* esik szó. A költemény tájképpel indul, melyet zsánerkép ellenpontoz:

*Felhőfátylak ellibbentek,
Az ég újra felvidul,
Könnyű, ernyős hintóm rúdja
Ódon útra kanyarul.*

³¹ A tanulás tisztelete a császárkor után is megmaradt, a kereskedésből származó nagy vagyonok megvetése mai is él. Az állam kontrolláló szerepe a mai kínai piacgazdaságban is érvényesül.

³² Li Bai 李白, másik neve Li Taj-po (pinyin Li Taibai 李太白) 701-762, a magyar irodalom Li Taj-po néven említi.

³³ Tu Fu (Du Fu 杜甫): Dal a nyolc részeg halhatatlanról (Yinzhong baxian ge 饮中八仙歌), részlet, a szerző fordítása. Másik magyar fordítását lásd: Klasszikus kínai költők, Európa Könyvkiadó, 1967 [Klasszikus költők], második kötet, 134.

³⁴ Xuanzong 玄宗, 712–756

Számódy Zsolt fotója

*Lombok közt a fiókahad
Csivitelni most tanul.
Falak árnyékos tövében
Olvadozó hó lapul.*

*Bevonják a kocsmazászlót,
Lassacsán bealkonyul,
Vízipiac népe tarka
Dzsunkákon, haza vonul.*

*Részeg vagyok, szakállam dúlt,
Csálé sipkám lekonyul.
Ki ne utálkozna vélem
Szóba állni botorul?³⁵*

A Tang-főváros főntebb említett két piacának vetélkedését érdekesítőn ábrázolja egy VIII. századi, klasszikus nyelven írt, fordulatos elbeszélés³⁶. Egy fiatalember vizsgálni utazott a fővárosba, de még a vizsga előtt beleszerelmesedett egy világszép, gazdag kurtizánba, Li kisasszonyba, aki pusztán kedvtelésből minden pénzéből kiforgatta, majd elhagyta. Hősünk megismerkedett a városi nyomor mély bugyraival, bánatában ágyának esett és annyira legyengült,

„...hogy házigazdája már azt hitte, nem éli túl. Elvitte tehát a temetkezési vállalkozóhoz. Ahogy ott feküdt a piacon halálraváltan, a temetkezési vállalkozók mind megszánták, s addig ápolgatták, míg annyira megerősödött, hogy botra támaszkodva fel tudott kelni. Ekkor a temetkezési vállalkozók felfogadták napi bérért;...”

Munkája közben az ifjú megtanulta a sirató-dalokat, „s ő lett a város legképzettebb siratója. Akkoriban történetesen nagy vetélkedés volt a Keleti meg a Nyugati piac temetkezési vállalkozói között.” A Keleti Piac majd’ mindenben jobb volt a Nyugatinál, temetkezési vállalatok pompás halottaskocsikkal rendelkeztek és híresek voltak a ravatalaik is, ám sirató énekeseik elmaradtak a konkurrenciáé mögött. A két piac vállalkozói versenyre keltek, megegyeztek, hogy nyilvános bemutatót tartanak, „A vesztes ötvenezer pénzt fizet s a felszolgált frissítők költségeit.” A Keleti Piac fővállalkozója húszezer pénzért titokban felfogadta az elszegényedett ifjút, és megtanította a legújabb sirató dallamokra. Az esemény városzerte nagy érdeklődést váltott ki:

³⁵ Lu You (1125–1210) Szung-kori költő: Tavaszelnő kikocsiztam [Zaochun chuyou 早春出游], a szerző fordítása, ellenőrizte Chen Zhiliu.

³⁶ a Tang-kori elbeszélés műfaji megnevezése: „különös történet”, chuanqi 传奇: ad verbum: a furcsaságok továbbadása.

Szarmódy Zsolt fotója

„Több tízezer ember gyűlt össze, hogy végignézze a versengést. A városnegyed főnöke megneszelve, mi van készülöben, jelentette a rendőrfőnöknek. A rendőrfőnök jelentette a városi elöljáróságnak. Hamarosan ott tolongott a főváros egész lakossága, s a házak jóformán elnéptelenedtek.”

A Nyugati piac dalnoka a Fehér Ló siratót adta elő nagy sikerrel, de hősiünk túltett rajta:

„A Harmatos Fokhagyma siratót énekelte, s hangja oly élesen és tisztán szállt, hogy az erdőben megreszkettek a fák. Még be sem fejezte az első verset, máris mindenki szepegett, aki csak hallotta, és könnyeit próbálta valahogy elrejtteni.”

Az ifjú atyja épp a fővárosban tartózkodott, s egyik szolgálja a piacon megpillantotta az elveszettnek hitt fiút. Az atya olyan haragra lobbant, hogy fiát félholtra verte. Közben Chang'anba megérkezett a tél, s hősiünk a zimankóban hajléktalan koldusként tengette életét. „Éhen halok, megfagyok!” – kiáltozta az utcákat járva. Hűtlen szerelmese meghallotta volt szeretőjének jajongását, feltámadt benne a lelkiismeret, magához vette, három évig táplálta, ellátta könyvekkel, s az ifjú kitűnő eredménnyel tette le az államvizsgát. Ez után a bűnbánó kurtizán még a különleges államvizsgát is letétette vele, így az ifjú magas hivatalt kapott: Szecsuan tartományba a Hadsereg Felügyelőjévé nevezték ki.

Ekkor a kurtizán azt tanácsolta, hogy keressen magának jó családból származó feleséget. Hősiünk ragaszkodott Li kisasszonyhoz, de a kurtizán nem engedett, csupán elkísérte útjára egy darabon. Történt azonban, hogy hősiünk atyját ugyanabba a tartományba nevezték ki, csak magasabb rangban, mint a fiát. Találkozásukkor a megrendült apa leborult saját fia előtt (példátlan cselekedet egy kínai apától!), s amikor értesült a történetéről, ragaszkodott ahhoz, hogy fia a kurtizánt vegye nőül. A lány odaadó feleségnek bizonyult, négy sikeres fiút szült férjének³⁷.

Szülei halála után a fiú – a konfucianus normákkal összhangban – „gyászában olyan fiú kegyeletet tanúsított, hogy gyásházikója tetején megjelent a szellem-tapló, s kerületében minden gabonaszár hármassal kalászt hajtott”, eresze alatt több tucat fehér fecske rakott fészket. Mikor ezt jelentették a császárnak, az uralkodó még magasabb rangra emelte. A történet tanulságaként a szerző megállapítja:

„Milyen csodálatos, hogy egy léha nőcske olyan állhatatosságot tanúsít, amit a régi idők hősnői is ritkán múltak felül. Az embernek szinte eláll a lélegzete.”³⁸

³⁷A fiú utód utáni vágy ma is erősen él a kínai családok szívében.

³⁸Po Hszing-csien (Bai Xingjian, 自行简, 776?–826): Egy léha nőcske története, fordította Viktor János, Klasszikus kínai elbeszélések, Európa Könyvkiadó, 1962, [Klasszikus elbeszélések]. A szerző költő, író, az elbeszélés nagymestere, egy másik nagy Tang-kori költőnek, Po Csu-jinek (Bai Juyi 白居易) az öccse. Az elbeszélés eredeti címe: Li Wa zhuan 李娃传 [Li Wa története].

A mai olvasónak is eláll a lélegzete, látva az elbeszélés artisztikumát, tökéletes szerkesztését, a drámai fordulatokat, a jellemrajzok tisztaságát és nem utolsósorban az ezerkétszáz évvel ezelőtti, milliós kínai fővárosnak és piacának érzékletes leírását.

A Szung-kortól a prózában – a klasszikus írott nyelv mellett – elterjedt a *beszélt nyelv*. A kínai irodalomban kialakult három populáris műfaj, amelyek a piacok, az utcák népéhez szóltak: az *elbeszélés*, a *regény* és a *dráma*, melyek koruk csiszolt beszélt nyelvén íródtak. E művek sokáig a kínai irodalom mostohagyerekei maradtak, nyelvezetük miatt az írástudók lenézték, bárdolatlanok, közönségesnek tartották, noha rendszerint élvezettel olvasták. Az újmódi próza szerzői is írástudók voltak, akik azonban – eltérően a „különös történetek” szerzőitől – kenyér(rizs?)kereseti szándékkal írták műveiket, és igyekeztek megőrizni anonimitásukat. A kínai regény műfaji megnevezése is árulkodó: kis (vagyis nem emelkedett) beszéd³⁹.

Ezek a szövegek eredetileg a vásári, utcai mesemondók és színészek *emlékezet-támogató szövegkönyvei* voltak. A magasröptű irodalom archaizáló nyelvét a hallgatóság nem is értette volna, sőt, hallás útján még azok sem, akik valamennyire tudtak írni-olvasni, az utcai, piaci hallgatóságra pedig ez kevéssé volt jellemző.

A beszélt nyelven írt elbeszélés és regény előzménye az írástudók – már idézett és tovább élő – klasszikus nyelven írt prózája, mindenek előtt a Tang-kori elbeszélések, a „különös történetek”.

Az új elbeszélésekben és regényekben a hallgatósághoz fordulást jelzik az olyan kifejezések, mint a „*de hadd mondok el azt is*”, a „*most még elmondom*”, a „*de nem is erről akarok beszélni, inkább azt mondok el, hogy...*”, valamint a „*Tisztelt közönség!*” megszólítás. A fejezetek rendszerint visszautaló szavakkal és figyelmet gerjesztő előzettel kezdődnek. Vegyük például a *Vízparti történet* c. kalandregény egyik fejezet-indítását: „*A HUSZONHARMADIK FEJEZET, amelyben Vang néni bűnre viszi Hszü-men Csinget, s bujálkodó felesége megmérgezi Vu Tát*”. A fejezet törzsszövege pedig így indul: „*Ott tartottunk, hogy Jiün öcskös, amint Vang néni elverte, nem tudván visszaadni neki a kölcsönt, nagy dühösen összeszedte körtéit, s elszaladt, hogy megkeresse Vu Tát*”.⁴⁰

A fejezetek figyelem-fenntartó mondatokkal záródnak: „*hogy a továbbiakra fény derüljön, kéretik meghallgatni a következő fejezetet*”⁴¹. A ’fejezetnek’ fordított írásjegy⁴² egyik jelentése: ’alkalom’, utalva az alkalmankénti előadásmódra; másik jelentése: ’visszatérés’, s valóban, a mesemondó visszatérve fölveszi az elbeszélés előző alkalommal elejtett fonalát.

E regényekben is találkozhatunk a piacok lebilincselő ábrázolásával. A *lampionünnep* kavargását így írja le egy XVI. századi regény⁴³:

³⁹ xiaoshuo 小说

⁴⁰ Si Naj-an (társszerzője Luo Kuan-csung): *Vízparti történet*, 水浒传 [Vízparti], I. kötet, Európa Könyvkiadó, 1961, 360. Csongor Barnabás fordítása. A regény a XIV. század végén, a Ming-korban, íródott, a szerző a cselekményt a Szung-dinasztia idejére antedatálja. A regény több magyar kiadásban is megjelent.

⁴¹ qie ting xiahui fenjie 且听下回分解, de előfordul a „kéretik elolvasni a következő fejezetet” (qie kan xiahui fenjie 且看下回分解) záradék is

⁴² hui 回

⁴³ Jin Ping Mei 金瓶梅 [Arany, Váza, Szilvavirág; más kínai magyarázat szerint: Szilvavirág arany vázában;

„...a lampionpiacon hömpölygött, zszibongott a nép. Az utca két oldalára sok tucat állványt raktak ki, körös-körül teleaggatva eladásra szánt lampionokkal. Férfiak és nők sereglettek színes öltözékben, kezükben lampionokkal. A tömeg zúgott és morajlott, mint paták dübögése és villámok döreje...

A látvány olyan volt, mint sárkánypár vízi hancúrozása, mely áthatol a hegyeken és sziklákon, olyan, mint magányos darumadár égi szárnyalása, melyet visszatükröznek a rózsás fellegek. Az aranylótuszt, meg jádetornyot formázó lampionok úgy ragyogtak, mint gyönyörűséges gyöngykalárisok. A vízirózsa- és hibiszkusz-lampionok úgy csillogtak, mint színpompás hímzett kelmék. A hortenzia-lampionok tisztán ragyogtak, mint a hold és a csillagok. A hópehelylampionok libegtek, mint igazi hópihéek a gyöngye fuvallatban. Tudósokat formázó lampionok vonultak, kezüket – Konfuciusz és Menciusz módján – mellük előtt szertartásosan összekulcsolták. És még megannyi más lampion! Ifjasszonyok, erényesek, gyöngéd tekintetűek, sugározva magukból a síríg tartó hitvesi hűség erényét.⁴⁴ Buddhista szerzetesek, tar koponyájuk akár a telihold, mellettük Liu Cui, a művészlelkű, buddhista kurtizán, szerzetesek reinkarnációja. A fertelmes külsejű, igazságosztó, démonüldöző Zhong Kui⁴⁵, húgocskájával együtt. Boszorkányok, akik madártoll-legyezővel hűsítik magukat, és eljátsszák, hogy megidéznek az ártó szellemeket. Liu Hai, a taoista pénzisten, homlokára hulló hajtinccsel, aranybékáján lovagolva, miközben torkán játékosan tömi lefelé drágaságait. Tevék, hihetetlen kincsekkel felmálházva, és veszettül bömbölő, kékeszöld oroszlánok. Hancúrozó majmok, meg fehér elefántok, megrakva páratlan kincsekkel, melyek értéke az ókori Zhao-fejedelem pompás jade-korongjával vetekszik.⁴⁶

A Nobel-díjas Gao Xingjian⁴⁷, feltehetően egy helytörténész beszámolója alapján, így ábrázolja egy Isten háta mögötti kínai kisváros vízipiacán megtartott, s végül verekedésbe torkollott lampionünnepet, melyet még a Tajping-felkelés idején⁴⁸ tartottak:

„Régen a kikötő partja volt a városka főutcája, és a főutca végén, ahol a buszállomás van, ott állt a Sárkánykirály Szentélye ... A két part négy égtájáról összegyűjtötték az összes sárkánylampiont, csapatokban az emberek vitték, színek szerint, vörösek, sárgák, kékek, fehérek, feketék, attól függően, hogy milyen színű sárkányt személyesítettek meg. ... A part menti üzletek ajtajaiban, bambuszrúdon vörös papírpénzcsomók lógtak, hogy abban az évben szerencsét hozzanak az üzletre. ... A petárdák ropogó fényeiben a sárkánylampionok összemérték erejüket, bukfenceztek; a legnehezebb annak, aki a sárkány fejét viszi. Miközben ezt mondom, megérkezik két sárkány: az egyik Gulai falu vörös sárkánya, a másik a faluban lakó Wu Guizi zöldeskék sárkánya. ... Húsz fiú tele erővel, azért jött, hogy elnyerje ez első díjat... Egyik sem akart engedni a másiknak... Wu Guizi tűzlabdatáncával és derékig meztelen bukfenceivel a kockakövön, a zöldeskék sárkány tűzkörré változott, de a vörös sárkány sem adta alább, ide-oda mozgott, mint egy hatalmas, zsákmányát rágcsáló százlábú... a sárkányok támadtak, hogy megszerezzék a vörös pénzcsomót a bambuszrúdról. Valaki Gulai faluból ragadta meg. Wu Guizi emberei sem hunyhatnak szemet az ilyen arcátlanság felett, és a két oldal átkozódása elnyomta a petárdák hangját... Akik nézték a kavargást, azok sem tudták megmondani, hogy ki ütött először... ”⁴⁹

megint más kínai értelmezés szerint: Pénz, ital, nők], Renmin Chubanshe 人民出版社 [Népi Könyvkiadó], továbbiakban: JPM. A Lampionok ünnepét a kínai naptár szerinti első hónap 15. napján ülik meg. Az ismeretlen szerző óvatosságából – a regény társadalomkritikai hangvétele és pornografikus jellege miatt – korábban, a XII. századba, helyezi a cselekményt.

⁴⁴ A kínai szöveg elhelyezett Meng Jiang 孟姜, a legendás feleség nevét említi. Meng Jiang a zsarnok Első Császár uralma alatt élt. Férjét kényszer munkára hajtották a Nagy Fal építésére. Az asszony utána ment, hogy meleg ruhát vigyen neki, de mire odaért, férje már nem élt, tetemét beépítették a Falba. Ezt megtudván Meng Jiang olyan megindító zokogásra fakadt, hogy a Nagy Fal egy szakaszon leomlott, s kiadta neki férje földi maradványait.

⁴⁵ Aki többet szeretne tudni e randa, de nemeslelkű férfiról, az olvasson el egy (nem hosszú) regényt: Liu Csang: Csung Kuj, az ördögűző, ford. Tokaji Zsolt, Terebess Kiadó, Budapest, 1999.

⁴⁶ JPM, yice 一册 [első kötet] 172–173. Kínaiból ford. a szerző. A regénynek van több publikálást megért magyar kiadása Szép asszonyok egy gazdag házban címmel. Az a fordítás a Franz Kuhn-féle német szövegváltozatból készült.

⁴⁷ Gao Xingjian (1940-), 2000-ben kapott irodalmi Nobel-díjat, 1987 óta franciaországi emigrációban él.

⁴⁸ Taiping Tianguo 太平天国, a Nagy Béke/Egyenlőség Mennyei Birodalma (1851–1867)

⁴⁹ Gao Xingjian: Lélek-hegy, ford. Kiss Marcell, Noran-Kiadó Kft., 2008, [Lélek-hegy] 58–60.

Látványos társadalmi esemény volt a piactéri *ítélet-végrehajtás*⁵⁰. A lefejezést élénk közérdeklődés kísérte. A halálra ítélet gyakran farudakból összerótt talpigán, vagy vasketrecben vitték a vesztőhelyre, s ha közutálatnak örvendett, akkor az istenadta nép szidalmazta és leköpködte. Egy-egy kivégzés sokáig szolgált beszélgetések tárgyául. A szerencsés szemtanúk beszámoltak a látottakról azoknak, akik nem lehetnek jelen, s a hírmondók – a közlés öröme mellett – újra átélhették a látvány nagyszerűségét. A kereskedők és más kétes, úton járó elemek távoli tájakra is elvitték a nyakazás hírért, fantáziájukkal kiszínezve az eseményt. A mesemondók akár fizetségért is előadták a történetet. Ezek afféle kínai Tinódi Lantos Sebestyének voltak, a korabeli „médiá” tudósítói.

A Vízparti történet így ábrázolja egy piaci kivégzés nagyszabású előkészületeit:

„A hatodik nap reggelén, a reggeli étkezés után, miután tisztára separték a keresztút-nál a piacot, amely vesztőhelyül szolgált, felsorakozott a katonaság s a hóhérok, összesen valami ötszázan a börtön előtt. A kígyó órájában a tömlöc parancsnoka megjelent a mandarin színe előtt, s kérte, vezényelje a kivégzést. ... Mikor aztán mindenki a helyén állt, elővezették a két haláraitélet: bekenték a hajukat enyves vízzel, s körte formába fésülték a fejük búbjára, abba piros papírból virágot tűztek. Aztán a Sötétarcú Isten oltára elé hajtották őket, s megetették őket az 'örök nyugalom' rizsével, megittatták az 'örök búcsú borával'. Aztán elvezették őket; hatvan-hetven porkoláb vitte elől Jókorjött Esőt, utána Búvös Futárt... A menet körül ott tolongott, lökdösődött Csingcsou népe, ezren, kétezren, vagy még többen. Amint a vesztőhelyre értek, lándzsások vették gyűrűbe a teret, ... Csak a ló órája utáni három fertályt várták már, hogy a mandarin kiadja a parancsot. A tömeg kíváncsian betűzgette a melléjük kitűzött két bűnlajstromot:

'A csingcsoui hatóság elítélte a bűnös Szung Csiangot, a főbűnöst, mivel lázadó verseket szerzett, rontó dalt koholt, s szövetségben állván a Liangsan-mocsár banditáival, velük lázadásra szövetkezett: fejvesztésre ítéltetik. ... Elrendelte ezt Csingcsou mandarinja, Caj' ... A mandarin lova hátán várta, mikor jelentik, hogy elérkezett a kivégzés órája. ...

Nem sok idő múltán harsány hangon jelentették a vesztőhelyen: 'Három fertályra a ló órája után!'

Elkészülni a kivégzéshez! – kiáltotta el magát a mandarin. A kardos, lándzsás hóhérségek levették a kalodát az elítéltek nyakából, a két hóhér kezébe ragadta pallosát.”⁵¹

A kivégzés azonban ezúttal elmaradt, meghiusították az elítéltek barátai, a derék liangsan betyárok. A magukat kalmároknak, kígyóbüvölő koldusoknak, vívómestereknek és teherhordóknak álcázó hős banditák minden oldalról lerohanták a piacteret és kiszabadították bajtársaikat. A harcot Toronyhordozó, Selymesszőrű Tigris, Földönjáró Évcshellag, Szárazföldi Krokodilus és más nemeslelkű rablóvezérek vezették. A hadakozásban kiváltképp a váratlanul előbukkant Fekete Forgószél jeleskedett.⁵²

És ez csak egyik epizódja az adott fejezetnek. A klasszikus kínai regénynek gyermekláncfű szerkezete van, kis, önmagukban is befejezett körökből alakul ki a regényfolyam láncja. A korabeli hallgatóság bizonyára a következő alkalommal is megjelent, hogy hallhassa a folytatást, a regényt olvasó írástudó pedig, talán fanyalogva, de titkon érdeklődve lapozott tovább.

Piacon hajtották végre mindkét ítéletet a XIII. századi drámairodalom kiemelkedő alkotásában, a Tou O ártatlan halálában is. A címszereplő egy fiatal özvegy, aki nevelőanyja jóhírének megőrzése érdekében magára vállalta egy mérgezőes gyilkosság elkövetését, s ezért fővesztésre ítélték. Kivégzése előtt a fiatal özvegy, ártatlanságát bizonyítandó, a hóhérhoz fordulva három jövendölést tesz:

„Szeretnék egy tiszta gyékényt, hogy arra álljak. S szeretnék egy fehér selyemlobogót, amely tizenkét lábnyi lándzsáról lógjon. Hogyha ártatlan ölnék meg, mikor a kard levágja fejemet, meleg véremből egy csepp sem fog a földre hullni, mind a magasba száll a fehér selyemre.”

Második prófécija ez volt:

„Tiszt uram, most forró nyár van. Ha igazán ártatlan vagyok, halálom után háromlábnyi hó fog esni és betakarja a holttestemet...”

⁵⁰ Erre a fogalomra a kínai nyelvben külön szó van: shixing 市刑, piaci büntetés.

⁵¹ Vízparti, I. 415–425.

⁵² A regény hősei a nép által rájuk aggatott ragadványnévvel rendelkeztek, melyeket a fordító, Csongor Barnabás invenciózusan tett át magyarra.

Amint Tou O fejét veszik, mindkét jövendölése nyomban beteljesedik. Harmadik jövendölésének valóra válásához idő kell:

„Uram, ha igazán ártatlanul halok meg, akkor máától fogva Csu tartományban szárazság fog pusztítani három teljes évig.”⁵³

S a tartományt valóban hároméves kegyetlen aszály sújtotta. A justizmordra végül fény derült: Hosszú évek után Tou O apja magas rangú mandarinként (s nem vékonypénzű doktorandusként, mint távozásakor) visszatér a tartományba fölülvizsgálni az ítéleteket. Álmában lánya szelleme tájékoztatja a történekekről, az apa elfogadja a vétkeket, akik elnyerik méltó büntetésüket, a főbűnösre feldarabolás a verdikt, mely szintén a piactéren hajtatott végre.

A piac Kínában is kíméletlen törvények szerint működött, a profitérdek érvényesítéséhez sokszor ott is az erőhatalom bevetéséhez folyamodtak. A Vízparti történet elbeszél egy ilyen eseményt, melynek főhőse a tigrisölő Vu Szung volt, akit önbíráskodásért, bélyegzett arccal, száműzetésre ítélték.⁵⁴ A fegyenctelephez közeli, állandó vásározó helyet, a Víg Élet Ligetét, a telep parancsnokának fia, Aranyszemű Párduc uralta. Volt ott „...vagy száz nagy kereskedőház, húsz-harminc játékház [szerencsejáték-barlang], töméntelen kis bolt.” Aranyszemű Párduc szavai szerint „...részes voltam kereskedőházakban, játékházakban is. Ha énekeslányokkal [örömlányokkal] érkezett valaki, nálam tett látogatást legelőször, csak azután hagytam, hogy megszálljon valahol. Nap nap után pedig gyűlt e helyeken a nyugságpénz [védelmi sarc], a hónap végére száz-kétszáz ezüst is jutott nekem, egyszóval gyűlt a vagyon”.

E férfiú tollasodásának azonban véget vetett egy újonnan érkezett tiszt, aki felfogadta a Kapubálvány ragadványnevű, behemót embert, s alaposan elverette a piackirályt, és átvette az uralmat a Víg Élet Ligete fölött. Aranyszemű Párduc arra kérte a tigrisölő vitézt, hogy állítsa helyre hatalmát.

A fegyenc becsülettel teljesítette a megbízatást. Először is teméntelen bort ivott, mert az megsokszorozta bátorságát és erejét (annak idején a tigrist is holtrészezen püfölte agyon). Miután alaposan berúgott, laposra verte Kapubálványt, így a Víg Élet Ligetében egy időre helyreállt a régi rend.

A piacok sokszínűsége jelenik meg A Nyugati utazás c. XVI. századi regényben. A furfangos Majomkirály így festi le a bíborországbeli (valójában kínai) piac nyüzsgő képét, hogy zarándoktársát, a falánk Nyolctilalmas Disznót odacsábítsa:

„...vannak ám ott jóféle teaházak meg lepényárusok nagy lángosokkal, gombócokkal, a fogadóknak kaphatsz ízes levest, rizst, jó borsos, csípős étet, zöldséget, akad ott mindenféle ritka csemege édességgel, gőzben párolt porhanyós tésztával, süteménnyel, csavarttal, olajossal, mézessel. Se szeri, se száma a rengeteg nyalánkságnak!”⁵⁵

A búcsúk is színhelyei voltak a társas multságoknak. Az Írástudók így ír le egy búcsús életképet:

„Egy nap a Fekete Sárkány tavának közelében lévő Jó Gondolat Zárda mellett rendeztek vásárt. ... A zárda kanyargós ösvényekkel és hűsellőkkel volt tele, a járó-kelők oda is bementek szórakozni. Vang Ta is körbejárta a zárda kertjét, s a fűzek árnyékában egy kőasztalt fedezett fel, amely mellett négy kőpad volt, s három-négy főmandarin vett körül két sakkozót.

A mi Ma mesterünk – mondta az egyik, aki zafírkék köntöst viselt – csupán a jangcsoui sókereskedőkkel való játszmában a minap százöt ezüstöt nyert. Összesen több mint kétezer ezüstöt vágott zsebre.”

Vang Ta bekapcsolódott a játékba és legyőzte az önhitt Ma mestert, majd amikor ivászatra invitálták, a meghívást így hártotta el:

⁵³ Kuan Han-csing [Guan Hanqing 关汉卿] kb. 1220–1300: Tou O ártatlan halála [Dou E yuan 窦娥冤], fordította Miklós Pál, Európa Könyvkiadó, 1958, 32–33. A drámát évtizedekkel ezelőtt bemutatta az Újságírószövetség akkori, Andrassy út 101. alatti székházában működő 25. Színház. Tou O-t Jobba Gabi, apját Haumann Péter alakította. Az előadásról Kalmár Éva írt kritikát, Nagyvilág, 1971/5.

⁵⁴ Vízparti, I. 415–425.

⁵⁵ Vu Cseng-en (Wu Chengen 吴承恩 1501–1582): Nyugati utazás avagy a Majomkirály története (Xiyouji 西游记), Csongor Barnabás fordítása, Európa Könyvkiadó, 1969, II. kötet, 201. A regény elmeséli a Tang-kori Hszüan-cang szerzetes és kísérői kalandjait, akik Indiába zarándokoltak, hogy Kínába hozzák a buddhista szent könyveket.

„Van-e a világon, ami jobb kedvre hangol, mint megverni valakit a sakkban?
Győztem, és olyan boldog vagyok, hogy nekem bizony semmi szükségem a borra!”⁵⁶

Fokozták a klasszikus kínai elbeszélés és regény élvezhetőségét a *versbetétek*. E műfajváltás is eszköze volt a lankadó figyelem ébren tartásának, a versbetétek egyúttal nyugvóponthoz jelentettek az elbeszélés eseménydús folyamatában, s bizonyítják a kínai hallgató/olvasó fogékonyságát a verses beszéd iránt. Lássunk egy örökszép verset a Vízparti történetből.

A fegyenc Vu Szung híre elhatott a helyőrség parancsnokáig, aki Őszközép ünnepén⁵⁷ nagy eszem-izsomót rendezett, melyre a tigrisölő vitézt is meghívta. Az ünnepi lakomán egy Jáde-orchidea nevű csinos énekeslány a nagy Szung-kori költőnek, Szu Tung-ponak⁵⁸ egyik versét adta elő, mely a kínai irodalom hold-verseinek gyöngyszeme⁵⁹:

„Mióta ragyog a hold fénye fenn?
Kérdelem az eget, kupám emelve –
Vajon ott fenn a mennyei palotában
Hányadik évet számlálják ma este?”

A költő – szinte erotikus rajongással – szeretne egyesülni a Holddal, s bár riasztja a Hold-palota hűvössége, elfojthatatlan vágya vallomásra készíti:

„Ragyog a hold, majd elborul, apad, dagad,
Megállítani azt sose lehetne!
Bárcsak örökké élne az ember
Egyesülve véle szerelemre!”⁶⁰

A velencei Marco Polo, aki a XIII. században császári megbízatásokkal beutazta a birodalmat, s kalmárszeggel figyelte a látottakat, hírt adott a kínai piacokról. Különösen érdekfeszítően számol be Kinszé városának piacairól⁶¹. Ottani látogatása idején Kinszé már nem volt főváros, de még sokat őrzött egykori fényéből. A milliós város kereskedelméről így beszél a velencei:

„Ezen a részen helyezkedik el a tíz fő piac, noha rajtuk kívül még számos más vásártér is található a város különböző részein. Az előbb említettek négyeszőg alakúak, és oldaluk fél mérföld hosszúságú, homlokzatuk pedig a fő útvonalra néz, mely negyven lépés szélességben egyenesen nyúlik a város egyik végétől a másikig, könnyen és kényelmesen megközelíthető hidakon vezetve át. Hosszának minden négy mérföldjére egy-egy ilyen említett, két mérföld területű négyzet esik. A nagy utakkal párhuzamosan, a vásárterek hátulsó részénél igen széles csatorna folyik, melynek partján a vásárterek felé néző nagy kőházak épültek; ezekben halmozzák fel India és más külföldi országok kereskedői eladásra szánt áruikat.

A négyzet alakú terek mindegyikén hetente három napig vásárokat tartanak, melyeket negyven-ötven ezer személy látogat... Ezekben a vásártelepeken naponta hegyek kerülnek eladásra mindenfajta veteményből és gyümölcsből;...

⁵⁶ Vu Csing-ce: Írástudók, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1966, 680-681, ford. Polonyi Péter.

⁵⁷ Az Őszközép a társas holdnézés, a telihold alakú holdsütemény fogyasztásának ünnepe, a kínai naptár nyolcadik hónapjának 15. napjára esik.

⁵⁸ Szu Tung-po (Su Dongpo) 苏东坡 (1037–1101), európai kifejezéssel élve reneszánsz ember, a versek mellett írt prózát, kiválóan festett, magas színvonalon művelte a kalligráfiát. Viszontagságos mandarin-pályafutása során is kiemelkedőt alkotott, a hangcsoui (Hangzhou) Nyugati-tó egyik gátja az ő nevét viseli (Sudi 苏堤). A hangcsoui teamúzeum bejáratánál hatalmas, fehér-kék színű teáskannát láttam. Kérdésekre elmondták, hogy Szu Tung-po tervezte. Ezek szerint a költő – a vájtszeműek kifejezésével élve – designernek sem volt utolsó.

⁵⁹ Képzelnék el, hogy minőségi magyar prostituáltak Bakfark-műveket adnak elő, vagy az Ötödfélszáz énekek darabjait éneklék vendégeiknek lantkísérettel.

⁶⁰ Shui tiao ge tou 水调歌头. Szu e versét 1076-ban írta, erős borközi állapotban. A vers magyar címe: Őszközép ünnepe a folyón, fordította Csongor Barnabás, Vízparti, I. 430. A költemény első sora a Tang-kor nagy költőjének, Li Taj-ponak egyik verssorára utal. A fordítás megtalálható még: Klasszikus kínai költők, Második kötet, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1967, 413.

⁶¹ Amikor Marco Polo tizenhét évet töltött Kínában, ott a dzsingiszidák Yuan 元 dinasztiája uralkodott. A Kinszé városnév a kínai Xingzai 行在 szóból származik, melynek pontos jelentése: 'a császár aktuális tartózkodási helye a birodalomban tett utazása során'. E körmönfont városnévvel a császár azt érzékelte, hogy miután a dzsürcsik 1127-ben elfoglalták északi fővárosát, és az udvarnak délre kellett menekülnie, az új fővárost csupán ideiglenes székhelyének tekinti, mert hiszen csak „utazgat” birodalmában, s rövidesen visszatér eredeti székhelyére. Ebből azonban nem lett semmi, mert 1278-ban a Déli Szung-dinasztiát is megdöntötték (ezúttal nem a dzsürcsik, hanem az ellenük segítséggül behívott mongolok).

Szarmódy Zsolt fotója

Szőlőt itt nem termesztenek, de igen jó mazsolát és bort hoznak be külföldről. Az őslakók ugyanis a bort nem sokra becsülik; sokkal szívesebben isszák a saját maguk készíttette fűszeres rizsbort. Naponta roppant tömegű halat hoznak az óceánból, huszonöt mérőföldet megtéve ár ellenében a folyón ...

Mind a tíz vásárteret magas házak veszik körül, melyeknek alsó részét kereskedések foglalják el; ezekben mindenfajta iparosmunkát árulnak, azonkívül fűszerféléket, drágaköveket és gyöngyöket...⁶²

Marco Polo elmondja még, hogy Kinszében a kereskedelmi negyedben „*Más utcákat orvosok és csillagjósok foglalnak el, akik egyúttal írásra és olvasásra is tanítanak;*”⁶³ Nem valószínű azonban, hogy a piacok környékén írni-olvasni tanítottak volna, erre ott voltak az iskolák. Marco Polo feltehetőleg azokról az írástudókról beszél, akik fizetség fejében leírták a megrendelő diktálta levelet, vagy egyéb szöveget. (Évtizedekkel ezelőtt, a még nagyarányú írástudatlanság idején, magam is láttam Pekingben ilyen utcai bérírókat, akik a megrendelő szavai alapján megírták azt a levelet, amit – mondjuk – ajánának akart küldeni a fiú, a címzett pedig nyilván ugyanilyen közreműködéssel, értesült a levél tartalmáról.)

A városiasodás erősödése, a kereskedelem szélesedése, a fizetőképes kereslet növekedése okán, a kínai piac és vonzáskörzete is elképzelhetetlen volt *prostituáltak* nélkül. E hányatott sorsú nők számottevő része nem strichelő szajha volt, hanem a hatóságok által ellenőrzött „virágudvarokban” dolgozott, többé-kevésbé értett a társalgáshoz, a zenéhez, a tánchoz, műveltebbje az irodalomhoz is.

„*A Szung-korban a városok fejlődésével, a városi élet színesedésével egyre nagyobb számban nyíltak meg a 'szórakoztató negyedek', és a szórakozás minden fajtája iránti növekvő igény elkerülhetetlenül magával vonta a prostitúció kiszélesedését is. Soha nem látott számban jelentek meg az utcákon, a tereken az örömlányok, sorra nyíltak a bordélyházak. A forrásokból tudjuk, hogy ekkoriban a homoszexualitás is széles körben elterjedt volt, sőt női ruhákba öltözött, nőként viselkedő, éneklő és táncoló prostituáltak létezéséről is tudunk.*”⁶⁴

Az egykori Déli-Szung főváros vigalmi negyedét így mutatja be Marco Polo:

„*Némely utcát a város kéjhölgyei foglalják el; oly nagy számban vannak, hogy ki sem merem mondani. Nem csupán a vásártér szomszédságában található, ahol kijelölt szállásuk van, hanem szerte az egész városban. Pompásan feldíszítik, és bőven illatosítják magukat, finom házakban laknak, egy sereg szolgálóval. Ezek a nők rendkívül jártasak a csábítás művészetében, és beszédmódjukban készségesen alkalmazkodnak mindenfajta emberhez, úgyhogy az idegen, ha egyszer vonzásuknak engedett, elbűvölve érzi magát, és annyira el tudják kápráztatni, hogy bűvöletükből sohasem szabadul. Ezért, mikor*

⁶² Marco Polo utazásai, Gondolat, Budapest, 1963 [Polo] 263–264, Vajda Endre fordítása.

⁶³ Polo, 264.

⁶⁴ Tokaji Zsolt: A kínai Káma-szútra, kiadja a Lunarimpex Bt., 2008, 89–90

hazatér; úgy emlékszik vissza, hogy Kinszében, avagy az Ég városában járt, és egyetlen vágya: visszakérülni oda, mihelyt lehetséges.”⁶⁵

A nem éppen lírai lelkületű Marco Polo lelkes beszámolója érezhetően személyes benyomásokon alapul, ám arról nem tesz említést, hogy a vonzásnak – mint „idegen” – ő is engedett volna. Hősünk a prostitúció tárgykörét a fővárosban, Kambalikban⁶⁶ is fel-tűnő érdeklődéssel tanulmányozta:

„Sőt még valamit mondok: a városban nem lakhatnak bűnös nők, vagyis olyanok, akik pénzért szolgálják ki a férfiakat, csupán a külvárosban. És csodálatos, milyen tömegben állnak a férfiak szolgálatára; bizonyos, hogy több mint húszezren élnek testük áruba bocsátásából. És hogy ennyien képesek élni belőle, mutatja, milyen nagy a népes-ség; és azért ilyen nagy a számuk, mivel rengeteg a kereskedő és idegen, aki a városba özönlik. Eme nők mindnyájan egy kézben vannak. Van egy fővezérük, továbbá minden száznak és ezernek van egy vezetője, aki felelős a fővezérüknek. A következő okból van-nak kapitányok rendelve e nők fölé: valahányszor követ érkezik a Nagy Kánhoz vala-milyen ügyben, és szállásra megy – amit számukra a legkielégítőbb módon biztosítanak – a mondott kapitány köteles a követnek és kísérete minden tagjának éjszakánként egy-egy kéjnéjt szállítani, és minden éjszaka újat, amiért ezek nem kapnak fizetést, hanem így rójják le adójukat a Nagy Kánnak.”⁶⁷

Marco Polo apja és nagybátyja pápai követekként érkeztek Marcóval a Kán Fővárosába (az atya és a nagybácsi akkor már másodszer járták meg Kínát). Aligha légből kapott az a feltevés, hogy a Polók is élvezői voltak az adózás e felette gyakorlatias formájának.

Piacokról nem csak a klasszikus kínai regények írtak, hanem a modern korban szület-tett prózai írásművek is. A sanghaji kisállatpiacot így írja le az angol nyelven publikáló, XX. századi bestseller író, Lin Jü-tang:

„A Városisten templomának kerületében húzódó Madár utat mindenki ismeri Sanghajban. Ez az utca paradicsoma az állatbolondoknak, itt ugyanis nemcsak madarat lehet vásárolni, hanem fehéregeret, békát, mókust, kígyót, szalamandert is és teknősbé-kát, amelynek vízínövények tenyésznek a hátán. Van itt aranyhal, veréb, százlábú, gyík – egyszóval a természet minden csodabogarat megtalálhatja az ember. Látnák egyszer az utcai állatkereskedőket és körülöttük a gyerekek sűrű tömegét: akkor tapasztalhatnák, mennyire szereti a kínai az állatot!”⁶⁸

A Nobel-díjas Gao Xingjian, már idézett regényében, vidéki piacok, teaházak, bol-tok képét villantja fel:

„Savanyúság, főtt disznóhús, nyers bőr, gyanta, rizsszálak és méz kavargó illatát érzed. Két oldalt pultok, déli finomságok, savanyúságosbolt, olajárus, rizsüzlet, nyugati és keleti orvosságok pultja, szövetkereskedő, cipőárus, teaház, hentes, szabó, tűzhely-árus, kosarak és kerámiák, ősök tiszteletére égetni való papírpénz és egyebek pultja, ... a Qing-dinasztia eleje óta semmi sem változott.”⁶⁹

És egy mai vízipiac képe szintén Gao Xingjian leírásában:

„Sokan gyűltek össze a parton, már háromezer éve itt tartják a piacot, azóta jöttek ide az emberek. ... Ez egy igazán forgalmas hely, egyébként Nagy Yu nem épített volna ide gázlót. A hajó tele volt zöldséggel, szénnel, gabonával, gombával, édes krumplival, kri-zantémmal, tealevéllal, tyúktojással, emberekkel, meg disznókkal olyannyira, hogy bele-hajlott a lökőrúd, ...”⁷⁰

⁶⁵ Polo, 264

⁶⁶ Kambalik a Yuan-dinasztia fővárosa, a mai Peking. A Kambalik jelentése: 'a kán városa'. Abban a korban a főváros kínai neve: Dadu 大都, jelentése: 'nagy főváros'.

⁶⁷ Polo, 175.

⁶⁸ Lin Yutang: Méz és bors, Révai, 1944, 122, ford. Hertelendy István

⁶⁹ Lélek-hegy, 25.

⁷⁰ Lélek-hegy, 74. Az idézetben említett Nagy Yu (Da Yu 大禹), a hagyomány szerint az i. e. XXI. században élt. Nagy érdeme, hogy – a vízelvezetés módszerével – megfékezte az árvizeket.

Kis pekingi piaci körkép

Az idők során kialakultak a *szakosodott piacok*, ahol az azonos cikkeket árusítók tömörültek. A régi Pekingben ilyen piacok voltak a zöldségpiac⁷¹, a rizs piac⁷², a szénpiac⁷³, az öszvér- és lópiac⁷⁴, meg kevésbé prózai nevű piacok, mint a virágpiac⁷⁵, a lam-pionpiac⁷⁶ és a gyöngypiac⁷⁷. Ezeknek ma már csak emléke él utcák és negyedek, metrő és buszmegállók nevében. Hál’istennek a kínaiak ragaszkodnak a régi elnevezésekhez, nem gondolják, hogy húsz-huszonöt évenként le kellene cserélni őket.⁷⁸

A pekingi piacokról szólva nem hagyható ki a *Mázascserép-gyár utca*⁷⁹ és környéke, bár nevében nincs benne a ’piac’. Csodálatos dolgokat lehetett itt látni a műkereskedésekben, az antikváriumokban. Lehet kapni régi és új könyveket, kalligráfiákat, festményeket, pénzeket, pecséteket, faragványokat, bronz- és porcelánedényeket, egyéb műtárgyakat. Amikor a kínai műkincsvédelem még lazább volt, lehetett itt patinás régiségeket is vásárolni. Igaz, a kereskedők ilyesmit akkor sem szívesen adtak el külföldinek, de ha az ember tudta, hogy melyik szekrény zárt részében tartják őket, és maga nyitotta ki a szekrényajtót, akkor már nem lehetett azt mondani, hogy nincs.

Ma is A Mázascserép-gyár negyedben működik a híres Viruló Drágaságok Stúdiója⁸⁰ elnevezésű nyomda, mely dűcös nyomtatással készít színes festmény-reprodukciókat, s ezek megbecsültsége vetekedik az eredetiével⁸¹. E gyönyörűségeket – ma már megfizethetetlen áron – meg lehet vásárolni a manufaktúrához tartozó üzletben.

Peking másik hagyományos kereskedelmi nevezetessége a *Nagy Palánk*⁸² negyed, melynek közel hatszáz éves története van A főváros szívének számító Tienanmen tértől valamivel délebbre fekszik. A Nagy Palánkot az elmúlt években felújították, ma a főváros egyik turisztikai látványossága. Üzletei közül különösen híresek a selyem-, a ruházati-, a cipő-, a fűszer- és a teaboltok, s található egy híres patika.

Jó pár évtizede működött itt egy kis, kétszintes pekingikacsa-vendéglő, a *Minden Erények Gyülekezete*⁸³, ahol megismerkedtem a pekingi kacsa és a melegített shaoxingi rizsbor csodájával. Ahogy emlékszem, a személyzet szerint Csou En-laj miniszterelnök ott látta vendégül indiai partnerét, Nehrut. Ma az anya-étterem valamivel odébb található egy forgalmas sugárúton. Ennek már nagyüzemi jellege van, nem beszélve a Minden Erény Gyülekezete fiók-éttermeiről, melyek attrakciós kombinátok a belföldi és külföldi turisták számára. Utóbbiak nem sejtik, hogy rendkívül ízletes utánzatot kapnak, ami úgy aránylik az eredetihez, mint a Viruló Drágaságok Stúdiójának nagyszerű másolatai az eredeti festményekhez.

Peking nevezetes bevásárló utcája a Vangfucsing⁸⁴, a *Hercegi Rezidencia Kútja*. Itt minőségibb árukat lehetett vásárolni, teát, porcelánt, a kalligráfiához és festészetéhez szükséges eszközöket, könyveket, de voltak finom bőr- és szőrmeárukat, jobb ruházati cikkeket, édességeket áruló üzletek is. Az ötvenes években ezen az utcán épült fel egy akkor modernnek számító, többszintes nagyáruház, a *Száz Árucikk Palotája*⁸⁵. Mellette működött egy éjjel-nappal nyitva tartó, apró metéltészta-leves kifőzde, ahová késő este a közeli Zsenmin Zsipao (Renmin Ribao) a Szekerestőségéből jártak ki a megéhezett újságírók.

Az utca nagy látványossága a *Keleti Nyugalom Bazár*⁸⁶ volt. Szinte lehetetlen felsorolni, hogy mi mindent lehetett ott kapni. A fedett bazár egyik bejáratánál ékszerészek árultak, volt ott arany, ezüst, korall, féldrágakő, drágakő. Továbbmenve mindenféle használati cikk került az ember szeme elé. Odébb egy antikvárium könyvhalmaza-

71 caishi 菜市

72 mishi 米市

73 meishi 煤市

74 luomashi 骡马市

75 huashi 花市

76 dengshi 灯市

77 zhushi 珠市

78 Elrettenítő példa: Sugár út, Andrássy út, Sztálin út, Magyar ifjúság útja, Népköztársaság útja, Andrássy út. A Sztálin út a Molotov (a korábbi és a mai Vigadó) térre vezetett, ahol az egykori pesti vicc szerint gyönyörködni lehetett a Volgában.

79 Liulichang 琉璃廠

80 Rongbaozhai 荣宝斋

81 Ez a technika elsősorban az „eszméirő” stílusban készült képek sokszorosítására alkalmas, kevésbé a „műves ecset” aprólékos, részletező stílusához. Vö. Miklós Pál: A sárkány szeme, Corvina Kiadó, 1973, 219.

82 Da Zhalan 大栅栏. Az egykori fapalánk az éjszakai közbiztonságot szolgálta, mára csak a neve őrződött meg.

83 Quanjudé 全聚德

84 Wangfujing, 王府井

85 Baihuo Dalou 百货大楼

86 Dongan Shichang 东安市场

iban lehetett kutakodni, a klasszikus kínai könyvektől a Mein Kampf-ig bármit találhattott a böngésző. Egy standon első- és második világháborús rohamsisakokat is vásárolhatott, akinek épp erre volt szüksége. Lehetett pecsétet vésetni elefántcsontba, féldrágaköbe, esetleg csak közönséges zsírköbe.

E bazárban volt két jó nevű vendéglő, mindkettő az emeleten. Az egyikben a vendégek kiváló bárányhúst készíthettek el maguknak a kerek asztal közepére helyezett, faszénnel hevített fémkatlanban. A katlan körüli szoknyában forrott a víz. Az asztalon körben finom csíkokra vágott nyers hús volt felhalmozva a birka javából. Más tállakon kínai kelt és más zöldségeket, kisebb tállakban nyolc-tízféle mártást raktak az asztalra. A húst és a zöldségeket a vendégek dobták a forró vízbe. A vörös hús gyorsan szürkés színre váltott, jelezve, hogy megfőtt. A vízből kihalászott húst és zöldséget a mártásokba tunkolva fölséges eledelt nyert a lakomázó.⁸⁷

A másik az akkori Pekingben még ritka külföldi étterem egyike volt, mint hallottam, osztrák alapítású. (Az étterem megőrizte az alapító tulajdonos nevét.) A séf a régi lehetett, mert minden fogásuk, a hideg előételtől a desszertig, hamisítatlanul európai volt.⁸⁸

A Hercegi Rezidencia Kútját és a Császári Palota Keleti Virágzás Kapuját⁸⁹ összekötő, rövid utca esti látványossága volt a *lacikonyha*-sor. A konyhák délután települtek ki asztalokkal, lócékkal, sorban az utca mindkét oldalára. A környéken vásárló, nézgelődő, korzózó tömeg itt enyhítette éhségét. A konyhákat, a kirakott bútorokat a tulajdonosok éjjel körül eltüntették, s másnap, késő délutánig semmi sem utalt arra, hogy itt tömegétkéztetés folyt. Ezen az utcán volt található a filatelisták boltja is.

Saját kis piaci élményeim

Legkedvesebb pekingi piacom a nyugati külvárosban, a Xizhimen városkapun⁹⁰ kívül, de még az állatkert előtt volt, a Kiállítás út⁹¹ sarkához közel. A kínaiak korán vacsoráznak, a diákmenzán hatkor volt etetés. Este kilencig megéheztünk. A kollégiumtól húsz perc séta volt ez a piac, melynek kifőzdei részét sokáig nyitva tartották, ha ott voltunk, akkor még tovább. A piac fő vonzerejét a csapolt sör gyakorolta ránk. Akkoriban a kínaiak még nem voltak sörivők (bár a kínai sör vetekedett a német és cseh sörökkel), s – legjobb tudomásom szerint – az egész fővárosban sehol másutt nem csapoltak sört. Az *akkori* idők alkoholfogyasztási szokásait jellemzik a *mai* Peking egyik régi, lebontásra ítélt kocsmájában az idős törzsvendég szavai:

„Én mondom magának, Wang úr, harminc évvel ezelőtt Pekingben senki sem itta volna meg ezt a lötyöt [a sört]. A külföldiek hozták be ezt is. Ma mindenben őket majmoljuk. Ezekben a szűk szárú idegen nadrágokban [a farmerről van szó] még a seggük is tengeren túli lesz. Ráadásul ezt a külföldről jött lóhúgyot sem úgy isszák, mint ahogyan a mi italainkat szokás.”⁹²

A sör alá csipegethettünk pattogatott szójababot, szeletelt főtt májat és zúrát. A fő ételattrakció a huntun-leves volt⁹³. Úgy készítették, hogy egy vas kasztrul vashordákkal elkerített részében egész tyúkot főztek, amit időnként újabbra cseréltek. Az alaplevet fűszereztek, s ebbe főzték bele a huntunt: vékony tésztába burkolt, apró húsos-zöldséges tölteléket. A levesbe tettek még pirinyó rákokat is. Kevés ecettel ízesítve igazán finom volt. Esténként megittunk fejenként egy sheng (fél liter) csapolt sört, esetleg többet, amit néha gabonapálinkával hígítottunk. Talán nem a sör és a huntun, hanem a diákélet emléke miatt oly’ kedves nekem ez a piac, ami ma már nem létezik. Az akkori szegényes Pekinget is szépen látom, amikor eszembe jut.

A főntebb már említett Keleti Nyugalom Bazár kulturális csemegéje a *színház* volt. Igazi régi, lábszagú, kis kínai színház, ahol pekingi operákat játszottak, s az elragadtatót nagyérdemű a legzengzetesebb áriák és a leglátványosabb akrobatikus mutatványok (dupla- vagy triplaszaltók, kard- vagy füttykös-mutatványok) közben „hao-hao!” (bravó, bravó!) kiáltásokat hallatott.

⁸⁷ Az étel kínai neve: shuan yangrou 涮羊肉, „forrázott birkahús”.

⁸⁸ A bazárban működött egy kisebb bár is a „Lágy Szellőhöz”, ahol egy magyar egyszer fogadásból kiitta a kehelyakváriumot halastól, növényestől. A kínai személyzet ezt sokáig elismerően emlegette. Van ebben valami hasonlatosság a liangساني betyárok stílusához.

⁸⁹ Donghuamen 东华门

⁹⁰ 西直门, az Egyenesség Nyugati Kapuja.

⁹¹ Zhanlanguan lu 展览馆路

⁹² Hamar Imre, Salát Gergely (szerk.): Modern kínai elbeszélők, Sinológiai műhely – 6. Balassi Kiadó, Budapest, 2007, 201. Polonyi Péter fordítása.

⁹³ A levest angolul, délkínai kiejtés alapján, wontonnak hívják.

Szarmódy Zsolt fotója

Diákkoromban történt, hogy egy barátommal kissé elkésve óvakodtunk be a nézőtérre. A Mu Guiying a sereg élére áll⁹⁴ c. pekingi operát játszották. A darab hőse: az Északi Szung-dinasztia híres *női generálisa*, aki korábbi sérelmein felülemelkedve a hadsereg élére állt, hogy megvédje Kínát az északi támadóktól. A főszerepet egy vonzó megjelenésű, szilfid, kecses mozgású, kristályos hangú játszó-személy alakította. Összesúgtunk, hogy az előadás után gratulálnunk kellene a művésznőnek. Igaz, virágot ilyen későn nem tudunk vinni, de az ismeretség virág nélkül is megalapozható. A szünetben vettünk egy színlapot és elképedve olvastuk, hogy a címszereplő nem más, mint Mei Lanfang, az operaszínész- király⁹⁵, aki még követte azt a régi hagyományt, hogy az operákban a női szerepeket is férfiak játsszák. Csodálatunk tárgya tehát egy hatvanas éveit taposó férfiú volt. Az öltözői gratulációról lemondtunk, viszont gazdagabbak lettünk egy megismételhetetlen színházi élménnyel. Ma már a Keleti Nyugalom Bazar sem létezik, „modern” bevásárlóház épült a helyén.

Az 1990-es évek második felében, Pekingben, az akkori amerikai konzulátus melletti szűk utcában alkalmi piac működött, melyet *selyempiacnak* hívtak. Egyszer ott bók-lászva, az egyik sátorban ízléses, pasztell selyemkendőket fedeztem föl. Egyet kiválasztottam s megkérdeztem az árát. Az árus mondott egy külföldinek szánt összeget. Ekkor megtántorodtam, és a szívemhez kaptam. Széket hoztak, teával kínáltak, s aggódva érdeklődtek hogylétem felől. Mondtam, hogy a magas ár hallatán szívrohamot kaptam. Hahotázásban törtek ki, én pedig a reálishoz közeli összeget fizettem. A húszmillió-s betonrengeteg külképviseleti negyedébe is belopódzott a hagyományos kínai piacok kedélyes szelleme.

Pekingben működött egy hetivásár, *vasárnapi piacnak* hívták, nem tudom, megvan-e még. Nem szeretem a főleg turistáknak nyitott kereskedelmi intézményeket, de az élmény kedvéért egyszer odamentem. Az egyik standon, ahol szintén a turistaipar remekeit árulták, megláttam egy elég rendesen megfaragott Buddha-szobrot. Az árus, egy hölgy, tört angolsággal megvételre ajánlotta. Mikor anyanyelvén válaszoltam, valószínűleg sejtette, hogy nem fog velem üzletet kötni. Kérdeztem, mikori a szobor. Azt válaszolta, hogy Ming-kori. Mondtam, ez lehetetlen. A kínai műkincsvédelmi törvény az ennél fiatalabb műtárgyak kivitelét is tiltja, ha ezt nekem eladná, számíthatna arra, hogy bajba kerül. Az árus ekkor már csak azt állította, hogy a faanyag tényleg Ming-kori, ami *felért a beismeréssel*. De én makacsul mégis folytattam. Az lehet, mondtam, mert a mostanában ledózerolt régi házak gerendáit élelmes emberek megvásárolják, szobrokat faragnak belőlük, esetleg el is ássák (darab időre, mondaná Krúdy úr), így hát a fa régi, de a faragás mai. Az árus csak zavartan mosolygott. Nagyot hibáztam. Főlösképpen arcvesztésre kárhoztattam egy embert, és ezáltal én is arcvesztést szenvedtem. Nem kellett volna.⁹⁶

⁹⁴ Mu Guiying guashuai 穆桂英挂帅

⁹⁵ Mei Lanfang 梅兰芳 (1894–1961).

⁹⁶ Erről jut eszembe, hogy egy magyar vállalkozó invitálásának eleget téve részt vettem egy magyar-kínai ve-

A *sanghaji óváros* felújított kereskedelmi negyedében, a Városvédő Isten templomának közelében történt (ahol a Lin Yutang-féle állatpiac volt). Egy magyar kormánytaggal nézelődtünk a hullámzó tömegben, a fekete lakkfestéktől, aranyos írásjegyeiktől csillogó portálok között. A vendég egy régiségbolt kirakatában meglátott egy faragványt és elhatározta, hogy megvásárolja. Szép darab volt, borsos áron. Szóltam, hogy ne fizessen, mert alkudni fogok. A tulajdonos hölgynek megajánlottam a vételár negyedét, amittől kissé elhült. Amikor az induló ár hatvan százaléka körül tartottunk, a hölgy határozott és meggyőző hangon így szólt: nézze, én épp ennyiért jutottam hozzá, mégis odaadom, bár így nem nyerek rajta semmit, de hát végül is egy magyar miniszterrel van szó (nem tőlem tudta). A történet mottója ez is lehetne: két kóbor magyar a figyelem középpontjában egy huszonötmillió megapoliszban.

Nem hallgathatok el egy *kantoni* történetet, mely nem velem esett meg, hanem egy magyar kereskedelmi utazóval. Az illető Kanton egyik vásárló negyedében megpillantott egy árut, aki földre terített zsákvászon, csavarhúzó és villáskulcs társaságában, egy makk alsót árult. Gondoljuk végig, hány véletlennek kellett volna szerencsésen összejárszania ahhoz, hogy ez a jóember eladhassa a makk alsóját. (Kell egy vevő, aki magyar kártyával játszik és akinek épp a makk hetes hiányzik a paklijából. Az illetőnek épp akkor és ott kell elhaladnia és meg is kell pillantania az árut. Ha mindez együtt van, akkor a szóban forgó makk alsó méretének és hátlap mintázatának meg kell egyeznie a hiányos pakliével.) Egyszer megkérek egy matematikust, hogy ez ügyben végezzen valószínűség-számítást. Bár a történetért nem vállalhatok felelősséget, mégis továbbadom, hátha másnak is tetszik. Egyébként Kínában bármi lehetséges, meg annak az ellenkezője is. A piac sem kivétel.

Ami az én első kantoni piaci tapasztalatomat illeti, az a nyelvi sokk volt. Sem a piacon, sem másutt egy szót sem értettem abból, amit körülöttem beszéltek. Ma annyiban más a helyzet, hogy az iskolai oktatás eredményeként a kantoniak is képesek köznyelven kommunikálni, igaz, szörnyű akcentussal. Egymás között azonban továbbra is saját dialektusukat használják, de legalább megértik, ha az ember kérdezi őket.

Hasonló nyelvi trauma ért Hongkongban is, ahol szintén a kantoni nyelvjárást beszélik. Egy üzleti negyedben a bolt előtt üldögélő idős hölgy kérdésemre tört köznyelven kb. ezt válaszolta: nem ércsük mink esztet, kedveském.

Az észak-kínai piacok áruválasztéka nem versenyezhet a *dél-kínai piacokéval*, ahol zsigog a Dél sokszínűsége. Kínálnak mindenféle húst (Kantonban macskát, kutyát és kígyót is), friss és szárított halakat, déligyümölcsöket és zöldségeket (soknak nincs magyar neve) és ezen kívül még mindent. Szecsuanban volt alkalmam megtapasztalni, hogy a piaci (és más) vendéglőkben tálalt ételek túlnyomó többsége olyan erős, hogy az embernek evés közben szinte lángot vet a haja. A szecsuanai piacokra bambuszpipáim emlékeztetnek. Kantonban inkább a lágyabb, édeskés ízek dominálnak. Aki ott jár, ne hagyja ki a „tigris és sárkány harca” nevű levest. A sárkány a kígyó, a tigris a macska.

Kínai vidéki *búcsúban* járva igazán mulatságos látvány volt, amikor az orvosok sorba állított asztalai előtt ülő páciensek a nyelvüket nyújtogatták. Az igazsághoz tartozik, hogy mindkét csuklópulzusom gondos kitapintása, nyelvem és arcom alapos megszemlélése után az orvos pontos diagnózist adott általános egészségi állapotomról.

Sok magyar filatelista nem adná egy vak lóért, ha bőklászhatna a hatalmas *Sanghaji Bélyegbörzén*. Itt minden bélyeg megvásárolható, a kínai „kulturális forradalom” idején megjelentek is, s talán még azok is, amelyeket soha, sehol nem adtak ki.

Különös hangulat fogadott a *lhaszai Dzsokhang kolostor körüli piacon*, vagy inkább szabadtéri bazárnegyedben, mely a kolostort övező rituális útvonalra települt. Ezen a piacon is majdnem mindent árulnak: élelmiszert, ruházatot, napi használati eszközöket, ékszert és kegytárgyakat, közöttük áldozati mécseshez való jakvaját, hatákat⁹⁷ és imamalmokat. Az árusok egy része han-kínai, akiknek többsége – mint mondták – nem állandó lhaszai lakos, csak a kedvezőbb éghajlatú hónapokra utazik a tibeti fővárosba, s a hideg beálltával hazatér. (A han-kínaiak egyébként nem nagyon bírják Tibet tengerszint feletti magasságát, bár Lhasza még hagyján, csak 3650 méter magasan fekszik.) A vevők szinte kizárólag tibetiek, akik végigjárva a kolostor körüli zárandokutat, vásárolnak is.

Hatával akkorra már többször megajándékoztak, így inkább megalkudtam egy takaros imamalomra, amit szorgalmasan forgattam, csakúgy, mint később a kolostor szintre gépezetnek ható, robusztus imahengereit. Ahány fordulat, a jámbor hívő annyiszor

gyes vállalat igazgatótanácsának tiencsini ülésén. A hölgy azzal kezdte: egyáltalán nem vagyok megelégedve magukkal. Nem csodálkoztam, hogy a vállalatot a kínai társtulajdonosok később csődbe vitték.

⁹⁷Hata: könnyű selyemből készült, hosszúkás, sálszerű üdvözlési ajándék, melyet tibetiek (és mongolok) a vendégnek adnak át, és – tiszteletük jeléül – buddhák és szentek szobraira is elhelyeznek.

mondja el a malomba rejtett imákat, leggyakrabban a szanszkrit Óm Mani Padme Hum fohászt⁹⁸. (Vigyázat! A forogás akkor áldásos, ha iránya megegyezik az óramutató járásával.) Ez a legkevesebb, amit az ember Tibetben megtehet lelki üdvéért, karmájának⁹⁹ javításáért, hogy halála után szerencsésen reinkarnálódjon, esetleg a Tusita paradicsomban¹⁰⁰, sőt, az újjászületések láncolatát megszakítva, élete végén a Nirvánában lobbanjon el. A malomforogás még mindig kényelmesebb, mint a kolostor köveztén száznyolc teljes leborulást végezni, vagyis álló helyzetből hasra feküdni és a kezeket a fej elé kiterjeszteni, miközben a lábak a boka fölött szorosan össze vannak kötve. A számtalan leborulás révén a tibeti hívő nemcsak karmatikus érdemeket szerez, hanem – wellnessről mit sem tudva – gyakorolja az egészséges életmódot is.¹⁰¹

Most hagyjuk ezt a tárgyat (mondaná messire Marco Polo), és hadd beszéljek *Saigon kínai negyedéről*. Saigonban, a mai Ho Chi Minh Városban akkor jártam, amikor a vietnami-kínai viszony épp feszült volt. Hanoi-ból két kísérő társaságában érkeztem, akik – mielőtt üzleti ügyeik után néztek – azzal igazítottak el, hogy menjek bárhova, csak a kínai negyedbe ne, mert az nagyon veszélyes. Első utam természetesen oda vezetett. Ez a városrész nem annyira lakóközrész, mint inkább bevásárló- és szolgáltató negyed, tele szorosan összeépített házakkal, melyekben a földszint a bolt, az emelet a lakás. Attól fogva, hogy az első utcába beléptem és megszólítottam a tulajdonost, szinte kézzel, kézre adtak. Buddhista ünnep lévén megmutatták feldíszített templomukat is. De nem ereszkedem mélyebben e tárgyba (mondaná a haza bölcse).

A kínai piacokról szólva nem feledkezhetem meg a budapesti kínai piacokról sem. A legnagyobb eredetileg a józsefvárosi piac volt, melyet a nálunk élő kínaiak „Négy tigris piac”¹⁰² néven emlegetnek. De ma már ez nem kínai, sokkal inkább vietnami piac. Mára a kínai árusok többsége két csarnokba tömörült. A kínai piacok és boltok egyfelől hasznosak, mert szociális funkciót töltenek be, a magyarok számottevő része ugyanis olyan szegény, hogy csak e piacok, boltok árait képes megfizetni. Másfelől dezinformálnak, mert sok magyar, tévesen, az itt vásárolt olcsó, ámde gyengébb minőségű árucikkek alapján ítéli meg a nemzetközi élvonalba emelkedő Kína termelési kultúráját.

Piac és pláza, hagyomány és modernizáció

A modern kínai polgárság csak a XIX. század végén, a XX. század elején jelent meg, terhelve a komprádorsággal, a bürokratikus összefonódással. 1949 után az állam felvásárolta (nem elkobozta!) tulajdonukat. Az 1949–1979 közötti időszak nem a polgárosodás kora volt. Kínának most kell bepótolnia azt, ami Európában már a középkori piacok idején elkezdődött és ma is tart.

A piackultúra a civilizáció, a hagyomány része. Az első ópiumháborútól¹⁰³ Kínára zúduló nyugati hatás, különösen a reform- és nyitási politika évtizedeiben kialakuló piaccgazdaság és a veszternizáció radikálisan átforgalmazta a kínai piacok világát. Megjelentek a nagy külföldi kereskedelmi láncok, az országot ellepték a plázák¹⁰⁴ és a szupermarketek¹⁰⁵. A nagyvárosokban, Pekingben, Csungkingban (33 millió), Sanghajban és másutt megszámlálhatatlan ezeknek az új kereskedelmi létesítményeknek a száma, méretük többszöröse a nálunk megtelepedetteknek. Beton, üveg, műanyag, műlevegő, műfény, műhangulat, egyszóval: plázafilling¹⁰⁶. A vásárlóerőt a középosztály, az új nemzeti buruzsoázia és a multimilliárdosok jelentik (az egy milliárd négyszáz milliós lakosságnak talán 10–12%-a).

⁹⁸ E mantrának számos megfejtése van, közülük a legelterjedtebb: Drágakő a Lótuszban. A hat szótagra bontott tibeti nyelvű változatnak üdvös hatásai: az OM megóv a büszkeségtől, a MA a szórakozási vágytól, a NI a szenvedéstől, a PE a butaságtól, a ME a birtoklás vágyától, a HUNG a gyűlöletől. Nálunk sem ártana recitálni ezt a mantrát.

⁹⁹ Karma (szanszkrit), itt: a cselekedetek, a szavak és a gondolatok összessége. A karma minősége határozza meg következő létformánkat, végső soron a Nirvánában való ellobbanás esélyét.

¹⁰⁰ Akik a Tusita paradicsomban születnek újjá, azok a Nirvánába jutás biztos várományosai. Ugyanitt tartózkodnak az eljövendő Buddhák.

¹⁰¹ Hasonló módon leboruló híveket mongol kolostorban is láttam. Ott is a tibeti buddhizmus terjedt el.

¹⁰² Sihü Shichang 四虎市場

¹⁰³ 1840–1842. A két ópiumháború következményeként kényszerítették a gyarmatosítók Kínát a nemzetközi kábítószer-kereskedelem legalizálására, egyenlőtlen szerződések aláírására, melyek félgyarmati sorba süllyesztették ezt az ősi birodalmat.

¹⁰⁴ A pláza kínai megfelelője, a guangchang 广场, mely a pláza szó 'településen található tér' jelentésének tükröfordítása.

¹⁰⁵ A szupermarket fogalmára is egy tükörszó keletkezett, a chaoshi 超市, első tagjának jelentése 'meghalad', a második 'piacot' jelent.

¹⁰⁶ E szó használata is bizonyítja, hogy a szerző lépést tart „rohanó világunk felgyorsult fejlődésével”.

Saját környezetünkben tapasztalhatjuk, hogy a pláza-generációnak vajmi kevés kell a boldogsághoz: egy szűk farmernadrág, mely belenövés révén válik igazán feszesé, egy rövid női kabát, amiből kilátszik a has és a derék; egy fülbe dugható zajszerkezet; és a csodák csodája: az olykor gazdájánál is okosabb, „okos” mobiltelefon, melynek önfeledt nyomogatása nem csak a társas érintkezéstől, hanem a gondolkodástól is megóvja használóját. A mobiltelefon már a kínai kezekhez is hozzáért. A bennszülöttekre jellemző tetoválást és pirszinget a kínai plázákban alig láttam. Láttam viszont könyvruházakat, tele álló és földön ülő, olvasó fiatalokkal. Vajon meddig még?

Egyelőre kiszámíthatatlan, hogy a kínai és a nyugati kereskedelmi kultúra vérkeveredéséből milyen utód születik: életerős félvér, vagy kevert vérű korcs. De az látszik, hogy az új fogyasztási szokások merőben új magatartásformákat termelnek ki az eredendően takarékos kínai társadalomban; szélesítik a szegények és a gazdagok, a falu és a város, valamint a generációk közötti megosztottságot, újabb összetevőt visznek be a modernitás és a hagyomány letisztulatlan kavargásába.

Szarmódy Zsolt fotója

Evilági hívságok

– Részletek –

Könnyebb tavasszal piros juharlevelet találni, mint újévre langusztát vásárolni

Régi idők óta újévkor¹ az emberek Hórai hegyet² készítenek a házaikban, melyet fenyőágakkal, páfránnyal díszítenek fel. Elkomorul azonban a hangulatuk, ha e zöld háttér előtt nem vöröslik a languszták. Igaz, gyakran a languszták nagyon drága, és ilyenkor a szegény családok és a szerény tartalékokkal rendelkező házak enélkül ünneplik meg az újévet.

Néhány éve például alig termelt narancs, darabját négy-öt funért³ adták, emiatt az emberek keserű narancsot vettek, de még ennek az árát is igencsak magasnak tartották. A keserű narancs színe és alakja legalább hasonló a narancséra. Ha viszont a langusztát garnelarákkal pótoljuk, az körülbelül olyan, mintha egy idegen ember használt ruháját húznánk magunkra. A szegényeknek azonban nincs más választásuk! A gazdagokkal viszont egészen más a helyzet. Még a szél is másképp fújja a házukat! Közönséges tolóajtó nem véd meg attól az esőtől, melyet az északi szél hoz; a falakat deszkákkal borítják, melyeket ragacsos gyantával, bambusszal, szalmával tesznek ellenállóbbá, és ez egyáltalán nem számít fényűzésnek.

Az emberek számára nincs nagyobb öröm, mint úgy öltözködni, úgy enni és élni, ahogy a legjobb körülmények megengedik. De ehhez okosan kell gazdálkodni! Nem lesz sikere az ifjú gazdának, ha változtat azokon a szokásokon, melyeket a családja nemzedékről nemzedékre követett, azon a renden, amelyet az apja betartott. Bármilyen éles eszű az új nemzedék, lépten-nyomon azt látja az ember, hogy az év végére az ifjú gazda épp csak eltengődik, mert az elszámolásába itt is, ott is hiba csúszott!

Mielőtt beköszönt az újév, Oszaka zsibvásárrá változik: az égvilágon mindent meg lehet itt venni, amit elképzelt az ember. Már hatvan éve a boltosok csak azt panaszolják, hogy ímmel-ámmal megy az üzlet, az üzletekben azonban mégsem hever ott az áru. Vegyük például az őrlőmozsarat. Azt hinné az ember, hogy ezt csak egyszer kell megvenni és kitart száz évig, még a gyerekek meg az unokák is tudják használni, és mégis, napról napra, évről évre készítik az új őrlőmozsarakat. Az már biztos, az összeset gránitból csinálják. Meg aztán a sok apró holmi, az ötödik hónapban a papírból készült sisak a fiúünnepre, az újév megünnepléséhez szükséges kellékek, melyeket két-három napig használnak mindössze... No meg a szertartási legyezők, a templom ajándékai a hívek számára. A hívők még ki se nyitják a dobozukat, és máris a szemébe hajigálják úgy, ahogy van. Az egész csak kidobott pénz, az emberek tudomást se vesznek róla. Nagyzolásban és fényűzésben Oszaka alig marad el Edótól, itt is nagylábon élnek! Ha már languszták nélkül nem lehet feldíszíteni a Hórai hegyet, akkor megveszi mindenki, még ha ezer kanba is kerül. Ezért aztán az újév előtti napokban szétkapkodják a langusztát az összes halüzletből, és ezután olyan nehéz beszerezni, mintha valami tengerentúli csoda volna. Az utolsó napon pedig még egy árva langusztabajszot sem lehet találni! Erre mindenki nekiáll langusztát keresni. Százszor könnyebb ilyenkor őszi piros törpejuhar levelet találni, mint ezt! Az emberek telekiabálják az egész tengerpartot, az öblök közelében álló szegény halászkunyhókba is beüvöltik, hogy „Langusztát vesztek!”

Egy Era nevű halkereskedő üzletében maradt még egy darab languszták, mire megkezdődik az alkudozás. Először egy monme öt funért akarják megvenni, mire akadnak olyanok, akik négy monme nyolc funt is megadnának érte, és persze az eladó ilyenkor nem tiltakozik, mert hát kevés a languszták. A szolgáltatók meg nem mernek engedély nélkül ekkora összeget kifizetni érte, hazarohannak nagy sietve, s mikor a gazdájuk megtudja, hogy a halkereskedő ilyen borsos árat kér, tüstént dühbe gurul:

¹ Az író a holdújévre gondol, amely minden évben más időpontban van.

² A japán legenda szerint a tengerben áll a Hórai hegy, a halhatatlanság hegye, s azon áll a gazdagság fája.

³ Ihara Szaikaku korában, az Edo-korban (1600–1867) a japán aprópénzeknek számos változata volt forgalomban. A legkevesebbet a rézpénz érte. Ennél nagyobb volt a rin, ennek tízszerese a fun, majd ennek tízszerese a monme, a kan pedig ezer monmét ért. A mon és a bu lyukas pénzermék voltak, ez a lyuk pedig négyzet alakú volt.

– Egész életemben arra törekedtem, hogy soha ne kelljen háromszoros árat kifizetnem! Mindig készpénzt adtam és mindig a legjobb időben, amikor a legalacsonyabbak az árak: a tüzelőt a hatodik hónapban, a gyapotot a nyolcadikban, a rizst a szakézőzés előtt, a fehér vásznat pedig mielőtt beköszönt a halottak ünnepe. Igaz, hogy amikor az apám meghalt, túlfizettem a koporsókészítőt, de azóta is rettenetesen bánom! Vajon miért kell feltétlenül langusztát az újévre? Nem lenne jobb megvárni, mikor már több van belőle és egy langusztát csak három monméba kerül? Akkor kettőt is meg lehet kapni ebből a pénzből, és behozza az ember, amit elmulasztott! Egyáltalán nem fogom szégyellni, ha nem látogat meg az idén az újévi Szerencseisten, aki mindig valami lehetetlen követeléssel áll elő. De higgyétek el, még akkor is hallatlanul drága volna a langusztát, ha tízszer olcsóbban adnák!

A gazdasszony meg a fiúk vitatkozni kezdenek a gazdával:

– Ugyan már! Mit fognak gondolni rólunk az emberek?! Ma jön el a sógor hozzánk először újévet köszönteni! Eridj, oszt vedd meg, kerül, amibe kerül!

Elküldik megint a szolgát a halüzletbe, de azóta már megvette a langusztát a nagybani kereskedés ifjú segédje az Imabasi utcából. Öt monme és nyolc bu volt az ára!

– Nincsen ünnep langusztát nélkül! Ilyenkor nem garasoskodik az ember! – magyarázta, azzal leperkálta a kívánt összeget, amit még meg is toldott húsz rézpénzzel. Fogta a csomagját és távozott.

A szolgál pedig sokáig járta az utcákat, benézett az összes halüzletbe, de minden hiába! Mikor már végigcaplatta az utcákat, rádöbbsent, hogy milyen nagy város is ez az Oszaka. Hazatérve beszámolt mindenről a gazdáéknak. Erre dühbe gurult a gazdasszony, a gazda meg fogta a hasát a nevetéstől:

– Nehogy elhidd, amit ez a nagybani segéd mond, biztos a tönk szélén áll, és az istenekhez akar könyörögni, különben miért is adott volna ennyit a langusztáért! Azok meg, akik olyan könnyelműen kölcsönt adtak neki, olyan rosszat fognak álmodni, hogy csak na! Ha pedig még mindig azt állítjátok, hogy langusztát nélkül nem lehet Hórai hegyet csinálni, akkor erre olyan remek ötletem van, hogy még az ünnep után sem kell kidobnunk a langusztát!

Azzal rendelést küld egy iparosnak, hogy készítsen egy gyönyörűséges langusztát vörös selyemből és kartonból, ami nem kerül többé két monme öt bunál.

– Ahogy elmúlik az ünnep, jót fognak játszani vele a gyerekek. Ez aztán a fifikás észjárás! Na, mit szölközök hozzá, a mi langusztánk négy monme nyolc bu helyett csak két monme öt buba fog kerülni, és ráadásul később még használni is lehet – dicsekszik büszkén a gazda, és mindenki egyetért a bölcs eszmevuttatással.

– Nem akárkinek adatik ekkora éleselméjűség! Nem véletlenül sikerült a mi gazdánk ilyen szép vagyonra szert tennie!

Ebben a percben belép a főépületbe a gazda édesanyja. Van neki külön háza, maga vezeti a háztartását. Már kilencvenkét éves is elmúlt, de jól lát, és olyan egyenes derékkal jár, akár egy fiatal.

– Hallom, hogy azon vitatkoztok, milyen drága mostanság a langusztát – kezd a mondókájába. – Hát bizony, gyerekek, elég meggondolatlanok voltok, hogy már korábban nem gondoltatok a langusztára! Ugyan-ugyan, hogy szabad így háztartást vezetni! Jegyezzétek meg, amit mondok: a langusztát mindig drága azokban az években, amikor a tavasz kezdete megelőzi az újévet. Tudjátok, hogy Isze⁴ az istenek országa, és ezért nemcsak az ottani szentélyekben, nemcsak a papok házaiban, hanem az összes városban és az összes faluban fejet hajtanak a japán istenségek előtt. Így aztán nem meglepő, hogy elképzelhetetlenül sok langusztát van szükség ilyenkor. Az a rengeteg langusztát, amit minden évben Kiotóba és Oszakába visznek, csupán az isteneknek felajánlott áldozatok maradéka. Előre gondoltam már erre, ezért a hónap közepén vásároltam két langusztát bajusz nélkül, négy rézpénz volt darabja.

Amint ezt meghallják, mind tapsikolni kezdenek örömben:

– Hogy tobzódik a javakban a mi idős úrasszonyunk! Két langusztát vesz, pedig elég lenne neki egy is.

– Én aztán soha nem teszek olyat, aminek nincs értelme – mondja a magáét az idős hölgy. – Amikor az emberek eljönnek hozzám újévet köszönteni, mindig hoznak nekem öt csokor bojtort⁵, de van, amikor csak hármat, ha elég húsos a levele. Viszonznom kell ezt az ajándékot, ezért azt gondoltam, hogy adok nekik egy langusztát, így aztán az egy monmém érő bojtortjára csak négy monme kell ráfizetnem. De szerencsétek van! Eddig nem jött hozzám még senki újévet köszönteni. Persze, mi rokonok vagyunk, de az

⁴ A legnevezetesebb japán sintó szentély Iszében található.

⁵ A japánok a bojtortjából főzeléket készítenek.

elszámolásokat egymás között is illő pontossággal kell végezni! Ha szükségetek van langusztára, akkor hozzatok nekem öt csokor bojtorját. Másra nem vagyok hajlandó cserélni! És nehogy azt gondoljátok, hogy langusztá nélkül meg lehet úszni az ünnepet! Jól jegyezzétek meg: nem a fukarság szól belőlem, de minden ünnepnél jól fel kell becsülni, hogy mennyibe kerül az ajándék, amit kapsz, és körülbelül látszatra ugyanolyan, de a valóságban olcsóbb árban viszonzni, így legalább van rajta valami haszon is. Minden évben, amikor a paptól ajándékba kapok egy dobozkában egy papírból készült amulettet, egy köteg szárított tonhalat, egy doboz fehér arcfestéket, egy naptárat és öt csokor zöld algát, mindig kiszámítom, mi mennyibe kerül, és mindig két monme nyolc bu lesz az eredmény. Ilyenkor három monmét adományozok a szentélynek. Vagyis hát két buval fizetek többet, hiszen az iszei papot mégsem hagyhatom hátrányos helyzetben! És bizony így csinálom már vagy három évtizede! Amióta lemondtam a javatokra a gazdálkodásról, ti minden évben egy egész ezüstpénzt adományoztok a szentélynek. Lehet, hogy nem vagyok elég istenfélő, de ezt nem tartom helyesnek! Egész biztos, hogy a Daidzingu-szentély istennője sem értene egyet ekkora pazarlással! Itt van a bizonyíték, figyeljete ide, az iszei szentély külön pénzermét veretett az adakozóknak, amelynek galambszem lett a neve. És ez a galambszem mindössze hatszáz monnak felel csak meg! Ugye belátjátok, hogy maguk az istenek is azt akarják, hogy a hívők, akik eljönnek a szentélyhez, ne költsék a pénzüket feleslegesen.

Hát így van ez! A mi világunkban csak úgy virul a kapzsiság! Isze százhusz szentélyében az összes istenség közül a legtöbb adományt Ebiszu⁶ és Daikoku⁷ kapja. A szentélyekben a verebek⁸ állandóan azt csiripelik, hogy „Taga a hosszú élet istene, Szumijosi a hajósok védelmezője, Izumo a sorsok egyesítője, Kagami no Mija a szülányok arcának szépségére vigyáz, Szanno huszonegy ifjú istenségnek parancsolgat, Inari⁹ a tönkremenéstől oltalmaz, nem hagyja, hogy a vagyon kicsússzon a kezünk közül, mint a róka farka”.

A zarándokok busás adományokkal ajándékozzák meg ezeket az isteneket, mert oltalmat várnak tőlük. A többi istenről általában megfélelkeznek. Így aztán mostanság még az isteneknek sem könnyű pénzt keresni! Mit szóljanak akkor az emberek?!

Óriási mennyiségre van szükség az újévköszöntő amulettekből, melyekkel a hívőket ajándékozzák meg Isze papjai, ezeket egy kalligráfus írja le egy meghatározott összegért. Egy rézpénzt fizetnek neki darabjáért. Egy egész évbe is beletelik, míg elkészülnek, mert ezek írásához különleges erőfeszítésre van szükség. A kalligráfus egy nap alatt kétszáz rézpénznél többet nem képes megkeresni! Az újévi köszöntő pedig így szól: „Szálljon örök nyugalom, béke és virágzás népünkre, melyet az istenek óvnak!” Segítsen a kalligráfuson is, hogy legalább az ennivalójára valót megkeresse.

Esti árverés az újévet megelőző napon

Évről évre csak panaszkodik mindenki, hogy egyre kevesebbet vásárolnak az emberek, no meg az élet is mind többé kerül. Ha azonban valamelyik kereskedő leengedi egy tíz monmés árucikk árát kilenc monme nyolc bu értékűre, a vásárlók azon nyomban szétkapkodják. De ha mondjuk, valaki azt veszi a fejébe, hogy egy áruért kilenc monme nyolc bu helyett kerek tíz monmét kér, akkor a pultokon rögtön megjelenik ugyanaz az áru, de már kétezer kanme az ára. A nagyvárosokban a kereskedés igencsak nagyvonalúan zajlik! Furfang nélkül nem vásárolhat, haszon nélkül nem adhat el semmit az ember!

Aki azt mondja, hogy a világon a pénz nem cserél gazdát, az nem is látta, hogyan élnek a gazdag emberek. Ha van valami, amiből igazán jut felesleg, akkor az a pénz! Az elmúlt harminc évben látványosan meggazdagodtak nálunk az emberek. A szalmatezős házak helyett ma már az épületeket mindenütt fából készült tetőzet védi. Most cserpek fedik Fuva őrállomásnál még azt a kunyhót is, melynek tetőjén keresztül besüt a

⁶ A sintó vallás hét szerencseistene közül az egyik. A hét szerencseistent egy csónakban evezve ábrázolják, közülük hat férfi és csupán egy nő van. Ebiszu isten Izanagi és Izanami istenpár, a japán szigetvilág megteremtőinek harmadik fia. A 17. századtól a halászsok és a kereskedők istenének tartják. Egyik kezében hallal, másikban horgászbottal szokták ábrázolni.

⁷ A sintó vallás hét szerencseistene közül az egyik, mint Ebiszu isten. Daikoku a gazdagság istene, általában úgy ábrázolják, hogy két lába alatt egy-egy zsák rizs, vállán pénzes zsákot hord, jobb kezében pedig szerencsekalapácsot tart.

⁸ Szentélyi verebeknek nevezték Szaikaku korában azokat a papokat, akik a zarándokokat kísérték szentélyről szentélyre.

⁹ A termés istene, a 17. századtól a kereskedelem védője is. Inari istenség jobb és bal oldalán két róka üldögél, a két állat közvetítő szerepet játszik az isten és az emberek között.

holdsugár – ahogy valamikor a költő is megénekelte¹⁰ –, s kívülről fehér festék borítja. Egy kis lerakat van benne, a kertben pedig egy magtár áll. A tolóajtót nem aranypor vagy ezüstpor fedi, ahogy régen, a mi századunkban ez már nem divat, hanem vékony arany- és ezüstszínű festékréteg borítja, melyet tusfestmény díszít, pontosan úgy, ahogy a fővárosban szokás.

Az egyik régi könyv szerint a Nada tengerparton élő asszonyok, akik sóleparlással foglalkoznak, régebben egyáltalán nem viseltek a hajukban egyszerű, saját készítésű fésűt. Manapság azonban ezek a tengerparti nők bizony nagy gondot fordítanak az öltözékükre, a fővárosi divatot követik. Tudják, hogy ma már nem hordanak fenyőágas bordűr mintázatot, s a legutolsó divat szerint bambuszleveles minta díszíti ruhájukat, melynek a felső részén, a vállnál a „felkelő Nap” írásjegyeit szőtték az anyagba. Míg Kiotó és Oszaka környékének lakói kimonóikat apró mintás páfránnyal és császárfa levelekkel díszítik, a falvakban is olyan pompában járkálnak, ahogy a fővárosi divat megkívánja. Némelyikük a kimonója vállára a „kakukk” írásjegyet hímezteti, egy másik hölgy vörös falevél és szőlőfürt mintás ruhában ékeskedik. Elbűvölőek ezek az öltözékek, újszerűségük elkápráztató! Ha az embernek van pénze, éljen bárhol is a világon, mindent megengedhet magának.

Sohase jó a szegénység, és különösen az ünnepek idején! Bizony nehéz betartani az újév megünneplésének szabályait, ha nem párosul a szándék a megfelelő mennyiségű pénzzel. Hiába, ha üres a polcod, minek is keresel rajta bármit, egy fityinget sem találsz! Éppen ezért egész évben mértékkel kell élni mindenkinek. Ha naponta csak egy részpénzt spórol meg a dohányon, akkor egy év alatt háromszázhatvan részpénzt gyűjt össze, tíz év alatt pedig három kanme hatszáz mont. Még a teán, a tüzelőn, a miszón¹¹ és a són is lehet spórolni, s akkor még az olyan szegény ember is, mint a templom egere, egy év leforgása alatt harminchat monmét is összegyűjthet, tíz év alatt pedig háromszázhatvan monmét. Ha harminc esztendőn keresztül gyűjtöget, akkor kamattal együtt nyolc ezüst kanme lesz a jutalma, s már egy kis vagyonra is szert tesz. Ésszel kell tehát gazdálkodni és mindenben meg kell próbálni spórolni. És ami a legfontosabb: nem szabad inni, mert már a régi öregek is megmondták, hogy minden pohár szakéval csak a szegénység szökken virágba.

Úgy beszélnek, hogy egy kovács, aki negyvenöt éven át még a koldusnál is szegényebb volt, naponta háromszor is elment az italboltba, ahol nyolc részpénzért vett magának szakét, abból még egy üvegbe is töltött, és elvitte Inari istenhez, a kovácsok védőszentjéhez. Ha napjában két és fél gó¹² szakét megivott, az huszonnégy részpénzébe került, ha viszont negyvenöt év leforgása alatt negyven koku¹³ öt to¹⁴ szaké csurgott le a torkán, az pedig már komoly vagyon ám: négy kanme nyolcszázhatvan monne ezüstpénz. Időnként figyelmeztették a szomszédai:

„Aki az ivást hajszolja, annak nem marad lóvéja!”

Mire úgy válaszolt, mint aki mindenkinél jobban tudja, hogy kell gazdálkodni:

„Ha valaki az italt ki nem állja, nem biztos, hogy tele a magtára!”

És ott folytatta az ivást, ahol abbahagyta.

Az óév utolsó napján ez a kovács szomorúan készülődött az újév megünneplésére. Még a Hórai hegyet is feldíszítette, amikor rádöbbsent, hogy nem maradt pénze szakéra. Bánatosan így szólt a feleségéhez:

– Negyvenöt esztendeje nap mint nap megiszom a magamét, és látod, újévre nem maradt egy korty italom se. Még az ünnepnek se tudok örülni!

Meghánnya-vetette a dolgot a férj és a feleség, mit is csináljanak. Még zálogba adniuk sem volt mit. Aztán hirtelen eszükkbe jutott a szalmakalapjuk, amely megóvta őket a perzselő nyári nap melegétől. Olyan volt ez a kalap, mintha vadonatúj volna, még csak meg sem fakult.

– Megvan hát a megoldás! – így örvendezett a kovács. – A nyár még messze, a javaink pedig azért vannak, hogy kihúzzanak a csávából. Mást nem csinálhatok, mint hogy eladom a szalmakalapot!

Így aztán a kovács elindult az esti árverésre, ahol minden évben kalapács alá kerülnek a használt holmik. Éppen akkor ért ki a piacra, mikor az adok-veszek a csúcspont-ra hágott. Egy pillantás is elég volt ahhoz, hogy megérthesse az ember: akik idejönnek, mind tele vannak adóssággal és nincs kihez fordulniuk segítségért. A kikiáltó kétségbe-

¹⁰ Az író itt Fudzsuvara Nobuzane (1176–1265) festő és költő versére utal.

¹¹ Miso – szójapaszta, a japán konyha fontos összetevője.

¹² 1 gó – 0,18 liter

¹³ 1 koku – 180,391 liter

¹⁴ 1 to – 18,039 liter

esetben kalimpált a kezével, miközben a licitárakat óbégatta, minden vágya az volt, hogy mielőbb megkapharintassa a tízszázalékos bizományi jutalékát.

Az év utolsó napján az árverésre került holmik láttán csak arra lehetett gondolni, hogy tulajdonosaik keserves ínségtől szenvednek. Volt, aki egy tizenkét-tizenhárom éves kislánynak való sárgászöld színű, vászonzól készült bordűr mintás újévi rövidujjas kimonót hozott. Tulajdonképpen csinosnak és ünnepélyesnek látszott a kimonó, rendesen kitömtek vattával, rózsaszín volt a bélése, az ujjakat divatos minta díszítette.

– Egy kimonó! Ki kéri? – üvöltötte a kikiáltó.

Valaki hat monme három bu öt rint adott érte. Lehetséges, hogy a korábbi tulajdonos annak idején csak a béléséért többet fizetett! Ezután egy kis makrelát kiáltottak ki féláron, melyet a Tango tengerparton fogtak ki. Gyorsan akadt rá vevő, annál is inkább, mert csak két monme két bu öt ri volt az ára. Egy két tatamis szobára¹⁵ való szúnyogháló tot sehogy sem sikerült eladni, bár az ára a licitálás során megugrott nyolc monméről huszonhárom monme öt bura. Valaki meg is jegyezte:

– Mi a csudának kellett ezt a szúnyoghálót elérverezni! Nem élhet olyan rosszul a gazdája, ha eddig nem hozta el ide és még az újévig is kihúzta. Hisz ez egy gazdag ember!

Erre mindenki nevetésben tört ki. Aztán a kikiáltó egy tíz lapból álló tekercset vett a kezébe, a gyönyörű papíron díszes kalligráfia, melyet alul a művész neve és pecsétje díszített. Az árát sajnos egy buról csak ötre sikerült megemelni.

– Hisz ez a tekercs egy remekmű! – óbégatta a kikiáltó. – Egy lapja három monménél nem ér kevesebbet!

– Lehet, hogy a papír megér három monmét – válaszolta hangosan valaki a tömegből.

– Csak az a kár, hogy össze van firkálva az egész! Ugyan kinek kellene ezek a krikzkrakszok! Még öt monmét is sajnálnék érte! És akit maga művésznek nevezett, nem több, mint egy senkiházi gatyatologató.

– Hát az meg mit jelent? – lepődött meg a kikiáltó.

– Azt, hogy ez a kalligráfus úgy húzkodja az ecsetjét, mint a gatyáját!

Mire hatalmas kacagásban tört ki a tömeg.

Alig csitult el a közös nevetés, amikor különös óvatossággal tíz nankingi porcelán tányérr hoztak be, melyekre kiotói és oszakai híres prostituáltak leveleit festették.

– Nahát! – zúgta a tömeg, közelebb tódultak, és mindannyian olvasni akarták a leveleket.

Később kiderült, hogy csak az év utolsó hónapjában írták ezeket, nyoma se volt bennük szerelmi fogadkozásoknak vagy heves vallomásoknak, pénzért rimázkodtak mind-egyikben gyönyörű udvarias kifejezésekkel: „Őszinte tisztelettel fordulok Önhöz, elnézést, hogy az idejét rabolom, de legyen olyan kegyes segíteni...”

– Mindent, még a szerelmet is meg lehet pénzen vásárolni ezen a világon – szónokol-

¹⁵ Japánban a szobák méretét tatamival határozzák meg.

Nagy Z. László fotója

ta a kikiáltó. – Bizonyára a tányérok tulajdonosa nagy szoknyavadász lehetett, és minden egyes írományért egy ezüstpénzt szurkolt le. Így aztán ezek a mosogatóba hajított levélkék jóval értékesebbek, mint a tányérok!

Erre újból kirobbant a nevetés. A tányérok után egy Fudó¹⁶ szobrocska hívta fel magára a nézősereg figyelmét, a szertartásokhoz szükséges kellékekkel együtt hozták be: egy vasbot, egy virágtartó, egy csengettyű, egy kard és egy áldozati tűz gyújtására használt oltár tartozott még a figurához.

– Micsoda istenség ez – kiáltotta valaki, – ha még arra sem képes, hogy megvédje magát!

Legvégül került sor a mi kovácsunk szalmakalapjára. Ez a tárgy igencsak meglepte a kikiáltót:

– Ennek a kalapnak a tulajdonosa igencsak szánalomra méltó! Biztos nem csak egy nyáron át akarta viselni! Nézzék csak, milyen gondosan van becsomagolva ezzel a különleges papírral. Hát akkor ki veszi meg ennek a zsugorinak a kalapját?

Elsőre csupán három rézpénzt ajánlottak érte, végül azonban akadt valaki, aki megadott ezért tizennégy rézpénzt. A kovács a következő szavakkal vette át az összeget:

– Esküszöm az istenekre, hogy harminchat rézpénzért vettem ezt a kalapot az ötödik hónapban, de csak egyetlen egyszer, a Majom napján¹⁷ viseltem.

Őszinte vallomása újból mosolyra fakasztotta a sokadalmat.

Egy ember az árverés végén huszonöt legezöt vásárolt, hiszen újévkor sokszor szoktak legezöt adni ajándékba, aztán vett még egy doboz dohányt is, s az egészért mindössze két monme hét but fizetett. Otthon kinyitotta a dobozt, és csodák csodája, három aranypénzt talált az alján. Váratlan szerencse érte!

Nagy a sürgés-forgás az edói piacon

A mennyek alatti birodalomban, a mi világunkban, ahol a béke és boldogság honol, minden kereskedőnek az a vágya, hogy egyszer eljusson Edóba.¹⁸ Itt aztán az összes tájegység kereskedőházát meg lehet találni! Az edói nagykereskedők minden áldott nap töméntelen mennyiségű árut hozatnak szárazon és vízen. Meg aztán bőségesen van itt arany is, ezüst is, és csak azt sajnálja az ember, akinek nincs elég esze hozzá, hogy megkaparintson valamicskét ebből a nagy gazdagságból.

A tizenkettedik hónap tizenötödik napjától a Tóri negyed úgy megváltozik, ha valaki idetéved, azt hiszi, hogy itt kincseket osztogatnak, mert annyian tódulnak ide. Az

¹⁶ Fudó mjóó – a Vadzsrajána buddhizmusból ered, ott Acsala néven szerepel. A japán Singon szekta szerint ő az „elmozdíthatatlan”, az öt bölcsességkirály egyike, egy kardot és egy lassót fog a kezében, rongyokban ábrázolják, egyik foga felfele, míg a másik lefele néz, és egy copfja is van. A hegyi papok védőszentje.

¹⁷ A majom a távol-keleti horoszkóp egyik jegye. Ezen a napon ellátogatnak a sintó szentélyekbe, és az utazók istenéhez, Szarudahikóhoz könyörögnek.

¹⁸ 1968 óta Edo a keleti főváros, azaz Tokió néven szerepel.

Nagy Z. László fotója

emberek csak azokat a boltokat keresik fel, ahol az újévre lehet vásárolni valamit, a többi árura rá se hederítenek. Van itt minden, ami szem-szájnak ingere: különböző labdajátékokhoz tartozó ütők, ezüstözött és aranyozott kalapácsok gyermekjátékok számára, és mennyi drága mihaszna holmi! Például egy kis íjat és a hozzá tartozó nyilakat két arany árért már nemcsak az arisztokrata ivadékok vásárolják meg, manapság a városi polgárok is megengedhetik maguknak ezt a fényűzést. Az utca közepén nagy a sürgés-forgás a vándorárusok pultjainál, patakokban folyik a rézpénz, csillog-villog, akár a hó, akár az ezüst. A Nihonbasi-hídnál, ahonnan pompás kilátás nyílik a csodálatos Fudzsi-hegyre, megállás nélkül özönlik a tömeg, és olyan hatalmas a láрма, mintha százezer kocsi dübörögne. Mennyi halat hoznak fel minden hajnalban a Funa negyedbe, a halpiacra! Lehet, hogy ezeket a halakat nem fogják, hanem úgy termesztik, mint a zöldséget?! De hát az az igazság, hogy hazánkat mind a négy oldalról tenger veszi körül! A Kanda-negyedbe, a Szuda utcai zöldséges boltokba óriásretekkel felmálházott lovak érkeznek szakadatlan. Olyan sok az óriásretek, mintha az egész veteményes útra kelt volna! Hát még a kosarakban szállított piros csípős paprikák! Ha csak ránézel, máris Muszasi mezején, a Tacuta-hegy lábánál érzed magad az ősz összes pompája közepette. A Szetó és a Kódzsi utcában mintha az égből a földre zuhantak volna a felhők, úgy feketéllnek a pultok a sok vadlibától és vadkacsától! A Honcsó utcában meg a kiotói ruhananyagok pompázó színei villannak fel! A szamurájfeleségeknek készített anyagokon a kiotói öt szín ragyog és a négy évszak jelenetei díszlenek. Úgy gyönyörködhetsz bennük, mint egy ifjú nőalak szépségében! A Tenmacsi-negyed utcáiban gyapottal kereskednek, és ez a gyapot olyan csodálatos, mint Josino hegyén a felkelő nap sugaraitól csillogó hó. Este pedig minden utcában kigyulladnak a fények, melyeket az üzletekben gyűjtanak, s ettől ragyog minden utca. Az újév előtti este ezer aranyat is el lehet költeni! A tabit¹⁹ és a börszandált csak az utolsó pillanatban szokták megvenni, még pirkadat előtt. Egyszer az történt, hogy egész Edóban nem maradt még egy pár tabi és egy pár börszandál sem! Anélkül meg semmire se megy az ember! Ilyen is csak Edóban, Japán legnépesebb városában történhet! Este egy pár börszandál még csak hét-nyolc bu volt, éjfél után egy monme és két-három bu lett az ára, hajnalban pedig már két monme öt but is megfizettek érte. De még ezt az árat is boldogan megadták volna az emberek, ha egyáltalán lehetett volna kapni!

Egy másik évben a halat vásárolták fel és aztán egy pár kis sügérért tizennyolc monmét is megkértek. Amikor pedig nem termett elég narancs, két aranyat is megadtak darabjáért! Mit gondolnak, mi történt? Még így is elkaptokták! Kiotóban és Oszakában egészen más a helyzet, az ottaniak még ünnep előtt sem hajlandók túlfizetni az árut. Nem hiába tartja a mondás, hogy az edóiak úgy élnek, akár a fejedelmek! Igaz, az utóbbi időben a kiotói és az oszakai kereskedők kezdik átvenni az edói szokásokat, és már nem nyúlnak reszketve minden rézpénz után. Még az aranypénzt sem mérik olyan nagy buz-

¹⁹ A tabi kemény talpú zokni, melyen a nagylábujj elkülönül a többi lábujjtól, hogy a szandálba be lehessen bújni.

Negy Z. László fotója

gósággal. Ha egy pénzérmének nincs meg a megfelelő súlya, megpróbálnak csendben túladni rajta. Minden örök körforgásban van ebben a mi világunkban, nincs értelme hát a pénzről fecsegni, akkor meg minek vacakoljon az ember holmi pénzérme súlya miatt?!

Ha elsétálunk a tizenkettedik hónap tizenhetedik, tizennyolcadik napja körül azoknak a pénzszállítóknak a háza tájára, akik Edóból Kamigatába hordják oda-vissza a pénzeket, igazi ezüst- és aranyhegyek tárulnak a szemünk elé. Úgy csillognak-villognak, mintha mind vadonatúj volna! Aztán meg ugyanazt az utat hányszor, de hányszor bejárják! Ha van, ami nem ismeri a pihenést, hát az a pénz! Mennyi pénz van széles e világon! De még Edóban is élnek olyan emberek, akiknek egy fia arany nélkül kell az újévet megünnepelni.

A szamurájoknál az a szokás, hogy az újév beköszönte előtt ajándékokkal lepik meg egymást. Ilyentájt gyakran küldöncök egész hadát lehet látni az utakon, akik sietve viszik az ajándékokat, hogy még időben eljuttassák a megfelelő helyekre. A leggyakrabban drága kardot, újévi díszes kimonót, egy hordó szakét, egy köteg halat, egy doboz gyertyát szoktak ajándékozni. Amikor az ajándékot vivők hosszú sorát nézi az ember, arra gondol, hogy ez az áldott ünnep talán nem ér véget soha az életben. Minden ház előtt ott pompáznak az újévi kapudíszek fenyőből és bambuszból. Elég egy pillantást vetni rájuk, s máris magunk elé képzeljük, hogy ott állunk a Csitosze hegyénél, az Ezeréves boldogság hegyénél, az örökzöld Tokuva-híd felett felkel a Nap, s bőkezűen szórja sugarait köröskörül. S ekkor köszönt ránk a felhőtlen Tavasz ünnepe.

Vihar Judit fordítása

Nagy Z. László fordítja

Szamódy Zsolt fotója

Karátson Endre fotója

2006. 11. 12

Szamódy Zsolt fotója

Szamódy Zsolt fotója

Szamódy Zsolt fotója

Karátson Endre fotója

Szamódy Zsolt fotója

Karátson Endre fotója

Szamódy Zsolt fotója

Szamódy Zsolt fotója

Karátson Endre fotója

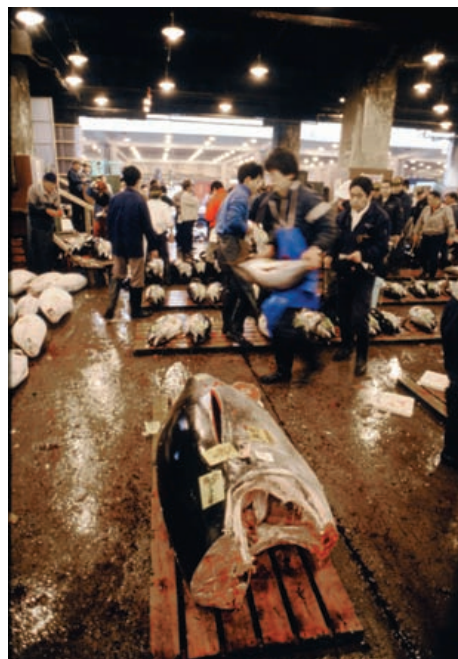
Szamódy Zsolt fotója

Móser Zoltán fotója

Szamódy Zsolt fotója

A piacozó poéta

Tegnap dél körül, miközben a Futaki úti piac tolongásában araszoltam, egyszer csak leszólt az egyik árus:

– Hé, te ott, uram, azzal a szatyorral!...

– Mármint én?

– Igen, igen, azzal a reklámszatyorral!... Gyer' közelebb, hadd lássam!...

Odaléptem a pulthoz, és szemmagasságba emeltem az újvidéki Budutynoszt Nyomda nejlonszatyórárt, amelyen a cég neve mellett az alábbi, nagybetűs felirat olvasható: „Mi könyvgyár vagyunk”...

– A nyomdában dolgozol? – kérdezte a piaci árus.

– Nem én!... De együttműködöm velük...

– Hu-hú, hogy mennyire köllene nekem egy könyv! – árulta el a piacozó, hol szorítja a cipő. – Ha nekik megvolna, esetleg..., mit szólsz?... A délszláv költészet antológiája... Tudod, amelyikben mindannyian benne vannak: Branko Radičević meg Prešern is, P H I M R Ā P H . R V W S I H Q P H . U O Ā D p V 5 i N W I V (Q I P I V 5 i N W Q I N K Y Q I N Különben pedig a szarajevói Szvjjetloszt adta ki, hetvenvalahányban!... Nekem is megvolt, de eltűnt valahová... Mintha a föld nyelte volna!...

– Ej, barátcskám, erre már nehezen fogsz ráakadni... A könyvesboltokban egy sincs már belőle... Talán csak valamelyik antikváriumban, de hát, ki tudja, melyikben?... Bár megvan valahol, tulajdonképpen egész biztosan megvan, ám csakis a könyvtárban. A Szerb Matica könyvtárában meg kell lennie, ott minden kiadvány megtalálható!

– Na, hát ez az!... Kiveszem, oszt nem viszem vissza! Aszondom, elvesztettem!... És – természetesen – megfizetem az árát!... Kerül, amibe kerül! Engem, már megbocsáss, érdekel a költészet, az, ami már senkit sem érdekel többé...

– Á, nagyon tévedsz... A költészet?... Bizony, érdekli az embereket, de még mennyire!

– Ugyan kiket?!

– Hát... egy óriási... kisebbséget – válaszoltam Octavio Paz leleményes megállapításával, melyet a piacozó egyből elértett.

– Na, ezt jó megmondad!... Az óriási kisebbséget, he-he!...

– Hát, igen, azokat a nagyon, nagyon keveseket, akik azonban sehogyan sem akarnak kihalni!... Akikből mindig megmarad valaki mának, még ott is, ahol a legkevésbé várod!... Tessék, még a piacon is!...

– Nono, de én írok is verset!...

– Erre egyből rájöttem, ha nem is mondod!... Hanem, mint tanácsoltam, böngéssz körül az antikváriumokban... A könyvtár..., arra ne számíts, meg se' engednék, hogy hazavigyed a könyvet... Ellenben, tudod, mit? Add meg a telefonszámod, én meg majd kérdezősködöm egy kicsit, és megüzenem, ha rábukkanok valamire...

Megadta a mobilja számát, csakúgy, mint az otthoni vonalas telefonét. Ugyanarra a celtire ráfirkantotta a saját nevét is: Rákity Zorán.

Ma reggel eszembe jutott ökelme, s nem voltam rest: felhívtam az Orphelin Könyvesboltban dolgozó Vaszkó Jovanovityot.

Nem, nincs meg ez a szarajevói kiadású antológia, de van egy másik, *Az újabb kori délszláv költészet antológiája*, a zágrábi „Naprijed” Könyvkiadónál jelent meg, ha jól emlékszik, még 1962-ben, de mindenki benne van: a szerbek, a horvátok, a szlovénok, a macedónok is... Filip Visnyittyel indul, s egészen Iván V. Lality, Popa, Raicskovity nevéig jut el... Dragan Kolundzsija a sereghajtó...

Vaszkóval megállapodtunk, igen, félreteszi nekem a könyvet, mert meg akarom venni egy piaci árus számára. Ha meg nem tetszik neki, megtartom magamnak. Hiszen egy ilyen antológiát már nemigen hoz össze többé senki...

Miután Vaszkóval letárgyaltam az ügyet, odaszóltam a piacozó poétának, hogy találtam egy ahhoz hasonló versgyűjteményt, amilyent áhít, majd a könyvkereskedő tájékoztatása nyomán, részletesen escelettem, mi minden van a könyvben. Mindenképpen megveszem, mondtam, mivel mindössze csak 600 dinár az ára ennek a 900 oldalas műnek. Ha pedig nem nyeri el tetszését, megtartom magamnak.

A piacos ráállt.

Betértem az Orphelinbe, megvettem a könyvet, számlát is elfogadtam róla, nehogy becsapottnak érezze magát a megrendelő, majd elvittem neki a Futaki úti piacra. Sebtében átlapozta, na, megveszem, mondta végül.

Szabó Béla fotója

Kifizetett.

Ám nem jutott eszébe, hogy legalább egy kurta „köszönöm”-öt mondjon.

Úgy hagytam ott, mint az ázott ürge.

Mit képzelsz ez a pasas? Azt hiszi, nekem kötelességem, vagy valami érdek fűz hozzá, hogy neki, az ismeretlen személynek, könyvet hozzak a lábára?

Egészen eddig a pillanatig, és – tessék – már éjfél múlt, mintegy kitartóan neheztem arra a neveletlen, hálátlan piacozóra.

Most azonban, íme, késő éjszakának idején, mintha megvilágosodnék...

Hiszen valamiképpen igenis köteles voltam megszerezni neki a könyvet, mert ő is ugyanahhoz a verskedvelő, éppen hogy csak ki nem halt „óriási kisebbséghez” tartozik, mint jómagam... Ejnye már, hiszen, ez a faragatlan fickó a testvérem, édestestvérem, vértestvérem, még hozzá duplán is: mert akárcsak én, nemcsak verset olvas még mindig, hanem verset ír is mindenek ellenére!... Nem is fontos, milyeneket!... Ugyan már, még kérdezed, milyet?!... Részéről már az is túlzás, hogy verset olvas, hát még, hogy ír is!... Több a soknál!...

(2004. március 17.)

Borbély János István fordítása

A szenttamási vásárban

Egész évben mindenki a nyári vásárra várt. Több okból is elmulasztatlanul fontos volt bizony. Vettek, eladtak, enyelegtek, dorbézoltak, kockajátékot úztek ott az emberek. Nagy dérdúrral összevesztek, majd ittasan békültek. Rég nem látott ismerősök találkoztak, örömezt is, kelleetlenül is. Folyt az alkudozás, míg az egyik túl nem járt a másik eszén. Vásárlásokat meg lakodalmakat ütöttek nyélbe az éppen érdekeltek.

A vásártéren, mintegy a föld nyitott tenyerén, az emberek meg a kiterelt jószág sokaságának, a zsvivaj és a kiáltozás, a káromkodás és a zenebona, a nótázás meg a táncikálás soha nem látott-hallott tarkasága, hangzavara tért szerteszét.

Telivér, nyalka paripák nyerítettek, tehének bőgtek, juhok, bárányok bégettek. „Vegyen, nagysád...”, hallatszott az unszolás. „Fejkendőt... kötenyt... Papucsot a férjúrának, kalapot a fiának, gyöngykalárist az eladó lányának...” Hömpölygő hullámvészés képében zúgott, morajlott minden, akár a viharos óceán.

– „Pomadét tessék, hogy kifehérsd az arcod... pirosítót, hogy kipiruljál. Késre is szükséged lesz... meg nyújtófára... kisollóra vagy beretvára... Meg hinta is kell majd a gyerekeknek... vagy bili...”

Ínycsiklandóan illatozott a roston sült hús, párállott a friss pogácsa, vöröshagyma szaga csiklandta az orrcimpákat. Habzott a sör a kriglikben. Mosolyogtak a mézeskalács babák, körömnnyi tükröcskéek villogtak csábosan a cukormázás gyöngyfüzérekben, pirosra festette a fogakat a cukorpipa szópókája, ágaskodtak a csokilovacsokák, csörömpölve forogtak a szélkakasok, a gyerekek fülsiketítően fújták trombitáikat.

A fotográfus a fejére borította a fekete kendőt, miközben az összeölelkező legény meg leány mosolyra húzta el lámpalázás arcát.

„Vigyázz! Madárka!” – és máris kész. A fényképész elfutott a sátrába, hogy előhívja a filmet, de addig is, míg abból a régimódi, harmonikaszerűen nyíti-csuki fényképezőgépből kiröppent madárka nem tér vissza a még nedves, kész fényképekkel, a legény törökmézzel meg diósmignonnal vendégelte meg a leányzót.

Ebbe a messze földön híres vásárba a papával együtt jártunk, a stájerjágennek nevezett kisebbik fiákerén. Parádésan kiöltözött Józsi kocsisunk egész nap a bakon ülve bóbiskolt, szemmel tartván a lovakat, meg hogy belefáradva a vásárba, végre beszálljunk a fiákerbe.

A papa a degeszre tömött bugyelláristól domborodó hátsó zsebére ügyelt éberem. A nővérem meg jómagam, valamelyik fiatalabb cselédlányunk kíséretében, fáradhatatlanul és álmétkodva hüledeztünk, szájtátian báméskodtunk a rengeteg csipke meg üveggyöngy láttán. Az idomított medvéket, majmokat, az ilyen-olyan kígyókat meg a beszélő papagájokat bámultuk.

Édesanyánk sohasem tartott velünk vásárnézőben. A papa viszont el nem mulasztotta volna! Kicsípve, megborotválkozva, szívélyesen elbeszélgetett boldog-boldogtalannal. Vett és eladott. Mesterien tudta megsaccolni, amit kellett. Mellesleg pedig sorra megvendégelte a fuvarosokat meg a kondásokat. S élvezte a helyzetet... Mennyi, de mennyi örömét lelte mindebben!

Az édességektől megszomjajztunk, a színalkótól meg a krachedlitől pedig büfögtünk. Egyébként izzadtunk a forró nyári napsütésben. Megdagadt lábunk fájt az ünneplőszandálban. A sátorok meg hosszan sorakoztak a beláthatatlanul nagy vásártéren, és hívtak... csábítottak. Amikor végül elhanyaglottunk a fiáker kényelmes ülésén, elszunnyadtunk a hazafelé vezető úton.

Nem emlékszem, hogy valaha is ebédhez ültünk, amikor hazakeveredtünk a vásárból. Sem arra, hogy otthon aztán megfürödtünk vagy megvacsoráztunk volna. Csupán arra a vásárfia kaucsukbabára emlékszem, melyet arcom mellett, a párnámon hagytam. Lassan álomba merültem. A vásári verkli dallamainak ringatására, álom és valóság határán, meg gondolataimtól elszongítva, amelyek már a jövő nyári vásáron jártak.

Borbély János István fordítása

SZEPESI ATILA

Beregszászi piac

Sül a kolbász meg a hurka,
száll a gőze kunkorogva,
lesi fekélyes csavargó,
fejerezgő, gyomrakorgó.

Szajtátiak körülállják
javasasszony patikáját,
zuzát őröl, higanyt forral,
sápkórt kúrál veres porral.

Vén iszákos térdre hullik,
nyeklett árnya toványúlik,
kutya les a kotorekből,
délceg bolond kukorékol.

Rühes macska, kóc a farka,
kék pántlika lobog rajta.
Ilyen fajzat, olyan szerzet,
szélörvényben tovalengnek.

Szikrázik a köszörűkő,
rikongat a kártyavető,
rásandít a róka-szúcsre
krahácsoló kötélverő.

Cafka lófrál, körme veres,
ripőkökre csábítva les,
kusza haja mint a sáfrány,
rancos csizma van a lábán.

Vakon táncol nyútt vonója,
öreg dáde húzza-vonja,
húrja foszlik, el is szakad,
csukló hangja fenn is akad.

Hol a seprúd, vén szipirtyó,
kémény fölött tovaringó,
szállsz, akár a szárnya-vesztő
szélűzött madárijesztő.

Kancsal kufár, gólyalábú,
társad égő szalmabábu,
sovány maradéka pernye,
tovaszáll – ki tudja, merre?

Rózsafüzért mormol mamó,
volt valaha szemrevaló
víg menyecske, *drága kincsem*,
most meg egyszál foga sincsen.

Sánta kódís harmonikáz,
társa mackó, bőszen bokáz,
pörög mint a víg motolla,
pohos törpe vele ropja.

Alkonyodik. Jönnek-mennek
mindenféle kósza lelkek,
dülöngélve kurjongatnak
kéményseprő ördögfattyak.

Tántorogva lép az egyik,
balga társa balra nyeklik,
ő meg jobbra, mintha húznák,
vonyít, pedig nem is nyúzzák.

Zsebes, narkós összehorkan,
lidérc röppen fenn a holdban,
zöld a szárnya, zöld a képe –
nincs ki tudná, visszatér-e?

Szabó Béla fotója

Feszült unalom

(Részletek az *Angyalok rozettája* című, készülő kisregényből)

Mintha jégrianás hangja ívelne át az utcán, de csak dinnyét lékel az árus, reped a zöld héj, bugyan a lé, döngnek a darazsak, felhőkben lebegnek a muslincák. A gyümölcs-piac orkesztrált szimfóniája. Rideg Alajos úgy vélte, egyedül ő hallja a fenséges muzsikát, hiszen a zajok összhangzata nem létezhet, az összhangzat csupán az ő muzsikos (és kissé zeneszerző) fejében megképződött illúzió. Éterivé lúgozott ocsmány auditív szemét, ami a lelkére telepedett feszült unalom káprázata lehet kizárólag.

A poszméhek, a metálzöld selymes döglegyek szapora tremolót húztak a kockaköveken széttaposott őszibarackok szeszes tetemei fölött, a fecskék cintányéreként csaptak le a kábult rovarokra, a portékájukat kínáló zsvivaja harmonikus rezgőmozgással ölelte körül a szárnyasok vezérszólamát.

Ilyen lehet a napkitérés dala, suhant át a gondolat Alajos zajokat hangszerelő agyán, és önkéntelenül fölpillantott az előtte magasodó falra. A ferences barátoknak a Szentháromság tér északi oldalán 1743-ban emelt kolostora falának málladozó vakolatára.

Mintha apró írógépek kopognának, a galambok csipegetik a gránitkockákról a betonból öntött asztalokról lehullott, vagy szándékosan eléjük vetett kukoricát, búzát, amit a kisállattartók kedvéért hoznak a kofák a piacra. A kattogó hangsorokat a madarak lelebukó fejének ritmusa vizuálisan nyomatékosítja.

Jó úton járunk, gondolta Rideg Alajos, a zene ismét átfolyt a képi világba, és az egészhez semmi köze az embernek. A természet komponálta a muzsikát, a természet hozta létre a látványt. Orfikus művészet! A világ erőit megfélemező, elrendező, harmonizáló és megbékítő művészet leszállt a földre, a tarka zsvivajú gyümölcs-piac dinnyelétől csorduló közepére, lecsapott a szemétre, hulladéokra, zajra, és kristályszerkezetbe ötvözte azokat, rendet teremtett a világ rendtelenségében! Még a bogyófához kötött ló is ennek a mennyei harmóniának hódolva hessegeti farkával a marjára telepedő legyeket, mintegy újabb és újabb zenei futamokra készítetve őket. A levegőben háromezer éves rózsa-csokor illata terjengett, s a kipányvázott ló egy hosszan elnyúló pislantással nyugtázta, hogy immár új dimenzió nyílt a kisvárosban, az önteremtő művészet áthangolta a múlt és a jövő egymásba fonódását. Lehunyt szemhéja alatt tisztán látta, hogy az isteni bőrbe öltözött angyalok visszaterelik a város alatti őszsombékból a legmélyebb örvényekbe az ott lakozó elementárokat, basztárdokat, a világkigyó édes gyermekeit, hogy esélyük se legyen megrontani Harmónia istennőnek a pillanatban kikristályosodott lényegiségét.

Rideg Aladár tekintete feljebb kúszott az előtte magasodó kolostorfalon. A homlokzaton állapodott meg a szeme, az 1852-ben Csokor János, a csillagászattal kacérkodó iskolaigazgató által a rendház falára álmodott, és állítólag a folyton korgó gyomrú remek illusztrátor, Juhász Árpád restaurátori keze nyomát is magán viselő napórán. A falfestményen egy szárnyas angyal kinyújtott bal kezében tartja az óramutató vasrudat, vele szemben pedig egy kakas trónol a leomlott babiloni torony romján, alatta csontkoponya, s a fölirat: *Egy ezekből végórád!* Hosszasan a képre meredt, a rézsút beeső napsugár pászmái rácsot égettek a retinájára. Képtelen volt kivenni, vajon a kakas, vagy az angyal mondja ki a képen a kíméletlenül kijózanító mondatot, sokáig meredt mindkettő szemébe, hátha felfedezi mögöttük rejtett gondolataikat, de csak az óramutató árnyéka kúszott egy árnyalatnyit odébb. Még nem mutatott kerek órát, az árnyék még nem vetült egyik számra se, csak lebegett a végtelennek tűnő percek között, akár egy, az időbe vetett vas-horgony tükörképe.

Szabó Béla fotója

Úgy teszi el

Noha dohánytermesztő faluból származott, a cigarettasodrást csupán felnőttként, a seregben sajátította el. Nem azért, mintha a laktanya kantinjában nem lett volna bő választékban és kiapadhatatlan tartalékokba halmozva mindenféle, az akkori egyben-ország különböző köztársaságaiban gyártott füstölnivaló, amiből mindenki ízlésének megfelelőt választhatott, illetve amit már megszokott odahaza, hanem mert az óváros piacán rendkívül csábító vágott dohányt kínáltak úton-útfélen. Az otthoni karcos, szurkos, keserű kapadohánnyal még csak egy napon se lehetett említeni a Vardar partján termett, az aransárga elképesztően gazdag, ragyogó árnyalataiban pompázó, inges kartondobozokba pakolt, szárított növényt, a hajszálvékony szálak bármelyikét ujjai közé csipentve a doboz teljes tartalmát ki tudta emelni.

Később ugyanilyen dobozba csomagolva hozta Rideg Aladárnak a Neretva mellől a hasonlóan finom cigarettadohányt a szomszédja, aki egy jószágteemeteket szállító vállalat sofőrjeként járta az országot, majd amikor az állam kezdett darabjaira szakadozni, akár egy próbabábúra fércelt papír szabásminta, dalt küldött a helyi rádióban a fronton állomásozó Alojznak, s mire az magához tért a kéretlen kaland benyomásai alól, Fenyőcske szomszédot, mert magyarul talán így hívták volna, ha magyarnak születik, családostól elvitte az alkoholizmus és a neurózis.

Előbb édesapjának küldte postán kilószámra a dohányt Aladár, apja még tudta, hogy a termelők ugyanabból a zsákból árulták az erős és a gyenge szűz, vagyis finánc nem látta dohányt egyaránt. Aki gyengét keresett, azt a legvastagabb levélerekből, már szinte kocsiányból csavart cigarettával kínálták, mondván, ha a vastagja ilyen gyenge, milyen lehet a levél zsenyéje, az erőstre utazók meg a legfinomabb szálából kaptak, ami ennek a növénynek az esetében csípősebb füstöt ad a levél vastagabb részeinél. Vagy valahogy így.

Aztán maga is rákapott a macedón dohányra. Sokkal jobban telt vele az idő a seregben, minden szálát meg kellett sodorni, nem csak szempillantás alatt kiütni a pakliból, és máris bodorodik a füst a bajusz alatt, hanem türelmesen eligazgatni a szálakat a papír-

ban, megsodorni, elcsipkedni a kilógó végeket, végignyálazni, körbetapogatni a rudacs-kát, egyenletesen kemény-e, szellőzik-e majd kellően, majd egyik végét betuszkolni a meggyfaszipkába, és innentől már majdnem olyan, mintha kész szivarkára gyújtana az ember.

Kezdetben az egységből többen is kérték Aladárt, aki akkoriban és ott inkább az Alojz névre hallgatott, sodorjon nekik is, hiszen olyan élvezettel pöfékel, maguk is szeretnék kipróbálni. Alojz szívesen tette, mert a kötelező foglalkozásokon már nemigen akadt dolga, viszont az időt csak el kellett töltenie valamivel. Muzsikálni meg csupán a felette-sei által megszabott szabad idejében volt módja.

Később már az odahaza járt bajtársak hozták a náluk termelt dohányokat is, de a Szkopjében árusítottak nem akadt párja. Különösen egy szandzsáki ikerpár erősködött, dózniszámra nyomták Alojz orra alá a szilvafa levelével illatosított dohányt, de ő csak ócsárolta, akárcsak a fiúk által kínált szilvapálinkát, amit szerinte felénk még a boroshordók mosására se használna senki, ellenben a füstön aszalt, pálcikára fűzött szilvájukban nem talált kivetni valót. Azt viszont nem kérdezte tőlük, a szilván kívül terem-e még feléjük egyéb is.

Valamelyik kimenőnapon újra a piacon csámborgott, vizsgálta a gazdag dohánykínálatot. Hozzácsapódott egy korosnak vélt idegen, öltözékéből Aladár úgy vélte, előbb-utóbb előhozakodik, hogy ma még nem evett, szívesen venne valami alamizsnát, de nem így történt. Az idegen Alojz egyenruhájából úgy ítélte, aligha lehet helybéli, ki is kérdezte, honnét jött, mennyi ideje van még hátra a seregben, meg hasonló semmiségekről faggatta. Aztán megkérdezte, ismeri-e a valóban jó dohány felismerésének fortélyát. A nemleges választ követően bemutatta.

A dohány minőségének megítéléséhez három szál cigarettára van szükség, magyarázta. Egyet megsodorsz, rágyújtasz, majd az égő cigarettát leteszed a piaci betonasztal lapjára. Megsodrod a másik szálat, azzal megkínárod a barátod, majd a harmadikat magad szívod. Ennek megfigyeled a megnyálazott csíkját, annak nem szabad megbarnulnia a szívás alatt, mert ha igen, akkor rosszul fermentálták vagy pörkölték a dohányt, kiüt rajta a kátrány. Ha óvatosan szívod, a csikkig egyben kell maradnia a cigaretta hamujának, akkor jó a dohány vágása. Az asztallapra helyezett szálnak pedig szívás nélkül a végéig el kell égnie, akkor megfelelő a nedvességtartalma. Végül kikéred a barátod véleményét a dohány zamata, erőssége felől, és ezt összeveted saját tapasztalásoddal. Amennyiben a dohány kiállta mindhárom próbát, nyugodtan megvásárolhatod.

Rideg Alajos asztaltól asztalig araszolva izlelgette a dohányokat, szívta a cigarettákat.

Egyszeriben galambraj tűnt fel a piac fölött, de nem a szokványos villámroptében, amikor szárnyuhogásuk elnyom minden egyéb zsvajt, majd mintegy vezényszóra letelepednek egy épület tetején, némi idő után pedig újra levegőbe emelkednek, tesznek egy kört, viharzó sebességgel szelik a leget. Ezek a galambok a szokásosnál magasabban szárnyaltak, mintha egy távozó angyal keltette légörvény rántotta volna magához a madarakat, köröztek, hanyagul, méltóságteljesen, mégis elszántan, szemmel láthatóan egymástól elszakíthatatlanul, a madártestek alkotta felhőalakzaton, a tubán belül újabb, kisebb örvények alakultak ki, egymástól elszakadni nem kívánó formációkat alkottak. Alajos ámulatában úgy vélte, a kvantumvákuum testet öltésének tanúja, a galambok keltette örvények egyetlen közös örvénybe szervesültek, és elkezdődött köztük az információáramlás az idő természetének birtokolhatatlanságáról.

Miután levette tekintetét a jelenségről, hogy ellenőrizze cigarettája pernyéjének állapotát, mert nem szerette volna kiégetni az ünneplő mundért a lehulló parázssal, hiába kereste újra az égi tüneményt, ami nem első látomása volt életében. Rápillantott a mellette higgadtan dohányzó idegenre, majd mélyen leszívta cigarettájának füstjét.

Egy másik város piactere jelent meg előtte, miközben egyszerre látta a ferencesek, a pravoszlávok, a karmeliták templomait, Mihálik kongóéglás utcáját, a bogyóházhoz pályavázott, antracit-tekintetű lovat, az önnön tengelye körül megperdült fagyaltoslapátot, az eső elől a terasz kellékeit menekítő fölszolgálot, akinek tálcáján kürtcsigaként tekergett a nyákos idő sodrától elszakadni akaró két hamutál, majd mintha három évtized múltot volna el a két, egymásba áttűnő jelenet között, az egyik hamutál dobhártyát szakító dörrenéssel a kávézó teraszának platójához csapódott és kukoricagránátként robbantotta szét a pillanatot, vele együtt a látomást.

A pislantást követően az idegen városban a dohányválasztásban segédkező idegen úgy teszi el a dohányos dózniját, mintha az illékony Szentleket zárná belé. Kattan a fedél zárja, és az idegen nem búcsúzik kioktatott, alkalmi ismerősétől.

Szabó Béla fotói

Szabó Béla fotói

MESTER YVONNE

A változó piac

„Materiális anyag nélkül csak a literátor vagy a muzsikusz alkot.”

(Gundel Károly)

„Mondd meg, mit eszel, s megmondom, ki vagy.”

(Anthelme Brillat-Savarin)

„Az evés és az ivás életünk fenntartására szükséges, s mint minden életműködésünkbe, úgy ebbe is törekednünk kell művészetet belevinni.”

(Magyar Elek)

„Nem ismerek a természetfölöttitől elszakadt művészetet.”

(Nikolaus Harnoncourt)

„Az ételkészítés a legrégebbi művészet, mivel Ádám éhesen született.”

(Anthelme Brillat-Savarin)

„A nemzetek sorsa attól függ, hogyan étkeznek.”

(Anthelme Brillat-Savarin)

1. Az érzékszervek birodalma

„Az érzékek azok a szervek, amelyekkel az ember kapcsolatba lép a külvilággal.”

(Anthelme Brillat-Savarin)

„Hercegnő”, szól hozzám egy álmosító, borongós reggelen „Hentesem”, és egy szempillantás alatt más színben tűnik fel előttem a világ.

A piac olyan, akár a Balaton: soha nem egyforma. Nem csupán az évszakok váltakoznak, hanem minden évnek, hónapnak és napnak megvan a maga egyedisége és egyénisége. A piac az örök értékbe foglalt örök változás. A piac szerves anyagok kavalkádja, s mint ilyen, igen sok köze van érzékszerveinkhez, mind az öthöz, hogy önfeledten belefeledkezhessünk varázsába, s megmártózzunk benne. Intelligenciánk tiszteletben tartja a természet, a társadalom és a kultúra harmóniáját; látásunk, szaglásunk, ízelelésünk, tapintásunk és hallásunk pedig mutatják az utat, s vezetik a szemünket, orrunkat, nyelvünket, kezünket és fülünket.

Milyen benyomások érnek bennünket egy szupermarketben? Különbözőfélék... Az egyes cégeket nem lehet „egy kalap alá vonni”, már ami a fogyasztókhöz, a társadalmi elvárásokhoz, a környezethez, az ár-minőségi arányhoz, a hazai termékekhez stb. való viszonyulásukat illeti. Ez is egy alternatíva, s igen előnyös feltételekkel kínálnak temérdek árucikket.

Bizonyára sokan emlékszünk még azokra az időkre, amikor érett pálpusztai-szag ködfátyola homályosította el tekintetünket, és a műanyag tálban bomladozó, ám jófajta krumpliból, zöldborsóból, sárgarépbából, almából és uborkából kavart franciasaláta jobban megérte a rizikót, mint a különféle szilárdító és sűrítőanyagokkal, módosító összetevőkkel, xantán és guar gumikkal, fruktózzal, színezékekkel, szorbátokkal, benzoátokkal, fenil-alanin forrásokkal, aceszulgámokkal, aszpartamokkal, édesítőszerrel, megjegyezhetetlen számokkal jelölt tartósítószerrel, ilyen-olyan savakkal és ál-aromákkal „dúsított” franciasaláta-imitátor. Ilyenkor szegény érzékszerveink szervetlen anyagok áldozatául esnek, s elmegy a látásunk, a szaglásunk, az ízelelésünk, sőt még a hallásunk is (se nem látunk, se nem hallunk...). Tapintásunkról nem is szólva, hiszen az áru hermetikusan elzárattatik a fogyasztó elől, s feltörhetetlen zárok mögött lappang, megcsúfolva és hibernáltan. Mintha vasfüggöny választaná el tőlünk. (Az indiaiak elsősorban azért esznek kézzel, hogy mind az öt érzékszervükkel élvezzék az evés gyönyörét...)

A dolog pikantériája, hogy az úgynevezett progresszív vagy avantgárd „molekuláris konyhaművészet” olyan anyagokat és technikákat alkalmaz, amelyek eredendően az élelmiszeripar sajátjai. Különös módon a mostanában oly divatos „szferifikációs” eljárás egy katalán sztár-séf, Ferran Adriá nevéhez fűződik, s az első európai középko-

ri szakácskönyv is Katalóniából ered. A felhasznált adalékanyagok és különböző zselésítő oldatok nem „mérgek”; a technika lényege, hogy az alapanyagok természetes állapotát, halmazállapotát megváltoztatják, majd (redukált méretben) visszaállítják őket eredeti formájukba. Egyesek szerint ez egyfajta izgalmas kirándulás a tudomány és az étkezés határmezsgyéjén, mások azonban valami „fából vaskarikát”-féle módszernek tekintik, amely kiöli a lelket a termékekből és nyersanyagokból (hacsak nem spirituális értelemben, örök esszenciaként vesszük a „lélek” fogalmát...). Vajon ugyanolyan élvezetet okoz bekebelezniünk egy púpozott tál zöldborsós raviolit, mint magunkhoz venni egy kanál folyékony zöldborsó-raviolit? Mit ennénk szívesebben: beluga-kaviáros blinit és céklasalátát, vagy cékla-kaviárt? Ezt mindenki szabadon eldöntheti; mindenesetre a 21. század Évájának már nem kell beleharapnia az almába: elég, ha magához vesz egy nyeletnyi alma-kaviárt. A kör négyszögesítése immár sehol nincs a franciasaláta, vagy az amúgy is gömb alakú paradicsom gömböcsítéséhez képest...

Egy kortárs európai író szerint nem mindegy, hol úszik az ember: természetes vízben avagy uszodában. A differencia a szerelmes összeolvadás és a bordélyházi közönség közötti különbséghez hasonlatos. A *piac* is más, mint a *szupermarket* – mások az „állomások” és a „szereplők”:

PIAC = TERMELŐ → PORTÉKA → ELADÓ → „EVŐ”
SZUPERMARKET = FORRÁS → ÁRU → PULT → FOGYASZTÓ

„Az állatok táplálkoznak, az ember eszik. Csak az értelmes ember tud enni.”

(Anthelme Brillat-Savarin)

2. Gourmet-piac

„Az ingyenség az ember kizárólagos kiváltsága, de nem mindenki ingyenc, aki az akar lenni.”

(Anthelme Brillat-Savarin)

A *bioboltok* fellendülését követően a *piacok* is kezdenek „divatba jönni”, szinte reneszánszukat élik. Ez nyilvánvalóan a folytonosság iránti vágyból, az eltűnedező hagyomány megőrzésének igényéből fakad. A gasztronómiai tárgyú könyvek, tv-műsorok és rendezvények sokasága is bizonyára erősíti ezt a tendenciát. Mindenesetre nem árt tisztázni magunkban a különböző „élelmiszer-elosztó egységek” fogalmát, s hogy milyen társadalmi rétegekből kerül ki az egyes kategóriák vásárló- és célközönsége. Az sem utolsó szempont, vajon mennyire van tisztában a *fogyasztó fogyasztói igényeivel* a *fogyasztói társadalomban*, s hogy miként befolyásolják és manipulálják vásárlási szokásait, konyhaművészetét, sőt, már-már ízlésvilágát.

A *bioboltok* az egészséges, minőségi táplálékok fogyasztását és a tudatos vásárlói attitűd fejlesztését irányozzák elő, s remek élelmiszer-beszerzési alternatívát jelentenek, csakhogy számos olyan „különleges élelmiszerek”-re szakosodott bolt is felütötte a

Nagy Z. László fotója

fejét, melyeket sokan összekevernek a bioboltokkal, és amelyek a *szuper- és hipermarketek* globális kereskedelmi módszereihez hasonlóan lassanként *láncokba* szerveződnek.

Számos ilyen üzlet afféle elegáns, drága kirakat, ahol mindent háromszoros áron kínálnak (példának okán a néhány éve még kuriózumnak számító, azóta igen nagy népszerűsége szert tett medvehagymát, amelyet immár a piacok mellett a metróállomások közelében éppúgy megtalálunk, akár az étkezdek árlapján).

A *biopiacok* árai sem épp alacsonyak, ám ennek oka más természetű problémákra vezethető vissza – nevezetesen a magántermelők hátrányos helyzetére, miután a multi-láncok üzletpolitikája megszabja a termékek elosztását, és csökkenti a termelőgazdaságok sokszínűségét és életben maradási esélyeit.

„A génmanipulált élelmiszerek valódi veszélye – amellet, hogy szabályozatlan ökológiai változásokat okoznak – az, hogy előidéz a tudás és a bölcsesség elvesztését.”

(Matthew Fort)

3. A terített asztal szentsége

„Ahelyett, hogy megerősítettük volna az egyének jogai által az Ember jogait, a Kollektíva jogairól kezdtünk beszélni.”

(Antoine de Saint-Exupéry)

Sajnos „kitermelődött” egy réteg, amely olyan helyekre jár vásárolni, melyek a hagyományos piaci értékrend köntösében a kizsákmányolás apró melegágyai. Az efféle boltok törzsközönsége nemigen frekventálja a sörszagú piaci talponállókat.

Meg kellene tanulnunk kiszűrni azt, ami „nem jó”; meg kellene tanulnunk „fogyasztani” – meglehet, a mézesmadzagok szövevényében nehéz rálelni a vezérfonálra. Nem szabad megrészegülni az óriási választékból áradó csábító-kábító illatfelhőktől, hiszen mindez szemfényvesztés, fogyasztás-orientáció, s a különféle szabályok, rendelkezések, minőség-ellenőrzések, címkék és etikettek célja, hogy kontrolláljanak és elbutítsanak bennünket.

Ha jobban belegondolunk, a kapitalista módszerek lényegi célja ugyanaz, mint a kommunista célkitűzéseké volt: az egységesítés. A különbség pusztán a „túl nagy”, illetve a „túl kicsi” választékban rejlik. A bőség zavara szükségszerűen az egyéni árnyalatok rovására megy, ugyanakkor a tradicionális gasztronómiai értékeket, a hagyományos étkezési szokásokat és a bevásárlás rituális jellegét aláássa. Bizonyos európai országokban továbbra is tiszteletben tartják az ebéd (időponthoz kötött) „szentségét”, akár odahaza, akár étteremben kerítenek rá sort, lehetőleg közösségben. Ne keverjük össze a *közöségi értékeket a kollektív érdekekkel!*

A volt kommunista országokban félig-meddig kimaradt egy időintervallum, s fel kell

Nagy Z. László fotója

támasztanunk bizonyos hagyományokat. Újrateremteni vagy újjáéleszteni nem ugyanaz, és az sem mindegy, hogy egy ötszáz éves kisvendéglőben falatozzuk-e eleink étkeit, vagy olyan helyen, ahol a választék „hagyományos”-nak feltüntetett, gyökértelen fogásokból áll.

S talán nincs a világon még egy olyan nyelv, amely annyiféle néven illeti a különböző vendéglátó helyeket, mint a magyar (noha volt idő, amikor a „vendéglátóipari egység” megjelölést mindenre rá lehetett húzni): étterem, önkiszolgáló étterem, vendéglő, kisvendéglő, kocsmá, kiskocsmá, csárda, talponálló, étkezde, kifőzde, söröző, borozó, és még sorolhatnánk...

Matthiew Fort „a nemzedékek közti civilizációs és gasztronómiai folytonosság” meghatározó szerepét hangsúlyozza, „amit a legtöbb nemzet már elfeledett”. Fort az olasz példa vonatkozásában mutat rá, milyen „ironikus, hogy a társadalom konzervatív, konformista értékei vezettek az étkezési függetlenség legkeményebb védelméhez”.

„Nincs a világon elszigetelt individuum. Aki elsáncolja magát, megsért egy közösséget. Aki szomorú, elszomorítja a többieket.”

(Antoine de Saint-Exupéry)

4. Búcsúk, piacok, vásárok

*„Hadd mondjalak el, te piac,
piac te, kit megvet az ünnepi szónok
s a nyavalyás költő,
mily szép vagy a fényben, milyen diadalmas.”*

(Kosztolányi Dezső)

A piacok, vásárok és búcsúk mindig is a közösségi élet szerves részét képezték; olyan fórumok voltak, amelyek növelték egy-egy város, illetve térség presztízsét. Mint tudjuk, eredetük igen messzire nyúlik vissza, s mindenkor és mindenhol jó beszélgetésekkel, ismeretségi lehetőségekkel, találkozásokkal, új hírekkel és különféle eszmecserékkel kecsegtettek. A régebbi időkben új vidékek, munkamódok és szokások meghonosítását, s különféle anyagi és szellemi javak megosztását tették lehetővé. E jelenség az egyszerű piacoktól a vásárokon át a világkiállításokig mind a mai napig érzékelhető.

Balassa Iván és Ortutay Gyula *Magyar néprajz* c. műve szépen taglalja, hogy az eredendően egyházi eredetű búcsúkkal ellentétben a piacok és a vásárok világi és kereskedelmi jellegűek, ugyanakkor társadalmi és kulturális jelentőségük is vitathatatlan. A *búcsú* ótörök eredetű szó, jelentése 'felmentés', 'bűnbocsánat'. A *piac* és a *vásár* között a magyar nyelv különbséget tesz, miután más-más fogalmat takarnak. A *piac* az olasz 'piazza', 'tér' átvételéből alakult ki, s már a középkorban jellemző esemény volt – erre utalnak bizonyos helységnevek, pl. Csíkszereda, Szombathely, Péntekfalva stb. A *vásár* honfoglalás előtti jövevényszó, s innen származik a 'vasárnap' szó, azaz 'a vásár napja'.

Nagy Z. László fotója

Érdekes adalék, hogy két másik szót is használtak a vásárookra, ezek a *sokadalom* és a *szabadság*. A mezővárosokban a hét csaknem minden napján tartottak piacot, ahol a kofák kecskelábú asztalon, az alkalmi árusok pedig a földről kínálták portékájukat (ahogy ez még sokáig jellemző volt).

Az ún. *vásárvonalak* cserekereskedelmét a 19. sz. első felétől Pest irányította. 1880-ban 21 nyitott élelmiszer-piac működött a városban, a 19. század utolsó évtizedeiben azonban a közegészségügyi helyzet olybá fajult, hogy az árusok ezrei többnyire víz nélkül árusítottak. 1891-ben megszületett a vásárcsarnokok építéséről szóló határozat, amely igen szépen beleilleszkedett a millenniumi tervekbe. A Pest és Buda egyesítésétől az első világháborúig terjedő időszakban rohamosan fejlődő városban az élelmiszer-csarnokokat immár nem csak terekre, hanem házsorok közé is építették.

Néhány kivételtől eltekintve a csarnokok „békebeli” hangulatát sikerült megőrizni, noha az építészeti, társadalmi és kulturális szempontból egyaránt jelentős nyitott és fedett piacokra, illetve vásárcsarnokokra komoly veszélyt jelenthetnek a nagyszabású ingatlanberuházások. Mintha ez a folyamat némiképp megtorpanóban volna, s az utóbbi időben az urbanisztikai és kulturális értékmegőrző szempontok egyre tudatosabban érvényesülnének. A lakosság, illetve a különféle társadalmi szerveződések immár határozottabban kelnek a védelmükre, s Magyarországon egyre több a vásár, kirakodóvásár és a gasztronómiai rendezvény, melyek szintén hozzájárulnak az értékek átmentéséhez.

A statisztikai adatok szerint az elmúlt tíz évben duplájára nőtt a piaci vásárlások értéke. Hazánkban jelenleg négyféle élelmiszer-piac létezik: a *piac*, a *vásárcsarnok*, a *termelői piac* és a *biopiac*, melyeket önkormányzatok, magánvállalkozások és magánszemélyek üzemeltetnek.

A piacok a kellemes, személyes és közvetlen adásvétel helyszínei, a vidéki hangulat és a kozmopolita milió különös keverékei.

„A feltételek egyenlőtlensége a vagyonok egyenlőtlenségét vonja maga után, de a vagyonok egyenlőtlensége nem hozza magával a szükségletek egyenlőtlenségét.”

(Anthelme Brillat-Savarin)

5. A csarnokok kora

„Alkonyatkor hirtelen Párisra alakul. Kicsi, de piszkos kávéházak, boltok, melyekben izgalmas gyümölcs-, főzelék- és hússzag árad, különös figurának megjátszott emberek; mögöttük egy elhanyagolt folyópart, mint a Szajna, és rájuk világít a Citadella, mint az Eiffel-torony.”

(Szerb Antal)

1897-ben megnyílt a Központi Vásárcsarnok, amelyet újabb, kerületi csarnokok követtek Budapesten. Ezek komoly építészeti értéket képviseltek, és szervesen illesz-

Nagy Z. László fotója

Szamosódy Zsolt fotója

kedtek a városszerkezetbe. A francia, angol, német és osztrák példák szerint tervezett, kulturált vásárlási körülményeket biztosító, impozáns külsejű vásárcsarnokok a forgalmasabb tereken vagy csomópontoknál létesültek, és – a rentabilitás mellett – azt a célt szolgálták, hogy megfelelő higiénés körülmények között jó minőségű, friss, gazdaságos áron hozzáférhető élelmiszer-választékot kínáljanak a lakosságnak. Az 1800-as évek végén megkezdődött a vidékiek városba áramlása, s a budapesti piacok a „vidék” és a „város” fúzióját jelentették. Ekkortájt számos nyitott piacot felszámoltak, s a számos piaci zsánerkép értékes dokumentuma az akkori állapotoknak.

A gondos, igen körültekintő vásárcsarnok-rendszer kialakításakor az volt az irányelv, hogy a különböző európai példák nyomán a hazai körülményekhez legjobban igazodó megoldásokat alkalmazzák. A Pecz Samu-tervezte Központi Vásárcsarnok az impozáns, neogótikus stílusú kőkapukkal, a Zsolnay-kerámiákkal, a felszín alatti rakodóvágánnyal, s a dunai rakparthoz vezető alagúttal Európa egyik legkorszerűbb építménye volt. A kerületi csarnokok bérházak szomszédságába épültek (ezekben természetesen kisebb helypénzt kellett fizetni). A viszonylag magas fenntartási költségeket a csarnokokban üzemelő boltok, vendéglők, raktárak stb. bérleti díjaiból befolyó összegekből fedezték.

*„Lüktetve zsi bongasz. Az élet
ütemére pezsgesz előttem,
roppant-teli szaggal, a túró és a tejjől
savanykás szagával, a sajtok kövéredő,*

sárga illatával,
vanília ízzel, büzzel és szeméttel,
gyermeki forgók papír-viharával,
vartyogva a vidám
kofák kacajától.”

(Kosztolányi Dezső)

6. Kofák

„Ott árulnak abban a fényes palotában, a mely majd kétmillió forintba került. (...) Legjobban növeli önérzetüket az a czégtábla, a melyik mindenik áruló-hely felett, szép nagy betűkkel hirdeti, hogy itt Tóth Sára árul, amott meg Kis Mária vagy Werner Jozefa. (...) Egyik-másik elmerengve pillant csinos czégtáblájára, elgondolkozik a világ haladásán s úgy érzi, lám biz ő is egyszerű piaczi kofából valóságos czégtáblás piaczi kereskedő lett! (...) Magától rátér, hogy most már illedelmesebb modor illeti meg, mint hajdanában, s habár még most kissé nehezebbre esik is az, de nyelvét igyekszik lehetőleg korlátozni, amiben (...) nem kis segítségére vannak a csarnokban uralkodó szigorú és tréfát nem igen ismerő rendszabályok is.”

(Vasárnapi Újság, 1897)

A kofák a magyar piacok és vásárok jellegzetes, elengedhetetlen figurái. Régen tevékenységüket különféle rendeletek szabályozták; többnyire állandó helyen árultak, ezzel szemben a *gyalogkofák* piacról piacra jártak. A kofákat termékeik szerint nevezték: voltak gyümölcsöskofák, tejeskofák, baromfikofák stb.

A piacok fedett csarnokba „terelése” után, a *födött piacz*-okon új szabályokat vezettek be, pl. tilos volt kiabálni, énekelni és káromkodni, a kofák pedig névvel ellátott, számított helyeken árultak. Igen sok újság, szépirodalmi mű és képzőművészeti alkotás témája volt a piaci miliő; a Mikszáth Kálmán főszerkesztősége alatt működő *Országos Hírlap* rendszeresen közölte „a nagyban eladott élelmi czikkek hivatalos árjegyzése”-t, s 1897-től a *Vásárcsarnoki Értesítő* is tájékoztatta a vásárlóközönséget az aktuális hírekről.

Az 1405-ös Budai Jogkönyvben a következő szabályozást olvashatjuk a kofák tevékenységét illetően:

„Először is meg kell jegyezni azokról a kofákról, akiket gyümölcsös kofáknak neveznek, hogy szám szerint kilencen legyenek, ebből kétharmad német, a harmadik harmad magyar. Elárusítóhelyük a patikusok előtt legyen, és kezdődjék a Boldogasszony templommal szemközti patika sarokházánál, egészen Gubelwein Konrád uram házáig. És a következő dolgokat árusíthatják: alma, körte, cseresznye, meggy, számóca, zöldborsó, lóbab és bagolyborsó, dinnye és burgonya, tök és zöldmandula, kökény, szilva és kökényszilva, őszibarack, zölddió és mindenféle zöld gyümölcs.”

A kofák közti perlekedések pedig a következő megtorlásokkal jártak:

„Az, aki a perlekedést kezdte, hatalmas követ vesz a hátára. A sértett asszonyság most a háta mögé lép egy hegyes végű bottal. Megindulnak a városházánál, s ballagnak le, a Szent György templomig. A sértett szúrós végű bottal döfölje a követ cipelő kofa hátulsó részét... Ha a sértett, botos kofa menet közben egyszer is elneveti magát, az ő hátára rakják a követ.”

A kofák rendíthetetlenül „tartják a frontot”; még mindig személyes, közvetlen kapcsolatot lehet teremteni velük, és ízes jelenlétükkel fűszerezik a különféle piaci „résztvevők” elegyét.

„Stabil” hidat alkotnak a korok közt, s a mindenkori „korszerűség” jegyében észrevétlenül megkönnyítik a régi tapasztalatok és az aktuális körülmények harmóniáját.

„Velem született, s úgy látszik, gyógyíthatatlan optimizmusom, a jobb jövőben való töretlen bizalmam serkent régi tradíciók, szokások szent örökségének elevenen tartására, s hogy a kettő, a múlt és a jövő között a kissé szegényes, sovány jelen elviselhetővé váljon.”

(Gundel Károly)

„Kecskeméti piacon...”

A kecskeméti piac kultikus hely, irodalma van, s fényképek őrzik elmúlt időszakának emlékét. Az a kép, amelyik a régi időkről az én emlékezetemben felmerül, könyvek lapjairól őrződik az emlékezetemben, természetesen, s még a Fő téri árusokat mutatja, lovas kocsikkal jöttek a városba, és a Városháza előtt tették ki árujukat. A városnak nagy határa volt, itt, ahogy Erdei Ferenc írta, a zezugos utcák a mezőkre vittek ki, s a város „a tornyai közt is végtelen mezőségnek a levegőjét árasztja”. Ennek a nagyobb térnek a kert- és gyümölcskultúráját aligha kell méltatnom, megtették ezt a magyar irodalom nagyjai, Erdei mellett Németh László, Móricz Zsigmond. Németh Kecskemétbe látta bele a maga Kert-Magyarországot, Móricz gyakorlatibb ember volt, mint Németh, ő azt vetette fel, hogy „a kanadai alma ízetlen húsa hol marad e mellett a leves, zamatos magyar gyümölcs mellett”? S sorolta a számokat: „S ebből a felséges hazai termésből Kecskemét 1930-ban 256 vagon szőlőt, 113 vagon barackot és 202 vagon almát küldött külföldre. 1931-ben 221 vagon szőlőt, 165 vagon barackot és 240 vagon almát.”

Arról, ami a huszadik század első felének kecskeméti és Kecskemét környéki gyümölcskultúrájából a huszonegyedik század elejére megőrződött, ma alighanem a kecskeméti piacon tudhatjuk meg a legtöbbet. Olyan ízletes őszibarackot, amilyenhez itt hozzájuthatunk, sehol másutt nem ettem.

Emlékszem, amikor a Károlyi Amy és Weöres Sándor által a Forrás szerkesztőségnek címzett levelet kibontottam, s a kéziratok között Weöres *Kecskeméti piacon* című versét elolvastam, nem az azóta antológiadarabnak számító vers játékossága, s a népköltészetre visszautaló naivsága, talán naivitása, s nem is a mondókákat idéző léggörcsre fogott meg, hanem a rámutatásnak az az erőssége, amivel a képzeletbeli történet helyszínét Weöres megjelölte. S az, ahogy Kecskemét egyik legfontosabb terét, mondhatom talán, hogy a Fő tér melletti legfontosabb terét mítoszi fénnel látta el. Merthogy a piac Kecskeméten ma már nem a Fő téren van, igaz, nem is messzire attól.

Weöres azzal az erővel és határozottsággal tette azt, amit tett, amellyel a Székér Endréhez írott versében az egész várost is képes volt kiemelni a realitásából, s azt egy másik, meglehetősen valóságosnál lényegibb összefüggések közé emelte: „*Mi mindent látni Kecskeméten, / milyet a világ nem terem! / Ázsiát-Amerikát járunk / és minden itt van egy helyen.*”

Azóta, hogy a kéziratot elolvastam, s azonnal az emlékezetemben rögzítettem, azon tűnődöm, hogy járt-e, járhatott-e valaha is Weöres Sándor a kecskeméti piacon.

A régi kecskeméti piacra a város hatalmas határának minden pontjáról érkeztek árusok. Azóta a város határa megváltozott, de a piacozókat változatlanul hatalmas területekről érkeznek a városba. Az egyik szombaton, a szombat a mi hagyományos piacra járó napunk, felmértem, ki honnét hozta-hozza a maga áruját ide. Félégyháza, Cegléd, Csemő, ennél a névnél eszembe jutott Ladányi Mihály, Fülöpszállás, Soltszentimre, Ágasegyháza, Nyárlőrinc, csak párat sorolok a szemem elé bukkanó helységnevek közül, a városhoz közeli határneveket, mint például Szarkás, nem is említem, ezek azt mutatják, hogy a kecskeméti piacra legalább a város körüli harminc kilométer sugarú körből érkeznek az árusok, velük együtt pedig ugyanekkora körből érkeznek az áru is.

Ekkora terület tartja el a várost, s a városba koncentrálódó tőke ekkora területre áramlik szét, ekkora területet éltet a város.

Leszámítva, természetesen leszámítva mindazt, amit ma már mindebből le kell számítani, de a város és vidéke közötti kapcsolat még mindig létezik.

„*Kecskeméti piacon / almát árul hét asszony*” – írja a versben Weöres Sándor. Árul bizony almát is, s még minden mást is hét asszony, és hétszer hét asszony is, s még annál több is. S nemcsak asszonyok, hanem *emberek* is, mellettük gyermekek és unokák, az árusok közt termelők, ma már mindenkinek az asztalán ott a kis igazolvány, hogy hol termelte az áruját, a termelők mellett pedig ott vannak a kofák is.

Bent a piaccsarnokban a kofák, a csarnok meghosszabbításában, a lebetonozott asztaloknál nagyjából a termelők árulnak. A termelők, s már itt is a kofák.

A kofákhoz a legkritikább esetben megyünk. Látszik az emberről, s látszik az áruról is, hogy a maga portékáját hozta-e a piacra, vagy a nagybani piacon vásárolta azt, amit aztán igyekszik továbbadni.

Szabó Béla fotója

Munkában megöregedett emberek állnak velem szemben, míg az árujukat mérik, kezük mintha a nagyszüleimé lenne, bütykök, kiszáradt-kirepedt bőr, annak, aki nem látta még, hogy milyen a földet művelő emberek keze, ide kellene eljönnie.

A hajlott hátú öregek mellett középkorúak-fiatalok is feltűnnek, földművesek ők is, de nem a tanyán vagy a ház körül művelik a földet, mint a náluk idősebbek, ők már vállalkozók, érezni, hogy egy-egy területre „álltak rá”, csak azzal foglalkoznak, s azt árulják, amit céltudatos munkával megtermeltek.

Állandó alakja a piacnak a déligyümölcs-standok uralkodója, magunk között Ágival „nyomott orrú barátunkként” emlegetjük, orrát mintha szétverték volna, fülei mint a birkózóké, lehet, hogy valóban az ökölvívást és a birkózást gyakorolta valamikor, de az is lehet, hogy másféle küzdelmek nyomait őrzi magán. Amikor meglátom, mindig a valamikori szegedi léggömbáros jut eszembe. Tolókocsija mellett kutya állt, ő maga léggömböket árult, s közben, ahogy Baka István megírta, figyelte-figyelhette az egész várost. A Kárász utcán napjában egyszer mindenki keresztülment, így láthatta a városlakókat és a városba érkezőket is.

A kecskeméti piacon is felvonul minden városlakó, nyomott orrú barátunk mindenkiről tudhat valamit.

Alighanem övé a legnagyobb gyümölcsárusító hálózat a kecskeméti piacon. Kínálata mindig alkalmazkodik az évszakokhoz, ő pedig reggeltől estig mindennap ott áll a standja mellett.

A piac nem létezne bizalom nélkül.

Nem tudom, Kecskemétre kerülésünk után mennyi idő kellett ahhoz, hogy *kimenjünk* a piacra, de valamikor megtettük ezt, inkább előbb, mint utóbb, aztán pedig nyilván, nyilván, mondom, mert az állandóság miatt emlékrétegeket nem tudok elkülöníteni egymástól, fokozatosan felfedeztük magunknak.

Feltehetően hosszú időre volt szükség ahhoz, hogy rászánjuk magunkat a töpörtyűs

pogácsák és bukták megkóstolására, s ahhoz is, amíg a tejet, sajtot és túrót árusító nénik külön birodalmába bemerészkedtünk, s ahhoz is, hogy a kínálatot felmérjük magunknak, és kikössünk annál az árusnál, akinek a sajtja-túrója a legjobban ízlett nekünk. Így voltunk a hússal, mézzel, mindennel, még a savanyú káposztával is, szóval hosszú idő kellett ahhoz, hogy állandó árusaink legyenek, állandó hentesünk, állandó helyünk, ahova halat vásárolni járunk, s így tovább.

Bizalom nélkül ez a rendszer nem működne. A vásárlóknak az árusokba és az azok árujába vetett bizalma nélkül. Sokáig azt hittem, a piacon csak ez az egyirányú kapcsolat létezik, pedig a rendszer bonyolultabb, nem csak a vásárló keresi a maga árusát, hanem az árus is a maga vásárlóját. Beméri, mire van szüksége, mit ajánlhat neki, merre kell mozdulnia a maga kínálatával.

S azt is felméri, hogy kínálatára, akár különleges, asztalra ki nem tett árujára mikor hívhatja fel a figyelmet.

Mert a piacozók nem csak azt árulják, amit az előttük lévő asztalra kitesznek.

Legalább tíz év telt el, míg az az árus, akitől minden szombaton megvettük azt a fél kilónyi túrót, amire a következő hétre szükségünk volt, megjegyezte, a jövő héten vágnak egy marhát, s megkérdezte, marhahúsrá lenne-e szükségünk. Azóta, s nyilván előtte is, nem csak marhát vágta, hanem disznót és borjút is, bárányt is és birkát is, mi pedig így jutottunk és jutunk jó húshoz, friss hurkákhoz, kolbászokhoz, s így tovább.

Felmértem, nem csak nekünk van szükségünk a piacon megvásárolható javakra, a gazdáknak is szükségük van ránk, ez a rendszer kettős kapcsolódásban és kettős szorításban létezik. Ezért aztán a fenntartásáért próbáljuk is megtenni mindazt, amit megtehetünk. Tavaly húsvétkor így vásároltunk három gazdától is egy-egy fél bárányt, tudtuk, kapcsolatunk megköveteli az ajánlat elfogadását.

Régen, mondják, a kecskeméti piac központ volt, ott találkoztak az emberek egymással, ott találkoztak a rokonság tagjai, s ott cserélődtek a hírek is. Azt, hogy mi történt a városban, főképpen pedig azt, hogy mi fog történni, nem az újságból lehetett megtudni, úgy tűnik, onnét soha semmit nem lehet megtudni, hanem a piacon kicserélődő hírekből.

A döntések is a piacon születtek.

Mindebből máig megőrződött valami.

Nem sok, valami.

Apró töredék.

A csarnokból apró teret szakítottak ki, kávézó, reggelizőhely, délben étteremként szolgál, aztán napi programját be is fejezheti, délután a piac már nem piac, sem pénteken, sem szombaton, a legnagyobb piacnapokon. Délután már csak odarohannak az emberek a csarnok mögötti részhez, s azt veszik meg, amit találnak maguknak, válogatni akkor már nem lehet. Délutánonként már nem is árulnak mást, csak gyümölcsöt, s azt is leginkább nyáron és ősszel.

Bent, az „étteremben” is reggel vannak a legtöbben, állandó társaságokat figyelhetünk meg, ügyvédeket, hivatalnokokat, egy-egy bíró is feltűnik, régen még politikusok is kávéztak, beszélgettek ott, így terjedhetett el az, hogy valójában a piacon dől el mindaz, aminek valamilyen módon el kell dőlnie.

Politikusok ma már alig járnak a piacra, igaz, máshova sem, színházban, de boltokban sem találkozom velük. A Fő téren sem, s az utcán sétálva sem. Valamikor, egy-két ciklussal ezelőtt a választások előtti szombaton három képviselő-jelölt is végigsétált a piacon, öltönyben, nyakkendősen. Mintha nem is a piacon lettek volna, a piac a vásárlóknak és a kávézóba-étterembe beülőknek is a kikapcsolódás tere, a piacra senki nem a munkába-hivatalba járó ruhájában érkezik, itt mindenki szabadabban érzi magát, mint máshol.

Bent az „étteremben” az összeverődő társaságok tagjai érezhetően jól érzik magukat, általában rövidtállal kezdik, aztán sörrrel folytatják, a kávéról sem feledkeznek meg. Hosszan, hangosan beszélgetnek, érezni, hogy szombat délelőttönként *van* idejük a beszélgetésre.

Ebbe a térbe mi ritkán léptünk be. Harminc év alatt talán háromszor, akkor, amikor egy-egy ottani törzstag meglátott bennünket, s elkerülhetetlennek mutatta magát a hosszabb beszélgetés. Ilyen betérésekkor ismertem meg az ottani tempót, unicum vagy pálinka, aztán sör, néhányszor megismételve.

A piacra mi vásárolni járunk, leginkább az árusokkal beszélgetünk, s barátokkal, ha véletlenül velük találjuk szemben magunkat, vagy egymás mellé sodródunk egy-egy árusnál. Igaz, akadtak soha meg nem tervezhető, fontos találkozásaim is, éppen akkor, amikor azokra szükségem volt. A piacról visszük haza a reggelit, a lazítás, a beszélgetés számunkra otthon következik.

Így éltünk akkor, amikor a gyerekek mindig velünk voltak, szombatokként nekik vitük haza a reggelit, s onnét indítottuk el a napunkat.

Ezt a ritmust azóta is megőriztük magunknak.

Szombat reggelente mi az éttermet a csarnoktól elválasztó üvegfalon kialakított bukóablaknál állunk, tőpörtyűs pogácsát, hétszer hajtogatott tőpörtyűs pogácsát, hatalmasra kelt túrósbuktát és diós vagy mákos buktát vásárolunk magunknak. Velünk szemben, az üvegfal túloldalán két fiatal nő és két fiatal férfi ül, általában ugyanannál az asztalnál, akkurátusan reggeliznek, hol buktát esznek ők is, hol rántott húsos szendvicset, minden szombaton reggel ugyanakkor, amikor mi beállunk a sorba a magunk pogácsáiért és buktáiért. Mindig mindent késsel és villával esznek, a túrós buktát és a rántott húsos szendvicset is, minden szombaton reggel, késsel és villával, a buktát és a szendvicset. Utána vastag habos süteményt tesznek maguk elé, s kávé kérnek maguknak, majd jókedvűen távoznak. Mintha a bécsi piac kulináris örömeit kereső társaságai közül érkezett volna az itteni homokra egy.

A tőpörtyűs pogácsánál és az említett buktánál jobbakat még nem ettem. A családból senki nem evett jobbat ezeknél, kinek-kinek megvan a maga kedvence, ha hazaérünk, akkor egyből a reggeli következik, ahogy az következett akkor is, amikor a családból még mindenki itthon volt, erre még a legtovább alvók is felébredtek mindig. A tőpörtyűs pogácsához friss túrót vagy gomolyát, esetleg vastag házi tejfölt teszünk az asztalra, paprikát, paradicsomot, vagy újhagymát, a bukták önmagukban is megállnak, ahogy a pogácsa is megállna önmagában, ha nem halmoznánk az élvezeteket. A legjobb szombati reggelik a kertben történnek meg, hátul a fügefánk árnyékában, apró kör alakú asztalunk mellett, reggeli után hosszan teázunk, kávézunk még, tulajdonképpen nem is lenne szabad felállnunk onnét soha.

Hagyományos tőpörtyűs pogácsás, buktás szombati reggelinknek akkor támadt vetélytársa, amikor felfedeztük, hogy ott, ahol a pogácsáinkat és a buktáinkat sütik, kocsonyát is főznek. Azóta egyszer-egyszer pogácsa és bukta helyett kocsonyát veszünk magunknak. Otthon is ettem kocsonyát, Ági is főzött szinte minden télen, most már csak a piacon vettem esszük, néha. Itt, az Alföldön tanultuk meg, hogyan kell a kocsonyát elfogyasztani.

Pirítóssal, apróra felszelt, besózott, rövid időt kint, a hidegen eltöltött lilahagymával. A lilahagyma akár Balavásárról vagy Kibédéről is származhat.

„Kecskeméti piacon / almát árul hét asszony. / Egyiké piros, / másiké csikos, / harmadiké cirmos, / negyediké pettyes, / ötödiké zöld, de édes? / hatodiké sem közönséges, / hetediké olyan fajta / aranyalma, / hogy aki azt megeszi, / lányságát vagy legénységét / már nem soká élvezi” – áll Weöres Sándor versében. Ez a vers nem a reáliák törvényei szerint létező világot állítja elé, így kár lenne a vers aranyalmáját, a mindannyiunk képzeletében élő és sokunk által keresett aranyalma valóságbeli megfelelőjét keresni, akár a kecskeméti piacon is. (Bár a tudósok által gránátalmának vagy birsnek „beazonosított” aranyalma megfelelőjét már itt is megtalálhatjuk, igaz a gránátalma csak az utóbbi időszakban tűnt fel a kofáknál. A kérdésről, mármint az aranyalma mibenlétéről Surányi Dezső írt tanulmányt, leszögezve, ha vele kapcsolatban egyáltalán szabad botanikai fajra gondolni, akkor a küdónai almáról, vagyis a birsről lehet szó. Weöres mélyen érezte és tudta is, hogy az aranyalma képzeletében a termékenység mítoszhoz kapcsolódik, különben a versben nem azt írta volna, amit írt. Surányi Dezsőről viszont nekem kellene új bekezdést kezdenem, a kerti növények regényének szerzője számos tanulmányt jelentetett meg a Forrásban, maga mellé viszont akkor állított visszavonhatatlanul, amikor igazolta azt a mondatomat, amelyikben az ország egyik legszebb útjának neveztem a Fertőszentmiklósról a Lés oldalában Eszterházára vezető utat. Megtette ezerszer, mondta, amikor a vonatról leszállva a kastélyhoz közeli kutatóintézetbe ment. Új bekezdésre korábban is szükség lett volna, például Balavásár említésekor. Marosvásárhelyt elhagyva Segesvár irányába ott nyílik ki hihetetlen erővel és szépséggel a táj, hatalmas távlat mutatkozik ott, a másik irányba fordulva pedig Szováta, Parajd, Korond, Farkaslaka és Székelyudvarhely rejtelmek felé indulhatunk el.)

A Weöres Sándor által említett aranyalmát ne keressük a kecskeméti piacon, mondtam az előbb, de ha azt nem, akkor mit keressünk itt, kérdezem most. Harmincévnyi piacra járás után nem mondhatom, hogy szombat reggelente, amikor a piacra elindulunk, nincsenek megérzéseim azzal kapcsolatban, mi vár bennünket ott, mégis azt mondom, legjobb, ha nyitottan indulunk a piacra, s hagyjuk, hogy a látvány vezessen bennünket, azaz azt kell megvásárolnunk, ami az adott pillanatban megtetszik, s a terveinket is ennek megfelelően kell átalakítanunk. Az adott lelkihelyzetünknek is ez felel meg, szombat reggel két szabadnap képzeletében jelenik meg előttünk, s gondolatainkat a szabadságról kár lenne azonnal határozott tervekkel megbéklyózni.

A csarnokban még általában a beidegződöttségek vezetnek bennünket, tej, túró, sajt, ezeket mindig ugyanazon a helyen vesszük meg magunknak, pár mondatot váltunk is Marika nénivel, évekkal-évtizedekkel ezelőtt az ő túróját találtuk a legjobbnak. A piacnak ugyanis az egyik legfontosabb jellemzője az állandóság, a már említett bizalom az állandóság formájában mutatkozik meg. A túró és a sajt, tejföl megvásárlása után elmegyünk a reggelire való buktákért és pogácsákért, a hentesek előtt csak végigmegyünk, hátha látunk valami szépet, esetleg egy kis füstöltet veszünk a levesbe, húsért mostanság Lajosmizsére megyünk ki, ha szólnak onnét, hogy vágtak egy disznót, kérünk-e belőle valamit, máskor előre jelezzük, hogy mire lenne szükségünk, hurkát is készítenek, kolbászt és szalámit is. Korábban Ballószögre, már-már a tanyavilágba mentünk így húsért, ottani hentesünkről regényt lehetne írni (a fentebb említett bekezdés ehhez nem lenne elegendő), van, amikor Nyárlőrincről is kapunk ajánlatot, onnét behozzák a húst a városba, s úgy terítik.

A csarnokban ezt követően már csak körülnézünk, itt a sorok közt célirányosan kérésünk még ezt-azt, az áruk tüzetes átnézése kint a szabadban kezdődik. Lent, az alsó soron kezdjük, itt általában minden olcsóbb, mint följebb, s innét küzdjük fel magunkat egyre följebb, így látjuk át az egész felhozatalt. Talán májusban és júniusban a legszebb és a leggazdagabb a kecskeméti piac, bár az őszi kínálat sem szegényesebb.

Most már csak egyetlen kérdésem gondolkodom, azon, hogy miért is megyünk ki Ágival minden szombaton reggel a piacra.

A kérdésre adott első lehetséges válasz a hagyományhoz kötődik. Azzal, amit régen, otthon fogyasztottunk, azaz a kertben, magunk körül megtermeltünk, a piacon beszerezhető áru azonosítható a leginkább. Megírtam már, otthon nálunk nem volt piac, azt ettük, ami a kertben volt, s hát szüleim disznókat hizlaltak, tyúkokat, csirkéket tartottak. Gyümölcs sok és sokféle volt a kertben. Eper, málna, meggy, cseresznye, sárgabarack (a kajszibarackot hívtuk így), körte, őszibarack, ribizli (fekete is), egres, alma, szőlő. A kertben volt még paprika, paradicsom, sóska, spenót, borsó, sárgarépa, zöldség (fehérrépa), káposzta, karalábé, kelkáposzta – minden, amire egy család életéhez egy-egy évben szükség volt. Bizonyos szinten túltermelés jellemezte a mi otthoni életünket, merthogy abból, amit a kertben megtermeltünk, talán több is volt, mint amennyire szükségünk volt, bizonyos szinten viszont hiánygazdaságban éltünk, mert ahhoz, amit nem tudtunk megtermelni, más módon nem férhettünk hozzá, így bőségeink mellett hiányaink is keletkeztek.

A piac, legalábbis a kecskeméti piac megadja azt, a legjobb minőségben, amihez gyerekkoromban otthon hozzáfértem és pótolja azt is, ami akkor hiányzott nekem. S most mégis írok pár sort az említett bekezdés helyett. Nem tudom felbecsülni, hogy ez a fajta „házi ipar” hány család szükségleteit fedezi, s azt sem tudom, hányan élnek meg belőle, érzéseim szerint ma többen, mint korábban, ehhez pedig még azt is hozzá kell tennem, hogy itt szó sincs a kamionból fagyasztott húst áruló mentalitásáról, mindig kiváló minőségű áruhoz jutunk hozzá, s mindig a legnagyobb pontossággal, fertőzésről és más efféléiről szó sem lehet, a feldolgozás ezeréves hagyományainak követése ezt kizárja, ahogy kizárta nálunk otthon is, amikor otthon még tartottunk állatokat, s vágunk disznót. A húsért, kolbászért, hurkáért menetel pedig egy-egy pince meglátogatásához hasonlít. Talán otthon szoktam hozzá ahhoz is, hogy mindig az évszaknak megfelelő gyümölcsöt, zöldségfélét kívánjam, chilei cseresznyére, olasz szőlőre, ki tudja, honnét hozott dinnyére soha nem fájt a fogam.

Választott életformánk kapcsán még egy összefüggést kell megemlítenem, választás húzódik meg ennek a mélyén is, inkább ösztönös, mint tudatos választás. Alapkiindulásként jelent meg előttünk, hogy a hétvégeken nem törődhetünk azzal, amivel hétközben foglalkozunk, még akkor sem, ha munkánk a legteljesebb érdeklődésünket leköti. Ahhoz, hogy valódi családi életet élhessünk, a hétvége két napján valóban a családdal kell törődnünk, s mellette azzal, ami valójában hozzá is tartozik, családi főzésekkel, étkezésekkel, a (sor)ház körüli munkákkal, s így tovább. Ha azt tesszük, amit tenni akarunk, még akkor is számos kényszer uralkodik rajtunk, olyan kényszerek, melyek elől inkább menekülnünk kellene, mintsem hagyni, hogy uralkodjanak rajtunk.

Szombat reggel még mindig elhisszük, hogy legyőzzük az életünkre ránőtt kényszereket, amikor a piacra elindulunk, minden héten képzel két napos szabadságunkat kezdjük meg.

Piac és költészet

Nem vállalkozom a piac kultúrtörténetének felvillantására, csupán remélem, hogy az, aki egyszer is megfordult ebben a közösségi térben, az könnyűszerrel kapcsolatba kerül, ha máshogy nem, akkor saját piacélményén keresztül, a pénz és az áru örök csereberéjének Szellemével, aki mind a mai napig türelmesen kínálja az „örök föld”, a kiskert féltett termését, zöldbabot, karalábét, karfiolt és egyéb zöldségfélét, és nem mellesleg a gyümölcsöskertek érett gyümölcsseit, kezdve a cseresznyével, a bíbor meggyel s folytatva az édesen savanyú nyári almák kupacaival és hegyeivel, habár, most jut eszembe, a nyári alma, az aratóalma egyre ritkábban bukkan fel a piacokon. A régi piac ugyanis, nemzedékek költőinek és íróinak egyik alapélménye, egyre kevésbé hasonlít az újra, habár a halhatatlan kofák egyike-másika még föllelhető az új, csillogó-villogó piaclelésítmények helypénzzel megváltott szegleteiben. Ha valakik, hát ők azok, akik a jelent összekötik a múlttal. Otthon vannak a piacon, mely az emberi társadalom rituális színhelye. Az a hely, ahol a társadalom hagyományos osztálytagozódásával nem kell sokat törődni. Minden az eladók körül mozog. Nélkülük nincs piac. Ám vevők nélkül sincs, akik bárkik lehetnek, szegények, gazdagok, fukarok és bőkezűek, jönnek, mennek, nézelődnek. Sokan nem is vevők, hanem nézelődők, s valósággal úgy kell előcsalogatni belőlük a vevőt. Egy jó szó, az áru csábítása, az *adjusztálás* művészete az, amely különböző tudati folyamatokon, leginkább a látás és a szaglás benyomásain keresztül a közönyös kíváncsiskodót jóindulatú vásárlóvá változtatja... Persze ennél jóval bonyolultabb, ha tetszik előbb viszonyról van szó. Igazi jövés-menésről, zsbongásról, egy nyüzsgő sokszereplős színpadról, ahol a véletlen, a nagy rendező akaratából ismerősök és ismeretlenek, férfiak és nők, csodaváró gyerekek, talán épp nagyanyjukba fogódzva, családias közelségbe került törzsvevők és a piac mitológiájába illő árusok találkoznak, ízes hangszúlyok, pletykafoszlányok úsznak a levegőben. Vagyis az élet a maga zsongó, zsbongó teljességében felvonul, kínálja magát ezernyi módon.

Ez a piac, melynek számos arca van, sajátos módon jelenik meg az irodalomban, jelesül a közelmúlt és napjaink néhány versében. Hogy mégis miképpen, arra nézve álljon itt néhány példa. Károlyi Amy költeménye a *Fenyő, káposzta, sárgarépa*. Így indul: „Én az életet szeretem. A halál elől elrohanok, / ki a füledt, gyertyaszagú szobából, / a Szénatéri-piacra. / Itt örököltük a piros arcú kofák, / öröközöldek a fenyőgallyak. / Fadézsából káposztát fálnak, esznek, árúlnak, alkudoznak.” A piac, mint a soha nem szűnő, mindig friss, eleven élete egyszerre jelkép és valóság, az elmúlás ellentéte. Innen csak egy lépés a hangulatos kiskocsmák pörköltjéig, a Berda által megénekelte kulináris örömköig. Az evés öröme a szegény ember boldogsága. Az ágyrajáró Berda ódai hevülettel dicséri a ízek nyújtotta örömeiket. Elég neki a látvány (*Egy tömött libához*) és máris megjelenik előtte a terített asztal. Az evés művészeként, mint Krúdy *Szindbádja*, fontos tanácsokat ad: „Igyál egy pohárka diópálinkát, hidd el: ettől / jön meg az étvágy! Nem jelszó ez, erre jöhet / aztán ama jó borsos tokány is akár!” (*Ebéd közben filozofálván*) Mindezek után a Szőnyi Istvánnak ajánlott *Piaci éjszaka* jól illusztrálja, hogy a költő minden élethelyzetben a szinte klasszikus értelemben vett derüt és szépséget kereste. Egyszerre tudott, nincs rá jobb szó, hétköznapian emelkedett, klasszikusan hétköznapi lenni: „Ördög tudja, mi volt akkor; szép volt mégis, / megható volt, s oly illatos, mint az a sok teli szekér / petrezselyem és paprika, mely úgy szállt szét az éjszakában, / úgy ömlött szerteséjjel illata, mint a hangtalan szerelem...” Tagadhatatlan, Berda József e versrésze is bizonyíthatja, hogy világgépében valamiféle Szent Ferenc-i egyszerűség, a teremtett világ elfogadásának ihlete muzsikál.

Lapozva egyet a képzelt képeskönyvben, ahol a felidézett költők a piacot festik, hol háttérként, hol beléhelyezve magukat a sokadalomba, ugyancsak különleges viszonyulást jelez Lator László *Piac* című verse. Vajon miben különbözik az ő tapasztalata a korábban felidézettektől? A különbség ezúttal is túlmutat a primer valóságon. Ahány ember ugyanis, annyi piacélmény. A téma túhegyén, hogy a skolasztikára révedő Pilinszkyt idézzem, számtalan angyal helyezkedik el. A látható mögött a láthatatlan hagyományként létező, zsongó emlékezet piacai is elő-előtüremkednek. De talán ennél is fontosabb, hogy a téma visszautal a szerzőre. Az én világlátására, létélményére. A „káprázó képek” kavalkádjából Lator verse is az én világgépét kifejező ábraként tűnik elő. Így: „Ez délies, csak zsírosabb világ, / vastag gyönyörrel habzó földi éden. / Izzadt füstölt, paprikás szalonnák / a súlyos nap kemencemelegében. // Káposzta, répa,

Szabó Béla fotója

hagyma, paprika, / a zöld alól világít már a sárga, / paradicsom pirosa omlik a / kék véraláfutásos padlizsánra. / Nyers, édes, csípős, kesernyés szagok, / mélyben, napon más-más tervet betöltő, / versengve sokasodó anyagok / özönlenek elő a sűrű földből.” A vers, miképpen Lator László egész költészete, a szigorú megszerkesztettség jegyében íródott. Nehezen helyezhető el máshol, mint az újholdas líra által megalkotott térben, mely máig sem befejezett módon folyamatosan tágul, akár a világegyetem. Tágul és fejlődik, vagyis egyre újabb versmonumentumokat, titokzatos kristályalakzatokat szór elénk. Lator László élménye ugyanis maga az anyag. Annak sokféle: lüktető, szikrázó, osztódó, élettelenből élővé alakuló csodája, színváltozása. Ennek meglátásához, az időfolyamat kirajzolásához elengedhetetlen a csodálkozó, az élet ünnepeit fölfedező (mutatis mutandis, Kosztolányira utaló: „az égbe bál van, minden este bál van”), fogékony gyermeki tekintet, amely fényévekre van korunk civilizációjának életcsömörétől, mely ennek következtében egyre kevésbé hisz a szépségben. Abban a sosem pihenő, mindig újabb és újabb vitális energiákat árasztó jövőben sem, mely a nyitott, minden percben újabb lehetőségeket létrehívó világegyetem költői egyenleteként valósul meg a versekben. Erről van ugyanis szó: a mikrokozmosztól, ezúttal a paradicsom, a paprika és a „méregzöld dinnye” megtestesülésétől a makrokozmoszig ívelő rend fölfedezéséről. A szó és a versforma által sugallt harmóniáról, a szózenében a szavakon túli metafizikai tartományokról, melyek akár a geometria törvényei kapcsolják egybe a láthatót és a láthatatlant. A piac témája tehát kozmikus elrugaszkodási pont, mely az érzékelés üdv-tanát hirdetve jut el a „pihés, mézgás, édes hám alatti / hús” és a „sóvár, parázna bőr” pogány élet-öröméhez.

A konkrét anyagi világ kínálta érzés és érzetkultusz a versek tanúsága szerint a létezés gyönyörűségének hírnöke. Ha van a piacnak valamiféle önmagán túlmutató, metaforikus jelentése, akkor az nem más, mint az életöröm, mely magából az érzékelésből származik. Pontosan tudja ezt Csukás István, akinek életműve fél lábbal gyermekirodalomban, fél lábbal viszont az úgynevezett „felnőtt irodalomban” tartózkodik, habár e két diszciplínát szétszálazni nem érdemes, hiszen az alkotóban megbújó gyerek a maga szemfüles kajánságával valóságos alkotótársa lett a későbbi művésznek. A gyerekség vitán felüli kreativitása nélkül a Csukás István-i líra egyenletes meleget árasztó kedélye aligha érhető. Holott valahol itt, ezen a területen bújjik meg az író és költő stílusának receptúrája, az a bizonyos *összetétel*, amelyben van egy-egy csipet csodálkozás, egészséges ironia, a játékos kedély örökifjúsága, és folytatható a sor. Hogy ez miképpen működik, arra vonatkozólag tanulságos példa a *Rákóczi-túrós* című írás alábbi részlete: „Mit álmodhatott, aki Rákócziról túróst nevezett el? Hogy jobb hazafiak leszünk, ha beleharapunk? Vagy amikor habos kávét szűröcsölünk, Vörösmartyra emlékezünk? Vagy Hunyadira, amikor keserűvizet iszunk? De elneveztünk Mátyásról is hasonló ízű sört, és Erkel vezényelte az ötörai táncot a cukrászdában. Naponta elszívtunk egy doboz Kossuth-ot, Dózsa focicsapatot edzett, Ady Endrét rányomattuk az ötszázásra, ne harcoljon tovább a pénzért. S hogy ne duzzogjanak a többiek sem, lehetne még Bartók-

ropi, Kodály-keksz, Árpád-csülök, Arany János-hurka, Krúdy-szörp...” Az idézet, ez a görbetükör az, amelybe tekintve a dolgok és jelenségek egy kicsit elváltoznak vagy éppenséggel fölfednek valamit. Tulajdonképpen apróságokat, ám ezek épp ezért nagyon is fontosak, nagyon is árulkodók. Ugyanakkor Csukás Istvánnak van egy másik arca is, melyben a csúfondáros világteremtés, a világ hibáit kiradírozó varázslat helyett a csodálkozás, a Berda József-i szenzibilitás képességére ismerünk. Példázhajta ezt *A píacon az első utam* című vers következő részlete, melyben meg is neveztetik a nagy előd: „A piacon az első utam a gombaárusokhoz / vezetett, csak futólag vetettem egy-egy pillantást / az almára, a körtére, a paprikára, a hagymára, / a céklára, a krumplira, a padlizsánra, a petrezselyemre, / a dióra, a sütőtökre, csak épphogy köszöntöttem őket, / fölízgult orrcimpával és túlsorduló szívvel, ahogy / a nagy és szent dolgokat illik, az ősz ajándékát, a derűs és illatos koszorút sápadt és keserű homlokunkon; / és remegve néztem, fogtam, szagoltam a gyűrűs tölcserét! / Még Berda is megnyalhatná a száját, ha volna neki...” A felsorolás mantrája a versben az élvezhető és gyönyörűségeletről szólva már-már ódai magasságokba emelkedik. Így lesz a piac, mint ez az *Orr-beszámoló a Szépvölgyi út 67-től a Kolosy térig* esetében is „földi csoda”, „tündéri ajándék”, „mogorva utcák-évek közé beszorított darabnyi gyerekkor”.

A piac a költészetben, az eddigi példák erre nézve alighanem kellő bizonyítékkal szolgálnak, éppenséggel nem a *marketing*ről szólnak, nem a pontosan működő gépezetről, hanem a láncon függő ülésekben helyet foglalók mennyi repüléséről, a világ érzéki megtapasztalásának gyönyörűségéről. A formák, színek, illatok, ízek egymást hívogató táncáról, vagyis magáról az emberről, hiszen – mint erre már korábban is utaltam – annyi piac van, ahány ember. Valahogy úgy, ahogyan Kuroszava filmjében (*A vihar kapujában*) történik. „Az egyetlen idő fogalmával szemben (az) egymásra vetített idők” (Bíró Yvette) sokfélesége, termékeny polivalenciája az, amelyben a piac rituáléja egyre mélyebb és egyre titkosabb jelentéshez jut.

A tragikusan eltávozott Deák László költészetében az élet epikureista szemlélete mint hatékonyan működő létstratégia érvényesült. Ugyanakkor – és ez nem akármilyen paradoxon! – az állítás közelében mindig megjelenik nála a tagadás. Ez a fajta komplexitás, mint a tükrökben visszaverődő fények, árnyak, formák, fokozatosan elsötétülő, elváltozó kérdések és feleletek, különös erővel ragadják meg az olvasót. Lám, a valóságnak nem csak egy arca, nem csak egy jelentése van. Stílusa szerint ez a líra, miközben primer hétköznapi eseményeket sorol, Pest ismerős helyszíneit és helyzetait, a nyolcadik kerület gangos házait, hűvös kapualjait, mindig többet és mást mond, mint az *itt és most* valósága. Olyasfajta hangot intonál ugyanis, mint Shakespeare valamelyik végzős darabjának hőse, aki átlát az idő és a történelem fondorlatait. Az *Utolsó önarckép* ennek a stílárius szerepjátéknak tipikus megnyilvánulása. Igazi monológ. Így indul: „Hát élsz még te ostoba? ébredsz még? / Ihol megutált bőröd ó-aranya, mocskos lé-tükörben ázik el! / Bizony, híg lőre volt az is, milyenhez nem társul cimbor...” Az idézet pontosan mutatja, hogy a veretes fogalmazásban önirónia rejtőzik. Egyfajta rejtett tudás, hivalkodás nélküli bölcsesség. Egy olyan líráról beszélhetünk tehát, mely duplafenekű bőröndjében végzetes súlyokat cipel. A könnyed és biografikusan hiteles történet álarcra mögött a fájdalom, az idő sebeit, amik korunk íratlan törvényei szerint kimondhatatlanok és elbeszélhetetlenek. Így aztán valóban jó fül kell ahhoz, hogy a hangsúlyok rejtett jelentéseit megfejtsük. A felszínen ugyanis az élet élvezetének tényeit kapjuk. Az *Ismeretlen elrendelésben* (Mustos pecsenye) így: „Még több kegyetlen húzás és készen a terű, / bálvány élet teljén sustorgó habzás, / konc-hús, konc után, rostélyon sül java még, / nehéz fűszerekkel és lágy belü kenyerrel / kínálnak: csupán csak egy jó falatocskát! / S nézed a pörzsölt szeletet, vigaszra vágyva, / erősen, komor napokat hogy ideig felejt”. Az étel és ital nyújtotta érzéki örömök időről időre megkeserednek. A piac mint bőségszaru jelentéskörében meg-megjelenik a létszorongás kísértete. Végül a halál is. Az *1999. december 24–27.* verskrónikájában a lehetséges öröm, az ünnep szurokfekete tragédiába fordul: „Képtelenség – mondom –, képtelenség! / Pedig, Istenem, de jókedvűen indult / az előző napon. Bevásárlás a csarnokban, / önfeledt készülődés, ujjongva és gyanútlanul. / Halaknak mustrája, zöltségek gyümölcsök, / hiányzó díszek keresgetése, a még ismeretlen / később a többi közt felénk hajló fekete fenyőre”. Ünnep és halál (a költő feleségé), remény és reménytelenség mint az időben felénk közeledő titok.

Igen, ez a váratlan árnyék is ott van a piac metaforájának, életigenlésének árnyékában, de ez semmit se von le a gazdag jelentéséből, mely maga az élet fénye és ünnepe, maga az örök változás, kezdet és vég. Úgy, ahogyan ezt a nagy természet mindig is tanította. Tarkovszkij szavaival szólva: „ez egyszerre édes és keserű adomány, melynek révén az egyén saját célfelfogásával összhangban megalkothatja és meg is kell alkotnia a maga sorsát”.

Téli piac, fagyos krumpli

A magáról lemondó test a boka fölött kezd el dagadni. Először úgy tűnik, mintha kissé szoros lenne a zokni gumija, estére telve már a boka is elenyészik a puffadásban. Sokat ücsörögsz – mondják a tanácsadók. Járkálj. Megpróbálsz kellenlenül, fájva mászkálni, nyögve, dögögvé, összeszorított foggal rovod az utcák hosszát a piacig, acsarogtatod a szorgalmas kerti kutyákat, mint vén tölgyfa a csalóka esti szélben. Aztán persze, valamikor vége.

Leterített ponyvák. Ponyva takar ponyvát. Rajta újabb és újabb ponyva. Ezernyi ponyva, ponyvára ponyvaponyva: rétegre rakott rétegtorta fagy ellen, elárvult, enyészetükre ítélt áruk halmaza alatt, mint az áradásoktól talajjá építkezett folyami iszap. Ha ázni kezded, sörös kupakot lersz, rozsdállt sörnyitóval. Ha lejjebb jutsz: csirkecsont, gyufás doboz, üvegcserep. Még lejjebb: hamu: egy hajdani tábortűz itt enyészett.

A szív miazmás rétegei felől támad a fagy, szemmagasságból hiába feded le attakoló áramait. A tél fagyos krumpli, hófúttá piac, bezárt pavilon. A fagyos krumpli különösen émelyítően édes múltásze-illata. De senki nem evett még pavilont, paprikás ponyvát. A pecsenyesütő is zárva. A halas szabadságon. Kofák sutban.

Kevesen lézengenek veled. Többnyire sapkás-sálas néma árnyak. Vénasszonyok, vénemberek, vén szukák, kanok az érzéki sikátor betonján szuszogva nyomodban botolnak. Földön a jegelt zsákmány, vagy ott se. Meszes, szűk ereken tombol a napi vágyakozás. Az ember ne hordja másra nyugét: régi szabály.

Szabó Béla fotója

IMREH ANDRÁS

Az eperszezon vége

Gyászolt férfikabátból
aki átszabta,
hol van már a szabó is

Szürke kiskosztüm
szürke kalap
szürke kesztyű

Június
tikkadt kutyaszája
ráliheg meghunyászkodik

Kívül az időn
időjáráson
a színeken

Kezében 10 deka
piros
eper

talán az utolsó

Szabó Béla fotója

NAGYPÁL ISTVÁN

Egy árus fabulája

Piacok, azok vannak, piacok. Én árus voltam.
Haszontalan és semmirekellő, büzlő halszagú a bőröm.
Ocsmány teremtmények közt ültem és vártam,
Amíg narancsfű, fahéj, jeges fjordvíz,
Écetes alma és szegfűszeg illatát hozta a szél.
Értéktelen portékáim szagát lesöpörte nyomban.
Mellettem húst trancsíroztak, csámcsogtak,
Üvöltöztek és hangosan szellentettek.
Nem bíztam meg bennük, nem volt érdemes.
Senki nem volt hajlandó ajánlani, tehetetlenül,
Kétrét görnyedve vártam az első mosolyra.
De az asztalom, az asztalomat nem bánthatta senki.
Még édesapám fűrészelte, gyalulta, véste és
Állította össze, páratlan volt a maga nemében,
Páratlan lábú, mert szegény volt, a harmadikat
Köteles volt megcsinálni minden másból.
Sose tudtak kedvesek, lenni.
Mindig irigyek voltak rám.
A családból csakis én használhattam.
Én használhattam a vásáron.
Mert vasárnap mindenki templomba ment.
Mert én pogány voltam, zabigyerek, nem tudtam,
Mi az, hogy isten, jézus vagy Mária.
Persze erről semmit se tudtam, nélkülözhetetlenek,
Rendkívülinek tartottam magam.
Itt a tél, eljött a tél.
Ekkor adta meg magát az asztal, apám asztala.
Ekkor esett a földre a lecsópaprika, a paradicsom.
Vásott kölykök, mérgelődtem, fenyegettem
A leesező zöldségeket. Ott álltam. A zúrzavarban.
Fejvesztve rohangáló szolgálólányok,
Hangoskodó halas kofák, hentesek között.
Úgy érzem, menten eltaposnak.
Mint a halvaszületett borjút.
Nem látom a helyet, ahol eddig ültem,
Mást se látok, csak eltaposott paradicsomokat.
De ekkorra nem volt vérbeli vasárnap.
Nem volt már vasárnapi piac.
A légy magányos zümmögését hallottam.
A magára hagyott, üres piacon figyelt rám a légy.

Szabó Béla fotója

KELEMEN LAJOS

Akárhová termelünk

Egész éjjel gazt égettünk –
oda se neki, e rendezetlen szorgalomnak
hála, láttuk dombok fiatal mellét:
és láthattuk a fényesedő égen Isten hajnali fogásait;
mi is, mint a gerillák, kúszunk a kerten át:
vetni kell, mert a természet dinasztiákban hódít;
minden ágyába ejtett mag keresztelő
s himnusz az anyagban –
és akárhová termelünk, az érdekes az,
ami lesz; a kukorica sörényével játszadozol?
avagy tán pihenésképpen virágözönben állsz? –
a piacon úgy sincs olyan, hogy ragyogó pillanat,
mindig mindenki kapóra jön, senkise elhivatott,
de megismered,
milyen az, mikor egyik markodban munkád gyümölcse
parázslík, a másikban meg a nyafka haszon:
épp, ahol a sorsvonalad;
és hűsíti vagy eltömi e kanyarodó árkot.

Szabó Béla fotója

CZILCZER OLGA

Tulipánok tulipánja

Utcámat vágott és cserepes tarkaság
kétoldalt szegélyezi az egynyári
mennyiért az élőlő milyen drága
a kérdező az ellenkező irányban
vész el szárástól karalábé hónapos
retek káposztafej imbolyog
zöld tömegben a sóska lobban
csak hogy kialudjék egy karon
himbálódzó kosárban a piac
hegyet hág völgyet ér a hagyma
piti csalók és alkuszok
praktikáit űzi egy felhő idáig
szememre száll ellebben
már ébrednek de az utolsó
percben még egy kéz elér
ni csak mondja piros láng
tulipánok tulipánja
olcsó portéka kínálkozom
legyek vázája ékessége
orcája tükrében nézhessem magam

Lábass Endre fotója

GÁL FERENC

Törzsasztal

A jóslat úgy szól: mielőtt bármi megtörténne, más nézőpontokból is megfogalmazódik, erre várunk. Nem tágítva a teraszról, ahol szoktuk, hogy a borbély nem borotvál, a piacon újabb gyógyulásokról beszélnek, munkánk adómentességét pedig eltörölték. Mióta a cigaretta felkerült a tiltott dolgok lajstromára, szalvétát és fogpiszkálót nyüvünk. Kezünket lekötve, egy irányba ülve szemléljük a nem egészen néma mindenséget, olykor félrenézünk. Ahogy a másoló figyelme is elillan időről-időre, a szövegbe meg olyan részletek kerülnek, hogy a foltok lenőnek körmeinkről. Hogy a közelben szélkakas nyikordul, és a húsrács parazsa ennek ellenére bágyadt. A kolosszus ránk vetülő árnyéka, a válogatott illatok már a hivatalos változat folytatását jelzik. Ahol a táj nyugodt, szőrszál sem fúrja át a blúzt, a nap meg útját a kanonizált jelzőkkel bejárva fehérit, és barnít.

Lábass Endre fotója

VÖRÖS ISTVÁN
CIX. (piaci) zsoltár
Futás és közgazdaság

Soros Györgynek

1 Én kételyeimnek és kereséseimnek
Istene, ne hallgass! Ne fogd be
pörös szád, ha tudod a választ,
de talán még akkor is jó volna,
ha beszélnél, hogyha sejtelled
sincs a megoldásról.

2 Hogyan lehetne, mondjátok
meg, hogyan lehetne két futó
teljesítményét összemérni,
ha nem a sebességük alapján?

3 Két futó teljesítménye sosem
összehasonlítható. – feleled. Ezt
elfogadom, csak így tovább! –
Az egyik boldog, a másik szomorú,
az egyik hisz, a másik dühös,
az egyik magáért fut,
a másik maga elől.

Nem egymást kéne legyőzniük.
4 Akkor a jóról nem is beszélhetünk?
Mert körülvettek engem gyűlölséges
beszédekkel, és ostromolnak engem
ok nélkül.

6 Csak jobbról nem beszélhetünk,
és legjobbikról. De jóról nyugodtan.
Bár fölösleges. A jó megvan magában, magától,
de nem magáért, és nem is érted,
hanem mindig valaki másért.
A jó, az valaki más.

7 A szeretetemért ellenkeznek velem,
pedig én imádkozom.
– Ne valaki ellen imádkozz,
az ima nem harc, a futás nem verseny,
nem a gyengébbnek van
szüksége támogatásra, hanem az erősnek.

8 Rosszal fizetnek nékem a jóért...
– Mivel is lehetne fizetni a jóért,
mint rosszal? Különben nem szorulna
az illető jóra, ha neki is lenne.
És mért akar fizetséget egyáltalán
a jó? Mégis mit vár? Többet magánál?
Nyerni akar az üzleten? Akkor nem is jó,
de ezt már tudod. Hiszen
te is verseny nélkül akarsz
futni, matt adása nélkül
lépegetni a sakkasztalon.

9 Azt mondják, a gazdaságnak
is új irányt kell vennie. De senki
nem tudja, merre van az az irány.
Nos, gyertek ki velem a szigetre,
fussatok velem egy kört minél lassabban,
de ne akarjatok még a leglassabbak se lenni,
akkor talán majd megvilágosodtok.
A nap is sütni fog, nem kell
dzseki, de kell egy jó cipő.

Lábass Endre fotói

Lábass Endre fotói

Nagymama Telekije

Varga Andrásné sz. Haluska Brigitta és a mostanában legyalult Teleki-piac emlékének

A nagymamai húsleves emlékében nemcsak a fizikai alkotórészek és a velük kapcsolatos történések sereglenek össze, hanem a leves alkotója iránti emlékképek, szeretet, és a haszontalan sóvárgás is. A piacot, ahová jártunk, hogy megejtsük a hétvégi nagybevásárlás rítusát, egyszerűen „a Telekinek” hívta. „Indíts, megyünk a Telekire!” – szokta mondani, azzal vette „cekkerét” és kezembe nyomta kicsiny vesszőkosaramat. Négy-ötéves lehettem és a szóbeszéd szerint megejtően szép kisfiú. Igaz lehetett, mert szüntelen szenvedtem arcomon az idegen tekintetek bámész tolakodását. „Milyen szép a kisfia szeme” – szokták megszólítani Nagymamát, majd „Hogy hívnak?” – fordultak felém. „Nem a kisfiam, hanem az unokám.” – válaszolta Nagymama alig palástolt büszkeséggel. Igen, őt mindig anyámnak, anyámat, az ő leányát pedig nővéremnek vélték. Sebaj. Óriás, kék szemem és seprű szempillám még a fukar kofákat is megadakoztatták. Kosárkámba ezt-azt tettem, én pedig büszkén cipeltem az ajándék falatokat. A kofák többnyire feketébe öltözött vénasszonyok voltak vidékről, ráncos, barna arcúak, sötét, árkos kézzel, babos vagy fekete kendővel. Koruk megbecsülésénél most elbizonytalanodom: lehet, hogy a régvolt kisfiúnak tündek csak öregnek, mint az országút? Néha „ember” is volt velük, szürkére mosott fehér ingben, fekete nadrágban és csizmában. Nagymama mindenre alkudott. „Hogy a paradicsom kilója?” – kérdezte, s nem tudtak úgy válaszolni, hogy azonnal igent biccentett volna. „Olyan drágán kínálja? Adja ide a feléért, akkor viszek másfél kilót is.” Emlékszem, egyszer gyönyörű, óriás szemű paradicsomra egyezkedett, 50 fillért kértek kilójáért. Ennyi nekem, a kölöknek is képtelenül csekélynek tűnt, ám Nagymamám akkor sem állta meg alku nélkül. A felnőtteknek e vásári kavargása, a gyakori megállások, rövid párbeszéddek és a vasvázas, léclapos asztalok tömérdek zöldség és gyümölcs színpompájával terhesen, ezerszer izgalmasabbak voltak a gyermeknek, mint a játszótérek koszos homokozói a rozsdás mászókákkal, alpári és erőszakos fiúfalkákkal. Itt minden szín volt és illat, kitérülő csoda, akár egy kóstolható angolpark. A növény- és állatvilág miriádnyi formában jelent meg az izgatottan gusztáló, báméskodó és kosarakat, cekkereket cipelő nők és férfiak áradatában. Henteshez hébe-hóba jártunk akkoriban. Csontért, amit ritkán lehetett kikönyörögni az egyezményesen hájas, tagbaszakadt, ám mégis kemény húsú hentesuraktól. Persze a marha velőscsontról beszélek, ami lelke, való veleje volt az ünnepnap húslevesnek. Tőkehúst csak elvéve vásároltunk, gyakrabban csirkét vagy tyúkot, néha kakast vagy gyöngytyúkot is: mindezt megkaphattuk a közeli Józsefvárosi pályaudvarra óriás csomagokkal hajnalban érkezett kistermelőktől. Húsvétra és karácsonyra libát vagy kacsát vettünk. Emlékszem az izgalomra, amikor utóbbiak belső szervei szemlére kerültek a nagy, fehérre mázolt konyhaasztal viaszosvászon abroszán. „Már megint olyat adott, aminek semmi mája nincs! Pedig *aszonta*, hogy ennek biztosan jó nagy lesz” – dünyögte elégedetlenül Nagyanyám. A máj ritkán került rántásra, leggyakrabban a liba vagy kacsza zsírjában sült meg, így zárták befőttes üvegbe, amelyből heteken át bányásztuk a reggelit. A kenyéren szétkentünk valamennyit a sárga zsírból, majd megkoronáztuk néhány lehetővékonyra szelt májlemezkevel. Sózás, paprikázás után, ha került mellé paradicsom vagy zöldpaprika, a tartalmas lakoma boldog elégedettségét keltette. Az időben a magára kicsit adó háziasszony a viláért sem vett volna konyhakész baromfit. Az akkortájt hódítani indult mirelit szárnyas pusztá emlékére orrát felhúzta, és miközben szemét a mennyezet sarka felé meresztette, kezével arca előtt legyezett, így jelezvén, hogy efféle bűzös húst semmi pénzért nem tenne a családi asztalra. A piacon léckeretes, dróthálós ládából kínálták a parasztok a szárnyasokat, ezekben ültek a szeppent csirkék és tyúkok, gyakran tátott csőrrel védekezve a támadó nyári hőség ellen. Szerettem a tyúkokat. Kedvesnek tartottam kotyogásukat és meleg szemüket. Magányos, koravén kisserác voltam, és éreztem a belőlük áradó rokon-magányt, miközben várták végüket ládáikban vagy már minálunk, a konyhában, a Fried und Gottlieb feliratú fehérzománcú, rézcsapos falikút lefolyócsövéhez kikötött lábbal, mindig megadóan, türelmesen. Volt, amelyik napokig lakott a lakás egyetlen szerény forrásánál, a csap alatt, a szórtmintás műkövön. Kukoricát kapott, és kis tálkában vizet, és akadt, amelyik élete utolsó reggelére megojt.

Most a ritkán készülő vasárnapi húslevesben is rátalálok a hangra, amely vádol hajda-

Lábass Endre fotója

ni mulasztásaimért: a hála elmaradt gesztusaiért. Aztán rálelek arra, amely derűsen tanít kóstolni és elfogadni az idő múlását gyógyíthatatlan mulasztásainkkal egyetemben. Ám a levesben – amit öreganyám nyomdokain készítek – a felbuggyanó ízek, nyers valóságukban, a személyes spirituális vonatkozásoktól csupaszon is lenyűgöznek. Magukkal röptítenek, mellettünk élő, mégis oly távoli lények mesebirodalmába. A zeller mámorítóan rejtélyes zöld- és földszerűsége, ásványi sók lelkülete, klorofillal és csipetnyi cukorral ötvözött sugaras sejtesség. A karikázott sárgarépa rigófüttyös, szemboldogító, narancsvörös napkorong. A bors szerecsen, puskaporos illatú, forró égővek elemi tettvágásával. A fokhagyma lankadt cikkelye egy tárna homálya, amiből sárgán gomolyog a földgyomor vulkánikus kénbűze. A húsleves aranysárga leve, zöld villanásaival egy opera tágasságát idézi, melyben a seregyi szereplő egy városka összes kellékével megfér takarosán, anélkül, hogy bárhol rendtelenség lenne. Mint horgadnak fel a gyermekkor képei ebben a szibvásárban! A piaci tejeskofánál szereztük be a tehén- és juhtúrót. Ez utóbbi családunk minden férfitagjának kedvenc napi étke volt – természetesen körítve. Nyáron hagyma helyett metélőhagyma került krémjébe, amit jobbára otthon neveltünk cserépben. Egy falat juhtúró misztériuma! Vándorút az állatvilág szagai között: hús és szőr, ivarsejtek párája, halványan szemcsézett krémesség. Vöröshagyma? Ebben is fellelhető az „állati” motívum. A hagymafélék avatott komédiások, akár a bor: növény létükre bestiális szagokat tettetnek. Animális gőzök párolognak belőlük, és egy kentauri érosz gerjedelmeinek lüktetése. Még langyos cipón ízleld a körözött szimfóniáját. A héj szikrázó ellenállása, amint szádban szilánkokra törik, hamar a kenyérbél lágy megadásába ér. Nyelveden íz zenekar hangol. A sercli hajának kisasszonyos illata már összeölelkezett a hagyma csípős férfiszagával. A női és férfi princípium egymásra fonódtak. A száj teljes üregében epedő vágyat a falatkával beteljesülő mámor követi. Kenyeret jobbadán a péknél vettünk, nem közértben, de legjobbat a Király – akkor Majakovszkij – utcai zsidó apóka péküzeméből kaptuk, bár ez macerás volt, nem lehetett bármikor beállítani a pincében sürgölődő üzembe, csak a korai órákban. Néha engem küldtek pékáruért. Ma is látom az izzadt pékfiúk meztelen hátán csorgó verejtéket. Szállongnak emlékezetemben a lisztfelhők, és a mindent betöltő, körbesimogató, barnásan telt lágymeleg illata a sült vekniknek. A kenyér misztériumát mára számomra a boré követi. Amikor a pincében palackjaimat nézem, középső, a rejtett dolgokra látó szemem hunyorogni kezd a ragyogástól, ami a flaskók könnyében őrződött a nyári és őszi nappalok forró káprázatából. Egy pompás bor képes felidézni a szívárvány teljes spektrumát lángolásában, forró vagy kékesen hús izzásában. Táncolnak a nyár tüzes sárgái, vagy az ősz felizzított, de halkan hűlni készülődő vörösei, sőt, akár hideg fehér villanások is. Az ízek lendületében, az illatok szárnyalásában, avagy szárnyaszegettségében, a szín langyában, forróságában, a helyenként fellelhető hűvösebb zugokban mindenütt meghatározó a fény és a ragyogás és az általuk korbácsolt árnyak rezzenései. Ám a bor mítosza már a felnőttkoré, azé, amelyre felkészített a piac és a belőle születő nagymamai húsleves hajdan volt alma matere.

Hajnali cigánysátor

Hetek óta készülök e történet leírására. Na, így ne írjunk első mondatot. Mert egy élet óta. Mindegy. Nekem fontos, hát odafigyelek a körülményekre – madárfürdőzőm – aki már látott ilyet, tudja, milyen felszabadult örület egy ilyen igazi, szárnycsapdosó fürdő –, befűtök a cserépkályhába, és csak akkor ülök neki az emlékezés és megértés feladatának, amikor a tölgyfa illata már körbejárta a szobát.

A két burnusz legyen a legelső. Fehér alapon szürkés-kék csíkosak voltak, reggel az utcán feküdtek. Jött az utolsó kilencedik kerületi lomtalanítás. A szegények azt mesélik odalent, hogy ennek örökre vége, jövőre már ilyesmi nem lesz – zavarták az itteni lakókat a mindenféle emberek.

Volt egyszer, hol nem volt, egy hajnal sok száz évvel előbb. A sokemeletes házakból aznap is kidobták az utcára megunt, túl nagy, vagy halottakra emlékeztető holmijaikat. Egy óriás télikabátját, varázscsomóba font prakkerét és lószőr matracát. Évszázadok óta így zajlott a jelenet, csörömpölve, dübörögve, azon évszakokban, amikor a kiszabott rend szerint e szertartásnak egyetlen nap és egyetlen éjszaka folyamán meg kellett történnie. Mágikus piac ilyenkor az utca egy éjen át, a város az aszfaltra önti mindenét, odvak mélyén rejtegetett penészvirágos kincseit. Sötétedés után a feliratos vállfákkal együtt akasztják a tér fáira a halott férjek öltönyeit, Május 1 Ruhagyár.

Hömpölygő ördögsekereiken akkor értek Pest városába a vándorcigányok Tharr sivatagából. Medvék cammogtak a poros úton, értelemszerűen medvetalpnymokat hagyva a kerek kottacsíkjában, gyönyörű lányok hajszálai röptültek ki a recsegve-ropogva döcögő szekérlakományok ponyvája mögül, az öt folyón át, az Indus túlszéljára, hogy ott egy eltévedt ifjú utazó nyakára tekeredjenek búvárosan, a fülére akadjanak, hogy tudós tanulmányait örökre hátrahagyva az élet végéig bódult szerelmesen járjon az utakon a hajszál illatához illő lányt keresve, míg végül az úton hal meg vakon, öregén – hiszen sosem találja őt. Fekszik csöndben a porban. Tőle alig ötméternyire ott kanyarognak majd a szekérek kottacsíkjai, és bennük, az életútnak megfelelő hangmagasságokban, terjedelmes macitalpnymok Punjab homoktengerében.

Forgószelek éég éró dzsinnjei kapták fel néha a ponyvás szekereket, egyik-másik szekér szabálytalanul, jobbról előzött a sivatagi szélben, oldalt napszítta csontvázak heverték évezredek óta, látták a lidércet is, akinek csak jobb feje, jobb mellkasa és jobb fenéke volt, elhaladtak mellette, mozdulatlanul állt, lehet, hogy bal láb nélkül nem is tudott volna utánuk futni, ez bizony meglehet. Bal arc nélkül még csak-csak elvan a sivatagi félemler.

A lányok olyan finomak és durvák voltak egyszerre, hogy nem lehetett őket mutogatni a lányrablás közvetlen veszélye nélkül. A szekerek mélyén kártyáztak hát pénzben, férfiszív-darabokban, kislemezekben, ezeket réztálcákban tartották, némelyik feketehajú hercegő keménykalapot viselt, úgynevezett Homburg-kalapot. Talán volt köztük egy, aki rám vágyott, legalábbis valami ilyesmire.

Az ólomszörnyekből és vetőkártyákból pontosan tudta, hogy ez a kutyaszegény ember majd csak ötszáz év múlva fog megszületni, mikorra ő már malomkeréknyi asszonyosság lesz, és ez még semmi, mert ahogy az ifjú halandó öregszik és lassan papírsebkendőnyi, szakállas vénemberré fog, ő, a halhatatlan még mindig növekedni fog, aztán egyszer egy reggel olyan lesz, mint egy lányördögseker, és a valaha nádszálkarcsú cigánylány a sivatag porában ijeszítően gurul a sziklarepesztő örök éjjel-nappalokban. Lassan véget ért a sivatag, homokhegyekkel sakkoztak az ördögök.

Csigaházak látszottak a távolban, halványkék üveghegyek, és megfordult a szél is. A szekerek betonozott útra értek. Kamionok húztak el dübörögve, hegyhatalmas reklámokon mezíten nők hajladoztak, szúrós kénbűz terjengett, valami lassú, félelmetes zene szólt, összevissza keveregtek a sorsok, neonfeliratok, nappalok és éjszakák, kivilágított benzinkutakon bádogdobozokból árulták a cukrozott vizet, Zampanó elővette a nagyanyjától örökölt szájharmonikát. Az ostornyeles lámpák alatt, a zene hullámain, remegve közeledett, feldagadt és félelmetes lett a város. Smaragd szemek csillantak a sötétben.

Amint megérkeztek, szétszéledtek, fehér lovakra és zsíros fekete földekre cserélték arany karpereceiket, fülöngyöiket. Összes bizánci aranyaikat, barlangok ölén évezredek át rejtegetett kézírataikat, bűvös mécseseiket ebbe az új világba fektették a kígyóbűvölők. Cserébe mindenükké macskáikkal és lányakkal együtt megtelepedhettek a város szélein, mint a kutyák. Gipszből fehér embereket öntöttek, azokat bekormozták gyertyákkal, fáklyákkal, mécsesekkel, és az olajos-zsíros kormot szétkenték a repedezett gipszsalakokon. A gipszet

Lábass Endre fotója

nagyon szerették, Egyiptomra emlékeztette őket, átkeltek azokon a sivatagokon is, ezerévek alatt jutottak át a piramisok között, büszke fáraók omoltak sziklasírba, míg ócska szekereik keresztüldöcögtek a királysírok között, át a homoktengeren, hogy ideérjenek. Valakinek büszkének kellene lennie, ha hozzá ilyen távoli időutazó érkezik, a Fáraók népe. Így hívták magukat. A messzeség és az idő sorsvonalakat kopat az arcokra és a ruhákra. Ragyogóvá teszi az arcokat és a rongyokat ez a háló, minden vonalnak szép értelme van. De semmit nem tudhat az utazóról, aki vele együtt nem járta végig az utat. Kopott szemétnék nézi a másik szent burnuszát. A szeretet nagy csapdája ez, a megértés lehetetlensége, az időcsavar, a Möbius-szalag – és már megint itt jön szembe a tavalyi katicabogár. Ezek egyébként egymás hegyén-hátán alszanak, hétszerhét petty melegíti egymást.

Eljött az ősz, elérkeztek a lomtalanítások, a gipszemberek kirakták csigaházaik elé a kacatnak hitt holmijaikat, és mindent hamar meg is tagadtak egyből a kidobás után – a szerelem neve ekkortól a tévedés, a szalmakalapé meg lent a földön már szemét.

A cigányok, ezek a fekete emberek, elábrándoztak. Elszívtak egy Blue Gitanes Caporalt, és, mivel még voltak emlékeik régi hazájukról, az útról, gondolataik elkóvályogtak, pláne ha spirituszokkal is tánra készítették a múltat. A hegyek medvetáncoltatói először kissé idegenül érezték magukat a nagyvárosban, aztán már nagyon idegenül. Esténként még zenéltek, de már csak a félelem ellen. Pedig akkor még nem bántotta őket senki, meghallgatták a zenéjüket, néha dobtak nekik aranyforintokat is, részeg éjjeleken. Lányaik még mindig szépek voltak, az ő árnyas szemükben is megcsillant még a szépség, de egyre vacakbabbul zenéltek, és zavarosak lettek éji gondolataik, mint a hajótöröttek és magányos öreg férfiak álmai az első, lelküket felőrlo évek után. Aztán, ahogy az aggregények hamar iszákosok lesznek, a hazájukat veszített népek is elveszítik méltóságukat, és végül mind-mind apró, felismerhetetlen cseréprek töredeznek, mint a szétrúgott amforák. Ekkor, mindig későn, jön el a pillanat, amikor végre leszáll értünk az ötölnyi mélybe a gyöngyhalász.

De valami rendet azért kell tartani – na nem a rendkedvelők miatt, csak az emlékek kavargásából az álmok saját rendjével együtt egy keveset a jövőbe elmenteni, valami épp csak megragadhatót, amíg el nem enyész végérvényesen, és akkor már, úristen, hol a régi rend – ne vicceljünk, csak a káprázat örök, és porcica csupán az összes, részegen álmodott szabály. A legkisebb cigány tehát délben etette meg a disznót, aki ehhez a rendetlenséghez szintén hamar hozzászokott, ő is délig aludt. Így mindkettőjüknek délben volt a reggel, ráadásul egyikük sem vetette be széna-szalma ágját. Skandalum. Évek sorakoztak az ól és a viskó előtt, végig a falun sorban álltak az évek.

A gipszemberek csupán szfinxek voltak a királyi úton. A disznó egyre nagyobbra dagadt, a cigányok néha már-már elszégyellték magukat, de aztán mégsem. Akkoriban születtem, és állítólag egyből olyan mélyen aludtam, hogy ágyút lehettem mellettem sütögetni – édesanyám ötvenhatban volt velem terhes, nem véletlen, hogy a legártatlanabbul lusta kisfiúk kapcsán is ilyen harcias hasonlatokat mondtak a kismamák. A forradalom kórházában születtem, első koromban a város egyes részein még embereket akasztgattak az állatok.

Végre elérkeztem ahhoz a reggelhez a sivatagon át, amikor megláttam a két burnuszt, nem is emlékszem, lehet, hogy csak a csíkos anyag tűnt föl, elmentem mellette, nem számoltam, hány darabból áll a kupac az utca elején.

Napközben a Ráday utcát jártam, a Lónyayt és a keresztutcákat, nem nagy ez a terület, amit

Lábass Endre fotója

ilyenkor a lomtalanításra egy absztrakt rendbe összevonnak. Szétment a cipóm – ahogy újabban mondják, behalt. Próbáltam máshogy járni, de ez pár lépés után nem megy, saját magunk vagyunk, nincs kegyelem – a színpadi színészekkel majd kéne erről beszélni, mennyire lehet mássá alakulni, hogy az ember ne akarja felképelni saját magát. Addigra háromszor kerültem meg a körzetet.

Sok minden történt, annyi sok, hogy éppen annyi év során fog eszembe jutni belőle az a pár emlék, amennyit megkímél majd az idő, az meg titok... délutánból lassan besötétedett. A cigányok elsétáltak a kupacoktól, odább, magas házak sarkainál megálltak és telefonáltak, de lehet, hogy csak hirtelen leereszkedett rájuk valami végtelen szomorúság és mindannyian kétségbeesve fogták fejüket – Ó, jaj, jaj nekem.... Csak nem hallatszott ki aurájukból a jajongás. Álltak a sötétben és jobb kezükkel megtámasztották fejüket.

Az asszonyok maradtak a hokedliken, kisszékeken, meg körülöttük a kidobott játékokkal boldogan játszó gyerekeik. Az ablakokban kigyúltak a tévék kékes fényei, egy-két lakás közepén csillárok világítottak – ez egy elpusztíthatatlan hagyomány, a szoba közepén a csillár, annyira örök ez a szokás, hogy a legyek már ilyen, csillárkörülrepülő génekkel születnek –, ha leakasztjuk a csillárt, hogy a kampóhoz férjünk a kötéllel, a legyek akkor is a szoba közepén röpiúlnak körbe a csillár hült, sötét helye körül. Légy hú.

Besötétedett, a kocsmák egyre hívogatóbban világítottak, az utca közepe viszont érdekes módon sötétségbe merült. Tervezetlen beszélgetésekkel, idegenekkel teltek az órák, együtt kavargtunk a szélben – a lomtalanításban mindig ez bővült el leginkább... és a fények, árnyékok és az illatok és még egy csomó dolog, amik most nem jutnak eszembe, bakugrásokat teszek, mint Velez de Guevara sánta ördöge, áthidalom a kimaradó, sötét részeket. Mint rémült macska, megnyúlik az este. Sikerül benne időznöm, nagyon szeretnék ebben az estében jó alaposan körbejárni, időbányászlámpával a fejemen. Találtam például egy brazil zászlót selyemből, rajta 1889 egy novemberi éjszakájának csillagállásával, a zászlón és az égbolton is ősz volt, és leltem egy szakadt papírlapot is, rajta kartonból, fából kivágható emberek körvonalaival, *equilibristáknak* nevezte őket a régi lap – szép volt a légtornász bábu az utcai sötétben.

Mindig, mindenütt végtelenül sokan élnek benned, becsüld meg magad, ha megállsz és megnézel valamit. Hagyj időt mindegyikötöknek, minden emberrészednek, hogy mindent alaposan végignézzenek, lehet, hogy legközelebb már nem együtt jártok, ezek az együtt járáson nagyon is alkalmiak, az egész kevereg, mint dzsinnek a sivatagi szélben. Átjárunk egymáson, és azt mondjuk a mellettünk állónak – Ó, drágám, ölelj át, valahogy hirtelen úgy átjárt a hideg.

Részezen beesteledett a Ráday utcán. Turisták érkeztek harsány, durva csapatokban, a cigányok már kezdtek odébbállni – az öreg cigány férfiak nyolc óra magasságában már szeretnek vacsorálni, a nők, akik hajnaltól a kapuk előtt ültek, pletykáltak és lestopolták a kirakott cuccokat, ilyenkor hazamennek, és jön nekik a második műszak, a megszokott, finom, házias, fokhagymás, illatos kajával megettetgetni a népes családot, míg a nagybajszú férfiak kongó, megnyugtató hangjai a kertből hallatszanak, ahogy az ól mellé, a sutfiniba szétrakják a fehéremberek szemetét.

Láttam egyszer egy öregurat az utcán, a félhomályba vesző kupacok cigiparázs fényei mellett haladtunk, ahogy közeledett felém, meghallottam, hogy magában beszél, egyszerre az hallatszott alakja felől, hogy – Dögöljenek meg, mások kidobott holmiját árulják... –, aztán már ellenkező irányba mentünk, és már csak foszlányokban hallatszottak szavai – dög, mások,

holmiját –, darabokra estek mondatai, ahogy lassan eltűnt a sötétben. Olyasmi csodadolgokra várt, amit valaki kidobott és mégsem őrzi senki, éjsötéti cigány, csak miránk vár a szénfekete öltöny, mi leszünk az elsők, akik viselik. A nyugdíj és tajkártya nélküli, reménytelenül millió-éves öreg este éppen most született ismét újjá, a szemeink előtt.

Valahol az utca Kálvin tér felőli végén járhattunk, nem tudom. Kivilágított kocsmák sorakoztak, fényük már nem ért el az utca közepére. Ott magasodott a kupac. Lapos volt, szélesen terült el, végei nem is látszóttak, egyik-másik végét nem is most felejtettem el, hanem sohasem jutottak el a megjegyzésemig, nem kerültek emlékezetembe. Nagyon mély volt az az éjszaka.

Koromsötét felhő, hideg leheletek, érkezett a késő éjszaka mélye. Ilyenidőtájt csavarint egyet az ember agyán az alkohol, ez a szokása, ízeket is éreznek egyesek. Olyan volt, egyre inkább olyan számomra az az éjszaka, mintha papírlapokon rajzszenet dörzsöltek volna szét, a dolgoknak elveszett a körvonala, akkor tűnt el az utca közepére halmozott szeméthalom összes széle is, annyira, hogy csak a bejárata látszott. Egy hajlottember méretű luk, egy fadarabokkal, ródlival, síléccel megerősített ki-bejárás. Leültünk két kidobott székre a sötétség mélyén, az utca közepére.

Volt ott egy nő. Kortalan, apró, koszos és bűdös, cigije fénye ragyogott a szemétház ajtajában. Ama gyöngy, uge. Ültünk a székeken, turisták csapatai váltakoztak, le-fel haladtak az utca folyása szerint vagy folyás ellen, ki melyik égtájról érkezett. Jött egy-két alak, aki bele-rúgott a szemétház oldalsó támasztékaiba, ahogy arrafelé elhaladt. Laza mozdulatok voltak, a jókedv jelei. – Miért rúg szét valaki egy babaházat? Miért, miért, ez az örökös miért – az értelemre vágyó árva gondolat keresi a gyilkosban is az anyát, a logikát. Odabent álmában horkantott a láthatatlan ember.

Ezek szerint a cigiző manónőnek van párja, amit én magamról nem mondhatok el. Ennyi volt: Dénes a zenész meg én a sunyin hűlő hidegben, a nő cigiparazsa a szemétház bejáratában, bentről felhördülő horkolás, szabálytalanul. Akkor valahogy arra gondoltam – miért ne aludjon ma este a nő odabent a párja mellett, a tákolmányban, az utca közepén zavartalanul? Reggelig is megfelelő helyzetbe csusszantunk a kidobott fotelokon, a zenész meg én. A törpenő nem mozdult, csak védettebb helyzetbe tolta magát. Elülte az ólbejáratot. Mekkora lehet odabent a láthatatlan ember? Ő sem lehet valami túlnagy óriás... Próbáltam saccolni a láthatatlan élettárs méreteit. Kicsi, gondoltam végül, hát ma éjszaka két egészen kicsi ember álmat fogjuk vigyázni... ránéztem a zenészre, szeretném megjegyezni a pillanatot, szemében a jókedv elhatározást. A nő még maradt, csevegtünk felszabadultan, lazán a huszonegyedik század ölné, messzi utasok. Körben turisták csoportjai haladtak erre-arra el, mindegyik csoport valami drága italszagot hagyott maga után, és elvitt a szemétház mellől valamennyi időt. Hideg lett, de tényleg.

A nőszkimó egyszerre kialudt, már nem láttuk a paraszát. Négykézlábra ereszkedett, és bemászott a férfi mellé. Csönd volt egy darabig, és valami nyugalom. Az éjszaka közepe. Beszélnek ilyenről. A semmi. Feketeség lent, mélykék, valahogy világító csillagos éjszaka az

Örökcsütörtök

Csütörtök reggel arra ébredtem, hogy közvetlen közélről néz a feleségem.

Mi történt, Noémi?

Tavasza van, mondta.

Odakint ragyogott az ég, a fák harsány zöld sapkában bólogtak, az orgona futólépesben bontotta a virágjait.

Közelebb csúsztam a takaró alatt és megöleltük egymást. Forró volt még az ágymatrac is. Noémi hátát fordított, a fölcsúszott hálóing alatt gömbölyű altestéhez húztam magam. Becsuktam a szemem, mintha még aludnék. Álmomban valahogy soha nem ér véget a szeretkezésünk. Sokszor arra riadok, hogy megcsaltam a feleségem a feleségemmel. Fullasztó érzés. Megmarkoltam a fenekét és magamhoz húztam, fölemelte a bal lábát. Haladt a makk, mint kés a vajban, mondanám, de legyen inkább porszívócső a tejszínhabban. Soha nem szabad arra gondolni, vajon mit érezhet a másik. Elég legyen az, hogy átadod magad.

Már a hátunkon feküdtünk, mint két sütésre váró bejgli. Régen, mikor a szüleim meglátogattak, a fogkeféik feküdtek így egymás mellett a fürdőszobaszekrényen. Anyám és apám fogkeféje. Félelmetes volt.

Hosszú hétvége lesz, mondta Noémi, és nincs itthon semmi.

A piac nálunk egy magaslaton található, ahonnan belátni az egész környéket. Régen hatalmas jegenyék bólogtak a szélén, de egy uniós projekt keretében kivágták őket, mert állítólag ezen a tájon nem őshonosak ezek a fák. Azon a télen kizárólag fával fűtöttek az iskola kombikazánjában, és végre nem zárt veszteséges évet az önkormányzat.

Többször megfordult a fejemben, hogy jelöltem magam polgármesternek, és négy év alatt összerakom a várost, értek annyit a gazdasági ügyekhez. Viszont a politikához nem. Fogalmam sincs, milyen lehet mocsok mélyen korruptnak lenni. Naiv vagy, mondta Noémi, rendesen flörtölni sem tudsz. Engem is hetedjére csábítottál el, mire megcsókolnál, mondjuk, akkor majd' leégett a nyelvem.

Betettem egyesbe a biciklit, és fölnyomtam magam a magaslatra. Valahogy mindig olyan megérkezni ide, mintha államot akarnék alapítani. Jön majd a többi vezér is, elrágcsálunk néhány répát, eszünk egy kis véres hurkát a lacikonyhán, széjjelnézünk a tágaságban, és úgy döntünk, mától ez a mi országunk.

A mi piacunk olyan, mint a társalgó. Mindenki ismeri a másikat, és elég csak egy csípős paprikát venni, hogy jól eldiskuráljunk. Csakhogy a hosszú hétvége komoly dolog, bezárnak a boltok, föl kell tölteni a kamrát. Mondom ezt azért, hátha egyszer ufók is olvassák, amit írok, és nem árt pontosan tudniuk, mi is az a hosszú hétvége.

Elsőként egy szép fehér karfiolt pillantottam meg, akkora volt, mint a fejem. Dezsó már tudta, hogy nekem le kell szedni róla a zöldjét, mielőtt mérlegre teszi. Egy kiló harminc deka.

Levesnek lesz?

Nem, azt hiszem, Noémi felfűjtat fog csinálni belőle, úgyhogy vennem kell hozzá sonkát. Vagyis sonkát mindenképpen, a Mackós Lacitól, másképp nem húsvét a húsvét.

Mackós Laci a legboldogabb ember a világon. Ha szomorú, azt is mosolyogva meséli.

Munkanélküli mind a két gyerek, és röhög egy nagyot a levegőbe, majd jönnek haza hozzám dolgozni. Az egyik fogja a *gyesznyó* lábát, a másik meg szúr. Szívbe, öcsém, különben szenved az az állat. Én még szúrok, tudja, engem nem érdekelnek a rendszabályok. Miért, ha holnap azt mondják, hogy csak helikopterről lehet epret szedni, akkor ott hagyjuk a földön? Hülyék ezek, mint a marslakók.

Kértem egy sonkát, és az érlelt káposztájából is elhoztam egy kilót. Hagymával és fűszerekkel savanyít. Amikor nincs nála savanyú, megveszem máshol, de összeházásom pár napra a hagymával.

Nem sok östermelő van már, a többség úgy hordja a pesti nagybaniról. Nem mintha érdekelne, de az az öröm, hogy a sajátodat adod el, már nincs az arcukon. Kereskednek. Nekem is micsoda öröm, ha eladok egy könyvet. Látom, hogy viszik, hogy tetszik.

Az igazi östermelő az nem sok mindent árul, például citromot biztos nem. Az igazi östermelő itt a Valentin Mihály és a felesége. A férfi olyan méltósággal áll az asztala mögött, mint egy köztársasági elnök. Egyszer szeretnék vele hosszabban elbeszélgetni, titokzatos ember. Az látszik rajta, hogy nem a helyén van. Vagyis: döntenie kellett, hogy

a földművelés és a maga ura legyen, vagy beszívni ezt a mocskosul korrupt fővárosi levegőt, és halálra keresni magát. Döntött. Amiben, nem tudom, milyen szerepe lehetett a feleségének, mert nem szép asszony. Viszont talán odaadó.

Vettem náluk karónyi répákat, zellert, hagymát, széles vállú petrezselymet, aminek az istennek se bírom megjegyezni a nevét. Vagy berlini, vagy bécsi. Talán mert mind a két várost szeretem. Mert szeretek külföldön járni, levetni magamról azt a nyomasztó felelősséget, ami ebben a tohuvabohu társadalomban terhel. Bárhogy is akarok előbbre jutni, minden évvel rosszabbul élünk, és most legutóbb, hogy ne kelljen kikapcsoltatni a vilányt és a telefonokat – a tévét rég kikapcsoltattam –, az élelmet vontuk meg magunktól. Éppen csak annyit eszünk, amennyit a test motorja kíván.

Aztán az egyik kereskedőnél, akin tavaly vettem észre, hogy hiányzik a mutatóujja, vásároltam egy szép nagy ipari karalábét. Főzelék lesz belőle tojáspörkölttel. Noémi úgy csinálja a tojáspörköltet, hogy pirospaprikás, hagymás, lecsós alapot készít, és erre üti rá a tojásokat, majd lefödi. Mennyei menzacoszt.

Almát és körtét Fejes Olgánál kell venni. Szűk nadrágot és feszes pólót visel. A férje olyan féltékeny, hogy majd' szétrobban egész nap. Fogdossa. Így akarja magát biztosítani arról, hogy az ő tulajdona. Olga meg belepirul, mint egy gimnazista kislány, aki nem tud a táblánál felelni, mert olyan hangosan dobol a szíve, hogy nem hallja a kérdést. A férjénél van egy hatalmas bicska, néha belevágja a káposztába. Egy-két fejet szétfarigcsál egy piacon. Most hangosan bejelentette, hogy végére megy, és mutatta, hogy mit fog csinálni. Nem tudom, érdemes-e ilyen vonzó nőt feleségül venni.

Eleinte sokszor én is voltam féltékeny Noémire. Nem tudtam, merre jár, kivel találkozik, kik a régi barátok, régi szeretők, megvannak-e még? Nem bíztam benne, csak szerettem bolondulásig. Aztán hirtelen valami szétpukkant bennem, és nagy levegőt vettem. Azóta nem gondolok róla rosszat, csak jót. Nem képzelem túl, hiszen látom, mindketőnk érzelmi világa nyitott, én is rámosolygok néha egy nőre, ő egy férfira, teszteljük a kapacitásunkat, miközben elég nagy biztonsággal uralkodunk rajta. Ha el akar hagyni, úgysem akadályozhatom meg, bármelyik pillanatban fölkészülten ér a magányos élet.

Vettem két fej citromot is, koratavasszal bátorkodom sűrűn megfázni. Bár utóbb nem mézes citromos fokhagymával kúráltam magam, hanem csípős paprikával, az intenzívebb. Egy barátom írta mailben, hogy neki nem használt a mézes citromos fokhagyma. Ha nem, írtam neki, próbáld meg bevinni beöntéssel.

Aztán vettem még egy liter házi bodzaszőrpöt, amivel a koktélokat készítjük. A barnacukron mentalevél és citromfű megtörve, rá az őszibarack pálinka (Remény barackból), jég a plafonig és bodzaszőrp szódával.

Beleraktam a biciklim csomagtartójába a szerzeményeket, hogy aztán hazaguruljak a fennsíkról, mikor egy magába roskadt öregembert pillantottam meg a biciklitároló mellett. Szürke öltönyt, pecsétet inget és barna kordsapkát viselt. Sétált és emelgette a karját, mint aki erőtlenül, de megpróbál fölszállni.

Ez nem lehet igaz, ilyen nincs. Ki az a fasz, aki az én biciklimre rakja a számszörös biciklizárját, és aztán bágyadtan elteker? Ki az a fasz?

Napokkal előtte hallottam, hogy rejtélyes biciklilopások követik egymást, de azt gondoltam, csak elunta magát a nép, és valami rémisztő mesével akarja fönntartani a vércukrát.

Ki az a fasz, ismételte az öreg. A feleségem két órája vár otthon a krumplival krumplis tészának. Mondtam, hogy termeljük meg, de a krumplibogár miatt nem engedte. Ki az a fasz?

Szürke színű roncsbicikli volt az öregé, ha ezt valaki elloppja, meg is érdemli. Viszont volt rajta egy antiknak tűnő csengő.

Elővettem a telefonomat és fölhívtam Áront a rendőrségen. Azt mondta, most nem tud kijönni, még egy negyedóra. Az a módszere a tolvajnak, hogy leláncolja a biciklit, megvárja, amíg a kuncsaft ott hagyja, jellemzően a piac környékén, aztán kinyitja a zárat és elhajt vele.

Te, mondom neki, nem csak a kocsmából szeret így gyorsabban hazaérni?

Nem, mondja, nem kerülnek elő a biciklik.

Ki az a fasz?

Mit mondtál?

Semmi, csak az öreg dühöng, mondtam, és addigra valahonnan szerzett egy vasfűrész, és nekilátott.

Acélvágóval lehet, hogy könnyebben menne, mondtam, az öreg nem figyelt rám, aztán a telefonba folytattam. Te, Áron, miért nem tűztök ki pénzjutalmat? Hidd el, fél milla, és két napon belül a postaládádba rakják a Török-testvérek.

Fél milla, megörültél? Benzinre is alig van pénz. Esztike cseréli otthon a sliccet az egyenruhán.

Minek húzogatód annyit?
Nehogy már te is azzal gyere, hogy húzom a Halmosi doktornót! Az tény, hogy sokat vagyok beteg, de allergia, baszd meg, az ellen nincs orvosság.
Homeopátia.
Hagyjál már! Különben is nem esetem a doktornő, ez falja a hapsikat, mióta meghalt a férje.
Az öreg lassacskán a számszáras acéldrót feléhez érkezett, levette a sapkáját, megtörölte a homlokát, és leült a húszkilós krumpliszákra.
Itt fog kicsírázni alattam, dünnögte.
Elképzeltem, hogy velem csinálja ugyanezt valaki, biztos, hogy elvágom a torkát.
Te, Áron, szóltam a telefonba, háromszázért megfogom nektek a fickót.
Jól van, megkérdezem a főnököt, hogy mi jobb, ha lejönnek Pestről a kommandósok egy biciklitőlvaj miatt, vagy a háromszáz. De azt rendesen ki kell tűzni.
Hát tüzesd ki rendesen!
De már csak húsvét után.
Hülye vagy? Tudod mennyi biciklit le fog nyúlni a locsolkodóktól?
Hát az lehet.
Ki fogják nyomni a Röfit, ha nem tudja elkapni. Hány kiló már, kétszáz? Lesz mit lefogyni a közmunkán!
Szólok neki.
Alig hogy hazagurultam a piacról, csörgött a telefonom.
Kettőszázötven, mondta Röfi.
De egy nagy suberlyák vagy! Oké! Kettőhetvenöt. És megáll a mérleg nyelve.
Legyen!
Csak annyit kérek, hogy a következő 24 órában álljon készen valaki, aki nincs bebaszva, és ki tudja hívni a mentőt.
Mert minek?
Az az én dolgom.
De nincs okoskodás meg bunyó.
Ide figyelj, Röfi! Három éve olyan gerincműtétem volt, ha hirtelen kapok el egy legyet, kettétörök a csigolyám.
Duma.
Már nem lehet rám biztosítást kötni, Röfi.
Ne Rőfizzél, most szolgálatban vagyok!
Akkor 24 óra, óra indul!
Noémi fölhívta a bicikliboltot, azt mondták, ma négykor zárnak a hosszú hétvége miatt. Kipakoltam a zöldségeket és a sonkát.
Új biciklit veszek, mondtam Noéminek.
Megörültél, alig van pénzünk.
Ez most üzlet, megtriplázom.
Noémi elsírta magát. Másfél éve mást se csinál, csak beoszt, hogy kijöjjünk abból a havi százból, félretesz, kuporgat, lemond a vágyairól, én meg elverem a pénzt egy új biciklire.
Magamhoz szorítottam ezt a sírós kislányt, és mondtam valami baromságot.
Fél egy.
Kivettem a bankból a havi százezret, és bementem a bicikliboltba. A legszebb modellt választottam, bár nem a legértékesebbet. A lényeg az, hogy elől-hátul patkófékes legyen, mondtam.
Nyolcvanháromezer forint. Számlát kértem róla, mondván, céges bicikli.
Fölhajtottam újra a piachoz. Az öreg már nem volt sehol, a számszáras zár a földön hevert. Cigánygyerekek gyűjtötték be a hátrahagyott rohadt almákat, a szétvagdossot kelkáposzták maradékát. Az egyik egy kiskutyát is talált, fölvette a kettévágott számszárát, és a kutya nyakába akasztotta. Meztelbasak és koszosak volt, mint negyven éve. Időtlen nyomorúság.
Áthajtottam a kiürült piacon, a vécé előtt Pepi számolta a helypénzt. Ő mézet árul. Meg valutát. Meg mindig van nála egy-két doboz gyógyszer, azt mondja, hipohondriás.
A piac másik végében indul a Lejtő utca, ez a legmeredekebb, ami a piachoz vezet. Először az utca elején támasztottam le a biciklit, de rájöttem, hogy innen még visszafelé is indulhat.
Lementem az utca közepéig, ahonnan még jó négyszáz méter a főutca. Leállítottam a gépet a pedáljára, kettőt kattintottam az első meg a hátsó féken, bementem a mellékutcába, és becsöngettem a süket Feri bácsihoz. Pechemre, mert nála volt a lánya. Csak alibinek szántam, de előjött a Csilla, és alig volt rajta valami. Mondta, menjek be, én meg tiltakoztam.

Csillácska zserbót sütött, és úgy állt előttem szétvetett lábakkal, hogy közben csúszkált, mint aki nyitogatja a bukszáját. Süket Feri bácsi aludt, kimerítette az éjszakai tévzés. Csilla megsimogatta a fejemet, azt mondta, örül, hogy még nem kopaszodok. Mondtam, sehol nem kopaszodok. Csillácska a melléig fölhúzta a pólóját, hogy neki nagyon melege van. És ez volt a szerencsém. Olyan csúnya kövér hasa van, hogy a zserbót is alig bírtam lenyelni. A ruhába bármit beleképzelhetsz, de ez a has túltesz minden fantázián.

Csörgött a telefonom, Noémi hívott.

A feleségem, mondtam tüntetőleg, és kivonultam a lugasba. Aztán végig a járdán, és köszönés nélkül eljöttem.

A biciklin rajta volt a számszár.

Bekapta a horgot.

Valahol most figyel.

Nem mentem oda a biciklihez, süket Feri bácsiék utcáján át tettem egy kerülőt, és meghúzódtam a Lejtő utca aljában. A Zseni kocsmá teraszán kikértem egy sört, és vártam.

A Zsenit Tóbiás Angéla vezette, ez volt a helyiek kedvenc kocsmája. Soha nem jártam még benne, a társaság el is hallgatott, mikor leültem. Angéla mosolygott, kihozta az itallapot, amit a falról vett le.

Egy sört, mondtam.

A társaság újra felélénkült, felém pislogtak. Beilleszkedtem, gondolták. Egy kis családi perpatvar, és már meg is van a menedék. A férfi jobb szeret a kocsmában a have-rokkal, mint otthon a zsörtölődő asszonnyal. Azt hiszem, most ez is az ufóknak szólt.

Három korsóval ittam meg, mire végre fölhangzott a Lejtő utcában az éktelen üvöltés. Nem kiabált segítségért, nem mondott szavakat, csak a hangszálai szakadtak meg a félelemtől. Az utca aljáig úgy jó ötvenre felgyorsulhat. Valahol olvastam, ha hússzal nekimegy valaminek az ember, olyan, mintha öt méterről lezuhanna.

Elővettem a telefonomat, és benyomtam Áron számát.

A biciklis megjelent az utca végén, húzhatott akár hatvannal is.

Gyönyörű volt az a kerékpár. Egyedi. Mint egy Harley Davidson.

A Lejtő utcába ekkor akart bekanyarodni fekete Suzukijával a Halmos Jóska felesége, akinek hol cipőboltja van, hol bútorboltja. A múltkor, amikor nála jártam, épp a fürdőszobaszalon és a mangalicabolt között hezitált.

Így, hogy jött a Suzuki, talán még jobban is járt a tolvaj, mintha egyenesen a Wesselényi utca 35-be rohan, ahol az alacsony üvegablakok, az ablakokban lévő, változatos fajtájú kaktuszok a tetoválásnál is maradandóbb nyomot hagynak.

Az arcát kapucni alá rejtett férfi nekivágódott a Suzukinak, átpördült a tetején, és elnyúlt az aszfalton. Vajon ki lehet az?

Áron riasztotta a mentőket, a kocsmából odarohant mindenki, de nem mertek a mozdulatlan testhez nyúlni. Ismerős volt a ruhája.

Vérnyomot nem hagyott a betonon, pedig piszok nagyot takart. Nem éreztem elégtételt. Azt hiszem, kicsit túllöttem a célon. Túl nagy ár ez egy félórás fűrészelésért. Mert büntetni mindig arányosan kell.

Nagyon reméltem, hogy nem szenvedett maradandó sérülést, és életben van. A csigolya ilyenkor csodákra képes. Csak tudom. Az enyém az összes rugalmasságát elveszítette.

Kijött Áron, megérkeztek a mentők is. Szakszerűen megfordították, nem volt magánál, az arcáról lement a bőr. A Fejes Olga férje volt, az örökmozgó és örökféltekeny.

A mentőben aztán összerakták, ellátták a sebét. Nem tört el semmije, csak agyrázkódást szenvedett. Két napra bevitték megfigyelni. Képzelem, hányszor jelent meg ez idő alatt a felesége meztelen teste, amint négerék, arabok, csukcsföldiek, nomád és szántóvető férfiak tették magukévá. Borzalmasan kielégítetlen, végtelen aktusok.

Áronnak négy szemközt bevallotta, hogy nem ment a piac. Vagy ő nem értett hozzá. És tudta, ha az étterem után ez is bebukik, a felesége elhagyja. Pontosabban elveszik tőle. Pedig Olga szerette. Úgy sírt a kórházi ágy mellett, mintha meghalt volna a férje, miközben az a fasz Sportfogadást olvasott.

Végül is, mocsok egy alak.

Noémi szerint rosszul ítélem meg a helyzetet. Nem ismerem eléggé a nőket. De azért a kétszázhetvenöt rugónak ő is örült. Vett magának egy örületes fekete bugyit.

Simon-Júdás

A császárbajuszost valóságos szentnek látta a bábaasszony, aki hetven esztendeje, kora délután beleszeretett Herman úrba, Nádasdy városában, október utolsó szombatján, amikor később a köd úgy csapott le a sátrakra, mint az ostor, s olyanféle szél fújdogált, hogy a kalmárok a legszívesebben a kocsmapadokra húzódtak volna. A szőke lány teljes figyelmét az embernek szentelte, a közönség szeme láttára arcon csókolta volna, heves örömet érzett, szenvedély égett benne, tekintete az emelvényre szegeződött. A férfi arca vörösült, a vér az agyába szökött, erei kidagadtak, fejét jobbra-balra vetette, mutogatta magát, széles válláról, meztelen felsőtestéről láncokat tépett, éleset kiáltva szakította el a lakatokkal csukott vashálót, erejével megbolondította a nőket. Az ördög tudja már, hogy volt. Az sem biztos, hogy az előkelő papagájok láttán mások is azt gondolják, amit én gondolok: felvonulnak a Jordánhoz, megszámláltnak – úri passzió a madárfigyelés –, látják a látók: varangyos békák változnak kővé, kövek brekegnek, a Peppino kénsárga, a Pityu kék. Semmi sem édesebb és különösebb, mint elmerengeni ezen, visszaszállnak a múltamba, a két apostol az enyém is, Simon, a zelóta és Júdás Tádé. Bozsgás-bizsergés az ünnep, tünedezik, hó-prémes, fejszével nem lehet széthasogatni, kíváncsiakat csalogat Sárvárra, a népes és nyüzsgő kirakodóvásár laposan nyújtózik a láthatár felé, színét, illatát papírra teszik a vendégek, élményeiről késő öregségig beszélgetnek, szokatlan fontosságot tulajdonítva a napnak.

A bábaasszonnyal vesződtem megint, éjfél előtt. Álomfoslány: Desicsné fejét a testétől elmentették, nyissz!, és odalett a feje, félig a kazalba temetve feküdt, permetleves ingembe göngyölve, teste van vagy nincsen, a nyak ütőerét öles penge tépte, elmetélte a csigolyaidegeket, szálazott a vér, az orra is véres, mintha vasvilla ága sértette volna, hangyák hemzsegték, bemásztak az orrlükán, erre valóságosan emlékszem, a fej a parókia udvaráról az oltárhoz höngörödött, göröngyként gördült, dörgölte orrát Imre csizmájához, mint egy csikó, ette a herceg húsos liliomait, én a vassarkalatú, gyalult fűrészeszkész kertajtót reteszteltem, nehogy a fej bebillegjen, szétrágja virágainkat, letörjön rozmaringot, rezedát, mályvát, violát, de hiába csuktam be az ajtót, magától kinyílt, a fej hömbölgött, nyelve hegyes, mint a kutyáé, szemhúsán csápos hangyálok, sikkantottam volna, koporsóba csaplak, fedelet rád!, de nem tudtam, forrásként patakzott alóla a vér, habzott, meleg volt, ártatlan, mint az egyesztendő leszuirt bárányé, meleg és sós, gyűltek köré vörös-haragos hangyák, fölmártogatták.

Az idő olyan, amilyen, nyugtalanságba nem hoz senkit – de mit lehet várni Simon-Júdástól? A kalendárium igazat mond: jaj a pöregatyásnak! Szünni nem akaró tömeg az utcákon, a fákról a verebek leveleket vernek le, izgón-mozgón ott surrognak, egy öreg, tarkójára lőköt kalapban, imbolyogva kántálja Rúzsza Magdi dalát: „Vágyom, úgy vágyom, két karodban hamvadni el, angyalom, Gábriel...” A vár fölött felhőbodrok, lóbalzsamot lehet venni, cethalzsírt is?, cukormázastortát, huszárszívet, rezes kárpitot, faliszőnyeget, pörkölt tökmagot, hotdogvirslit, sült kolbászt, hozzá savanyúságot. Úgy tűnik, zenére masíroznak a népek, elől megy egy trombitás, mögötte a kürtös, aztán a dobos cipelve valaki komédiás, biztosan tudja, mikor volt az első piac, mi csak annyit mondunk erről büszkén és hangsúlyosan, hogy több mint hatszáz éve. Korábban a vár előtt zajlott, ludat, récét, halat vihetett haza az udvari asszony, a kulcsárné. Annyi százesztendő alatt sok minden történt, a fagyott fülű járdán a lantművész, az énekeket szerző költő, Tinódi sántikál a ködben. És a többiek? Mi van a többiekkel? Megvannak. Laci úr? Solymosi László, az iskolatárs. Meghalt. Nem is tudom, mikor. Régen. Megálldógálva hallgatom az érkező híreket, a történetek legendákba csavarodnak, kereskedők neve fényesedik, minden helynek adott a maga ünnepe, nem kell csodálkozni ezen, a hetivásárokat például szerdán tartották a régi Győrben, a búzaadásokat szombaton, híres sokadalom volt január 18-án, aztán nagyszerdán, úrnapi előtt, s még öt időpont: március 24., június 3., július 22., szeptember 8., november 25. De Simon-Júdás vásár csak egy van a világon: a vasi. Talán a legnagyobb. A helypénz a tűzoltók alapítványát gazdagítja.

Nem tudok úgy tenni, mintha tényleg fogalmam sem volna arról, miről van szó, milyen ez a sokadalom, télkezdő huszonnégy óra, Sárváron a juhászok elszámoltatása-

nak és fogadásának napja. Árusítóbódék, sátrak, ponyvák a képzeletben, olykor jég meg dara kopog rajtuk, nem hiszem, hogy valaha is elfelejtem a forgatagot, kezdek mindenfélét felpakolni az asztalokra, kucsma, kesztyű, sapka, kapcának való anyag, papucs-cipő, bárd, dunsztos üveg, kordován csizma, ördögbőr zeke, kalácsostál, szentkép, olcsó csipkefüggöny, bútorvászon, parasztkalap, gyertyatartó, fazék, vasserpenyő, hintőpor, topázzsínú szappan, szemfesték, műszempilla, hajkefe, fésű, tükör, vázában pávatollak, dobozokban befestett szűrős tölgygubacsok, patkó, kerékszög, minden elképzelhető ipari cikk. Valaki muzsikát fúj a levegőbe, papírhangszeren dudogál, bezúdul ablakomon a moraj, érkeznek helybeli urak, elegánsan ögyelgők, felszínesen nézelődők, jönnek komoly vevők, sár- és pálinkaszagú parasztok, akik a Herpenyő csárdánál tartottak pihenőt, mint a vásárosok. A Rába völgyében köd fekszik, vízen ringó és csobbanó csónakokban, hideg lesz, tányérok zörrennek, apró csusszanások hallatszanak.

A törökmézes kövér, fürtös hajú, bozontos szemöldökű, sapkás-kötényes mester, Szombathelyről jött, vagy talán – Pestről?, van a szemében valami bagolyszerű, terpeszkedik az árulóhely alatt, amolyan táblabírós pózban, néz kifelé, néha szíppant a hűvös levegőből, meghajol, fölegyenedik, kését tányér hátán feni, kopogtatja az asztalt, rekedt, de messze hallható a hangja, hébe-hóba kiharsan a zsvivajból, a ritmus egyforma: „Minden leány ide néz, fele cukor, fele méz!”; méri az édességet, egy-egy szelet nem kerül drága pénzen a gyerek kezébe, aki hangos örömmel kapaszkodik az anyja karjába, majszolja a finomságot, szopogatja, szívogatja, csemecsegye rágicsálja, fogaira ragad.

Egyik nap öreg vagyok, másik nap dög, ha valaki az én koromban útra kel, messzire ne gyalogoljon. Lakott a falumban Burkon, Gróf, Tóth, a Dominek bognár, Schleiner György asztalos, Borsi István uradalmi kertész, Balogh István vincellér, Imre István molnár, az élők társaságából kiköltöztek, a vásárban törzsvendégek, elbeszéltek, ami körülöttük történt, láttak kígyóembert, vödörszéles csövön bújt át, hátraterpeszkedett, nagyot nyúlt, fejét a hasán pihentette, fotografáltak egy sátorban, utóbb a macska kerül elő, mintha juhászújév idején akarna férjhez menni, nyarvákol, poros díványon, rojtos, mákvirágos szőnyegen komédiázik, bajsza remeg, a vásárra készülődik, ott van, ámbolyog, bódorog, ténfereg, szeme zöld, mint az egres, áros emberek kirakodtak, bukát vesz, kereplőt, füttyülőt, dolmányos legényekkel forgolódik, lödözik bábokra, a tolongásban odébb taszítják, csöngőhangokra derül az orcája, cserépkakukkra, csipkelegyezőkre, pöttös csuprokra, szótesekre, csizmaárusra, talpcsinálóra, kalácsszíves kofára, habcukrászra, kukoricapattogatóra, posztóval kereskedőre, vihogó kecskebakokra, a templomnak ezen az oldalán ülnek, öreg cöveklábakra csinált padon, kuttognak, kuksolnak a sörház előtt, mustrálják a kínálatot, a suszterkisasszonyokat, disznóhólyag dohányzacskóból pipára töltenek, a fedelet felütik, tüzet vetnek bele, pipájukat szortyogatják, cicc, cicc!, Dömötört emlegetik, szunnyadoznak, bekoppán a szemük, szemhéjuk le-lepillled, hortyannak, révednek, szájukból nyál folyik, a beszélő macska semmi, gyöp-

Pillák István fotója

ról nézve is csak úgy semmi, tele a hasa fiakkal, kölyökangyalokkal, ott hagyják figyelem nélkül, ásítanak, átgondolják a múltat, elképzelik a Rába egymáshoz fagyott jégtábláit, el a holdjáró embert, el a kocsiszt, akire Simon-Júdáskor a gonosz támadt, mikor beszürküldött, szekerére az ikervári hídnál kecske alakjában fölugrott, hirtelenjében nagy szélzivatár kerekedett, teknősnél lassabban vánszorgott a szekér, a lovak nehezen húztak, körmöltek, kapaszkodtak, mint a jégen, egyszer csak hallja az éneklő kornyikálást, „levelében írva van, levelében írva van”, ezt énekelgette, a férfi borzadt, meghűlt a vére, megijedt, lazára engedte a gyeplőt, kezdett félegetni, verejtékben ázott, szuszogni nem mert, hallotta a megzörrenő ágakat, kirettegte magát, majdnem holtan vitték haza a lovai, az éneklő kecske az Urasághegyig ijesztette, akkor elment, átal a hegyen.

Egy mutatványos csak szép ember lehet. Létezése bajusz nélkül elképzelhetetlen. De akkor még Gizella néném se bábaasszony, esténként úgy ismételte, mint egy bolond: szeretem, szeretem... Réges-régen elmaradt a vásárból, partecéduláját megőrizték a gyerekei, akárcsak Herman úrnak.

Széklábakhoz kötött kutyák között, a második korszó sörnél talál bennünket a déli harangszó, érezhető a borjúpörkölt illata, a ropogós káposztasalátáé, a vendéglő tele rokonokkal, ismerősökkel, unokafívér-nővérekkel, akik életükben már egy ládára való ruhát vettek Sárváron. Mindig akad valami érdekes, érdemlegesen szép, fehér bagoly, tésztaszűrő, melence, fakanál, gázálc, táska, bőrönd, cipőkrémes doboz, kezdheti a járkálást bárki, mehet kilométereket az úton, ácsoroghat, trécselhet, elnyúheti magát, töprengve, mit vásároljon, hasznosat, haszontalant. Én meg csak alakítgatom az álomképet, valódi részletekkel, bár a hangok és a színek nem olyan élesek, mint amikor el-elnézgettem a gércsei muzsikus cigányok, a prímás és a kontrás felbukkanó görnyeteg figuráját, hallgattam a búcsúi zenét, az öreg urakat, akik még istenfélők voltak és hittek, hazáról és halálról beszéltek, mindennek tudták a nevét, elragadtatással emlékeztek a néhány nappal korábbi ünnepre, hastáncosnőre, tréfás árusokra, itták a kissé kiforratlan ízű bort kikapós menyecskékre, fohászodással nem ostromolták az eget, este forró sindőket raktak a lábukra, hogy fölmelegítsék a vért.

A Fő utcán már minden megesett. Kornyikáltak, pénzt tányéroztak, medvét táncoltattak, megfordultak a nép között kardnyelők, sóprúvel kereskedők, hittérítők, akik vigasztaltak, ha hiányzott a vigasz. Az se igen tűnne föl, ha a földönkívüliek itt a piros, hol a piros? játékba akarnák beugrasztani az embert. Csörgedezik tovább az élet, a sovány úrnak kalapot emelek, Medvegy Antal, gimnáziumi igazgatóm bukkan föl, osztályfőnökünk, Semperger József, senki sem ismerte jobban ezt a várost, mint a tanár urak: Bodó Béla, Naszádos István, Erdős Henrik, Csontos Miklós. Ami ezek után a két papagájt illeti: nem ad számot róluk a történelem. Éles szögben görbül a csőrük, picikék, kedvesek, mint a púposorrú hattyúk, sárgyókák, kalapácsfecskék, lószemű sirályok, nádmászók. Gazdájuk kerek madárszemű dáma, úgy feszít a csapkodó sátor szélárnyékos oldalánál,

Pillák István fotója

mint egy skót, kockás plédbe takarta magát, mereven bólogat, lenyelt tán egy stampedli vodkát?, vékonyka hangon szólal:

– Jósol a kis papagáj. Kihúzza a szerencsét és a jövőt!

– Mit akar? – kérdem.

A vékonyka hang egyre közelebb jön, azt mondja a nő, húz nekem a Peppino, a tompazöld. Rögtön kitalálom, hogy a kék a Pityu, nincs benne sárga pigment. A madarak a hátukat mutatják, a dobozka aljára szórt magot nézik, mintha azt mozogná ki a csőrük: ebből élünk. Inkább faágakon totyognának, szakadékok felett vitorláznának. Erős kísértést érzek, hogy ne lássam a pénzemet, lássam viszont Peppino segítségével a jövőt. De akkor mit szólna a kék Pityu?

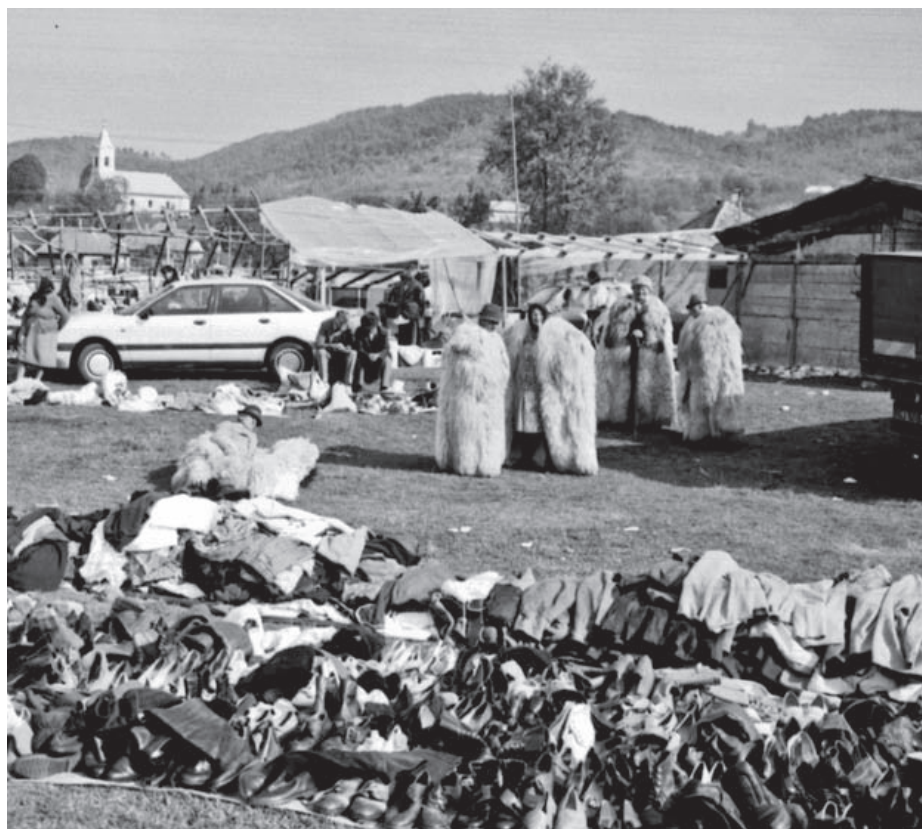
– Uram, a Peppino húzzon?

Gondolatok járkálnak-köröznek a fejemben, biztos vagyok benne, pontosan elvégezné a munkát, nem bucskázna fel, pottyanna a kartonlapok közé. Egyszeriben megszűntetné bennem a szorongást. Mi lesz a világgal? Mi lesz a féltékenyekkel, a marakodó szerelmesekkel, a naprendszerrel, a többi csillagrendszerrel? Hová megyünk? Melyik papagáj húzza ki a cédulát? A zöld? A másik? A kék Pityu oldja meg a helyzetet, tollát borzolja, idegesen rángatja a fejét, mintha dührohám törne rá, szemtelen tegezéssel rikácsol, felingerelve a képembe vágja:

– Sajnálod azt a százast?! Ha nem vagy kíváncsi a jövődre, kotródj el innen, szatytyánseggű, a ragya verjen meg, mozgás-mozgás!

Vagy a kirúszozott, kipúderezett hölgy mondja-morogja a fogán keresztül? Biztosan kártyából is tud beszélni. Ropogtatja ujjzületeit, tágul ki a szeme, gúnyolódik; a nyakát vékony sál keretezi, ízléstelenül csomóra kötve.

Most már csak zörgő-ugató autók, minibuszok, vezetőik beugratják a motort, a csupa nyűg bábaasszony elhozza a vásár kulcsát, harisnyában, flanel hálóingben, alázatosan szökik el a valóságból az álomba, s még arra figyelmeztet, hogy a szerelmet nem lehet csak úgy kitépni a szívből. Az október kódébe vonja a testeket, Herman urat, a macskát, ott vannak az elmúlt hangulatok, a széttépett láncok, az udvarló szavak, az egymásra következő képek, ott van valami távoli Rába-part, a fekete bég fürdőhelyes városa – mézzel édesített medencékben ülnek a népek –, mobiltelefon csengőhangja, az kellene, hogy egész nap itt gubbadjak, nézzem a mandulás hegyet, mozdulatlanul, várva, hogy sárga-édes áradással elolvadjon a világ, törökmézillata legyen.

Piliák István forrója

A búzáskörte illata

Öregapám! Mikor visz magával engemet is a pápai piacra?

Majd még a ganéjhordás előtt! – rötyögött valahány alkalommal, ha megkérdeztem tőle. Ilyenkor bal mutatóujjával jelentőségteljesen hátratólta homlokába húzott zsíros kalapját, miközben hozzátette: – Majd ha má' meg tudsz enni hármat a szívásgombócbú'!

Ez igencsak nehezemre esett, mert tavaly is ezt mondta, tavalyelőtt ugyanezt mondta.

A feneketlen téli estéken, tollfosztásokkor annyi, de annyi különös történetet hallottam én erről a pápai piacról, hogy azt hittem, belehalok, ha az idei búzáskörte érésekor nem visz el magával. Nagyobb volt a kíváncsiságom, mint a templomunk tornya. Lelki szemeim előtt már a sokat emlegetett mézesbábosok sátrai sorakoztak. Hogyan is mesélte egyik tollfosztáskor özvegy Mikusannus, a bábaasszony?

Te, Gizus! Ha láttál szípet, százszor szípet! Aaajjjaj, jaj! Egész uccasor van belőlük! Ott árulnak a szökőkút előtt. Lehet venni lovashuszar bábót, süvegucukros ördögbábót, tükrös mézeskalács szíveket, amennyire csak fussa a hozzávalódból. Hát, nekem a jóuram – Isten nyugosztalja – vett egyszer olyan gyönyörű tükrös szívet, amire avvót írva, hogy „Szeress imádott kedvesem, // Tedd mennyországgá az életem.” Én meg a frontra indulása előtt lovashuszáros bábót vettem nekije azzal a fölirattal, hogy „Vess rám kérlek egy pillantást, // Tudj Isten látjuk-e egymást.” Hát azután már nem láttuk többé egymást. Odamaradt ruszki földön a drága jóuram...

Akkor beszaladtam a nagymama tisztaszobájába, kihúztam az ómárium legalsó fiókját. Valahol itt kell lennie, valahol itt van, tudom, hogy itt van. Mert nem csak a Mikusannusnak van olyan szíve, hanem az én nagymamámnak is. Lázasan turkáltam, kotorásztam, amikor végre megakadt a kezem a csontkemény tárgyban. Abban a pillanatban egyszerre éreztem éles fájdalmat és melegséget is a tenyeremben. Kettőbe törött a tükrös mézeskalács szív, elvágva a tenyeremet. Mi lesz most? Jaj, most mi lesz? Nem a vérző tenyerem érdekelt, hanem a törött mézeskalács. Silabizáltam a betűket, egyik kezemben a „Sze-ress i-má-dot”, a másikban a „ked-ve-sem”. Ösztönösen rohantam az ablakhoz, fölálltam a párkányra, kinyitottam és kidobtam a hóval vastagon belepelt virággyások közé. Azután, mintha mi sem történt volna, visszasonfordáltam a konyhába, majd a rám ügyet sem vető tollfosztó asszonyok mellett, uzsgyi, ki a gádorba. Bukdácsolva a hóban, kezemben a törött mézeskaláccsal, irány a kukoricás góré. Oda rejtettem, a hátsó traktusba, hogy legalább nyárig ne találhassák meg a „bűnjet”. Szerencsére éppen a pisálást tettem, amikor öregapám tömzsi alakja jelent meg a gádorban.

Gyere be te gyerek, mer' lefagy a monyad, aztán egész életedbe' csak kukorékolhatsz!

Már az ágyban voltam, már félig aludtam, de a tollfosztó asszonyok még énekeltek a fűszeres forralt nohabortól. Álmomban ott ögyelegtem a pápai piac siflis sátorai előtt, és azt mondtam a nagybajuszú mézesbábosnak, hogy összetörtem a nagymama szívét. Ha megkérem szépen, adna nekem helyette egy másikat? Erre ijesztően összeráncolta szemöldökét, rám förmedt: „Mit képzelsz te taknyos kölök! Te akasztófára való! Mi lesz teveled fölött korodban, ha már most összetöröd valakinek a szívét?” Csak nézett, nézett rám szúrósan, vérben forgó, kiguvadt szemekkel. „Ezt neked!”, majd bemutatót egy csúnyát, egy nagy lófaszt, ahogyan azt öregapám is szokta, ha kihozták a sodrából. Legtöbbször a fináncok, a cséplési ellenőrök és a begyűjtési csoportvezető elvtársak hozták ki a sodrából, őutánuk mutatott be, de csak akkor, ha már becsukták maguk mögött a rozoga kertkapunkat.

Pápát napsütéses, szép tiszta időben a főszeri Dáné-hegyről szabad szemmel szoktam látni, szőlőkötözéskor. Legalábbis két karcsú gyárkéményt. Állandóan füstöltek. El sem tudtam képzelni, mit csinálhatnak abban a gyárban. Amikor megkérdeztem, öregapám mindig ugyanazt mondta, *lópatkót a tehenekre, hogy le ne sántujjanak*, és jókat nevetett hozzá.

Hajnali fél háromkor csörgött a vekker. Mire engem fölöltöztettek, öregapám már kétszer meghúzta az otellóboros demizsonját. Nagymama pirongatta: *Elmegy tőle az a maradék eszed is, te vínbolond, aztán majd megint dúvadoskodol a tenyeres-talpas kofákkal!* Erre az öreg is visszaszólt: *Te meg eehozhatod az aranytojást tojó kopasznyakú tikodat a vándorköszörűsödnek, vagy a pápaszemű kékfűző mesterednek!*

Fölpakolták a szekérre a piacra szánt cseresznyét, búzáskörtét. Szám szerint öt darab méretes fülessel. Ezeket a fülesek a vén Zsiványlaci fonta nekünk jó erős fűzfavesszőből, mert szállást kapott az apám még félig kész borbélyműhelyében, amikor kiszabadult a dutyiból. Nyögött is öregapám, ahogy rakta őket fölfele. Az én kezembe cserépkorsót nyomott nagymama, azt mondta, igen vigyázzak rá, mert tavalyi hecsedli van benne.

Ott gubbasztottam a szekérderekban, két számmal nagyobb bekecsben, lópokróca bugyolálva. Így is cidriztem, majd' megvett az Isten hidege. De én egyre inkább csak arra koncentráltam, vajon milyen lesz majd a vonaton ülni, mekkorák lesznek majd közelről azok a folyton füstölő gyárkémények. Eddig csak Mihályfi Gyuri bátyám Képes Krónikájában láttam mozdonyt.

Eközben nagymama a fülesekét gondosan lekötözte kék esszükötényekkel, öregapám befogta a Zsömlét meg a Kajlát. Újra visszament a kamrába, megint nyakalhatott, mert a nagymama csak csóválta a fejét: *Jövőre ezzel a két kezemmel vágom ki az összes francos tőkét!* Mire öregapám fölhorkant: *Hát, mit tanítanak tenéked, te krisztuskömiülő szentfazi a bibliában! Jézus is megitta a bort, még szaporította is. Hö-hö...*

Azt hiszem, elkábulhattam a búzáskörte jólesően erős illatától, elbólintottam. Fél ötre értünk a gichathalmi állomásra, már teljesen kivilágosodott. Alig fáztam, türelmetlenül nyújtogattam a nyakamat a pokróc alól. Először valamilyen sisterségét hallottam. Biztos voltam benne, hogy ez csak a mi vonatunk lehet. Tátva maradhatott a szám, ahogy a mozdonyt megpillantottam, mert öregapám jól fejbe kólintott: *Nem bámíszkodni gyüttiünk, te gyerek!*

Huú, de igen nagy volt az a mozdony! Éppen töltötték föl vastag vízsugárral. Micsoda jó huzatja van, gondoltam. Azóta sem láttam még akkora vasparipát. Nagymamám így nevezte a mozdonyt.

Na, má' gyűnnek is ezek a szaros sztalinjóska-ivadíkok – szólalt meg öregapám éppen csak a bajusza alatt, megpillantva a közeledő kékparolinós katonákat –, még jó, hogy nem hoztad el a kopasznyakú tikodat asszony, mer' elzabrálnák azt is.

Minden fülesről le kellett szednie nagymamának az esszükötényeket. Átvizsgálták az egész rakományt, a búzáskörtébe és a cseresznyébe is beleturkáltak. Mivel beszolgáltatni való árut nem találtak, szalutált az egyik katona: *Mehetnek az elvtársak! De fölhívom a kofa elvtársnő figyelmét, hogy árfelhajtó tevékenységet nem fejthet ki!*

Éftárs ám néktek az a moszkvai nagyvalagú, görbelábú anyátok! Hogy az öregisten verne meg benneteket!, köpött egy hegyeset öregapám a rágott bagótól, és már rakodott befelé a tehervagonba.

Amikor nagymama befizette a „helypízt” a Fő téri hetipiacra, majd' kiugrott a szívem. Alig vártam, hogy láthassam a gyertyaöntőket! Mentünk, mentünk, egyre beljebb a piarc gyomrába. A szökökút előtt nincsenek *azok a mézesbábosok*. Kecskelábú asztalok mindenütt. Azokon semmi más, csak retek, kerékrépa, spenót, sóska, salátahegyek. Cseresznye, cseresznye, cseresznye és cseresznye, ameddig a szem ellát. Zöltség, zöltség hátán. És szótalán, és szomorú asszonyok, férfiak. Hát, én nem ilyennek képzeltem el a pápai piarcot. Hol vannak a mézesbábosok, a késesek, és a sokat emlegetett „kályhaezüstöt áruló pajeszos zsidó”? Hol vannak a zsebmetszők, az alkudozó kofák?

Ráadásul a két füstölő gyárkéményt sem láttam! Hiába forgattam körbe-körbe a fejemet.

Igencsak el lehettem kámpicsorodva, mert a nagymama, szokásától eltérően, mindkét markomba nyomott egy-egy alumínium ötven fillérest azzal, hogy vehetek magamnak fagylaltot, süvegcsukrot vagy bocskorszíjat. Én a fagylalt mellett döntöttem, mert bocskorszíjat, süvegcsukrot lehetett már kapni otthon, a Kellermayer-féle földművesszövetkezeti boltunkban is.

Huszonhét hónap után leszereltem végre a katonaságtól! Két napig csak kocsmáztunk a haverokkal. Harmadik napon az édesanyám azzal ébresztett, hogy vége a semmittevésnek, legalább segíteném elbontani öregapámék régi góréját. Már nincs öregapám, nincs már nagymama se. A góré helyére málnát fogunk ültetni, a „folytontermő” fajtából. Kalapáccsal és harapófogóval estem neki a rozoga tákolmánynak. Némelyik lécs olyan korhadt volt, hogy szinte a lehetemtől földre hullt. A hátsó traktushoz érve, azt hiszem a másnaposságtól, kicsúszott kezemből a kalapács. Ahogyan földet ért, nem puffanást, hanem furcsa roppanást hallottam. Leszédelegtem a létra felső fokáról, lehajoltam érte, a hányinger kerülgetett. Egy féltényérnyi tükördarabkát tört háromba a kalapács feje. Fölszedegtettem. Próbáltam összeilleszteni. Nem ment. Amúgy meg semmi értelme sem lett volna, hiszen a vakotája is tönkrement már. Amint visszajöttem a földre, a késő-délutáni napfény még egyszer, utoljára megbicsaklott rajta.

A várossal együtt élő piac

Győr piaca az évszázadok tükrében

Talán kevesen gondoltak eddig a vásár és a piac közti különbségre, ezért most felteszünk ezt a valójában nem is olyan egyszerű kérdést. Ha Győr esetében a vásárról szólnunk, akkor ebbe beleérthetjük nem csak a várost, hanem annak tágabb környezetét, de akár az egész egykor volt országot is. A nyugati határszél, a három folyó, a Kisalföld, a környék nagyvárosai mind olyan tényezők voltak, melyek emelték az itteni vásárok rangját. A vízi és a vasúti áruszállítás megindulása, a nemzetközi gazdasági válságok vagy fellendülések szintén befolyásolták annak a győri vásárnak a jelentőségét, amelytől éppen próbáljuk elválasztani a város piacát (piacait). Ha a szokásos közhelyeken túl lépünk, akkor nem is annyira a méretben vagy a gyakoriságban lehet megragadni ezt a különbséget, hanem sokkal inkább a hatás és meghatározó irányának kérdésében. Míg a vásár esetében a hatást sokkal inkább az országos vagy olykor nemzetközi tekintélyre szert tett kereskedelmi pozíció gyakorolta a városra, addig a piacnál sokkal inkább megjelennek a város polgárai. Nehéz lenne tagadni, hogy a vásár is magán hordozta azokat a jegyeket, amiket a várostól és annak lakóitól kölcsönzött, azonban a piac még inkább ezer szállal kötődött a helyhez. Ezért is a címben szereplő Győr piaca kifejezés. A piac sokkal inkább Győr része is, míg a vásár a város sajátos fekvésének köszönhetően kimagasló jelentőségét. Ha a későbbiekben egyszer-egyszer mégis győri piacról és nem Győr piacáról teszünk említést, az sokkal inkább a megfogalmazás kényszere miatt lesz, de értelmileg mindenkor a városhoz szorosabban kapcsolódó eseményről írunk. A fenti meghatározás meglehetősen önkényes, így nem várhatjuk el azt sem, hogy a piacról szóló források is ilyen különbséget tegyenek, sőt, sokkal inkább az a helyzet, hogy századokon át teljesen rendszer nélkül és váltakozva használták a piac és a vásár elnevezéseket.

Ha viszont csak a piacról beszélünk, akkor arra is fel kell hívni az olvasó figyelmét, hogy története szorosan összeforrott egy szimbolikus, központi elhelyezkedésű tér históriájával, amitől megint csak nehéz eltekinteni. Győrött a helyszín csak a város történelmét ismerők számára egyértelmű: Széchenyi tér, ez volt a piaci hely századokon keresztül. Jóformán a 17. század egészében Piac térként szerepelt a forrásokban, 1848 előtt Fő tér, majd a forradalom hevéletében lett Egység tér, hogy aztán ismét Fő térként legyen ismert. Egészen 1861-ig kellett várni, hogy a jellegtelen elnevezést megváltoztassák, és a tér felvegye a legnagyobb magyar nevét. Győrött már többször találkoztunk a kérdéssel, hogy valójában Széchenyi Istvánról nevezték-e el. A tér egyik házának falán ma már tábla emlékezik meg a névadóról. Valójában magának a térnek a története, a népgyűlések, katonai szemlék, kivégzések és más fontos, reprezentatív városi események szintén elválaszthatatlanok a piac históriájától.

Az alcímben szereplő évszázadokra térve felmerül a kérdés, hogy hol lehetett a piac ezen az ókorban is lakott területen. Biztosat nem tudni, de minden valószínűség szerint a fórum hagyományos helyén, a település központjában, az utak metszéspontjában, egyszerűen: könnyen lehet, hogy a későbbi helyén. Az egykori feliratok is erre utalnak. Így kijelenthetjük, hogy már ekkor a város természetes központjában volt a piacnak is helyet adó központi térség. Nagyot ugorva az időben érkezünk el a 11. századig, amikor arról értesülhetünk Hartvik püspök pontificaléjából, hogy a várban lévő székesegyháztól indulva a körmenet a piactéren haladt keresztül. Ez alapján ismét csak úgy tűnik, hogy a mai Széchenyi tér már ebben a korban is piacként funkcionált. Ennek némileg ellentmond, hogy a székesegyház mellett nagyobb mennyiségű Árpád-kori érmét találtak. Mindenesetre akárhol is volt az első piac a város történelmében, már igen korán átkerülhetett a mai Széchenyi térre. Ismét a központi funkcióra utalnak a tér felé tartó – és már a középkorban is létező – Alsó- és Felső-Közép utca elnevezések. Ha a helyet pontosabban akarjuk meghatározni, akkor térben nem szűkíteni kell a keresést, inkább jobban körülnézni a környező utcákban. A város mai utcahálózata már nem hasonlít a középkorira, így nehéz lenne a tér környezetét rekonstruálni, az viszont szinte biztos, hogy nem csak maga a tér, de a környező utcák is tele lehetnek bódékkal.

A piaci napokkal kapcsolatban csak egy biztosat lehet tudni, az pedig a szombati nap. Már a 12. században a hét akkori utolsó napja lehetett az egyik piaci nap. Egy másikat is megjelöltek, erről azonban nem szólnak bővebben a források. Ennek helyét már

Midőn a' Tiszta Buzának Posonyi Méreje forint 51.21 Vt. adatik, a' szítás Liszt e' következő módon adattathatik.

	Egy M a z s a		Egy Icke	Egy má Egy 2va ice Ez üslben ft. st. st.
	fl.	kr.		
A' Pékeknél, és Lisztes Boltokban.				
1. A' tiszta Darából legszebb Mund Lisztnék	16.	15.	7 ^{1/2}	6.30.2 ^{1/2}
2. detto másod rendbéli detto detto	14.	13.	6 ^{1/2}	5.42.2 ^{1/2}
3. Auszczug, vagy Liszt Lángja - - - -	11.	15.	5 ^{5/8}	4.30.2 ^{2/3}
4. Zsemle Liszt - - - - -	10.	15.	4 ^{1/2}	4.6.1 ^{1/2}
5. Kenyér detto - - - - -	8.	15.	3 ^{1/2}	3.18.1 ^{1/2}
6. Barna detto vagy Dercze - - - - -
A' Piarezon áruló Asszonyokra nézve a' Parasztra őrlött Lisztbül.				
1. A' legszebb Buza Lisztnék - - - - -	13.	15.	6 ^{1/2}	5.18.2 ^{1/2}
2. A' Liszt Lángnak - - - - -	10.	15.	4 ^{1/2}	4.6.1 ^{1/2}
3. A' Kenyér Lisztnék - - - - -	7.	15.	3 ^{1/2}	2.54.1 ^{1/2}
A' kétszeres Buza, ha Méreje 6. ft. 18. kr. Vt.				
1. A' szép Kenyér Lisztnék - - - - -	12.	30.	6	5. . 2 ^{1/2}
2. Barnább vagy Derczének - - - - -	8.	30.	4 ^{1/2}	3.24.1 ^{1/2}
3. A' Rozs Liszt, ha Méreje 5. ft. 15. kr. Vt. -	11.	30.	5 ^{6/8}	4.36.2 ^{1/2}

Győrött Aprilis 1ten 1848.

Hi-adta Károly Mihály Tetter Győr Vgyének
= Jegyzője.

a középkorban is Szombat-piac utcaként jelölték meg az egykori írások. A szombaton tartott piac a Rába-híd előtti térségben lehetett. Ezzel már kétféle nőtt a középkorban is biztosan ismert piaci helyek száma Győrben.

Egész Győr és ezzel együtt a piac történetében is nevezetes lehetett az 1271-es év, amikor V. István a fehérvári polgárok privilégiumát adta a városnak. Az ezzel együtt nyert árumegállító jog inkább a vásár jelentőségét növelte és a város kereskedelmi pozícióját erősítette, de kétségtelenül nagy hatással lehetett a piacra. A városi kereskedőréteg gazdagodása minden bizonnyal a helyi piac forgalmát is növelhette. Nem sok, ami ránk maradt a város ekkori piacából, és sajnálatos módon már szinte esély sem maradt arra, hogy a mai Széchenyi tér alatt lévő középkori Győrből bármi megmutatkozzék. Ami pedig a később történeteket illeti, a piac a várossal együtt fejlődött vagy hanyatlott. A 14. században Sopron is megszerezte az árumegállító jogot, és a városi harmincadhivatal (mint az adók közül az egyik legfontosabbat kezelő hivatalok egyike) szintén Pozsonyba költözött. Ezzel egyidőben csökkenhetett Győr kereskedelmi jelentősége, és vele együtt minden bizonnyal a piac forgalma is. A hanyatlás a 15. század első felében tovább folytatódott olyannyira, hogy a város elvesztette még az 1271-es privilégiumait is azzal, hogy egy Zsigmond király elleni lázadásban a rossz oldalra állt. A helyzeten csak Mátyás – Győr kereskedelmét élénkítő – rendelkezései javítottak. Bár ma már mindenki csak történelmi toposzként tekint a magyar középkor végén élt uralkodónk igazságosságára, Győrt mégis némileg kárpótolhatták intézkedései.

A törökkel, Moháccsal, Buda elfoglalásával és a korábban egységes ország három részre szakadásával más napok köszöntöttek Győrre. Nem kellett sokat várni a középkori város pusztulására. Negyven évvel Mohácsot követően, 1566-ban, a város mellett-i katonai táborban keletkező tűzvész jóformán a teljes, ma Belvárosnak számító területet elpusztította. A piacnak helyet adó tér sem került el sorsát, de nem hallunk többet a Szombat-piac utcáról sem. Győrt természetesen újjáépítették, de az új viszonyoknak megfelelően már erődvárosként. A mai Belváros utcaszerkezete is ekkor alakult ki. A 16. századi városháza szintén a téren épült fel, de a város központja némileg eltolódott, és a Fehérvári-kapun áthaladó utca került a település tengelyébe. A tér környéki utcák viszont továbbra is ugyanúgy a kereskedelmet szolgálták, mint korábban. Az 1567-es telekkönyvben ennek megfelelően már Kalmár utcaként szerepelt az egyik piac melletti terület. A szűk, sikátoros utcák mellett a téren egyre gyakrabban találkozhatott az erre járó a házak alsó szintjén nyitott boltokkal, kapuk alatti árusokkal. A Piac tér házaiban kialakított boltok, a kapuk alatti árusok pultjai még hosszú századokon át megmaradtak a piac jellegzetes vonásaként, mintegy tovább bővítve a forgalom növekedésével egyre szűkösebbé váló térséget. E mellett egy kisebb piactér is kialakult a korabeli Szent Erzsébet utcában (ez ma a székesegyház közelében lévő Gutenberg tér), halpiac volt itt 1617-ben.

Látható, hogy a piac túlélte a 16. századi válságos időszakot, sőt az erődvárossá válással az állandóan itt állomásozó nagy létszámú katonaság új vásárlóerőt is jelentett, és a külvárosban tartott vásár is tovább növelte jelentőségét. Bár a nagyobb jelentőségű vásárok kalmárai között nagyon sok más vidékekről származót találunk, a győri

Markó Ödön fotója

Ezen Nemes Szabad 's Királyi Győr Városának Vectigálya, mellyhez azoknak, kikre Országos Vásár alkalmatosságával, az Hely' a'vagy Vásár' pénznek bé-fzedése bízattatik, kötelelségek léfzen magokat alkalmaztatni. Úgy-mint:

Fizet az		El- adó	vévő	Fizet az		El- adó	vévő
A.		dr.	dr.	F.		dr.	dr.
Alma	egy szekértül - -	24	14	Fenyő-mag	egy mérőtül - -	2	1
Almáriom	egy darabtül - -	4	2	Fagyú	egy mázsátül - -	5	2½
Árpa	egy mérőtül - -	1	½	Fa-tányér	100. darabtül - -	4	2
Afzaltt,	vagy száraz Gyümölts			Fazék	100. darabtül - -	6	3
	egy mérőtül -	4	2	Fa Esztergálosnak való	1. szekértül	8	8
B.				Fa Pintérnek	való egy szekértül -	8	8
Bab) - - -	2	1	Fa tűzre	való egy szekértül - -	4	4
Borsó) egy mérőtül - -	2	1	Fa kéreg	egy szekértül - -	8	8
Búza) - - -	2	1	Foghagyma	egy szekértül - -	24	14
Báránytül	- - -	1	1	G.			
Bivalentül	- - -	2	5	Gida	egy darabtül - - -	1	1
Borjútül	- - -	1	2	Gubats	egy mérőtül - - -	4	2
Bárány-bőr	4. darabtül -	1	½	Gefztenye	dtto. - - -	4	2

Jegyzés. A' mit az el-adó fizet, fű bérért is esik, és a' mennyi az el-adandó marháktül jár, annyi az által hajtandó marháktül is véte.ódjék.

Nem külömben értvén ezen az Vásári Vectigálban kitett Defumptiókat azokrül a' szekerekrül, a' mellyek a' jelentett vicruálékbül egész terhel megvagnak rakva, mert ha kevesebb vagnon rajtok' a proportione annyival kevesebb Hely-pénzt kell venni.

Többire, mivel az Ákovitátül, Bortül, Égett-bortül, Méztül, Pálinkátül, Silvoriomatül járandó Competentiát a' Pfalsteralis Cassának Adminisztrátora fizokta bé-venni, azért e' feléket hozó emberek Országos vásárkor-is oda, és annak Adminisztrátorához igazítottassanak.

Paplanosoktül
Pálinkát árulóktül
Réz mivesektül
Szütsök) Németektül
Szabók) Némektül
Standlerekütül
Tandlerekütül
Tiolerekütül
Úvegesektül
Vargák Magyaroktül

*Ágasokon, Afzatalokon, Székeken,
vagy földön árulóktül.*

Aprólékost áruló Zsidóktül
Bágyogóoktül

Azoktül pedig, a' kik állva, vagy ülve, tizta ég alatt valamely edényben valamit árúlnak, minden edénytül akármennyi légyen-is az - - - xr. 1.

Azok mindazonáltal, a' kik Partékájokkal az három Országos vásár napokon a' Vásár helyen, a'vagy külső Városban Hauzirozni akarnának, váltván azért a' Város' Sátorában Czedulát, személyenként minden napra tartoznak fizetni - - - xr. 3.

Végtére minthogy ezen Vectigál tsak azon Józsgot illeti, a' melly ide Győri Országos Vásár' alkalmatosságával el-adni hozattatik, és a' Nemes Város' határában meg-véteetik, azért mind attól, akármí Józsg légyen-is az, a' melly tsak ezen Város Territoriumán által vitettetik, mivel a' terhül a' vám úgy-is meg-véteetődik, egyéb ne defumáltassék, hanem egyedül minden szekértül avagy kotsitül a' fizokott 4. dr.

Id. Konok Tamás fotója

nagykereskedő réteg is tovább gazdagodhatott a vásárok révén, ami ismét tovább növelhette a piac forgalmát. Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a piacnak helyet adó terület más szempontból is fontos volt: „Köröskörül utcák futnak, így maga a tér a forgalomtól ment maradt és ezáltal alkalmas piac, népgyűlés, ünnepély és mindama hivatalos funkciók számára, melyek a régi városi életnek elmulaszthatatlan kellékei voltak”.¹ Valóban számolnunk kell a téren nemcsak a piac jelenlétével, hanem 1570-től a városi őrség központjának számító fővárta épületével, csakúgy, mint más fontos eseményekkel. A löcsei fehér asszony története nyilván mindenki előtt ismert, a szépasszonyt is itt érte utol a vég. A más bűnökben részesek szintén itt nyerték el a kor jogérzéke szerint méltó büntetésüket: „Arra nézve azon J. asszony mint afféle ördögös, bűbájos és varázsló embereszítő érdem szerint megbüntettetik, és eleven tűzre ítéltetik, előbb pedig hasonló gonosz és ördögös társainak kinyilatkoztatására megcsigáztatik”.² A kivégzések, kínzások, pellengérré ítélt szenedése is piaci látványosságot jelenthettek, azonban a megélhetés mégiscsak fontosabb lehetett már a kor embere számára is, mint ez efféle véres esemény.

Napjainkban gyakori téma: válságban vagyunk. Való igaz, mondogatjuk, mondogatták már 30 évvel ezelőtt is, szintúgy gyakran lehetett hallani háborúk poklában, forradalmak alatt. Ha éppen nem volt sem háború, sem más felfordulás, akkor meg csak úgy egyszerűen: válság volt. A lényeg mégiscsak az, hogy az élet súlyos terhet rakott az emberek vállára. A 16. században egy kőműves 6–8 Ft-ot keresett munkájával naponta, segédjének bére valamivel kevesebb volt: 5–6 Ft. Érdemes megvizsgálni, mi mennyibe került ekkor Győr piacán. A mester egy jobb dolmányt vehetett a piacon napi keresetéből, ha semmi másra nem költött, azonban egy csizmáért már majd egy hetet kellett dolgoznia (28 Ft).³ Jó lenne tudni, hogy a mindennapi élelmiszerek mennyibe kerülhettek ekkor, de ezek sajnos csak dénárban voltak megadva az árjegyzék szerint, így nehéz lenne összehasonlítani mesterünk és segédünk napi bérével. A megélhetési költségekre nehéz ezek alapján következtetni, és figyelembe kell venni az adott korszakot is. Egy 16. századi győri kőműves számára éppen nem lehetett megrendelésben hiány. Az erődítések kiépítése, a tűzvész utáni újjáépítés nem jelentéktelen pénzkereseti lehetőséget jelentett számára. Kár lenne találgatásokba bocsátkozni, hogy mennyibe kerülhetett akkor az élet, ehhez sajnos kevés az információnk, de mindenki könnyen kiszámíthatja, hogy havi bére mennyit jelent egy napra lebontva, és nem jelent nehézséget egy mai lábbeli árának megállapítása sem. Lehet számolgatni!

Változott a tér arculata is. A Széchenyi tér egyik ma is meghatározó jelleget biztosító épülete a bencés templom és gimnázium. Az eredetileg a jezsuiták számára épített templomot 1641-ben fejezték be. Az egykori városháza és a később, a bencések tulajdonába

¹ Valló István: *Győr ismertetője és tájékoztatója*. Győr, 1930. 96.

² Szávy Gyula: *Győr. Monográfia a város jelenkoráról a történelmi idők érintésével*. I. kötet. Győr, 1896., 208.

³ I. m., 103–108.

került templom és gimnázium ma is megtekinthető. A két épületegyüttesen kívül a század végén újabb jellegzetes építménnyel egészült ki a tér arculata. Buda visszafoglalásának emlékére, 1686-ban állították a Mária-oszlopot. Ha valaki ellátogat az egykori piac-térre, akkor ráismerhet a 18. század végi tudósításban említettekre: „... középen vagyon a Város piatza, négy szegletre alkalmaztatva, s tágasan ki terjesztve, a Boldogságos Szűznek képével fel ékesítve, mellette a Városnak közönséges kútyta, a nap keletre való oldalon pedig az órálló ház, Hauptvache jeles épülettel készítve, alatta pedig a setét fogház, melly hajdan a Töröknek készítettett”.⁴ Sajnos a téren álló egykori – néhány éve még látható – kútnak ma már nyoma sincs, azonban a török kor nem ért véget nyomtalanul. Mások is említik a városi őrhely alatti börtönt, így Evlia Cselebi, neves török utazó szintén megemlékezett a „német palota” előtti nagy térről és a törököket fogva tartó föld alatti építményről.⁵ Nem tudni, hogy pontosan hol lehetett a börtön. Az is megeshet, hogy a korabeli városháza alatti pincerendszerről írtak a beszámolók, de a szabadulásuk után itt ragadt törökök a piacnak újabb érdekes színfoltját adhatták. Edward Brown angol utazó leírása alapján saját készítésű ostromait árulták egy darabig, fogságból való szabadulásuk után. A börtön helye körüli bizonytalanságot növeli az is, hogy az angol úriember némileg másként emlékezett rá 1686-ban megjelent művében: „E székesegyház alatt azon időben, midőn a vár a török uralma alatt állott, az elfogott keresztények bebörtönzésére szolgált; nem hatolt abba világosság, csupán egy rácsozaton át, mely a vásártérre nyílt”.⁶ A város rövid időre, 1594 és 1598 között valóban török kézre került, de nem valószínű, hogy a Piac tér alatti (pontosabban az őrház alatti) börtönről írhatott a szerző, mivel a székesegyház akkor sem itt volt.

Jóformán alig értek véget a török idők, Győr város piacán máris egy német céhvel, a hainburgiakkal voltak problémák. A helyi fazekascéh képviselői a városi hadbíróhoz fordultak az ügyben, miszerint az elővásárokon való árusítás joga saját céhlevelük szerint csak az ő kiváltságuk lehet. A hainburgi céh azonban egy másik joghatóságra hivatkozott, ők a legfelsőbb haditanács engedélyével rendelkeztek. Válaszul a győriek – nem bírva az esetet a bürokrácia lassan őrlő malmaira – önhatalmúlag léptek fel, és elkobozták a német céh termékeit. Bár az idegen kereskedők végül jogorvoslatot kaptak egy másik bíróságtól, és visszaszerezték jogtalanul elvett termékeiket, a győriek válaszul a legfelsőbb haditanácshoz fordultak. A bécsi haditanács – úgy tűnik – nem kívánt foglalkozni a Rákóczi-szabadságharc és a spanyol örökösödési háború mellett még a győri piac ügyével is: felszólította a feleket a céhjegyek betartására.⁷ Bár a történet közreadója a győri vásárról írt, és könnyen lehet, valóban távolabb kell keresnünk a piactól az esetnek helyet adó területet, azonban jól jelzi, hogy a kereskedők közötti konfliktusok a piacon is mindennaposak lehetnek. Ne feledjük, még a kapitalizmus világa előtti korban járunk, és – bár piaci rendtartás van manapság is – akkoriban még sokkal több kötöttséggel járt a céhes keretek közötti kereskedelem. A másik fontos dolog, amire az eset rávilágít, az, hogy a török háborúk kora nem múlt el egyik évről a másikra, tartani kellett az oszmán hadak betörésétől, vagy Rákóczi hadainak portyáitól, így Győrött továbbra is a hadbíró volt illetékes az olyan ügyekben, amik másként talán nem rá tartoztak volna. Győr erődváros maradt, az erődítések meglétét tekintve még több mint egy évszázadig.

A 18. századi piaci hétköznapokról nem sokat tudunk, azonban Rájnis József talán pont a téren játszódó eseményekről írt. „Szombat volt, mellyen a sok szekerek, barmok, el-adók, vevők el lepik ezen a nélkül is népes város utszáit, el-annyira, hogy tsak minden lépés-utánn meg kell állni, vagy más felé fordulni a sok emberek, és barmok-között... Ki megyek a házból; s ihon! Süveget vet egy város hajduja, kire már ez-előtt neheztelltem, hogy a parasztot a lovaival, ámbár tsak nem az ablakomat érte, még-is a hozzád-hozzád kiáltással közelebb hajtotta. Utána süveget vetett a búzát áruló paraszt, s egy kereskedő. Egyszersmind pedig két kenyér-sütő kontyos Asszony azt súgta fülemben: *Dítsértessék!* – A negyedik utánn egy szatyros bomhéntz leány reám nézve, s azt mondá: *Tzajsz Krisztisz...*”⁸ Valójában egyetlen szót sem ejt művében Rájnis Győrőről, azonban tudjuk, hogy a szerző 1773-ban költözött jezsuitaként a városba, és több mint 10 évig itt is maradt. Művét ebben az időszakban írhatta. Bár vásár szintén lehetett szombati napon, azonban mégis valószínűbb, hogy egy piaci napról olvashatunk, és ahonnan a páter kilépett, az talán épp az a rendház, amely ma is a téren áll.

⁴ Vályi András: *Magyarország leírása*. II. kötet, 116.

⁵ *Evlia Cselebi török világotutazó magyarországi utazásai 1664–1666*. S. a. r.: Karácson Imre, MTA., Bp., 1908, 143.

⁶ Szávay, i. m., 119.

⁷ Csatkai Imre: „*Csendélet a győri vásárban*”. Győri Szemle, 1942/2, 99–101.

⁸ Rájnis József: *Beste lél-e Karaffi!*

Id. Konok Tamás fotója

Lassan – talán a háborús veszély csökkenésével és a nyugodtabb 18. század eredményeként – a téren lévő fővárta is megszűnt, 1784-ben a városi őrség szállása máshova került. A század végével a város és piaca is egy békés fejlődési korszakot hagyhatott maga mögött. Azonban alig lépte át Győr az új századfordulót, máris újabb háborús veszély fenyegetett. A franciák egész Európa feletti uralomra törő császára alig öt évvel koronázása után már Győr falait lövette. A hadi helyzet úgy hozta, hogy az ellenséges hadak által megszállt város 1809-ben néhány órára Napóleont is vendégül láthatta. A császár valójában csak az erődítéseket szemlélte meg Győrött, és a piactértől nem is olyan messze, a ma nevét viselő házban szállt meg. Nem tudni, elhaladt-e a piac környékén, de most nem is magas méltóságú személye a fontos, hanem az, hogy piac tartása mellett katonai egységek szemléljére is kiválóan alkalmas volt a tér. Még a francia megszállás és az ostrom előtt, a hadba vonult városi polgárság felett szintén itt tartottak szemlét. Minden bizonnyal így volt ez már a korábbi évszázadokban is, azonban a legemlékezetesebb katonai szemle mégiscsak ez lehetett a város és a piac történetében. A polgárok ismét saját életüket, vagyonukat készültek megvédeni.

Aztán jött az ország életében egy szellemi erőkből, alkotásokban gazdag időszak, amit 1848–49 zárt le. Ismét katonákkal telt meg a piactér, a kereskedők jó része is fegyvert fogott, már nemcsak a város, de az ország éppen csak megszerzett jogainak védelmében. A szabadságharcot leverték, azonban bármi történt is, a városnak és piacának élnie kellett. Az 1850-es években a Dunán szállított gabona fontos kereskedelmi központtá tette Győrt. Fellendülés vette kezdetét, aminek csak a Pest felé vezető vasút kiépülése vetett véget. A más tekintetben hasznos vaspálya megfosztotta a várost vezető kereskedelmi pozíciójától, a Dunán szállított gabonamennyiség jelentősen visszaesett. A kiegyezéssel normalizálódó politikai viszonyok már egy pozícióját veszített várost találtak a pár éve még virágzó Győr helyén.

Ebben a helyzetben hallunk ismét a szombati piacról. 1862-ben még csak a helyi kereskedelmi társulat (ismertebb nevén a Lloyd) kérte, hogy változtassanak a századok óta bevett gyakorlaton, és a szombati napot cseréljék péntekre. Az elutasítás után 1866-ban megismételték kérésüket a kereskedők, ezúttal már a közöttük nagy számban található izraelitára is hivatkozva, akik számára vallásilag kedvezőtlen a szokásos piaci nap. A városi tanács ezúttal sem foglalkozott érdemben az ügygel, így 1875-ben már a minisztériumhoz fordultak a fenti kéréssel. A városhoz érkező miniszteri leirat ezúttal már nagy vihart kavart, és valószínű vitatéma lett az utca embere számára is a piaci nap és az izraeliták ügye. Ha meggondoljuk, hogy egy korábbi, gazdaságilag nagy hasznót hajtó, pozícióját sirató várost talált szíven a miniszteri rendelet (nem is beszélve az 1873-ban kitört nemzetközi pénzügyi, gazdasági válság hatásairól), akkor sajnos nem meglepő, hogy a zsidó kereskedők ellen forduló közhangulat antiszemita jelleggel is bírhatott. A városi zsidóság (vagy annak egy része) ellen irányuló mozgalom szervezőit természetesen nem mentheti fel a város gazdaságilag romló helyzete, azonban ennyiből is látható, hogy a piaci élet nem volt mentes a visszasságoktól már akkor sem. A piaci nap ügye természetesen megoldódott, Győrött továbbra is szombaton tartották. Biztosan

tudható, hogy szerdánként szintén voltak piacok, és elővásárokat tartottak keddenként és péntekenként. A piaci napok jelentőségét jelzi, hogy a fenti ügyben a minisztérium a soproni kereskedelmi kamarától kért véleményt, akik némileg saját városuk helyzetén is igyekeztek javítani azáltal, hogy támogatták az ortodox izraelita hitközség kérelmét. A győri vásárok vonzereje továbbra is nagyobb volt, azonban a szombati piacok bírtak már kellő fontossággal ahhoz, hogy e miatt a két város között némi vita legyen.

Időközben a Széchenyi téren is nagy változások történtek. A tér keleti részén lévő épületbe 1862-ben költözött be a kereskedelmi társulat, e miatt azóta is csak Lloydként tartják számon az építményt, amely a maira emlékeztető formáját 1885-ben nyerte el. Ezzel létrejött az utolsó olyan épület, amely a térnek sajátos jelleget ad a mai napig, így a korabeli piacra járó helyel-közzel hasonló épületeket láthatott maga körül már a 19. század második felében is.

Az ipari beruházások miatt ismét fejlődésnek indult város számára lassan szűknek bizonyult a Széchenyi tér, és fokozatosan másutt is megjelentek a piacok. A spontán létrejött piaci helyek komoly gondot okozhattak a városnak, ezért az 1892-es piaci rendtartásban összevonták ezeket a rendszertelenül kialakult árusítóhelyeket. A rendtartás ezzel együtt védte a helyi termelőket is azzal, hogy a vásárbiztos először nekik biztosított standokat. Külön kikötötték, hogy a hetipiac alkalmával burgonyát csak kis tételben lehet árulni. A vásárló találkozhatott még fésűsökkel, cipészekkel, gyümölcsárusokkal, késesekkel, könyvkötőkkel, pékekkel, sajt- és virágárusokkal is a téren. A régóta megszokottá vált, kapualjak alatti árusok még mindig jelen voltak, pedig ekkor már nagyon elege lehetett belőlük a városi hatóságnak, ezért azt is szabályozták, hogy csak akkor folytathatják tevékenységüket, ha az ipartörvény szerint bejelentik az üzletet.

A századfordulón végre értesülünk arról, hogy a város központi terén kívül hol voltak még piacok. Így ismert, hogy a Rába-parton halat árultak. Vajon hol másutt is tették volna ezt, ha nem víz partján? Az sem meglepő, hogy a mai Dr. Kovács Pál utcában (korábbi nevén Tejfölös közként említett területen) tejtermékekhez juthatott hozzá a város lakossága. A Duna-parti gyümölcs piac talán a hajón érkező termékek miatt alakult ki (korábban fontos gabonaátrakodó hely). A szintén a Széchenyi térhez közeli Apáca utcában zöldségpiac volt, míg a Dunával párhuzamosan futó Bástya utcában hal és baromfi volt kapható. Húst az Apáca és a Jedlik Ányos utca találkozásánál lehetett kapni, de a helyi hentesek érdekvégyesítő szerepét jelzi, hogy a Duna melletti bástyafeljárókon ünnepnapokon csak ők árulhattak. A karmelita rendház környékén szintén volt egy húspiac a hetivásárok alkalmával. Hogy ne csak a Belvároshoz közel lakók számára legyenek elérhetőek a termékek, Újvárosban is létrehozta egy piaci helyet. A piacok már akkor hozzászokhattak a koránkeléshez, reggel ötkor megjelenhettek az első vevők, és egészen délután kettőig tartott az árusítás hétköznapi napokon, vasárnap és ünnepnapokon ez annyiban módosult, hogy délelőtt tíz után már nem lehetett árusítani a piacokon.

A város területe növekedésnek indult, és vele együtt az igények is. A századfordulót követően, Győr-Sziget és Révfülszék városok csatolása után hamarosan felmerült, hogy nemcsak az új városrészekben, de Nádorvárosban is kellene egy piac. Ismét előkerült a probléma, túl sok a piaci hely a városban még a szabályozást követően is. A javaslatot tevők többsége a Duna-partot tartotta volna megfelelőnek, azonban ekkor még a piaci helyek koncentrációja nem volt megoldható.

A 16. század óta jó pár év eltelt, és minden bizonnyal az árak is változtak. A fenti kőműves és segédjének napi járandóságát ezúttal cseréljük be egy vasúton dolgozó éjjeli őr 600 koronás, egy – már akkor is megbecsült szakmának számító – mozdonyvezető 960 és 1680 korona közötti, és egy vasúti főmérnök kb. 4400 koronás évi juttatására. Természetesen mindezt nem lehet országosan jellemző kereseti átlagnak tekinteni a fenti szakmákban, a fizetés sokban függött az országban működő vasúttársaságoktól. Ezekhez képest 1900. március 31-én egy mázsa búza 14–15 korona között volt Győr piacán, egy zsák krumpliért 3 korona 40 fillért kértek. Egy mázsa liszt ára 20 és 28 korona között volt. A sokak számára már akkor is a mindennapi munkavégzéshez nélkülözhetetlen pálinkához 1 korona 20 fillérért juthattak hozzá literenként. Bort akár már 1 koronáért lehetett venni, míg a sör literje volt a legolcsóbb, mindössze 60 fillér. Érdekes a párhuzam a tisztálkodással, de egy kiló szappan a sörrel hasonló árban volt, s akinek marhahúsról fájt a foga, annak 1 korona 8 fillért kellett fizetni egy kilóért. Villanyvilágítás persze még csak kevés lakásban volt, így gyertyáról is gondoskodni kellett, 1 korona 4 fillérért kilónként. Ismét csak az olvasóra bízom a számolgatást, bár az kétségtelen, hogy e korban sem választhatták sokan kedvtelésből az éjjeliőrködést.

Közelebb kerülhetünk a piaci élethez azzal is, ha megvizsgáljuk a szokásos visszaéléseket. Az 1911-es szabályrendelet szerint tilos egy eladó és egy vevő alkudozása-

Piliák István fotója

sához harmadik személyként csatlakozni, amíg le nem zárul az üzletmenet. Továbbá „Káromkodás, botrányt okozó perlekedés, a közönséggel szemben illetlen és gromba viselkedés, valamint a jogosan elfoglalt piaci helyekről valakinek erőszakos kiszorítása tilos”.⁹ Nem lehetett már akkor sem unalmas egy szokásos nap a város a piacán, ahol a hely szűkössége állandó probléma volt, már 1910-ben szóba hozták: kellene egy vásárcsarnok.

Csarnok helyett jött világháború, forradalmak, Trianon. A húszas években lassan magára találó országban Győrött is eszébe jutott a város vezetésének, hogy még 1905-ben egy állandó, tartós híd ígért Révfalunak a Duna felett. Sok minden történt azóta, ami miatt nem válhatta be a város az ígéretet, de 1928-ban végül átadták az építményt Győr belvárosa és az egyetemnek ma otthont adó városrész között. A híd átadása új utat nyitott a Belváros irányából, ami a piacok helyét is érintette. A tejtermékek új árusítóhelye a Gyógyszertár köz és a Nefelejcs utca lett. A zöldségpiac az Apáca utcából a Teleki utca mellé került, míg a halpiac a Bástya és az Apáca utca közötti területen kapott helyet. Azonban bármilyen híd építettek is a Duna felett, a Széchenyi tér még mindig a piac hagyományos helye maradt. A források kiemelték, hogy fontos lenne gondoskodni burkolásáról.

Győr piaca a 30-es években még mindig jelentősnek számított. Ekkor éppen az árubőségéről esett szó, és a kérelmezők szorgalmazták a más esetben fontosnak tartott elővásárlási tilalom feloldását. Igaz, az ország területe jelentősen kisebb lett, de külföldre is sok áru került Győr piacáról, és a meghatározott időpontokban fenntartott elővásárlási tilalom ismételt bevezetésére 1942-ben minden bizonnyal csak a háború miatt került sor.

A háború alatt Győr ipari létesítményeit és a vasutat érték a legnagyobb károk, minden bizonnyal a piaci helyek is sokat szenvedtek, de a források erről keveset szólnak. Ha belegondolunk, könnyen lehet, hogy a piaci árusítás az első dolgok között volt, ami újraindult a városban. Szinte természetesnek tartjuk a piac jelenlétét, azonban a közellátási funkciók megbénulása esetén nagyon is megéreznénk hiányát. Mindenki számára elsődleges lehetett az alapvető szolgáltatások újraindítása. Alig több mint egy hónappal az 1956-os forradalom előtt olvashatunk ismét a piaci szabályrendeletéről.

A Széchenyi tér mellett egyre nagyobb szerepet kapott a mai Dunakapu tér (akkor Sztálin tér) a piac szempontjából, egyelőre csak munkaszüneti és ünnepnapokon. Az egykori Tejfölös köz (Dr. Kovács Pál utca) ismét piaci helyként szerepelt, ekkor már nem a tejtermékeket árulták itt, hanem a virágok és a zöldségek elárúsítóhelye lett. Az újjvárosi piac továbbra is működött, az akkori Széna tér neve megint csak önmagáért beszél. Újabb piaci helyként a Bem tér tűnt fel (itt gabonát, tűzifát és más terményeket árultak), illetve a Kálvária utcában ószeres piac nyílt. Az árusítás ideje ekkor már eltérő az év két időszakában. Ősztől tavaszig 6 órától lehetett a piacokon vásárolni, míg tavasztól őszig már egy órával korábban megkezdődött az árusítás hétköznapokon és délután kettőtől tartott.

Hosszú évszázadok után a Széchenyi téren lassan megszűnt a piac, először 1959-ben döntöttek arról, hogy májustól októberig szünetel az árusítás a téren. Ezzel együtt tovább nőtt a Dunakapu tér jelentősége, és az innen kiszoruló piacok egy része a Bástya utcában kapott helyet. A város egykori piacterével ekkor már egyre több volt a probléma.

⁹ Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Győr thj. város közgyűlési jegyzőkönyve 1911/253.

„Talán még bosszantóbb a formáiból és arányaiból tíz év előtt kiforgatott, a tér egészébe ma sehogy sem illő, köburkolattal elcicomázott ún. Lloyd-épület, amely környezetében mint az ízléstelenség, a tévesen értelmezett »modernség« önelleplezése vigyorog”.¹⁰ Ismét sok volt a panasz a kapualjakban található boltok kapcsán, és a tér forgalma is egyre csak nőtt. Elérkeztek a piac utolsó évei a Széchenyi téren.

Magától adódott a Dunakapu tér központi piaci helyként, azonban ha már szóba hozták, akkor a régóta vágyott vásárcsarnok ügye ismét terítékre került. Ehhez a Duna melletti térség talajviszonyai nem voltak megfelelőek. Ellenben a külvárosok már régóta hiányát érezték egy újabb piaci helynek, így 1960-ban döntés született egy kisebb vásárcsarnokról a város valamely külső részén. Az új csarnok 1962-ben nyílt meg a Bercsényi ligetben, azonban alig két évvel a nyitás után már a vele kapcsolatos elégedetlenségről számolnak be a források. „Nyáron a csarnokban fülledt, tűrhetetlen meleg van és ez az áruk romlására, a zöldségek fonnyadására vezet. Téli időszakban a tetőzet nem nyújt kellő védelmet a hideg ellen és emiatt a fülkékben elhelyezett áruknál fagykárak keletkeztek”.¹¹ Bár a Széchenyi téren a piac már korábban megszűnt, a végső szót ekkor mondták ki: többé nem számolnak a város főterével, mint piaci hellyel. Az árusítás a Dunakapu téren, az új vásárcsarnokban, a karmelita rendház közelében lévő Egység téren (ma Bécsi kapu tér), a Bem téren és a Nádor téren folytatódott.

Ahogy a 19. század végén igyekeztek a városközpontban elhelyezni a piacokat, most már sokkal inkább a külvárosokra próbáltak koncentrálni. A külső városrészek növekvő lakossága előrevetítette, hogy az ezekben található piaci helyek egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert. Mindezzel azonban távolról sem oldódott meg a piacok elhelyezésének kérdése. Mindenki tudta, a Dunakapu tér nem lehet végleges megoldás, a nagy járműforgalom, a környező belvárosi utcák zsúfoltsága és a városképet rontó bódék, sátrak nem tették ideális hellyé a piac számára. Ennek pótlására először a vasút- és a buszpályaudvar környékén akartak egy újabb vásárcsarnokot.

Az 1960–70-es években újabb piacokkal bővült a fenti helyek listája, a gyárvárosi és győr-szentiváni elárusítóhelyek újfent a külvárosok fontosságát jelezték. Ezzel egyidőben a Bem téren lassan megszűnt az árusítás, immár az itteni piac elhelyezési problémáit is az új vásárcsarnoknak kellett megoldania. A beruházás azonban csak lassan haladt. Új helyszín merült fel, sokan úgy gondolták, hogy a Nádorváros déli része megfelelőbb hely lehetne egy vásárcsarnok számára. A 70-es évek második felében döntöttek a nádorvárosi helyszín mellett, amely részben a Dunakapu téri piacot is tehermentesítette. Az 1980-ban megnyílt vásárcsarnokkal némileg megszabadult Győr belvárosa a piaci zsúfoltságtól. Arra azonban mindenképpen számítani lehetett, hogy a belvárosi körülmények további konfliktusok tárgyai lesznek. Az egykor természetesnek vett zsúfoltság, lárma, illatok, színek egyvelege a 20. században már a városképet rontó tényező lett. A Belváros már nemcsak lakóhely és közigazgatási központ, de történelmi látnivalókat nyújtott az ide látogatóknak, és egyben kulturális programok színtere is. Másrészt a Duna-parton lévő piac mindenki számára könnyen elérhető és ismert volt, a városban belül (akár azon kívül is) nagy vonzáskörzettel bírt. Hiába az új vásárcsarnok, hiába a Bercsényi ligeti – csökkenő forgalmú – hasonló építmény, 1987-ben az őstermelői áruk 70%-a még mindig a Dunakapu terere érkezett. Alternatív megoldásként szigorították a piacozók sátrainak esztétikai szempontból történő ellenőrzését a Duna-parton, de sokan továbbra is helytelenítették a Belváros szívéből alig pár lépésre lévő zsidóvárosokat.

Elérkezünk a közelmúltig. Nyugodtan nevezhetjük így a 80-as évek végét, ha Győr piacának több évszázados történetére gondolunk. Sokan emlékezhetnek még a 80-as évek végének elmaradhatatlan piaci jelenségére, amit a hivatalos dokumentumok külföldiek piacaként, de a város polgárai más neveken is emlegettek. Valami sajátos zsongás indult meg a kommunizmus bukásával a piacokon, a volt keleti blokk jóformán minden országának termékei reprezentálva voltak Győr piacán is. A korszak sajátos piaci hangulatát adja vissza már nyelvezetében is a városi tanács egyik előterjesztése: „A Belvárosban a Dunakapu téren és a környező utcákban a heti kirakodóvásároknak már évtizedes hagyománya van. A kirakodóvásáron forgalomba hozott termékek sajátos kínálatot biztosítanak. Döntően a fiatalok számára kínálnak sajátos ruházati termékeket, rugalmasan követik a legújabb divatirányzatot, áraik pedig az árusítás körülményeihez is igazodva olcsóbbak, mint az üzletekben. Divat- és felsőruházati termékeken kívül játékokat, háztartás-felszerelési cikkeket, bőrdíszmű-árukat, kisipari készítésű cipőket, fonott árukat, továbbá édességárukat és házi ízesítésű kisipari termékeket forgalmaznak. Ez a sajátos kínálat vonzza a helyi és városkörnyéki lakókat, a külföldi-

¹⁰ Borbíró Virgil–Valló István: *Győr város építéstörténete*. Akadémia, Bp., 1956., 161.

¹¹ Győr Megyei Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 1964. május 8.

Pillák István fotója

eket, döntően csehszlovák és lengyel turistákat, de egyre erősödik az osztrák turisták kereslete is”.¹² Nem tudni, hogy a korabeli jelentésvető mennyiben volt tisztában a fiatalok ízlésvilágával, de sok esetben a legújabb divatirányzatot csak igen diszkrét távolságból követő termékekről volt szó. A fiatalok számára az elképzelt nyugat világát nyitotta meg a mesés kelet, és ezzel együtt azt az életérzést is, amit a városi tanács ülésén a fenti módon értelmeztek.

A Széchenyi tér és a Lloyd épülete megújult azóta, és a Dunakapu téren is megszűnt a piac. A vásárcsarnokok, bevásárolóközpontok világa már teljesen különbözik a régen volt piacokétól. A velük kapcsolatos régi kifogások egy része ezzel megszűnt. A zárt helyen, szabályozottabb rendben elhelyezett árusok, az időjárás viszontagságaitól való védelem számúzte az egykori piaci hangulat jó részét (már ahol az új helyre költözés megoldható volt). Nyugodtan eltekinthetünk a régi piac és a régmúlt élet iránti nosztalgiaától, egyszerűen más lett a világ. A lassan feledésbe merülő hangulat azonban ugyanúgy része egy város történetének, mint a nagy események. Az emberek közötti viszonyokat a legrégebbi idők óta meghatározza a kereskedelem akár a vevő, akár az eladó részéről. A piac története ezen legszívósabb emberi kapcsolatok története is egyben. Háborúkat, forradalmakat, nagy összeomlásokat követően szinte mindig az első dolgok között indult meg az élet a piacon. Valójában ilyenkor derül ki, hogy az emberek közötti egyik ősi kapcsolati forma legalapvetőbb színtere a helyi piac. Nem volt ez másként, nincs ez másként Győrött sem. Ha legközelebb hangos szót hallunk piacon, gondoljuk meg, nem biztos, hogy csak szegényebb lenne enélkül az élet, az is elképzelhető, hogy

¹² Győr Megyei Városi Tanács jegyzőkönyve, 1989. február 1.

Burján György fotója

Piliák István fotója

A győri regény

– részlet –

Létezik-e élénkebb kíváncsiság annál, hogy hol vagyok? Ez a legelső kérdés, amit felteszek, amikor tisztázatlan helyrajzomban magamhoz térek egy másik ágyban. Szemem egy pillanatra kinyitom, látom, ferdén dőlnek be a fények a szobába, opálos gyengédséggel, szinte csak permet formájában. Enyhe, macskatalpnyi fájdalom szemhéjamon. Szájpadrólom sajog a szárazságtól, orromon át nem jár a levegő. Kinyújtom a karom a vizespalack után, de falba ütközöm. Talán derékszögben heverek az ágyon, tapogatózni kezdek, hogy felmérjem magam körül a környezetet, a párna és a vékony takaró puha idegenségét, ezeken túl pedig kézzelfogható egyedüllétemet. A félhomályban egy legalább harmincéves, nehéz damasztfüggönyre esik pillantásom. Vad posztó, gondolom, valaki más ablakán, tehát tényleg nem otthon vagyok, sosem otthon, ezt már megszokhatnám. Sóhajtás, recseg, csikorog a nyelvem, az ajkam napon hagyott szivacs, forró és repedezett. Elindítok egy ellenőrző programot, szokásos rutin, amivel végigjárom testem minden sarkát, zsigereimet és a távoli perifériákat. Felmérem épségem valóságát a jóleső nyújtózás után vágyakozó tagjaimon. Nyugtázom, hogy kezem, lábam a helyén, és továbbra is kapcsolatban a törzsemmel. Apró, izzó zsibbadások kergetőznek rajtam, az ágyékom buzog, a vesémre szeretettel gondolok, a gyomrom még alszik, nem háborog. Meglep, hogy fejem máris mennyire tiszta és éber, és jó hír az is, hogy nincs bennem semmi félelem, csak valami nyugtalanító tettekézség, ami valószínűleg ébredésemért is felelős. Tenyerem végigcsúszik mellem, le egészen combomig, most derül csak ki, hogy anyaszült meztelen vagyok. Szerencsére a takaró és a május melegen tartanak, panaszra temperáltságomat illetően nincs okom. De az eredendő kíváncsiság nem csillapodik, és hogy hol fekszem így, az idegen szobának másnapjában, tikkadtan, fénybolyhokkal megébredtve, azt nem tudom, azt még csak most kezdem sejteni. Hálás vagyok, köszönetet mondok az életemért, hogy olyan okos adagokban táplál megérzésekkel és bizonyosságokkal, egyszer enigmákat takargat előttem, máskor revelációkkal vakít el. Most is, ahogy felettem valakinek ez az ódon stílusú kovácsoltvas csillárja függ, és árnyéka előbb eltávolodik, majd teknősbékává alakul a plafon mézsféher síkján, az annyi mindent elmond az egészről, a kóborlásról, az idegen viszonyról önmagam és a kivetülésem, tetteim és a következmények között, hogy hajlamos vagyok ebben a teknősbékában útítársat látni, egy konok ideát, ami egyszerre támogat és követel, aminek hűsége és zsarnoksága egyetlen akarat nappali vagy éjszakai neve. Talán még nem is vagyok egészen ébren, hogy ilyen gondolataim támadnak, mindenesetre gyanús a csapongás ebben a bizonytalan plazmában. Talán a gondolatok keletkezésének öspillantában vagyok, megfigyelőként, akár egy botanikus, ahogy lupéjával egy csíra első zöld kezdeményéhez hajol, és visszatartja lélegzetét, nehogy ez a párateli sóhaj megfigyelésének tárgyát eltérítse annak szabad útjáról. Úgy figyelem bámulva és varázslatban a gondolatokat, amiket elmém kibocsát, ahogy Feuerbach figyelhette az eszmét, amiben mániákusan felismeri, hogy a gondolatokat az agy kocsonyája úgy választja ki, mint epét a máj. Már-már materiális precizitással és tudományos bizonyításkényszerrel nézem magam, ahogy nézi magát, azaz engem, aki semmi mást nem tesz, csak reflektál, és e reflexiót visszanézi, hátha értelme van. Ördögi hajnal, ami az intellektust illeti, semmi kétség, mondja a Kettes.

Felülök végre az ágyban, és körülnézek. Ruháim nem messze tőlem egy székre hajítva, nadrág, ing, alsónemű. A dohányzóasztalon két foltos talpas pohár egy üres borosüveg körül, odébb egyszerű, csészényi mécsesstartóban megfulladt kanóc, az éjszaka falta fény maradéka. Alkohol illatát érzem párologni bőrömon, nyelvemmel megnedvesítem ínyemet és szájpadrólomat, tölgyfahordó ízét fedezem fel rajta, vörös lángok, maró füstök helyét. Lassan kibogozom, hogy odakint pirkad, nagyon korán lehet még, ezt fáradt szemhéjamon érzem, és a rozsdás függönyszárnyak mellett behatoló pasztell fények erőtlenségén. Az ágyról a szőnyegre engedem magam, halk reccsenés mögöttem, a takaró alól kifehérlik meztelenségem, e türelmes test néma vonásai, combom, bokám, lábfejem viasza. A földön mobiltelefonomra bukkanok, egy gombnyomás, és érkezik az idő: mindjárt hat óra, sokkoló hajnaltáj. Szomjas vagyok. Nem vagyok egészen ébren. Hisztérikusan boldog vagyok.

Mielőtt további mozdulatokba bonyolódnék, átgondolom a felépülés tervét, mert rossz szokásom szerint tudom, ha egyszer felébredtem, nincs az a fáradtság, sem az a nehéz álomlóm, ami visszasüllyeszthetne az alvásba, tehát szükségszerű, hogy kelnem, tennem, mennem, gondolnom kell, újra és újra felfedezni a világot, lebegni benne, mint száradó ruhák, tépelődni indokoltságán, hogy valami mindig összeszorítja a szívem.

Néhány lusta perc, amíg magamra veszem ruhám, szépen sorban, hogy közben időt hagy-

jak eszmélésemnek. Ingem hét, nadrágom öt gombján túl már gyanakszom, és sejtelmek türemkednek elő a feledésből, emlékezni kezdek az éjszakára. Óvatosan, nesztelen belesek a szomszédos szoba résnyire nyílt ajtaján. Néhány másodpercbe telik, amíg szemem megszokja a sötétet, és mint egy vékony fólia alól kibontakozik a fal mellett a keskeny ágy, a takaró gyúrt fodra, ami alól egy csupasz vádli és egy kiterjedt hajszőnyeg erejéig felsejlik egy lány domborzata. Az ajtófélfának dőlök, alig lélegzem, mintha egy csecsemőt bámulnék, a párákat a rejtőző száj körül, a habokat és a felhőket, amik álomban úsztatják a testét. Miháli-Szép Ada, hát te vagy ez a gyümölcs. Már emlékszem az idáig vezető útra, máris megelevenednek előttem az éjszaka nevetéstől és pohárcsengéstől hangos szellőzójáratai, közelségünk puha halmjai, diszkrét illatai, kezünk megtorpanásai egymás felé, szemed vágyó, borseprő sötétsége. És hirtelen nem is tudom, csalódás vagy megkönnyebbülés, hogy semmi olyasmi nem történt közöttünk az éjjel, ami miatt ma tárgyalnunk kellene egy folytatásról vagy egy újabb búcsúról, esetleg zavartan nevetve elterelni a szót, kibányászni az óvszert az ágy alól, és imádkozni, hogy mielőbb kotyogni kezdjen a kávé. Azt hiszem, óriási nyereség, hogy érintetlenek maradtunk egymástól, és nem vertük el az éjszaka valutáját, filléres tisztességünket. Semmi ivari közelség nem esett Miháli-Szép Ada és közöttem, igazán szerencsések vagyunk. Ahogyan ébredünk, úgy tértünk nyugovóra is, külön-külön és egyedül, a hűség hamis ábrándjába ringatva magunkat, a zsvajtól és zenétől nehéz nap holtában, két másféle, de egyazon névre hallgató hiányérzettel testünkben. A szoba homályát pásztázva mégis arra gondolok, talán ha néhány órával korábban lenne, és újra megmozdulna bennem a bor varázslata, most szívesen odahemperednék mellé arra a keskeny kis priccse, óvatosan felhajtanám a takarót, lassan kihúznám combjai szorításából, csak hogy magam csúsztassam a helyére, hogy aztán megkeressem számmal is azokat a puha szerveket, amelyekből csak úgy reszket és árad kifelé az élet. Ezt tenném, és sok más őrvitő kutatást is végeznék, az állatok egyszerűségével közelednék, szemérmetlen örömmel habzsolnék. De józan vagyok, és egyre szomorúbb, mert tudom, talán Tündét keresném hevesen követelőzve, onnan meg már minden csak káprázat, panoptikum, gonosz behelyettesítés és végül keserű gyümölcs. Nem szabad összemosni a dolgok egyediségét, tilos egymásba vezetni ezeket a különös fényereket, takarásokat létrehozni két árnyékkal vagy két pászmával. Maradjon inkább a jéghideg csapvíz valósága, az arcmosás és a dezodor megfogható jelenléte, a hajnal rettenetes, padlizsánszínű festőisége, amibe mielőbb távoznom kell ebből a lakásból. Behajtom a szoba ajtaját, vigyázok, ne ébresszem fel Adát.

Egy kis mosakodás, és máris jobban leszek, kijövök a meséből, és itt állok, mint egy felnőtt, akkora téveszmékkel és elvekkkel, hogy alig férek bele a fürdőszoba tükrebe. Arcomat hideg vízzel felfrissítem, lila törölközővel megdörzsölöm. Szeretem ezeket az egyszerű tevékenységeket, amikor látom, mivel kezdem és mivel végzem, s közben végig tudom, miért teszem mindezt. Arra vágyom, hogy így élhessek, e legendás egyszerűségben és tisztaságban, ahol a mondatok frissen mosott és vasalt ruhák egy makulátlan akaraton. A fegyelem könnyű és illatos, a formák érhetők, gömbölydedek, nincsen veszélyes élük.

Óhatatlanul is körbenézek a fürdőben. A tükör alatt az üveglapon és a kád szélén csupa női szépségápolási cikk sorakozik, rózsaszín fogkefék, púder és szemfesték, sampon és balzsam, edt és edp, nappali arckrém, mályva és fekete körömlakk, éjjeli arckrém. Gazdag katalógus, de sehol egy férfiberotva vagy arcszesz, valami, aminek doboza vagy tégelye maszkulinkék, semmi uniszex kellék, csak narancsszínű csempék, és mindenütt a frissen mosott haj és a puha női lábujjak illata.

A cipőmet keresve az előszobába megyek. A sarokba tolt rozoga kanapén egy alak horityog. A pokróc alól ernyedten a földre lóg karja, gyér, szőke szőre van, a csuklóján színes bőrszalagok. Ismerős az arca, de nem régről, valószínűleg tegnap este csapódott hozzánk, persze nézőpont kérdése, ki csapódott itt kihez, ebben a majálisi forgatagban nincsenek stabil szerepek, mindig csak a másnap magánya az egyetlen fogódzónk. Összerakom és elrendezem zsebemben kevés holmimat, még egyszer a telefonomra pillantok, nem jött se hívás, se üzenet Tündétől. Bekötöm cipőmet, majd a konyhába megyek. Előhúzó számfűles jegyzetfüzetemet és kitepek egy lapot. Már kezemben a toll, hogy néhány búcsúszót kanyarítsak, de végül nem akarom magamról azt a hamis képet kelteni, hogy indokolnom kellene távozásom. Összerándulok, mintha kudarc ért volna. Jobb híján egy Rilke-sor ötlík eszembe, a következők érdektelenek, leírom hát a papírra: „A halált, az egészséget, s még az élet előtt, ilyen szelíden tartalmazni, s gonosznak mégse lenni: leírhatatlan.”

Rilke mindig a láthatatlannal beszél, ezért bármikor alkalmazható, ahol a láthatatlan jelen van. És az bizony mindenhol jelen van.

Szombat reggel a belvárosban, kilépek a régi ház kapuján, s mint az első ember, megmelegtetem arcom a kelő napban. Győr felett átmenetileg nincsen égbolt, csak valami dermesztő tisztaságú vad, kék üveg, amin át koponyám tetején keresztül belelővellek a végtelenbe. Olyan morajlást érzékelek, ami hangtalan, és csak a véremben dübörög, üres gyomromban dobog a tömegnek és kiterjedésnek e borzasztó, mohó vonulása. Az óceán köbkilométerei torlód-

nak össze némán a város felett, galaktikus súlyú, kövér morénahullámokban. Áttetsző dűnék, légsorják, szférikus öblök és szakadékok éterből és ózomból, lebegő kontinensek a kéményeken, a teleszkópokon, az átjátszóállomásokon és a szélérőműveken túli világban. Szédülten a házfalnak dőlök, bőröm örömet egy pillanatra koncentrálok, megtartom magamban, mint egy lélegzetet, hogy aztán egy sóhajjal elengedjem a városi gerlék, a koldus sirályok, az éledező fecskedűcök felé. E második ébredés után sétám egyszerre profán és kitüntetett. Az Apáca utcán elhaladok az orsolyita rendház előtt, épp csak kikerülök egy fekete ruhás asszonyt, nyilván szerzetes nővér, aki karján egy drámai nejlonzacskóval gyanúsán mér fel, s közben lopva átpillant a Bástya étterem felé, talán feltételezi, hogy onnan jövök, vagy oda tartok éppen, mint egy vérbeli korhely, dülöngő egyensúlyban. Szívesen részletezném neki történetemet, de korán van még, és érzem ijesztő szurdokát tekintetemnek, még megrémíteném adakozó őszinteségemmel. A nem bántás elvén élek tehát, lédús gyümölcsreggeli helyett. Eszembe jut a Dunakapu téri piac, csupán néhány sarokra vagyok tőle, és az almától a zellerig mindenre éhes tudnék lenni. De előbb végig az Apácán, jobbra a Telekire, ki egészen a Duna-partig, le a vízhez, akár egy szellem, egy mentális fejesugrással aláereszkedem, a kavicsos lépcsőkre, a gazos kis növénycsomókra, a bináris nyelvi rendszerben kommunikáló kacsapárokra, a régi gőzhajótestekre, a lacikonyhák grillkolbász illatára. Ráereszkedés, aztán felemelkedés a folyó páras gerince fölé, közel az összefolyás terpeszéhez, ahol találkozik észak és dél, ahol egy álmos pillanatban még utoljára összeölelkezik a szombat hajnal és a péntek éjszaka.

Azt hiszem, elaludhattam a rakpart lépcsőjén, a kő rideg nyomására ébredek. Mellettem egy mélyen szomorú és mosdatlan arc, ahogy szemem kinyitom, ő is rám néz, és bár felettem áll, valahogy mégis felnéz rám, alázatos szolgája, szinte csak ezt nem mondja, egyenesen rám támaszkodik tekintetével, és némán kérlel, ahogy cigarettországban a cigarettakirályt szokás. Valószínűleg mindketten eléggé büdösek lehetünk már, évek teltek el a hónunk alatt, mire így egymásra találtunk, ezért szótlanul kínálok meg vészesen fogyó készletemből. Kerekded füstindák mögül immár kettesben bámuljuk a folyó fodrait, és jólesően sóhajtozunk mellé. Olyan, mint én, gondolom, nem kér sokat, de arra a kevésre nagyon sóvárog. Nézem a kezét, amiben a dekket tartja, sárga és ráncos, mint egy régi útisztótár. A kézben megnyilatkozik az egész sors történet, minden csukló, tenyér, ujjbegy és köröm hiteles élettérkép, nincs testrészt, ami ennyi anyagi és szellemi tapasztalatot közvetít, hiszen folyton a magas és a mély között létezik, gyönyörű altájak és pokoli művészi formák ismerője, amiket újra és újra, akár felváltva megérint. Ez itt, mellettem, egy dekadens műretek volt, raklapszállak sebzették,

Pillák István fotója

mérgek marták, izzó dohány égett a körmére, de elnézve e csatákat, azért remélem, ismert olyan keringéseket is, amelyek szerelmet vittek valaki felé, s még ha nem is értek el hozzá, talán elég közel kerültek, hogy az ujjak végén néha-néha áthúzzon az a szívszaggató elektromosság.

Füstbéli társam aztán, akár egy fantom, puhán és halkán továbbáll, kérdések, kijelentések nélkül magamra hagy. Körülnézek, billegve, bambán, s közben érzem kábultságomból, hogy aludtam valamennyit, minden tagom fázik, és kopog, mint a kő. Arra gondolok, nem is bánám nagyon, ha egyszerre ott teremhetnék bérleményemben, abban a narancs-kék szobában, és az ágy mellé ültetnék egy széket, hogy nézze végig a mozdulatot, ahogy szikrányi orgazmusokkal nyújtózó testemben végigdőlök és élvezettel elnyúlok az ágyon, ami azóta bevetetlen, hogy Tünde legutoljára ott felejtette néhány hajszálát, arcának két gödrét és derekának illatát takaróm rejtekében. Persze nemigen látom jelentőségét, hogy hol vagyok, amíg egyedül vagyok, így csakhamar felfedezem a kőlépcsőn tartózkodás derűjét, ahogy ernyedt alakom és a Duna-part egy hűvös litográfiában egyesül a nagy, szombat reggeli győri abszurdummal, a terméskövek, a várfal és a szendergés kerekded kavicsei között. Lent a vízen kacsák lökdösődnek, valaki zsemledarabokat hajigál közéjük, mások az emelkedő nap fényének háttal állva világos, csillogó tárgyakat próbálnak lefényképezni. Valahogy úgy festhetett Monet és Cézanne és Tóvári Tóth, valahogy úgy látott, ahogy én látom most a várost e készülődő pillanatban, tarka és vakító összességben és olvadó fagyaltszínűkben, csupa egybeszaladó mandarin és rózsaszín foltokkal, bizonytalan termákkék ecsetvonásokkal. Itt még egy kis menta- vagy almazöld árnyalat a rügyeken, végül tenyéruha csillámok a folyó tükrén, de fáradt szememnek élményítően édes ez a sok díszcukorka és tejszínhabra hintett színreszelék. Inkább akkor már a pecsenyeillatok, de még egy kicsit élvezem a semmittevést, a fényűzést, és aztán valami harapnivaló után nézje, ha gyomrom is úgy akarja. Addig egy fűszálat tépek és azt rágszálom lassan, mint egy ihletre vadászó költő vagy egy hasfájós macska.

Úgy éreztem, várakozom, de nem tudtam, mire ez a várakozás, hová néz, mit keres. Ebben az enigmatikus váróteremben feltorlódtak az éjszaka kóbor pillanatai, előtört a torzított gitárok éles pengése, az elektromos cselló mélabús bűgása, a Dunáról visszaverődő tamok száraz csattogása, a lábdob ökle gyomortájékomon. Jó kis banda volt, itt van az egész szett a fejemben és a még mosatlan hallójárataimban, talán elmegyek újra, újra elmennék meghallgatni őket, ha utamba kerül még egy ehhez hasonló éjszakai konstelláció. Közben egy lófarkas lány kocog el a parton, micsoda keblő ringók, gondolom, csak a tréfa kedvéért, egy kis játék a szavak és a képek között, egy kis tili-toli a poros jelzőkkel. A lány fülében a zenelejátszó dugasza, talán épp ugyanazt a zenét hallgatja, amit magamban dúdolok most, és hát mit tegyek, a fenekét bámulom, amiről egészen képtelen és bizarr módon Bele Józsi jut eszembe, aki a farok, azaz a hátsók tisztelője, nézd csak, hogy örülne, ha velem kísérhetné végig a kocogó lány gömbölyű galoppját, amíg el nem tűnik a híd alatt, amíg el nem tűnünk mi is vele együtt, mert megszűnünk bámulni és vágyani tovább. Józsiról bezugrik Szomory Dezső, én nem is értem, mi a fenéért akar valaki a kikapcsolódás jogán Szomory-színműveket elemezni és egymáshoz hasonlítani, de ez a derék ember, barátom, ezt a keresztet vette magára, ennek az időtöltésnek hódol ez a drága gyermek, ez a nagy mamlasz, amíg más zöldséget pucol vagy a srácokat tanítja biciklizni egy a vázhoz erősített árbocrúd után rohángálva. A várakozás és Szomory gondolata aztán kiadja valahogy fejemben a Párizsi regény egy felejthetetlen epizódját, amiben a szerző, vagyis az elbeszélő (nem is tudom, nálam ez gyakran összemosódik), tehát az egyes szám első személy a hegedűművész Reményi Edéről ír, pontosabban Reményi Edénéről, ahogy a férjére vár, ez a magányos madárasszony, ahogy ott ül és gubbaszt, és várja az örült Reményit, aki eltűnt, és akire éveken át egy székből ülve csak vár és egyre vár, ezer naplemente és pirkadatot fonadékában örökké vár. Emlékszem, mennyire megfogott annak idején e heroikus türelem abszurditása, a passzív mártíromság elmebajba hajló humora, és most, ahogy itt üldögélek magam is ebben a megoldhatatlan, hajnali társtalanságban, olyan nagy kedvvel venném újra kezembe a Szomory-könyvet, hogy azokat a régi sorokat a saját fejemre olvaszam, és közben nevetni tudjak megint, elvégre a nevetés a légzés legszórakoztatóbb módja.

Hallom odafent a piac tobzódó hangjait, nálam jóval kipihentebb árusok és szorgos háziasszonyok alkudoznak egymással a harsány salátafejek és a leveszöldségek illatos halmjai felett, míg pókhasú férjek, borostás alkoholisták ünnepélyesre vasalt nejloningben és kopott farmermellényben a kolbászsütők és füstöltzalonnák árnyékában mustárt törölgetnek bajszukról és zsíros szakállukról. Kinyitnak sorra mind a piacteret övező boltok, az olajszagú kifőzdék, a fagyaltárusok, a legendás Matróz étterem, ahonnan máris a hagymásrostélyos gömbölyű illata bújik elő, és szétterjed a barna vaskorlátnak dőlő fröccsisták és pálinkalovagok között. Kinyitnak a friss tejeskiflit és tepertős pogácsát kínáló ablakok, halmokban áll a kelt tészta, a rétes, az elmaradhatatlan beré, azaz a tocsni, azaz macok, amit zsírpapír-

ba csomagolnak és kérésre fokhagymával és tejföllel gazdagítanak áldott kezek. Mind életre kelnek az üzletek, és kitegetik illataikat a szellős térbe, ahol mindenki célját feledve, orra és nyála csábításának engedve bolyong körbe és körbe, amíg egy ismerős arc vagy egy gyors falat segítségével lecsillapítja magát, és néhány percre megpihen a káosz és a gasztronómiai sokkhatás e letaglózó kereszteződésében. Mondom, Szomorj könyve lenne most jó, amiben annyi zene és szín lakik, hogy a virágládák és a gyümölcsöspultok előtt meglengethelném oldalait, mintegy ingerválaszul a miriád táplálékra, tarkaságra és az ezekből fakadó vágyakra.

Figyelem magamat, és újra felfedezem ezt a kis kellemetlen jellemvonást, e rigolyaszilánkot, hogy apró dolgokon, elenyésző részleteken mennyire el tudok csúszni és megzavarodni, ugyanakkor a kapitális, méretes tények meg egészen hidegen hagynak, szinte észrevétlenül vonulnak át felettem. Elég egy elépelt magánhangzó a napilapban, a zsebemben kibogozhatatlanul összecsomósodott fülhallgató zsinórja, vagy hogy keresek, de nem találok egy bizonyos tárgyat a szobában, amire egyébként semmi szükségem a hiány felismerésének pillanatában, ez mind képes kirántani a rendből, amibe hallgatagon elmerültem az egzisztenciális bonyodalmak és a bolygónkat fenyegető lokális és kozmikus veszélyek elől. Lassan fél éve nincsen munkám és kilátásom egy normális életre, a tékozlás és a nemtörődés addiktív nihiljében úszom, egy kocsonyás folyamban, és mégis, korai órákon még mindig legégetőbb problémám egy regény hiányérzete és az ennek csillapítására törekvő vágy megfogalmazása. Jó lenne Szomorjot olvasni itt a folyóparton, a kelő füvek szomszédságában, kavicsok és épületek egymásba töredező árnyékában, éhesen olvasni, hogy valaki éhes, és leül egy másik éhezőművész mellé, akit történetesen Knut Hamsunnak hívnak, és minden nyomorult nélkülözéséből egyszer kicsiszol egy különös kristályt, egy másik hasonlóan megrázó mesterművet. Az én rendelkezésemre nem állnak ilyen súlyú személyes mélypontok és azok inspirációi, szerencsémre, teszem hozzá rögtön. Minden, amim van, egy félkész, dekadens társadalom viszszás, semmit-csillogó környezete, és egy szívben átélt odüsszeia összes fáradsága. Itt ülök a rakparton, nincs dinnyehéj sem vasút körülöttem, de bennem a szükség és a birtoklásvágy az elúszó dolgok iránt, és előttem a szombat ezer elágazódása, a hogyan tovább?, a mi lesz holnap? gondterheltsége, és némi dohányormorzsza társaságában távoli albérletem kulcsa kabátomban. Jólesik az egyre erősödő napfény, szinte érzem a gyíkok futkosását a várfalon, pigmentjeim halk reakcióját a fényre, minden számomra fontos dolog az eseménytelenség álcájában történik meg, része vagyok a nagy vonulásnak, ahogy mozdulatlanul, a történelemhez kikapcsolva, statikus megrettenésben mozog előre az időben minden, ami él és oxigénhez kötött. Bóbiskolok még egy kicsit a parton.

Pillák István fotója

Számunk szerzői

Ágh István 1938-ban született Felsőörszázcon. Költő, író. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötete: Hívás valahonnan (versek, 2011).

Alyn, Marc 1937-ben született Reimsben. Költő, író, számos francia és nemzetközi irodalmi díj tulajdonosa. Egy gégerák évekre megfosztja a beszéd képességétől: festő barátaival több albumot hoz létre, melyek a képzőművészetet és a költészetet egységes egészként tárják az olvasó elé. Művészetkritikával, esszéírással is foglalkozik. Egész életében szembehelyezkedik a francia kulturális életre jellemző Párizs-központúsággal: Uzès-ben, Gard megyében él.

Baán Tibor 1946-ban született Rákosligetben. Költő, irodalomtörténész. A győri bencés gimnáziumban érettségizett. Legutóbb megjelent kötete: Visszajátszás (versek, 2011).

Burián György 1949-ben született. Győrben élő fotográfus.

Czilczér Olga 1940-ben született Szegváron. Költő. Szegeden él. Legutóbb megjelent kötetei: Világjáró – Versek Bobó könyvéből (2007); Bobó könyve – Történet egy kisfiúról, aki felfedezte Akiremát (2008).

Csik Tamás 1978-ban született Székesfehérváron. Győr Megyei Jogú Város Levéltárában levéltáros.

Füzi László 1955-ben született Lövön. A Forrás folyóirat főszerkesztője. Legutóbb megjelent kötete: Kötések, szakadások. Hármaskönyv (2012).

Gál Ferenc költő. Legutóbb megjelent kötete: Ódák és más tagadások (versek, 2011).

Gergely Ágnes 1933-ban született Endrődön. Költő, író, műfordító. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötete: Jonathan Swift éjszakái (versek, 2010).

Hegedűs Imre János 1941-ben született Székelyhidegkúton. Irodalomtörténész. Legutóbb megjelent kötete: Az író fénye (tanulmányok, esszék, 2012).

Imreh András 1966-ban született Budapesten. Költő, író, műfordító. Kötetei: Aminek két neve van (versek, 1998); Robert Frost versei (ford. másokkal, utószó, 1998).

Ivkov, Boško (1942–2010), költő, prózaíró, szerkesztő. Az 1950-es évek második felében tűnt fel írásaival. Versei, elbeszélései, regénye, lírai esszéi, valamint irodalomszervezői tevékenysége révén a vajdasági szerb irodalom jelentős alakja volt. 2000 és 2007 között „Zemlja i rašće – Čitanka Vojvodine” (Vajdasági olvasókönyv, I–VII.) címmel folyamatosan tette közvéleményéül lírai esszéinek, publicisztikai írásainak köteteit. Innen való a közölt írás is.

Juhász Ottó 1936-ban született Szolnokon. Budapesten él. Modern és klasszikus kínai nyelvet tanult a Pe-

kingi Egyetemen. Tizenöt évig élt Kínában. Nyugalmasított nagykövet, Kína-kutató, a Jászi Oszkár Költő Társaság elnöke. Legutóbb megjelent kötetei: A változó Kína (társszerk., 2009); Kína és a válság (társszerk., 2010).

Karátson Endre 1933-ban született Budapesten. Író, kritikus, irodalomtörténész. 1956 óta Párizsban él. Legutóbb megjelent kötete: Retúrjegy (2012).

Kelemen Lajos 1954-ben született Büssün. Író, kritikus, a Magyar Napló szerkesztője. Kaposváron él. Legutóbb megjelent kötete: Égni másért se (válogatott esszék, 2012).

Kemsei István 1944-ben született Kaposváron. Költő. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötetei: Róka a fűzfán (esszék, 2007); „Orpheusz úr”. Deák László emlékezete (vál., szerk., 2010).

(Id.) Konok Tamás (1898–1972) Kisgaramon született. Katonatiszt, fényképész. Elsőként készített színes felvételeket a harmincas évek végén. A II. Világháborúban haditudósítóként dolgozott az orosz fronton.

Lábass Endre 1957-ben született Budapesten. Festőművész, író, fotográfus. Legutóbb megjelent kötete: Vándorparadicsom (2009).

Markó Ödön (Sopron, 1920 – Győr, 1984) fotóművész. 1964 és 1981 között a Győri Fotóklub főtítkára volt.

Márquez, Gabriel Gárcia 1927-ben született. Kolumbiai író, újságíró, kiadó és politikai aktivista. Élete legnagyobb részét Mexikóban és Európában töltötte.

Mester Yvonne 1989-ben végzett az ELTE BTK magyar nyelv és irodalom – spanyol nyelv és irodalom szakán. 1989-ben nemzetközi kapcsolattartóként dolgozott a Magyar Színházművészeti Szövetségben. 1993-ban a Spanyol Oktatási Minisztérium kutatói ösztöndíjával Madridban tartózkodott a Complutense Egyetemen, s egyúttal riportokat készített a Magyar Rádió Irodalmi Osztálya számára. 2000-ben a „Szépvilág” c. folyóiratnál dolgozott főszerkesztő-helyettesként. 2003-ban a Kortárs Drámafesztivál spanyol vonatkozású produkcióit szervezte. 1989 óta foglalkozik műfordítással. Budapesten él.

Mészáros Urbán Szabó Gábor 1978-ban született Győrött. Szülővárosában él. Prózaíró. Önálló kötete: Nemmozgó (novellák, 2009).

Mihályi Czobor (Fekete J. József) 1957-ben született a jugoszláviai Omoravicán. Író, kritikus. Zomborban él, a Zombori Rádió magyar műsorának felelős szerkesztője. Legutóbb megjelent kötetei: Elmélet helyett koreográfia. Újabb Szentkuthy-olvasatok (2010); Herczeg János centenáriuma (1909–2009). Tanulmányok, emlékezések (szerk., 2010).

Nagypál István 1987-ben született Budapesten. Költő.

Nagy Z. László 1960-ban született Budapesten. Fotográfus és számítástechnikus.

Neruda, Pablo (eredetileg: Neftalí Ricardo Reyes Basoalto, (Parral, 1904 – Santiago, 1973) Nobel-díjas chilei költő.

Pátkai Tivadar 1947-ben született Sokorópátkán. Költő. Győrött él. Legutóbb megjelent kötete: A körisfa árnyéka (2008).

Pillák István Győrben élő fotográfus, a Győri Fotóklub tagja.

Podmaniczky Szilárd 1963-ban született Cegléden. Író, költő, újságíró. Legutóbb megjelent kötetei: Kisgyerekek emlékiratai (2011); Tavalyi vaj. Finn groteszk novellák (társszerk., 2012).

Róhrig Eszter 1954-ben született Budapesten. Műfordító, irodalomtörténész.

Samain, Albert (Victor) (Lille, 1858 – 1900) francia író és költő.

Šurjanović, Milena a vajdasági Szenttamáson született. A belgrádi egyetem természettudományi karán diplomázott, majd magiszteri fokozatot szerzett az Újvidéki Egyetemen. Munkásságáért számos hazai és nemzetközi elismerésben részesült. Tanár, író. Karcolatokat, életképeket ír a bácskai rónaságról és lakóiról. Több ilyen tárgyú gyűjtemény szerzője. Ezek közül legismertebb a Ključ od kapije ('Kapukulcs') című, három kiadást megért kötete (2004, 2005, 2007). Újvidéken él és alkot.

Szabó Béla 1963-ban született. Fotográfus, a győri Tánc- és Képzőművészeti Iskola tanára. Ötvenéven él.

Szaikaku, Ihara (1642-1693) a „lebegő világ”, az ukijo-zósi műfajának megteremtője. Ezek a városi polgárságnak írt kisregények a mindennapi élet visszáosságairól szólnak, amelyek igen kedveltek voltak az író bátor szókimondása, de modern őszinte stílusa miatt is. Írásainak népszerűségét fokozta, hogy abban az időben terjedt el Japánban a könyvnyomtatás. Ihara Szaikaku élethű, sokszor erotikus zsánerképeket rajzol, melyeken átsüt jellegzetes humora. Az 1686-ban elkészült Öt szerelmes asszony című regénye egyik legkiemelkedőbb alkotása, öt asszony tragikus sorsán keresztül beszél el szerelmi életüket. Noha az író csak ötven-

egy évet élt, hatalmas életművet hagyott hátra. 1688-tól „íróinasokat” alkalmazott. Az Evilági hívságok című regényét az ukijo-zósi műfajában 1692-ben írta, ebből közlünk részleteket. A fordító, ahol szükségesnek érezte, lábjegyzetben magyarázatokat fűzött a szöveghez.

Szamódy Zsolt 1956-ban született Budapesten. Fotóművész, a Magyar Fotóművészek Szövetségének elnöke. Tatabányán él. Legutóbb megjelent önálló albuma: Tengeren innen (2006).

Székács Vera 1937-ben született Budapesten. Műfordító, többek között Gabriel García Márquez regényeinek fordítója. Legutóbb megjelent kötete: Huszadik századi latin-amerikai novellák (szerk., 2008).

Szepesi Attila 1942-ben született Ungváron. Költő. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötete: Lyukas kétfilléres (versek, 2011).

Tandori Dezső 1938-ban született Budapesten. Író, költő, esszéista, műfordító. Legutóbb megjelent kötete: Jaj-kiállítás (rajzok, versek, 2011).

Tolnai Ottó 1940-ben született Magyarokizsán. Költő, író, színműíró, műfordító. 1969 és 1974 között az Új Symposion című folyóirat főszerkesztője volt. Legutóbb megjelent kötete: A tengeri kagyló (2011).

Tönköl József 1948-ban született Nyőgéren. Költő, újságíró. Győrben él. Legutóbb megjelent kötete: Egy szárnnyú angyal (versek, 2012).

Vasadi Péter 1926-ban született Budapesten. Író, költő. Legutóbb megjelent kötete: Világpor (versek, 2012).

Vigolo, Giorgio (Róma, 1894 – Róma, 1983) olasz író.

Villányi G. András író, költő, műfordító. Budapesten él. Legutóbb megjelent kötete: Tükröződések (versek, 2011).

Visky András 1957-ben született Marosvásárhelyen. Író, dramaturg, a kolozsvári egyetem Színházművészeti Tanszékének tanára. Legutóbb megjelent kötete: Megváltozhat-e egy ember? (2009).

Vörös István 1964-ben született Budapesten. Író, költő, műfordító. Legutóbb megjelent kötetei: Keresztelés özönvízzel – Befejezhetetlen krimi (2011). A Kant utca végén (versek, 2011).

Walsler, Robert (Biel/Bienne, 1878 – Herisau, 1956) svájci író, költő. Magyarul legutóbb megjelent kötete: A Tanner testvérek (regény, 2008).

A MŰHELY MEGVÁSÁROLHATÓ AZ ALÁBBI KÖNYVESBOLTOKBAN:

Győr:

Antikvárium (Kazinczy u. 6.),
Koncert Zenemű- és Hanglemezbolt
(Arany J. u. 3.)

Budapest:

Írók Könyvesboltja (Andrássy út 45.),
Gondolat Könyvesház (Károlyi Mihály u. 16.)

Debrecen:

Sziget Könyvesbolt (KLTE)

Hódmezővásárhely:

Petőfi Könyvesbolt (Andrássy u. 5.)

Nyíregyháza:

Kötet Könyvesbolt (Hősök tere 9.)

Pécs:

Zrínyi Miklós Könyvesbolt (Jókai u. 25.)

Sopron:

Cédrus Art Klub (Fő tér 6.),
Fekete Cédrus Könyvkereskedés
(Bünker Rajnárd köz 2.),
Vörös Cédrus Könyvkereskedés
(Mátyás király u. 34/F.)

Szeged:

Bálint Sándor Könyvesbolt (Aradi vértanúk tere 8.)

A RELAY ÚJSÁGÁRUSOKNÁL BUDAPESTEN:

Blaha Lujza tér
Déli Pályaudvar
Ferenc körút
Kálvin tér
Örs vezér tér
Váci utca
Bajcsy-Zsilinszky út

Folyóiratunk megrendelhető
a szerkesztőség címén:

9002 Győr, Pf. 45.

Honlap:

www.gyorimuhely.hu

E-mail:

szerkesztoseg@gyorimuhely.hu

MŰHELY

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta
2012. XXXV. évfolyam, 5–6. szám

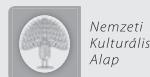
Főszerkesztő:
VILLÁNYI LÁSZLÓ

Szerkesztők:
HORVÁTH JÓZSEF,
MÁRTONFFY MARCELL, SZAKÁL GYULA

Arculat:
KURCSIS LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár:
SZIKONYA GABRIELLA

T Á M O G A T Ó K :

Nemzeti Kulturális Alap

Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata

Pannon-Víz

Pannon-Víz Zrt. Győr

Tarandus Kiadó

Széchenyi István Egyetem, Győr

Uniklub Kft.

Hungaro-Len Kft. Komárom

Hotel Klastrom, Győr

Index: 25975 HU ISSN 0138–922 X. A szerkesztőség címe: 9022 Győr, Rákóczi u. 1. Levélcím: 9002 Győr, Pf. 45. Tel./fax: (96) 326-845. E-mail: szerkesztoseg@gyorimuhely.hu. Honlap: www.gyorimuhely.hu. Kiadja: a Műhely Folyóiratkiadó Nonprofit Korlátolt Felelősségű Társaság. A kiadásért felel: Villányi László ügyvezető. Budapesten és vidéken terjeszti a Magyar Lapterjesztő Rt. és a Könyvtárellátó Kht. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Üzleti Ügyfelek Üzletág, Központi Előfizetési és Árusmenedzsment Csoport, 1900 Budapest. Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu. A befizetéseknel kérjük minden esetben feltüntetni: Műhely c. folyóirat.

Előfizetési díj 2012. évre: 2400,- Ft

Szedés: Szikonya Gabriella • Tördelés: VISIONEXT Vizuális Stúdió, Győr

Nyomás, kötés: PALATIA Nyomda és Kiadó Kft., Győr • Felelős nyomdavezető: Radek József ügyvezető igazgató

MŰHELY

Nemzeti
Kulturális
Alap

KULTURÁLIS

1000,- Ft

FOLYÓIRAT

9 770138 922000 1 2 0 0 5